

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

*Збірник наукових праць
молодих вчених та
студентів*

2019 рік

Том 2

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 3 від 27.11.2019 р.

Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету
протокол № 4 від 20.11.2019 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редколегії: Хрущ Н. А. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Члени редколегії:

Квасницька Р. С. – д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Іжевський П.Г. – д.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Форкун І. В. – к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Ларіонова К. Л. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Доценко І. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Матвійчук Л. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Приступа Л. А. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Донченко Т. В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Технічний секретар редколегії: Доценко І. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 2 / ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2019. – 116 с.

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів підготовлено за матеріалами VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та студентів «Фінансові аспекти розвитку економіки України : теорія, методологія, практика», яка проходила 14 листопада 2019 р. на базі Хмельницького національного університету.

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих науковців, магістрантів та студентів за напрямками: державні фінанси в умовах євроінтеграції України, страховий ринок України в глобальному страховому просторі, підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання в ринкових умовах, актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи та її роль у забезпеченні економічної стабільності держави, сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України, загальні проблеми економіки

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць молодих вчених та студентів в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету, за адресою: <http://www.fbs.km.ua>.

1. Державні фінанси в умовах євроінтеграції України

Драч М. Є., Лепетун І.О., Форкун І. В.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....11

Крупська І. В., Доценко І. О.

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ЗМІСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАД.....13

Сотник О. О., Ріппа М. Б.

ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ ОБСЯГУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА ЗОВНІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ.....14

Суховецька Т. В., Іжевський П. Г.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ:

ПЕРЕВАГИ ТА ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАД.....16

2. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі

Onikienko S. V.

THE INTERNATIONAL INSURANCE REGULATION: NEW TRENDS FOR UKRAINE.....18

Красногір Є. В., Сластьонов А. С., Матвійчук Л. О.

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СТРАХУВАННЯ.....19

Олянін І. П., Брода А. Ю.

СТРАХУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ.....20

Сидорчук І. П.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ.....22

Франчук О. І., Брода А. Ю.

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....24

**3. Підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання
в ринкових умовах**

Бутенко Л. А., Єгоричева С. Б.

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

ТА ШЛЯХИ ЇЇ МІНІМІЗАЦІЇ 27

Валюс І. О., Хрущ В. О., Хрущ Н. А.

СТРАТЕГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ.....29

Веселкова Г. П., Іжевський П. Г.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....30

Григоренко С. М., Рудюк С. О., Доценко І. О.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....32

Дзядзін О. О., Харченко І. В., Форкун І. В., Бачинська І. А.

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ.....34

Дузяк А. А., Шеремета М. С., Матвійчук Л. О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА.....35

Кузьменко Н. В., Коляда Т. А.

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДЕРЖАВИ:

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....37

Мельничук О. С., Іжевський П. Г.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....39

Московчук І. А., Стеценко Н. А.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА.....41

Петрищева К. Г.

ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

З УРАХУВАННЯМ КРИТЕРІЮ ФІНАНСОВОГО РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ.....43

Повар І. М., Іжевський П. Г.

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ

ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ.....44

Разумєєва А. М., Габаль В. В., Хрущ Н. А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ.....46

4. Актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи та її роль у забезпеченні економічної стабільності держави

Tsybriy V. M., Gordeeva T. A.

THE ANALYSIS OF PROJECT FINANCING BY BANKS

ON THE UKRAINIAN BANKING MARKET.....48

Блажиєвська А. О., Карпук О. П., Ларіонова К. Л.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ В БАНКАХ.....50

Брюхова В. О., Короленко Р. В.

ПРОБЛЕМИ ВИПЛАТ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ, РОЗМІЩЕНИХ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ,

В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІНФЛЯЦІЇ ТА ПРИ ДЕВАЛЬВАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ.....52

Васьків І. М., Лазуніна А. І., Матвійчук Л. О.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВОЮ БАНКІВСЬКОГО РИТЕЙЛЮ.....53

Вікторова Г. І., Донченко Т. В.

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗА 2016-2018 РОКИ.....55

Гензера Д. О., Доценко І. О.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПАСИВІВ

ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ».....57

Гензера О. О., Рабчун А. В., Григорук П. М.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ АКТИВІВ

ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ».....61

Гуменюк О. С., Єрмошкіна О. В.

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....64

Донець Є. С., Донченко Т. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....65

Дубовик А. С., Єгоричева С. Б.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ БЕЗПЕКИ

БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....67

Затирка С. С., Шершун І. С., Хрущ Н. А.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ МОДЕЛІ АТ «МЕГАБАНК» В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....69

Капінос А. Г., Ларіонова К. Л.

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКУ 70

Книш Г. С., Хрущ Н. А.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ.....73

Кордонець Д. М., Кордонець О. О., Хрущ Н. А.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» ТА ЙОГО МІСЦЕ

В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....74

Куляша О. Ю., Міняйло В. П.

ЗОВНІШНІЙ АУДИТ БАНКІВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....76

Маєвська К. О., Юзикова О. В., Доценко І. О.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....78

Паршивлюк Б. С., Ларіонова К. Л.

ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....80

Ралець С. Р., Митровці М. В., Бондарчук М. К.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ.....82

Соловйова Ю. Р., Новицький В. А.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.....83

Тукайло Л. П., Роздобудько О. О., Приступа Л. А.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ 85

Черненко І. І., Олійник А. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИКОМ БАНКУ 86

Чижикова С. С., Олійник А. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В БАНКАХ.....89

Штойко Т. О., Олійник А. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....91

5. Сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України

Халабова О. О., Фостяк В. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ФАКТОРИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ.....95

6. Загальні проблеми економіки

Артёмчик А. С., Черткова О. С., Горбачёва А. И.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЕНЧУРНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ
В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....97

Губська Д. Ю., Данькевич А. П.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО
ПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....99

Дячук Д. І., Стеценко Н. А.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЙОГО СКОРОЧЕННЯ.....100

Єрмолінська Н. В., Побережна Ю. О., Приступа Л. А.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ.....102

Качула А. Г., Коляда Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ
НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТУ М. ЛУЦЬК).....104

Клішина М. С., Коляда Т. А.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....106

Левчук Ю. Л., Квасницька Р. С.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ.....107

Никорак І. П.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН В ГЛОБАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ.....109

Панасюк І. В., Задерака Н. М.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ В УКРАЇНІ.....110

Пашенко А. Д., Сидоренко О. О.

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ.....111

Смачило Л. О., Павлик А. Й.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ.....112

Танасієнко В. П., Форкун І. В.

ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....114

1. Державні фінанси в умовах євроінтеграції України

**Драч М. Є., Лепетун І.О., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сучасна соціально-економічна ситуація України характеризується стрімким погіршенням, що викликано політичною кризою, військовим конфліктом на Сході України та призвело до одночасного звуження фінансових можливостей держави. Це підтверджується зниженням рівня зайнятості населення, збільшення кількості малозабезпечених сімей, переселенців, інвалідів, інших категорій громадян, які потребують різних заходів соціальної підтримки від держави. А тому, дослідження сучасного стану реалізації соціальної політики в напрямку підвищення рівня людського розвитку, якості життя та належної соціальної підтримки є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти системи соціальної підтримки населення в Україні розглянуто в працях провідних вчених, таких як П. Галаганова, М. Долішній, М. Кравченко, Е. Лібанова, О. Макарова, В. Москаленко, О. Новікова, Ю. Павленко, К. Павлюк, А. Реут, М. Руженський, О. Черенько та ін. Серед світових науковців заслуговують уваги праці Дж.К. Гелбрейта, Г. Мюрдала, Р. Оуена, В. Парето, Е. Дюркгейма та ін. Проте в наукових дослідженнях недостатньо уваги приділяється оцінюванню та розробці нових напрямів соціальної підтримки.

Мета дослідження полягає у оцінці сучасного стану та особливостей соціальної підтримки в Україні та визначенні основних напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу. В загальному розумінні під соціальним захистом мають на увазі сукупність заходів щодо забезпечення гідного матеріального і соціального становища громадян у державі. Соціальний захист населення є цілісною системою, яка перебуває у тісному зв'язку та взаємозалежності з економічною, соціальною, політичною, організаційною, правовою підсистемами, визначається ними та формує підвалини людського розвитку. Засади соціального захисту населення відображені у статті 46 Конституції України, у якій зазначається, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на соціальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1]. В інституційно-правовому вимірі соціальна захищеність населення являє собою конституційне і законодавче забезпечення всього комплексу прав і свобод людини за конкретних соціально-економічних умов. Відтак, соціальний захист - це конкретна діяльність сукупності інститутів, яка спрямована на реалізацію цих прав і свобод. Цій діяльності притаманна процесуальність, наявність певної мети та форм реалізації з характерною для них мінливістю та рухливістю [2].

Основною метою соціального захисту є захист людини від різного роду соціально-економічних ризиків з метою створення умов для життєдіяльності людини у соціальному, культурному та економічному середовищі.

Будучи відкритою системою, соціальний захист охоплює такі складові, як соціальне страхування, соціальні послуги, соціальну допомогу, соціальну підтримку, а також соціальні гарантії, які у своїй цілісності орієнтовані на забезпечення населення необхідними матеріальними благами і послугами та їх споживання на прийнятному рівні за існуючих соціально-економічних умов.

Соціальне забезпечення є складовою соціальної політики держави і одночасно вважається невід'ємним компонентом системи соціального захисту і соціальної роботи зокрема. Так одним з головних показників рівня розвитку країни є забезпечення соціальним захистом усіх верств населення через застосування ефективної соціальної політики, а формою її реалізації виступає ефективний та якісний процес фінансування соціальної сфери, що в свою чергу забезпечить належний розвиток як суспільства так і економіки в цілому.

У науковій літературі можна зустріти різні визначення «соціального забезпечення». Так, фахівці в галузі права соціального забезпечення, наприклад П. В. Галаганов його трактує так: «Соціальне забезпечення – це одна із способів розподілу частини валового внутрішнього продукту шляхом надання громадянам матеріальних благ з метою вирівнювання їхніх особистих доходів у випадках настання соціальних ризиків за рахунок коштів цільових фінансових джерел в обсязі та на умовах, суворо нормованих суспільством, державою, для підтримки їх повноцінного соціального статусу».

Соціальна підтримка – систему допомог, субсидій, пільг, компенсацій, соціальних послуг для населення, спрямовану на підняття рівня життя кожної людини до суспільних стандартів та підвищення життєвих шансів для вразливих категорій населення, через стимулювання реципієнтів, насамперед, з числа працездатних, до активності та самостійного вирішення складних ситуацій. [3].

Головна відмінність соціальної підтримки від соціального захисту полягати в тому, що в рамках соціальної підтримки вектор змінюється із надання соціальної допомоги (насамперед виплат, що є основною формою турботи в рамках соціального захисту) на стратегію навчання до самореалізації та мобілізації особистісних ресурсів осіб, що потребують на турботу соціуму [4].

Високу частку соціальних видатків в структурі ВВП не завжди можна розглядати як ознаку високого рівня

соціальної підтримки. Ця теза чітко характеризує ситуацію, яка склалася з фінансовим забезпеченням соціального захисту та соціальної підтримки в Україні. Незважаючи на високу частку соціальних витрат у ВВП, їх абсолютний розмір є доволі низьким порівняно з країнами ЄС, ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) та деякими країнами СНД [5]. Поряд з низькими розмірами соціальних витрат, в Україні існує чимало проблем фінансового забезпечення соціального захисту, які пов'язані зі структурою фінансових джерел та ефективністю фінансового забезпечення соціальної підтримки.

Видатки соціального характеру займають значне місце у видатках бюджету України, однак на державному рівні не встановлено стабільних структурних економічних пропорцій. Сфера фінансування соціальних видатків є найбільш нерегульованою. Аналіз видатків за функціональною класифікацією видатків показав, що бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення протягом 2016-2018 рр. зростали (табл. 1).

Таблиця 1

Видатки на з державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2016-2018 рр.

Показники	Значення показників, млн. грн			Темп зростання 2018/2016, %
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	
Соціальний захист та соціальне забезпечення, в. т.ч.:	151961,47	144 478,88	163 865,59	107,8
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	1472,56	2 062,08	1 731,06	117,6
Соціальний захист пенсіонерів	142586,23	133 458,63	150 090,99	105,2
Соціальний захист ветеранів війни та праці	1293,68	1 452,21	1 418,83	109,7
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	42,22	72,93	113,06	у 2,7 р
Допомога у вирішенні житлового питання	1351,34	1 633,07	3 830,48	у 2,8 р.
Соціальний захист інших категорій населення	5107,18	5 652,97	6 233,31	122,0
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	16,26	21, 52	31, 57	194,1
Інша діяльність у сфері соціального захисту	51,07	125,46	416, 28	у 8 р.

Джерело: Складено авторами за матеріалами [6]

Як видно з таблиці, бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення спрямовувались на фінансування соціального захисту у випадку непрацевдатності (темп зростання показника у 2018 р. проти 2016 р. склав 117,6 %); соціального захисту пенсіонерів (105, 2 %), ветеранів війни та праці (109,7 %), сім'ї, дітей та молоді (у 2,7 р); соціального захисту інших категорій населення (122 %); допомогу у вирішенні житлового питання (у 2,8 р.); фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту (194,1 %); іншу діяльність у сфері соціального захисту (у 8 р.)

Державна соціальна підтримка населення в Україні представлена широким спектром соціальних допомог, соціальних послуг, соціальних пільг та субсидій, які охоплюють найменш забезпечені та найбільш уразливі категорії населення і гарантують їм рівень доходів, не нижчий від законодавчо встановленого мінімуму, або ж не допускають перевищення певних видів витрат (як то на житлово-комунальні послуги) над встановленою частиною доходу. Станом на початок 2019 р. в Україні існувало близько десяти основних програм державної соціальної підтримки (п'ять з яких стосуються тільки сімей з дітьми), а також понад 50 тих, що стосуються пільгового забезпечення та субсидування різних соціально вразливих категорій населення [7]. Держава докладає багато зусиль щодо запобігання соціальній депривації окремих груп населення України.

Попри покращення в Україні в 2000–2018 рр. ситуації з розмірами основних державних соціальних стандартів, їх рівень по відношенню до основних рекомендацій Міжнародної Організації Праці та міжнародних соціальних стандартів й надалі залишається занадто низькими. Статистичні дані підтверджують, що в Україні частка найманих працівників, які отримують заробітну плату, нижчу за середню, становить близько 70% усіх працівників. Внаслідок низького розміру як мінімальної так і середньої пенсії в Україні більше 80% пенсіонерів відносяться до категорії бідних [6]. Це свідчить про недостатній рівень фінансового забезпечення соціальної підтримки та соціального захисту.

Висновки. Проведене нами дослідження дає можливість стверджувати, що основними перешкодами ефективності реалізації соціальної політики України та її впливовості на досягнення світових соціальних стандартів є: перевищення державних соціальних зобов'язань над можливостями; законодавча невизначеність, недосконала модель та низька соціальна рентабельність соціальної підтримки, що виражається в відсутності методик оцінки ефективності та якості соціальних програм і проєктів. Для подальшого удосконалення соціальної підтримки населення в Україні важливо є розробка концептуальних засад її розбудови на основі принципів соціальної справедливості та корпоративної соціальної відповідальності громадян України.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] : офіційне видання : [прийнято 28.06.1996 № 254к/96-ВР] // Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Руженський М. М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України : монографія / М. М. Руженський. – Київ: ІПК ДСЗУ, 2013. – 318 с.
3. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової; відпов. за випуск О. В. Макарова, О. М. Хмелевська; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – Київ, 2017. – 368 с.
4. Реуг А. Г. Системи соціальної підтримки в Україні: оцінка та проблеми функціонування // Danish Scientific Journal. №17. Vol. 2. København V Denmark. 2018. p. 30-36.
5. Фінансове забезпечення соціального захисту в Україні у контексті євроінтеграційних процесів - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/d36be6e1b37286eb2be9f625e38700b5.pdf>
6. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] : офіційний сайт. - Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>
7. Нормативні документи щодо гарантування соціального захисту в Україні / Міністерство соціальної політики України. Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/content/pilgi.html> 78

Крупська І. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ЗМІСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Актуальність дослідження. Фіскальна децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та дієздатності місцевих органів влади. Створення повноцінного середовища з надання якісних та доступних публічних благ – пріоритетні завдання місцевих органів влади в Україні. Вирішувати ці завдання можливо тільки за умови достатності фінансових ресурсів і якісного управління процесами їх формування та використання. Проведені державні реформи в цьому напрямі принесли певні результати – збільшення обсягів фінансових ресурсів місцевих органів влади та зміна засад управління ними через утворення об'єднаних територіальних громад. Утім, невирішеною залишається проблема фінансової спроможності місцевих органів влади здійснювати власні і делеговані повноваження. Існуючі механізми формування та використання фінансових ресурсів комунальних підприємств не здатні забезпечити надання населенню необхідних послуг належної якості. Джерелом проблеми є неналежне усвідомлення місцевою владою призначення фінансових ресурсів, що знаходяться в її розпорядженні. Місцева влада управляє фінансовими ресурсами на засадах володіння, внаслідок чого головна мета місцевого самоврядування – забезпечення добробуту громадян – залишається нереалізованою. Означена причина доповнюється необґрунтованістю управлінських рішень стосовно розподілу фінансових ресурсів між рівнями місцевої влади, напрямів використання коштів, неефективними підходами до трансфертної політики. Необхідність усунення зазначених недоліків потребує наукового пошуку напрямів удосконалення формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади та практичні проблеми формування і використання фінансових ресурсів досліджували українські вчені: А. Буряченко, О. Василик, М. Гапонюк, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, М. Мітіліно, І. Озеров, В. Опарін, Ю. Остріщенко, О. Романенко, К. Павлюк.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад з удосконалення формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади в умовах фіскальної децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Дефініцією, що становить основу категоріально-поняттєвого базису статті, є «фінансові ресурси місцевих органів влади». Досліджуючи сутнісні характеристики та зміст фінансових ресурсів місцевих органів влади, їх класифікацію, теоретичні моделі та прагматику формування й використання, ми фактично охоплюємо всю проблематику функціонування місцевих фінансів.

Вивчаючи методологічний підхід професора В. М. Опаріна щодо трактування сутності фінансових ресурсів, ми від форм перейшли до цільового призначення. На думку професора К. В. Павлюк, цей критерій обов'язково має бути відображений у визначенні [1, с. 24]. В опрацьованих нами дефініціях цільове призначення коштів для визнання їх фінансовими ресурсами визначається так:

- виробничий і соціальний розвиток [2, с. 783];
- виробництво, матеріальне стимулювання працюючих, соціальне забезпечення, задоволення потреб оборони, освіти, охорони здоров'я, державного управління та інші [3, с. 468];
- забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб [1, с. 24];
- розширене відтворення і загальнодержавні потреби [4, с. 31];
- розширення виробництва і зростання матеріального добробуту народу [5, с. 55];
- виконання фінансових зобов'язань, економічне стимулювання працюючих, відтворення в розширених масштабах [6, с. 242].

Коментуючи наведені вище трактування цільового призначення коштів у визначеннях фінансових ресурсів, зауважимо:

– загалом вони є подібними, не суперечливими, а окремі елементи, що різняться у визначеннях, фактично доповнюють один одне. За змістом зазначені цілі є позитивними, орієнтованими на розвиток, економічне зростання і покращення добробуту людей, що підкреслює важливе призначення фінансових ресурсів. Однак, зауважимо, що призначення і цілі реалізуються не самі по собі, а через діяльність людей, і в практиці господарювання та управління, зокрема в Україні, ми бачимо дисонанс між реаліями і теоретичним змістовним наповненням категорії «фінансові ресурси». Цей дисонанс не означає, що сутнісні характеристики фінансових ресурсів визначені неправильно. Проблема у конфлікті інтересів і різних можливостях впливу на процеси формування і використання фінансових ресурсів суб'єктів створення, володіння і розпорядження фінансовими ресурсами. Детальніше ця проблема буде досліджена у наступних розділах дисертаційної роботи;

– визнання цільовим призначенням задоволення суспільних потреб, загальнодержавних потреб розширює зміст фінансових ресурсів, виводить його за межі лише інвестованих коштів. Проте, ми вважаємо, що навіть у випадку визнання фінансовими ресурсами коштів, спрямованих на соціальну сферу, оборону та управління зберігається принцип: гроші роблять гроші. Адже зростання ВВП є результатом розподілу і перерозподілу ВВП, створеного у попередньому звітному періоді, включаючи розподільчі процеси, що відбувалися як у суб'єктів господарювання, так і на рівні різних органів влади та управління. До речі, використання коштів (навіть якщо розглядати фінансовий ресурс як інвестовані кошти) може призводити як до їх приросту, так і до їхньої втрати. Це означає, що фінансовий ресурс був, проте він був використаний неефективно;

– не всі науковці, формулюючи визначення, указують конкретні напрями використання коштів. На нашу думку, в цьому є резон. Визнаючи абстрактно, що цільове призначення є сутнісною ознакою фінансових ресурсів, ми вважаємо, що зазначати у визначенні конкретні цілі недоцільно. Визначення останніх – це висхідна складова менеджменту. Мова йде про те, що спочатку визначаються цілі соціально-економічного розвитку, які мають бути виражені у відповідних показниках (наприклад, будівництво певної кількості дитячих садків, шкіл, будівництво доріг (км)), а потім розраховується обсяг ресурсів, необхідний для досягнення поставлених цілей з відповідним розподілом за напрямками використання (наприклад, оплата праці, витратні матеріали, відрядження). Напрями використання означають цільове призначення коштів. Але головне – це не вкрай обов'язково забезпечити використання ресурсів за тим чи іншим напрямом, важливіше – досягти за допомогою ресурсів цілей соціально-економічного розвитку. Цілі і завдання соціально-економічного розвитку, визначені кожною територіальною громадою, будуть різнитися. Для досягнення цілей напрями використання коштів можуть змінюватися навіть упродовж звітного періоду.

Висновки. Дослідивши критерії, які мають бути відображені у визначенні, сформулюємо дефініцію. Фінансові ресурси місцевих органів влади – це грошові кошти, що належать територіальним громадам, але акумулюються місцевими органами влади у процесі розподілу та перерозподілу ВВП та мають використовуватися для виконання покладених на них функцій на користь громади.

Література

1. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави: монографія. К.: НІОС, 1997. 176 с.
2. Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2007. 1072 с.
3. Золотогоров В. Г. Экономика: Энциклопедический словарь. Мн.: Интерпрессервис. Книжный дом, 2003. 720 с.
4. Стецюк А. П. Економічна суть фінансових ресурсів. Фінанси України. 2007. №1. С. 129-143.
5. Черватюк М. В. Фінансові ресурси як джерело формування фінансового потенціалу регіонів. Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: зб. наук. праць. Чернівці, 2016. Вип. 7. С. 81-85.
6. Лазарева М. В. Финансовые ресурсы и источники их формирования в условиях рыночных преобразований. Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. 2005. № 1 (15). С. 239-242.

Сотник О. О., Ріппа М. Б.
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь

ДИНАМІКА ЗРОСТАННЯ ОБСЯГУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА ЗОВНІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Актуальність дослідження. Управління державним боргом є одним із найбільш важливих елементів економічної політики держави, оскільки останнім часом в Україні державний борг набуває не лише фінансової, а й соціально-політичної проблеми. Нині в Україні спостерігається зміна структури запозичень: активне зростання зовнішніх запозичень за відносною стабільності внутрішнього боргу.

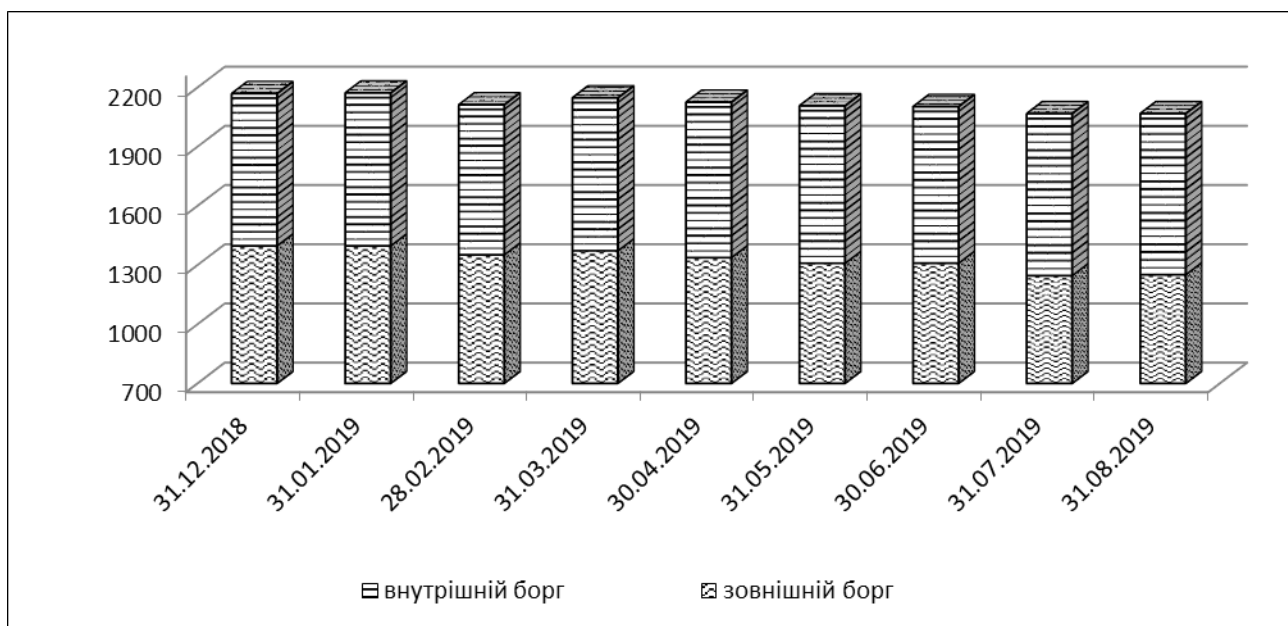
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики щодо державного боргу, аналізу і механізму управління та обслуговування його, присвячені наукові праці українських вчених, а саме: О. В. Борисюка, Н. В. Зражевської, В. П. Каменської, С. Л. Лондар, О. П. Макар і інших.

Виклад основного матеріалу. Державний борг України сформувався і продовжує зростати під впливом певних факторів, в основі яких є соціально-економічна, політична кризи; послаблення фінансової стійкості і рівноваги; дефіцити торговельного і платіжного балансів тощо.

Тенденція до зростання боргу України продовжує зберігатися і в 2019 р. Станом на серпень 2019 р. сукупний державний борг України перевищив \$81 млрд., й продовжується тенденція його зростання[1].

Сукупний прямиий та гарантований державою борг України станом на 31.08.2019 зріс на 4,7 %, а в

грошовому виразі це становило від \$78,3 млн., до \$81,9 млрд. Загальна величина прямого державного боргу в національній валюті – 2, 067 трлн. грн. При цьому прямий зовнішній борг за серпень 2019 р. зменшився на \$884 млн., проте прямий внутрішній борг зріс на 44846.5 млн. грн. Варто врахувати й те, що зовнішній борг зазвичай обслуговується в іноземній валюті. Отже, основною загрозою економічній безпеці є зростаючий зовнішній борг України. Сукупний державний борг перевищив суму у 2 трлн. грн. [2]. Динаміку сукупного державного боргу можна розглянути на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка сукупного державного боргу грудень 2018 – серпень 2019 року, млрд. грн.

Джерело: створено автором на основі [1]

В міжнародній практиці використовуються наступні механізми зменшення зовнішньої заборгованості [3]:

По-перше, викуп боргу – надання країні боржнику можливості викупити свої боргові зобов'язання на вторинному ринку цінних паперів.

По-друге, обмін боргу на акціонерний капітал – надання іноземним банкам можливості обмінювати боргові зобов'язання даної країни на акції її промислових корпорацій.

По-третє, заміна існуючих боргових зобов'язань новими зобов'язаннями (в національній або іноземній валюті).

Таким чином, наявність державного боргу є цілком нормальною ситуацією для держав, що активно розвиваються. Ситуація, яка склалася протягом останніх років навколо України і в самій державі, не дає надії на політичну та економічну стабільність, особливо із сусідніми країнами – Росією, Польщею, Угорщиною, – з якими Україна має значні економічні та політичні відносини. Погіршення зовнішньоекономічного середовища, пов'язане з веденням бойових дій на Сході України, політичні прикордонні вимоги на заході держави – саме на тлі цього й почалося в попередні роки виснаження традиційних джерел економічного зростання, вони стали основною перепорою для української національної економічної політики.

Висновки. За останні роки спостерігається нарощення темпів зростання державного боргу України. Переважна частина запозичень, яка формується, іде на погашення боргу та на його обслуговування. Причиною цього є масштабне залучення зовнішніх кредитів у попередні роки, особливо за останні два роки. Подальші дослідження мають бути зосереджені на визначенні оптимального рівня боргового фінансування суспільних видатків та спрямоване на використання закордонного досвіду щодо управління державним боргом.

Для вирішення проблем накопичення державного боргу України та подолання негативних тенденцій боргової ситуації потрібно насамперед скоротити обсяги дефіциту державного бюджету України, що є основною причиною зростання державного боргу.

Література

1. Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>. (дата звернення: 03.11. 2019)
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 03.11. 2019)
3. Ткаленко С. І. Вплив державного боргу на економічну безпеку України. Вісник економіки транспорту і промисловості. № 29. 2019.

**Суховецька Т. В., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

**БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ:
ПЕРЕВАГИ ТА ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАД**

Актуальність дослідження. Розвиток України як незалежної держави з європейськими цінностями потребує підвищення якості державного управління у різних сферах економіки, формування ефективного місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади та бюджетної системи. У цьому контексті процес бюджетної децентралізації набуває особливого значення, оскільки реформи у фінансовій сфері покликані створити економічні стимули для органів місцевого самоврядування щодо розвитку своїх територій, розширення власної податкової бази та ефективного використання бюджетних коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У період реформ увага до згаданої проблеми висвітлювалася у працях таких вчених-економістів, як: О. Д. Василик, Л. К. Воронова, О. Р. Гайка, А. І. Гнатівська, Б. М. Данилишин, І. І. Єфремова, Л. І. Карамушка, Т. А. Коляда, І. О. Луїна, Ю. В. Пасічник, М. П. Палій, О. П. Кириленко, О. О. Сунцова, О. І. Чугунов та інші. Проте, попри значну кількість досліджень у даній проблематиці, питання забезпечення ефективних процесів бюджетної децентралізації залишається невирішеним.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності запровадження в сучасних умовах бюджетної децентралізації в Україні та визначення її переваг, фінансової спроможності територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Європейська хартія місцевого самоврядування закріпила, що місцева влада є однією з головних підвалин кожного демократичного режиму, основним принципом має стати право громадян на участь в управлінні державою в цілому і на місцевому рівні [1], що також відповідає вимогам Бюджетного кодексу [2].

Проте, на жаль, на сьогоднішній день хоч і впроваджується бюджетна децентралізація, але місцеві органи ще залежать від державного бюджету.

Питання розвиненості та вдосконалення інститутів місцевої демократії, за допомогою яких відбудуться докорінні зміни в процесі управління бюджетною системою буде сприяти розвитку демократичних відносин як у цілому в країні, так і на місцевому рівні. Місцеві бюджети мають бути самостійними, фінансово незалежними, мати збалансований бюджет, а також на законодавчому рівні чітко визначені розмежування функцій і повноважень між державними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування.

Треба чітко визначити, що спроможні територіальні громади є основою їх соціально-економічного розвитку та забезпечення громадян суспільними благами. Виходячи із цього, ми вважаємо, що в основі бюджетної децентралізації має бути покладена фінансова незалежність створених громад із чітким розподілом повноважень між усіма рівнями державної влади. Саме бюджетний федералізм вплине на бюджетну автономію місцевих бюджетів. Особливу увагу потрібно звернути на діяльність і відповідальність профільних міністерств за розвиток галузей.

Функціонування бюджетних установ залежить не тільки від розподілу повноважень між рівнями бюджетів, але й від обсягу бюджетного фінансування. Нині місцеві органи влади ще не мають фінансових можливостей для фінансування всієї соціальної сфери, тому ми вважаємо, що цей етап передачі має бути поступовим, із передачею фінансових ресурсів, а в подальшому за рахунок власних коштів місцевих бюджетів.

Таким чином, децентралізоване планування фінансування соціальної сфери від одержувачів бюджетних ресурсів буде сприяти оптимізації витрат у бюджеті і відповідати обґрунтованим та реальним потребам бюджетодержувачів. Окрім цього, функції повноважень між рівнями в розрізі окремих сфер будуть підґрунтям під час розподілу бюджетних коштів [3].

Суспільні блага і послуги в країні фінансуються за рахунок податкових надходжень. Оскільки місцеві бюджети фінансують локальні (регіональні) суспільні послуги, які споживають громадяни деяких територій, то під час фінансового забезпечення необхідно це враховувати, особливо в умовах децентралізації. Так, частина податку на прибуток передається в місцеві бюджети, а також частина податку на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість тощо. Крім цього, прийняття місцевого бюджету не залежатиме від прийняття державного. Так поступово уряд упроваджує бюджетну автономію та фінансову незалежність місцевих бюджетів.

Бюджетна політика запроваджує новий механізм бюджетного регулювання і вирівнювання, в основі якого покладено планування доходів та видатків на одного жителя території. Виходячи із цього, кожен громадянин буде мати частку фінансових ресурсів для отримання суспільних благ, а в цілому район буде забезпечений фінансовими ресурсами.

На нашу думку, це буде сприяти оптимізації і підвищенню ефективності використання бюджетних коштів.

Слід констатувати, що нині в Україні відбуваються докорінні зміни у функціонуванні місцевих бюджетів. В основі їх функціонування є розроблення ефективної бюджетної політики регіонів. Для цього передусім необхідно розмежувати витрати між рівнями бюджету (державного, обласного і районного). По-друге, мають бути розроблені та на законодавчій основі встановленні норми бюджетної забезпеченості на одного жителя регіону. По-третє, на підставі методичних підходів слід розробити соціальні нормативи та фінансові норми, які сприяли б реальному рівню соціального забезпечення громадян, вирішили питання бюджетної забезпеченості і визначення мінімального обсягу місцевого бюджету. Це сприяло би самофінансуванню територіальних громад.

Таким чином, децентралізація місцевих бюджетів змінює: функції органів місцевого самоврядування; процес розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів між усіма ланками бюджетної системи; розподіл

повноважень органів влади; нормативно-законодавче коло і сприяє проведенню ефективних бюджетних реформ.

Необхідно зазначити, що пріоритетними напрямками управління державними фінансами мають бути їх обґрунтоване формування, прозорий розподіл і перерозподіл та ефективне використання. Це буде сприяти ефективному управлінню бюджетними коштами в країні. Ось чому, на нашу думку, нагальними питаннями постає фінансове забезпечення місцевих бюджетів, формування самостійних джерел доходів бюджету та реформування міжбюджетних відносин.

Нині міжбюджетне фінансування в країні має низку проблем:

– бюджетна децентралізація передбачає більш широкий спектр повноважень місцевим органам влади, ніж він зараз є у центральних органів влади України;

– неузгодженість між зобов'язаннями за видатками та їх джерелами і обсягами фінансування;

– місцеві органи влади не мають важелів і стимулів до збільшення надходжень до бюджетів, а також не мають права самостійно, прозоро, у повному обсязі здійснювати управління власними ресурсами;

– на протязі тривалого часу система міжбюджетного фінансування розвивалася непередбачувано. Вона не мала науково-методичних підходів до їх розрахунків, що впливало на управління бюджетами в напрямі планування та прогнозування;

– недосконалі інституційна та правова база міжбюджетного фінансування не дає поштовх до розвитку інфраструктури регіонів і не сприяє забезпеченню суспільних благ.

Ми вважаємо, що передусім необхідно вдосконалити правову та інституційну базу системи міжбюджетного фінансування. По-друге, на науковій основі розробити методику розрахунку міжбюджетних трансфертних платежів.

По-третє, внести зміни до законів «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації», де чітко будуть визначені повноваження місцевих органів, методика визначення обсягів фінансування, а також визначено поняття «комунальна власність» та «комунальне майно». По-четверте, для кожного рівня органів місцевої влади окреслити коло відповідальності та міри покарання. А контроль та відповідальність є підґрунтям децентралізації.

Отже, реформування міжбюджетних відносин країни має бути спрямоване на децентралізацію бюджетних ресурсів у бюджетних органах місцевого самоврядування.

Кінцевим результатом децентралізації має стати створення нової системи місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, в основі якої повинна бути інституційна симетрія, що передбачає поєднання та взаємозв'язок економічних суб'єктів, які користуються суспільними благами, сплачують податки (несуть тягар витрат), і тих, хто приймає самостійно рішення про її надання (місцеві органи влади).

Висновки. Таким чином, Україна має впроваджувати в життя демократичні принципи суспільно-економічного розвитку держави, підвищувати рівень життя громадян, сприяти впровадженню всіх європейських цінностей, а це можливо за умови децентралізації.

Упродовж періоду проведення реформи децентралізації існують невирішені проблеми, які створюють ризики для успішної її реалізації. Зокрема, створення об'єднаних територіальних громад переважно не має підтримки з боку широких верств населення, адже люди не розуміють сам процес децентралізації, а також стикаються зі спротивом з боку районних адміністрацій і місцевих рад. Вони перешкоджають утворенню ОТГ через страх втратити робочі місця та повноваження, бо процес їх створення супроводжується переформатуванням органів влади та змінами в управлінні на користь громад. Швидке збільшення кількості ОТГ без пропорційного збільшення обсягу субвенції на розвиток інфраструктури знижує мотивацію громад до об'єднання та їхні можливості щодо соціально-економічного розвитку.

Література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. – 413 с.

2. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі

Onikiienko S. V.

SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv

THE INTERNATIONAL INSURANCE REGULATION: NEW TRENDS FOR UKRAINE

Introduction. While the Basel Committee was established in 1974 and IOSCO in 1983, it was not until 1994 that the International Association of Insurance Supervisors (IAIS) came into being. By that time critical masses of countries were ready to acknowledge that interdependencies were growing and that there was a case for an Association with the capacity to develop principles and guidance, and to promote best practice. Its aims are briefly expressed:

- to contribute to the improvement of insurance supervision for the protection of policy holders;
- to promote well-regarded insurance markets, and
- to contribute to global financial stability.

There has been a long debate about whether reinsurance should be regulated and, if so, how. It is a core element of the insurance system, potentially contributing to the soundness of primary insurers through allowing them to reduce the level of risk they retain on their own balance sheet and so the impact of adverse shocks on their financial position. Through facilitating the diversification of primary insurers' risk exposures, it allows them to separate origination from portfolio composition.

Literature review. Much of the literature has been published on the international insurance regulation. These studies have mainly represented the opinions of governmental and inter-governmental bodies involved in the process, self-regulated specialized organizations like IAIS, IAA and opinions of international regulators acting in the related financial sectors - Basel Committee, IOSCO etc.

Results. Notwithstanding the global nature of the business, which is concentrated in just eight jurisdictions, some of them offshore, regulation has traditionally been undertaken at a national level, if at all, with little consistency of approach across jurisdictions, and consequently with heavy reliance on rating agencies as de facto regulators. This led to concerns about the extent to which the reinsurance industry is a potential source of systemic risk for the financial system as a whole, about the role of securitization and the links between insurance and the capital markets, about the adequacy of the industry's transparency and indeed about the adequacy of the regulatory arrangements.

Although the Group of Thirty Study Group concluded that some of these concerns were probably exaggerated, nevertheless it concluded that regulation, as well as transparency, could be improved. Within the EU a Reinsurance Directive was agreed in 2005 which brings greater consistency to the assessment of reinsurance solvency. The G30 recommended that, given the global nature of the business, regulators needed to develop a more harmonized regulatory approach across countries [1]. In particular, they recommended that supervisors worldwide adopt an approach that reviews the condition and activities of reinsurance groups on a consolidated basis, utilizing risk-based capital standards. Although the likely absence of systemic significance and the wholesale nature of the business meant that the regime for regulation could not derive directly from them rationale for banking, one similarity between reinsurance and banking is the importance in both industries of group structures in managing risk.

One of the building blocks to improving insurance regulation lies in the adoption within the framework of International Financial Reporting Standards of consistent accounting standards for insurance contracts, still some years off. Current accountancy practices are diverse and often differ from accounting approaches in other sectors. Harmonized regulatory valuation standards are central to the introduction of solvency standards and accounting, economic and regulatory measures of capital need to converge.

Sound accounting is in turn dependent on sound actuarial input where there have been major shortcomings in recent years, including in the core area of longevity, where many insurers (and pension funds) have underestimated the impact on their solvency of increases in life expectancy. Currently there are no international actuarial technical standards to stand alongside those in the accounting and auditing fields, nor indeed any formal structures in place to generate them, although the International Actuarial Association (IAA) promotes cooperation between national actuarial associations and sets some standards in the educational field [2]. Since technical actuarial standards are the province of the profession most jurisdictions, no potential independent international standard setter exists. However, public interest oversight of the standard setting process has been introduced in many countries and the steps being taken there and elsewhere to bring core principles to bear to the setting of actuarial standards will need to develop into moves to generate international standards, particularly as cross-border insurance groups need to develop a consistent group-wide approach to risk assessment and measurement.

Conclusions. Such standards will need to apply greater objectivity, reliability, relevance and consistency than has hitherto been the case in addressing central actuarial concepts; such as value, risk and forecasting, including mortality. If consensus emerges on the need for international actuarial standards, which we think it should, an oversight structure will need to be created which adequately provides legitimacy, both in terms of independence and accountability.

References

1. Reinsurance and International Financial Markets / [occasional paper] -Working Group on Reinsurance. – 2006 [Electronic resource]. – Access mode: https://group30.org/images/uploads/publications/G30_ReinsuranceInternationalFinancialMarkets.pdf

2. International Standards of Actuarial Practice (ISAPs)/ International Actuarial Association (IAA) [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.actuaries.org/iaa/IAA/Publications/ISAPs/IAA/Publications/05ISAPs.aspx?hkey=334b21a7-a3ac-4e0e-8294-3cbc755ab14a>

Красногір Є. В., Слатьонов А. С., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СТРАХУВАННЯ

Актуальність дослідження. Ефективне функціонування страхового ринку будь-якої країни є важливою складовою загального розвитку національної економіки. Саме страховий ринок через механізм надання відповідних фінансових послуг має можливість акумулювати тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб і тим самими формувати значні за обсягами фонди інвестиційних ресурсів і використовувати їх для фінансування реального сектору економіки.

Актуальними сьогодні постають питання безпеки функціонування усіх суб'єктів цього ринку і страхових компаній зокрема. Застосування нових методів ведення бізнесу, а саме широкого впровадження Інтернет-страхування потребує перегляду класичних схем управління економічною безпекою страховиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями безпеки страхових компаній займалися такі науковці як М. Діба, О. Жабинець, В. Кравченко, В. Олійник, Р. Тринько, Т. Яворська. Дослідженню теоретичних засад та особливостей розвитку Інтернет-страхування присвячені праці таких зарубіжних учених-економістів: І. Айзена, К. Армстронга, І. Балабанова, М. Вітмана, Н. Геращенко, Р. Девана, В. Дятлова, Д. Кампбела, А. Кантаровича, М. Кляйна, Т. Кука, Р. Купера, С. Смірнова, А. Таунсенда, І. Успенського, Н. Хофмана, А. Юрасова та інших. Зважаючи на вагомий внесок названих науковців у досліджувану проблематику, в сучасних умовах господарювання потребують ґрунтовного дослідження питання підвищення рівня економічної безпеки страхової компанії під час впровадження Інтернет-страхування.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів управління економічною безпекою страхових компаній в умовах розвитку нових видів страхування.

Виклад основного матеріалу. Основою для сталого функціонування та розвитку будь-якого державного утворення є вибір моделі економічних відносин, що дозволить інтегрувати локальну економіку до системи світогосподарських зв'язків. Обраний Україною вектор розвитку ринкових відносин передбачає значний розвиток страхової справи.

Ринкова економіка носить характер мінливості, непередбачуваності і ризиковості та передбачає процеси постійної акумуляції тимчасово вільних фінансових ресурсів, їх подальший перерозподіл та спрямування на покриття фінансових потреб різних суб'єктів економічної діяльності. Ринок страхових послуг, як один із сегментів фінансового ринку та особлива форма організації фінансових відносин з приводу купівлі-продажу страхових послуг, еволюціонує в умовах інтернаціоналізації, віртуалізації, діджиталізації [1].

Використання Інтернету при реалізації страхових послуг може відбуватися різними суб'єктами страхового ринку: страховиками, прямими страховими посередниками (страховими брокерами та страховими агентами), а також з альтернативними посередниками, такими як автосалони, банки, поштові відділення, туристичні фірми тощо. Для страхових компаній інтернет-страхування належить до прямого каналу реалізації страхових послуг.

Загалом можна виокремити два види інтернет-страхування: on-line та off-line. «On-line страхування» полягає в тому, що продаж страхових послуг відбувається повністю в режимі онлайн, починаючи від запиту на котирування або розрахунку вартості на Web-калькуляторі, продовжуючи заповненням заяви на страхування в захищеному режимі, оплатою по кредитній карті і закінчуючи кур'єрською доставкою документів або роздрукуванням страхового сертифіката з сайту компанії.

Щодо системи «Off-line страхування», то в даному випадку клієнт може отримати на сайті страхової компанії чи її представника інформацію про страхові продукти, що пропонуються, про умови укладання договору, а також поставити питання в онлайн режимі шляхом надсилання електронного листа або прямого інтернет-слілкування. Але оформити документи, здійснити оплату та отримати поліс потрібно в реальному офісі страхової компанії [2, с. 46].

Використання технології Інтернет у страхуванні має низку переваг для основних суб'єктів страхового ринку: як для страховика, так і для страхувальника проте потребує підвищення рівня захисту страхової компанії.

Економічна безпека страхової компанії віддзеркалює систему взаємовідносин і взаємозалежності суб'єкта господарювання у фінансовій сфері та полягає у захисті фінансово-економічних інтересів, цінностей, недопущенні втрати фінансової незалежності та ефективному функціонуванні страхової компанії в цілому.

Концептуальні основи процесу управління економічною безпекою страхової компанії є систематизація ключових понять, обґрунтування економічної природи, структури та функціонального призначення механізму управління економічною безпекою страхових компаній.

Виокремлює три рівні управління економічною безпекою страхової компанії – оперативний, тактичний та стратегічний, що проводяться у три етапи. На підготовчо-організаційному етапі визначають об'єкти та суб'єкти безпеки, виокремлюють підсистеми, що піддаються впливові небезпечних факторів та відділи (служби), які відповідатимуть за формування й функціонування системи економічної безпеки. Головними складовими системи є фінансова, інтелектуально-кадрова, політико-правова, інформаційно-аналітична та техніко-технологічна підсистеми. На другому (функціональному) етапі проводять системний моніторинг поточного стану страхової компанії, зокрема: виявляють загрози, ризики, небезпеки; визначають функціональну підсистему, до компетенції якої входить встановлення негативних чинників впливу; з'ясовують причини їх виникнення; вибирають заходи з мінімізації або усунення негативних проявів; визначають регламент взаємодії між функціональними підсистемами; розробляють нормативне забезпечення діяльності компанії з метою уникнення конфліктів інтересів та координації роботи усіх підрозділів. Третій (підсумковий) етап передбачає оцінку рівня економічної безпеки та ефективності функціонування системи економічної безпеки страхової компанії. Для цього враховують якість інформаційного та аналітичного забезпечення на всіх етапах управління, професійну компетентність персоналу, що відповідає за

управлінські рішення, дотримання норм чинного законодавства у сфері надання страхових послуг тощо [3, с. 188].

Метою створення системи управління економічною безпекою страхової компанії є досягнення такого стану, за якого б створювалися сприятливі умови для розвитку, забезпечення цілісності процесів та реалізації корпоративних інтересів. Невід'ємним елементом такої системи є механізм управління, структура якого представлена відповідними методами і важелями, економічним, управлінським, організаційним та інформаційним забезпеченням, а дія – спрямована на досягнення поставленої мети – гарантування ефективного функціонування системи управління економічною безпекою страхової компанії [4].

Висновки. На сучасному етапі альтернативою традиційного продажу страхових продуктів є реалізація через мережу Інтернет. Розвиток Інтернет-страхування в Україні знаходиться на початковій стадії, що зумовлено низьким рівнем питомої ваги серед страховиків, які надають послуги через Інтернет. Для стимулювання розвитку Інтернет-страхування необхідно, вдосконалити нормативно-правову базу з цього питання; завоювати довіру серед страхувальників через значно якісну організацію захисту веб-сайтів; повідомляти клієнтам про можливість отримання повного комплексу послуг невиходячи з дому чи офісу (це також буде сприяти росту довіри до вітчизняних страховиків).

Розвиток Інтернет-страхування потребує підвищення рівня економічної безпеки підприємства, а саме: управління всіма ланками страхової компанії у сфері її безпеки; виявлення фактів порушень законодавства з боку державних органів, порушення договорів і контрактів партнерами і клієнтами страхової компанії; припинення посягань на власність і майно страхової компанії, мінімізація загроз для стабільної, прибуткової роботи страхової компанії; протидія недобросовісній конкуренції та підвищення рівня кібербезпеки.

Література

- 1.Ерастов В. І. Основні концепції Інтернет присутності страхових компаній / В. І. Ерастов // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: «Економіка, підприємництво та бізнес-культура: трансформації в умовах розвитку інновацій». – ред. кол.: К.С. Шапошников [та ін.]. - Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 226-228
- 2.Приказюк Н. Роль інтернету в реалізації страхових послуг / Н. Приказюк, Т. Моташко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – Вип. 3. – С. 45-52.
- 3.Бовсуновська Г. С. Управління економічною безпекою суб'єктів підприємництва в умовах невизначеності (на прикладі страхових компаній) / Г. С. Бовсуновська // Бізнес-Інформ. – 2017. – № 6. – С. 186–191.
- 4.Омельчук Л. В. Формування системи управління економічною безпекою страхових компаній / Л. В. Омельчук // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2017. – Вип. 54. – С. 309–317.

Олянін І. П., Брода А. Ю.
Вінницький технічний коледж,
м. Вінниця

СТРАХУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. У цій статті розглянемо актуальні проблеми обліку і оподаткування страхування працівників. Обґрунтовано теоретичні засади страхування працівників. Правильне документальне оформлення страхування працівників надалі дозволить: підприємству – підтвердити витрати, здійснені на страхування працівників; працівникові – законно отримати від роботодавця додаткове благо у вигляді страхових сум.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми запровадження страхування працівників займалися такі вчені: Н. Андрієшина, С. Санченко, М. Поліщук, Т. Бахтеева.

Мета статті. Мета даного дослідження полягає у наданні страхового захисту фізичним особам, а також працівникам підприємств за рахунок роботодавця у разі настання несприятливих подій для їхнього життя і здоров'я.

Виклад основного матеріалу досліджень. Розширення соціального пакету для персоналу є актуальною потребою роботодавців, які бажають утримати цінні кадри та стимулювати працівників до ефективнішої роботи. Правовідносини у сфері страхування (крім державного соціального страхування) регулюються Законом України «Про страхування» [3].

Сьогодні ми розглянемо найбільш істотні моменти, про які необхідно знати роботодавцям при укладенні договорів страхування працівників.

Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком [3].

Оформити таку згоду потрібно письмово, а саме:

– або ознайомити працівника під підпис з наказом роботодавця про страхування працівника (працівників) за рахунок роботодавця із зазначенням конкретного виду страхування. Свою згоду працівник може висловити власноручним підписом біля фрази: «З наказом ознайомлений і згоден бути застрахованим»;

– отримати від працівника письмову заяву на ім'я керівника підприємства про згоду бути застрахованим із зазначенням конкретного виду такого страхування.

Умови добровільного страхування визначаються:

– правилами страхування, установленими страховиком. Такі правила розробляються страховиком відповідно до ст. 17 Закону України «Про страхування» [3] окремо для кожного виду страхування і підлягають реєстрації в Нацкомфінпослуг;

– безпосередньо договором страхування.

– перелік видів добровільного страхування наведено в ст. 6 Закону України «Про страхування».

Для працівників там названо такі види страхування:

1. Страхування життя працівника. Цей вид особистого страхування передбачає обов'язок страховика

здійснити страхову виплату:

– у разі смерті застрахованої особи;
– у випадках, передбачених договором (наприклад, якщо страховий випадок не настав і на момент закінчення строку дії договору застрахований живий або досяг визначеного договором віку).

2. Страхування працівника від нещасного випадку.
3. Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я).
4. Страхування здоров'я на випадок хвороби.

Договір страхування – це письмова угода між страхувальником і страховиком, за умовами якої (ст. 979

Цивільного кодексу [1], ст. 16 Закону України «Про страхування» [3]):

– страховик зобов'язується при настанні страхового випадку виплатити вигодонабувачеві страхову суму;
– страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору.

Для укладення договору страхування працівників роботодавці подає страховикові:

– письмову заяву із зазначенням виду страхування – за формою, установленою страховиком (ст. 18 Закону України «Про страхування»);

– список працівників, яких він бажає застрахувати, – із зазначенням їх паспортних даних.

Є досить багато видів особистого страхування працівників, які мають конкретні правила його проведення.

Зокрема, до числа обов'язкових видів включено:

– особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з держбюджету) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;

– особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з держбюджету) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);

– страхування спортсменів вищих категорій;

– страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;

– страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з держбюджету), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;

– страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з держбюджету) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;

– медичне страхування.

Страхові внески, які роботодавець сплачує за договорами ДМС, не включаються до фонду оплати праці, тобто не входять до складу заробітної плати.

Страховий ризик – обставини, внаслідок яких може статися страховий випадок. Страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за обставин, зазначених у статті 14 Закону України «Про страхування» [3], з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Професійне захворювання є страховим випадком також у разі його встановлення чи виявлення в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів.

Акт нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання розслідується в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, відповідно до Закону України «Про охорону праці» [2].

Підставою для оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної та соціальної реабілітації, а також страхових виплат є акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) за встановленими формами.

До професійного захворювання належить захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою.

У разі, коли потерпілому одночасно з щомісячною страховою виплатою призначено пенсію по інвалідності у зв'язку з одним і тим самим нещасним випадком, їх сума не повинна перевищувати середньомісячного заробітку, який потерпілий мав до ушкодження здоров'я. Визначені раніше сума щомісячної страхової виплати та пенсія по інвалідності зменшенню не підлягають.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю виплачується в розмірі 100 % середнього заробітку (оподаткованого доходу). При цьому перші п'ять днів тимчасовою непрацездатності оплачуються власником або уповноваженим ним органом за рахунок коштів підприємства, установи, організації.

За підсумками розслідування нещасного випадку, професійного захворювання або аварії роботодавець складає акт за встановленою формою, один примірник якого він зобов'язаний видати потерпілому або іншій заінтересованій особі не пізніше трьох днів з моменту закінчення розслідування. Цей акт є підставою для оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної та соціальної реабілітації, а також страхових виплат є акт розслідування нещасного випадку або професійного захворювання.

У разі відмови роботодавця скласти акт про нещасний випадок чи незгоди потерпілого з його змістом питання вирішуються посадовою особою органу державного нагляду за охороною праці, рішення якої є обов'язковим для роботодавця. Роботодавець зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані порушенням вимог з охорони праці іншим юридичним, фізичним особам і державі, на загальних підставах, передбачених законом.

Висновки. Отже, підприємство може застрахувати своїх працівників за добровільним страхуванням: наприклад, страхування життя; страхування від нещасних випадків; страхування здоров'я на випадок хвороби тощо.

Для роботодавця, що є платником податку на прибуток, добровільне медичне страхування працівників в Україні є витратами. Залежно від категорії застрахованих працівників такі витрати обліковуються на рахунках бухгалтерського обліку: 23, 91, 92, 93, 94. Для платників, що коригують бухгалтерський фінансовий результат для обкладання податком на прибуток, Кодекс не передбачає різниць у таких витратах.

Підприємство оплачує працівникам добровільне медичне страхування.

Підприємство може прийняти рішення про розширення соціального пакету персоналу за рахунок введення добровільного страхування працівників.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. *Відомості Верховної Ради України* від 03.10.2003. № 40, стаття 356.

2. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. №2694-XII. *Відомості Верховної Ради України* від 08.12.1992 р., № 49, стаття 668.

3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. №85/96-ВР *Відомості Верховної Ради України* від 30.04.1996 р., № 18, стаття 78.

Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Сучасний період становлення ринкової економіки об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті усіх суб'єктів ринку. Саме наявність такої потреби та реальна можливість її задоволення характеризують ступінь розвитку економіки країни, дають уяву про рівень захищеності її фізичних і юридичних осіб. Сьогодні страховий ринок України є найрозвиненішим сектором ринку небанківських послуг. Загальною тенденцією вітчизняного ринку є постійне збільшення кількості та якості активів страхових компаній та розширення спектра страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку вітчизняного страхового ринку, страхуванню та його ролі в соціально-економічних процесах приділяли увагу такі науковці: В. Д. Базилевич, Г. М. Пурий, Н. В. Фесенко, Л. М. Яремченко та ін. Однак, динамічний характер розвитку потребує постійного поглиблення наукових напрацювань, зокрема тенденцій і перспектив страхового ринку України та на цій основі формування шляхів прискорення його ефективного розвитку.

Метою статті є аналіз сучасного стану страхового ринку України, з'ясування об'єктивних умов його подальшого успішного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Так, дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг свідчать (табл. 1), що загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2018 становила 281, у тому числі СК «life» – 30 компаній, СК «non-life» – 251 компанія, (станом на 31.12.2017 – 294 компанії, у тому числі СК «life» – 33 компанії, СК «non-life» – 261 компанія). Кількість страхових компаній продовжує тенденцію до зменшення, так за 2018 рік порівняно з 2017 роком, кількість компаній зменшилася на 13 СК, порівняно з 2016 роком зменшилася на 29 СК [1].

Кількість страхових компаній (СК) станом на 30.06.2019 становила 249, з яких 26 СК зі страхування життя (СК «Life») та 223 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «non-Life»). За I півріччя 2019 року в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року кількість страхових компаній зменшилась на 42 СК [2].

Таблиця 1

Кількість страхових компаній у 2017-2019 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Станом на 30.06.2018	Станом на 30.06.2019
Загальна кількість	294	281	291	249
у т.ч. СК «non-Life»	261	251	260	223
у т.ч. СК «Life»	33	30	31	26

За 2018 рік частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,4%, що на 0,1 в.п. менше в порівнянні з 2017 роком; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишилась на рівні 2017 року та становила 1,0%. У порівнянні з 2017 роком на 5 935,7 млн. грн. (13,7%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 929,9 млн. грн. (20,8%).

У порівнянні з 2017 роком на 5 935,7 млн. грн. (13,7%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій (табл. 2), обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 929,9 млн. грн. (20,8%) [1; 2].

Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України за 2017-2018 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	Темпи приросту	
			млн. грн.	%
Валові страхові премії	43 431,8	49 367,5	+ 5935,7	+13,7
Валові страхові виплати	10 536,8	12 863,4	+2326,6	+22,1
Сплачено на перестраховання	18 333,6	17 940,7	-392,9	-2,14
Обсяг сформованих страхових резервів	57 381,0	63 493,3	+6,1	+10,7

Станом на 31.12.2017 обсяг загальних активів страховиків становив 63 493,3 млн. грн., що на 10,7% більше в порівнянні з відповідним показником минулого року [1].

Позитивна динаміка простежується і у 2019 році. Так, у першому ж кварталі 2019 року, в порівнянні з минулим роком, українські страхові компанії зібрали на 14,7% більше страхових премій, а ринок страхування життя зріс на 23,6%. Загальна кількість застрахованих людей зросла на 11,8%, а обсяги страхових премій досягли 1 млрд. грн. Найбільший приріст страхових полісів був отриманий від фізичних осіб – понад 95% від всіх проданих полісів страхування життя [3].

Таким чином, приведені статистичні дані говорять про те, що інтерес українців до страхування та рівень фінансової грамотності населення зростає, підвищується довіра до послуг страхування.

За прогнозами експертів основні тенденції у вітчизняному страхуванні наступні:
- зміна європейського капіталу на заокеанський. Так, український ринок покинув французький страховик АХА, а його місце зайняв Канадський холдинг Fairfax. Це вже друга інвестиція канадського холдингу в страхування України. До цього, Fairfax вже придбав одного страховика – QBE. Таким чином, частка північноамериканського капіталу в страховому ринку України зросла майже до 10% [5];

- очікується приріст медичного страхування до 35% (протягом останніх 5 років показник не перевищував 15%). Цьому є декілька причин: органічне зростання ринку у зв'язку із зростанням цін у клініках і на медикаменти; компанії все частіше впроваджують соціальні пакети для залучення й утримання персоналу; реформа державної охорони здоров'я, яка дозволила медичному страхуванню стати, практично, єдиним дієвим способом отримувати якісну медичну допомогу [3; 5];

- продовження укрупнення та перерозподілу страхового ринку. Результати оцінки рівня концентрації страхового ринку дають можливість припустити, що в Україні поступово окреслюється олігополістична модель страхового ринку, коли діяльність невеликої кількості страхових компаній обслуговує переважну більшість клієнтів [4]. Так, на ринку лишатимуться лише гравці, що здатні забезпечити прийнятний рівень якості активів, капіталізації та фінансової стабільності;

- поява нових страхових продуктів, що зможуть підвищити ефективність страхового сектора: страхування кіберризиків; блокчейн у страховій сфері; індексне страхування; insuretech-проекти тощо [5; 6];

- впровадження накопичувального пенсійного страхування в Україні передбачалося з 1 січня 2019 року. Однак, згідно з проектом закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо справедливого механізму нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Міністерство соціальної політики запропонувало відстрочити запровадження другого накопичувального рівня пенсійної системи на 1 рік – до 1 січня 2020 року [7].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши сучасний процес становлення страхового ринку в Україні, ми дійшли висновку, що подальший успішний його розвиток залежатиме від: здійснення ефективного контролю за діяльністю страховиків з боку держави; посилення вимог до капіталу страховиків, їхньої платоспроможності та активів; адаптації вітчизняного страхового законодавства відповідно до норм, правил та вимог європейського та світового ринків; впровадження інноваційних технологій зі страхування та новітніх стандартів якості обслуговування в цій сфері; створення об'єднань страховиків з найважливіших проблем страхування; створення комплексної системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів; здійснення популяризації страхових послуг серед населення.

Література

1. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_piv.
3. Тенденції на ринку страхування життя 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://financer.com/ua/strahuvannya-zhittya-2019/>.
4. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку [Електронний ресурс] / Г. М. Пурій // Ефективна економіка. – 2018. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6609>.
5. Страховий ринок України в 2019 році. Основні тренди у страхуванні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.insa.com.ua/uk/blog/chto-zhdyot-strahovoj-gynok-ukrainy-v-2019-godu-osnovnye-trendy>.
6. Фесенко Н. В. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації / Н. В. Фесенко, Л. М. Яремченко // Економіка та держава. – 2019. – № 8. – С. 28–34.

7. Запровадження накопичувальної пенсійної системи перенесли на рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/11/15/642675>.

Франчук О. І., Брода А. Ю.
Вінницький технічний коледж,
м. Вінниця

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. 28 років в Україні річна чисельність померлих перевищує чисельність народжених. Так, у 1991 р. кількість народжених і кількість померлих відповідно становила 630,8 і 669,9 тис. осіб, а у 2019 р. тенденція до скорочення не змінилася, кількість народжених і кількість померлих відповідно становила 645,6 і 698,6 тис. осіб. Тобто спостерігається стійка депопуляція населення, що викликає занепокоєння і потребує більших видатків на медичний догляд та забезпечення громадянам превентивних заходів. Тому медична галузь України вимагає радикальних реформ і це є одним із найактуальніших завдань сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню основних проблем теорії та практики медичного страхування присвячено чимало праць таких українських учених, як: Т. Артюх, К. Воблого, В. Базилевича, К. Базилевича, О. Гаманкової, О. Губар, М. Мниха, Л. Окунева та ін. Саме ці науковці та фахівці однозначно підтримують думку про гостру необхідність негайного впровадження загальнообов'язкового медичного страхування в Україні.

Мета статті. Донести до читача актуальність обов'язкового медичного страхування.

Виклад основного матеріалу. Важливим елементом системи страхової медицини є медичне страхування. Медичне страхування – вид особистого страхування на випадок втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку. Воно застосовується з метою мобілізації та ефективного використання коштів на покриття витрат на медичне обслуговування страхувальників.

Медичне страхування гарантує компенсацію витрат на ліки та надання медичної допомоги у разі проблем зі здоров'ям, які відповідають страховому випадку. Це робиться за рахунок страхових резервів і, як правило, за наявності договору зі страховою медичною організацією. При цьому людина повинна сплачувати внески до відповідних фондів.

В Україні діє система добровільного медичного страхування. Можливість отримати медичний поліс в українців з'явилася ще в 2000-х роках, коли приватні страхові компанії вирішили включити таку послугу в свій сервіс. Нині на ринку працює близько 50 страхових компаній, проте наразі ця послуга не є затребуваною – за останніми даними, лише близько 6% українців мають відповідні поліси. Найчастіше медичну страховку для своїх працівників оформлюють компанії, таким чином забезпечуючи для них покриття витрат на лікування.

При оформленні страхування пропонують різні пакети медичних послуг, які покриватиме страхова компанія.

Найчастіше до них входить: оплата ліків під час амбулаторного і стаціонарного лікування, планова та екстрена стаціонарна допомога, невідкладна допомога, обслуговування у поліклініках, стоматологія (планова та екстрена).

Часто страхові компанії вводять вікові обмеження для клієнтів. Наприклад, договір можуть оформити лише люди віком до 65 років. Також є винятки, які не покриваються полісом. Вибір форми медичного страхування в кожній країні залежить від конкретних економічних і культурно-історичних умов, від особливостей демографічних і соціальних показників, рівня захворюваності та інших факторів, які характеризують загальний стан здоров'я і рівень медичного обслуговування.

Медичне страхування, яке провадиться в обов'язковій формі, набуває рис соціального страхування, оскільки порядок його проведення визначається державним законодавством. Обов'язкова форма страхування координується державними структурами. Страхові платежі, сплачувані громадянами та юридичними особами, мають форму податку. Обов'язкове медичне страхування перебуває під жорстким контролем держави і характеризується безприбутковістю.

У межах медичної реформи в 2020 році має стартувати обов'язкове медичне страхування, яке б покрило близько 90% населення країни. Чіткої моделі, за якою воно буде працювати, поки немає. Передбачається, що спеціальна Служба з тарифів установить певні розцінки на базовий пакет медичних послуг, які мають бути однаковими для всіх лікувальних закладів. Ті послуги, які увійдуть до переліку медичного страхування, будуть повністю оплачувати держава (для пенсіонерів, дітей і безробітних) і роботодавці (для офіційно працевлаштованих громадян). Інші послуги, які не увійдуть до базового переліку, треба буде оплачувати зі своєї кишені – безпосередньо в касу лікувального закладу або оформивши додаткову страховку в приватній компанії. Скористатися страховкою можна буде в будь-якій лікарні: як приватній, так і в державній. Щось схоже працює вже сьогодні. 47 приватних клінік підписали договір з Національною службою здоров'я, і послуги лікарів первинної ланки (терапевти, педіатри, сімейні лікарі) оплачуються державою (якщо пацієнт уклав відповідний договір з лікарем). Однак такий підхід має певні ризики.

По-перше, якщо роботодавцям доведеться додатково сплачувати внески в державний фонд страхування, це збільшить податкове навантаження і, як наслідок, відхід бізнесу в тінь.

По-друге, грошей з держбюджету не вистачить на повне забезпечення громадян медичними послугами. Нині, наприклад, медична галузь недофінансовується майже на половину, а сума дотацій становить близько 3% ВВП (за рекомендаціями ВООЗ, ця сума має бути не менше 6%).

Медико-демографічна ситуація в Україні є вкрай невтішною. За останні роки в Україні істотно зріс показник смертності населення і скоротилася очікувана тривалість життя. Так, у країнах ЄС показник смертності становить 6,7 на 1 тис. населення, а тривалість життя – 74 роки, у той час, як у нашій країні аналогічні показники становлять відповідно 14,5 на 1 тис. населення й 69 років.

Щороку чисельність населення України зменшується, стан здоров'я осіб працездатного віку погіршується й кількість економічно активного населення скорочується. Така тенденція може призвести до значного фіскального тиску на вітчизняну систему охорони здоров'я у майбутньому.

Обов'язкова форма медичного страхування координується державними структурами. Страхові платежі, які сплачують фізичні та юридичні особи, мають форму податку. Держава контролює витрачання коштів і якість медичних послуг. Страхові платежі концентруються в страховому фонді, яким керує держава. Обов'язкове медичне страхування охоплює майже все населення і задовольняє основні першочергові потреби, проте воно має певні обмеження як у фінансовому плані, так і щодо передбачення різних ризиків.

Впровадження загальнообов'язкового медичного страхування сприятиме збільшенню фінансових надходжень у галузь охорони здоров'я в межах існуючого законодавчого поля, оптимізації їх використання, забезпеченню гарантування якісної медичної допомоги кожному громадянину, а також подальшому розвитку добровільного медичного страхування. Попри всі його переваги, розвиток уповільнюється через те, що не існує однозначного підходу до створення законопроекту про загальнообов'язкове державне медичне страхування.

Досвід багатьох розвинених країн свідчить про успішне реформування медичної сфери за допомогою впровадження медичного страхування і закріплення його як фундаменту фінансування сфери охорони здоров'я.

Медичне страхування є важливою складовою соціальної інфраструктури кожної розвинутої країни і розглядається як альтернативна модель організації охорони здоров'я. Воно дає змогу раціональніше використовувати кошти, призначені для забезпечення охорони здоров'я, і в той самий час підвищувати якість цих послуг і рівень забезпеченості ними населення. В умовах збільшення відсотка захворюваності населення України й зниження середньої тривалості життя громадян невідкладно постає питання про захист здоров'я кожного і пошук альтернативних джерел фінансування медичної галузі.

Однак, впровадження обов'язкового медичного страхування без створення відповідних економічних і політичних передумов у суспільстві може з'явитися безліч проблем, що стримують його розвиток. Це зокрема:

- неналежна підготовка спеціалістів у цій сфері;
- відсутність адекватної винагороди праці лікарів у формі зарплат і премій
- уникнення страховиками зобов'язань щодо оплати лікування страхувальника, ґрунтуючись на різних підставах;

- відсутність законодавства, яке б регулювало медичне страхування;
- різне бачення чиновниками, страховиками та медиками моделі, на основі якої має діяти медичне страхування, зокрема, його обов'язкова форма;
- недостатня поінформованість громадян щодо можливостей страхової медицини.

Вирішення всіх цих проблем потребує часу, фінансових ресурсів, відповідних фахівців.

Звичайно, головна роль у розв'язанні вище перелічених проблем відводиться державі. Важливим питанням залишається узгодження політики, направленої на розробку єдиної стратегії щодо впровадження медичного страхування. Держава повинна подбати про наявність відповідного законодавства, яке б захищало інтереси всіх суб'єктів ринку медичного страхування. Держава має розробити систему підготовки відповідних фахівців, запланувати у бюджеті витрати на підвищення зарплати медпрацівникам. Страхові компанії в свою чергу можуть докласти зусиль у інформуванні населення про медичне страхування. Разом з усіма проблемами Україна має багато можливостей та перспектив щодо розвитку системи медичного страхування.

Але на даному етапі в Україні немає належних умов для запровадження медичного страхування, тому доцільно відкласти до тих пір, поки не будуть створені необхідні для цього умови. Це надасть змогу споживачам такого виду страхування ознайомитися з переліком даних послуг, а державі, в свою чергу спрямувати залучені кошти на задоволення потреб саме медичної галузі, сформувані чітке законодавство, яке контролюватиме дану діяльність.

Висновки. Отже, в даний час Україна через відсутність фінансових можливостей не може в повністю забезпечити реалізацію прав громадян на охорону здоров'я та медичне забезпечення. Тому ефективне функціонування страхової медицини в Україні неможливе без вирішення таких завдань:

1. Створення умов для максимально можливого саморегулювання медичної галузі шляхом застосування ринкових механізмів; забезпечення конкурентного середовища на ринку медичних послуг у разі прийняття законодавчих актів з питань обов'язкового соціального медичного страхування.

2. Чітке визначення рівнів медичної допомоги, які формуватимуть обов'язковий мінімум послуг медичного страхування; структурування населення на групи, лікування яких фінансуватиметься з різних джерел створення фондів медичного страхування.

3. Посилення зацікавленості роботодавців до збереження здоров'я своїх працівників шляхом встановлення економічних стимулів щодо коштів, які направлятимуться під підприємствами на медичне страхування (наприклад, як уже існуюча практика в Україні віднесення на валові затрати коштів, які підприємство сплачує в якості добровільного страхування своїх працівників).

4. Підвищення надійності страхових організацій, що працюватимуть у системі медичного страхування, шляхом встановлення вимог до їхнього ліцензування відповідно до чітко визначених критеріїв.

5. Забезпечення державного контролю за використанням єдиних стандартів усіма медичними установами, що працюють у системі медичного страхування, незалежно від їхньої відомчої підпорядкованості та організаційно-правової форми; створення уніфікованої оптимальної системи класифікації та ціноутворення на медичні послуги.

Запропонована система заходів, спрямованих на запровадження і розвиток страхової медицини в Україні, дозволить створити умови для найбільш повного задоволення потреб населення в одержанні доступної і високоякісної медичної допомоги; суттєво зменшити навантаження на державний та місцеві бюджети; зменшити частку тіньової медицини в системі медичного забезпечення; уникнути необґрунтованих витрат, викликаних наданням зайвих медичних послуг з метою одержання додаткового прибутку; покращити матеріальну мотивацію працівників медичних установ.

Література

1. Про страхування: Закон України від 21.10.2019 р. № 2597-VIII Відомості Верховної Ради України, 1996, № 18, ст. 78.
2. Чкан І. О. Розвиток добровільного медичного страхування в Україні. *Фінансова система України*. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2012/n19/91.pdf>
3. Андрійчук О. О. Медичне страхування та страхова медицина. Навчальний посібник: 2007. 168 с.
4. Кожен десятий українець не доживає до 35 років. URL: http://dt.ua/SOCIETY/kozhen_desyatiy_ukrayinets_ne_dozhivaє_do_35_rokiv.html (дата звернення: 10.10.2019).
5. Обов'язкове медичне страхування в Україні має 4 шляхи розвитку. URL: <http://kontrakty.ua/article/40468> (дата звернення - 10.10.2019).

3. Підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання в ринкових умовах

Бутенко Л. А., Єгоричева С. Б.
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ МІНІМІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Управління дебіторською заборгованістю є ваговою частиною загальної політики управління активами підприємства та його маркетингової діяльності. Підприємство повинно бути спрямоване саме на розширення обсягу реалізації продукції та на оптимізацію загального розміру дебіторської заборгованості, адже за умов конкуренції майже всі підприємства змушені реалізовувати продукцію з відстрочкою платежу та приймати на себе ризик щодо несплати рахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розкриття сутності управління дебіторською заборгованістю підприємств зробили наступні вітчизняні та закордонні дослідники: Бланк І. О., Білик М. Д., Едвардс Б., Вітлінський В. В., Волнін В. А., Єдинак Т. С., Власова І. О., Заров К. Г., Коваленко Д. І., Костирко Л. А., Козлов В. П., Новікова Н. М. За допомогою даних досліджень можливо зрозуміти як теоретичну так і практичну частину управління дебіторською заборгованістю підприємств. Та на даний час у економічній літературі відсутня єдність щодо теоретичних засад управління дебіторською заборгованістю.

Викладені теоретичні положення управління дебіторською заборгованістю підприємств потребують узагальнення та уточнення. Специфіка управління дебіторською заборгованістю не має належного наукового осмислення, в порівнянні з врахуванням реалій сучасного стану розвитку ринку.

Мета статті. Відобразити сутність управління дебіторською заборгованістю підприємства та розкрити шляхи мінімізації заборгованості по підприємству.

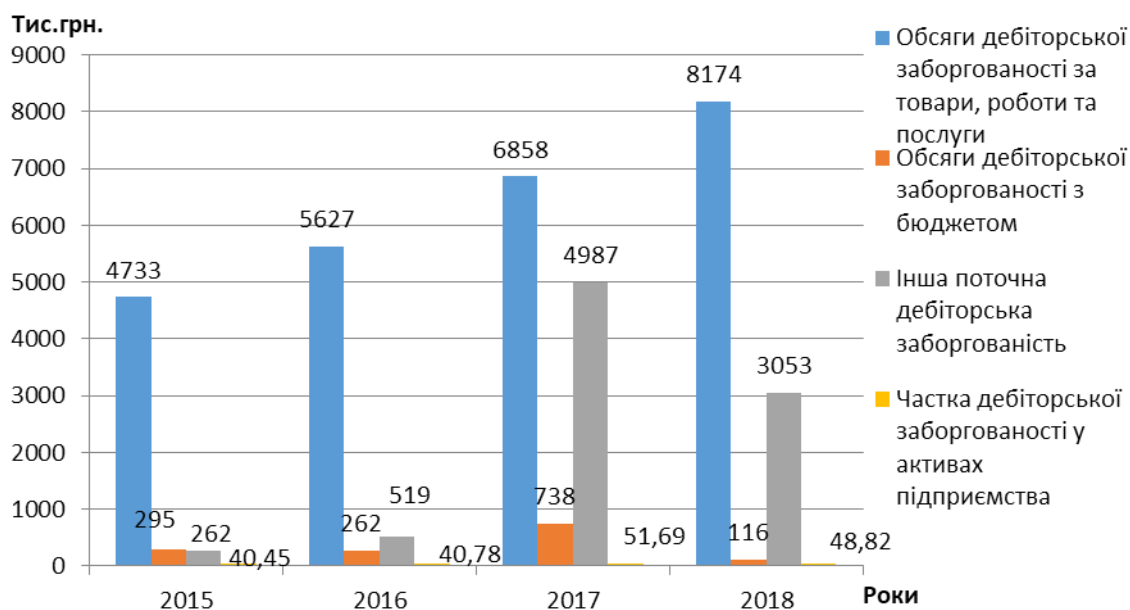
Виклад основного матеріалу. В умовах несплати своєчасно платежів особливо зростає роль ефективного управління дебіторською заборгованістю, своєчасного отримання коштів від дебіторів та попередження безнадійних боргів. При цьому слід пам'ятати, що політика управління дебіторською заборгованістю є складовою не лише фінансової, а одночасно й маркетингової стратегії кожного підприємства. Адже через пом'якшення умов розрахунків з контрагентами можливо розширити обсяги реалізації продукції, що, у свою чергу, дає можливість збільшити доходи від основної діяльності суб'єкта господарювання.

Дебіторська заборгованість має, як правило, значну питому вагу у складі поточних активів і тому якість управління нею безпосередньо впливає на фінансовий стан підприємства.

Основою для прийняття правильних управлінських рішень є ґрунтовний аналіз дебіторської заборгованості, що здійснюється на основі балансу та даних аналітичного обліку підприємства [1].

Об'єктом нашого дослідження є ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД», основна діяльність якого полягає у виробництві різного роду пластівців і яке займається оптовою торгівлею крупами, борошном, макаронами та цукром не лише у Полтавській області, а і по всій Україні [2]. Отже, характер діяльності цього підприємства передбачає наявність великих обсягів дебіторської заборгованості.

Динаміку обсягів та частку дебіторської заборгованості в активах підприємства можливо розглянути на рис. 1.

Рис.1. Обсяги та частка дебіторської заборгованості в активах ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» за 2015-2018 роки
Джерело: Розраховано на основі Балансу (Звіту про фінансові результати) ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» за 2016 – 2018 роки [3].

Отже, за на основі наведених даних можемо зробити висновок, що дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги на протязі всього періоду зростає, можемо вважати, що істотний зріст відбувся за рахунок зростання ефективності підприємства та збільшення реалізації.

Щодо динаміки зміни частки дебіторської заборгованості в активах товариства можемо сказати, що вона збільшилась за рахунок зростання реалізації продукції, що у свою чергу говорить про розвиток розвитку Показники ефективності використання дебіторської заборгованості ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД».

Показники ефективності використання дебіторської заборгованості ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» наведено у табл. 1.

Таблиця 1

**Показники ефективності використання дебіторської заборгованості
ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» за 2016 – 2018 роки**

Показники	Роки		
	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість	0,36	0,56	0,56
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,82	5,18	4,89
Період погашення (інкасації) дебіторської заборгованості, днів	46	69	73
Коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості	-	-	-

Джерело: Розраховано на основі Балансу (Звіту про фінансові результати) ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» за 2016 – 2018 роки [3].

Коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість протягом 2016 – 2017 року збільшився на 0,20, що негативно вплинуло на діяльність товариства. Протягом 2017 – 2018 року показник залишається незмінним, що характеризує стабільність підприємства. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2016 – 2017 році зменшився на 2,64, та у 2018 році порівняно з попереднім роком зменшився на 0,28, тому можемо сказати що спостерігається зниження показника, що негативно впливає на діяльність підприємства, адже це призводить до висновків що покупці не вчасно повертають кошти, а тому підприємство не має можливості ефективно використовувати свої грошові засоби. Щодо періоду погашення дебіторської заборгованості маємо можливість сказати, що протягом аналізованого періоду період збільшився, це свідчить про те що підприємству потрібно докладати зусиль щодо управління дебіторською заборгованістю, віднайти нові шляхи щодо контролю та оптимізації заборгованості.

Основна мета управління дебіторською заборгованістю полягає у мінімізації її обсягу та строків інкасації боргу. Політика управління дебіторською заборгованістю складається з умов, правил та процедур, виконання яких забезпечує досягнення зазначеної мети. Насамперед, необхідно з'ясувати, наскільки запропонована відстрочка платежу відповідає вимогам ринку та фінансовому стану підприємства.

Одним із способом забезпечення дотримання умов договорів, що передбачають відстрочку платежу, виступає попередній аналіз кожного контрагента, чим на аналізованому підприємстві займається бухгалтер-ревізор. Після виникнення дебіторської заборгованості основна увага повинна приділятися контролю за своєчасністю її погашення для попередження формування простроченої заборгованості. У разі виникнення останньої необхідно чітко застосовувати попередньо ухвалену методику її стягнення [4].

Зокрема, процедура стягнення дебіторської заборгованості при несплаті боргів більше ніж 40 днів на ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» включає наступні дії, що проводяться на протязі пів року:

- 1) телефонний дзвінок в бухгалтерію покупця з метою нагадати про суму заборгованості та період її прострочення, а також дізнатися можливий строк оплати рахунка;
- 2) направлення боржнику акту звірення разом із листом, який містить прохання погасити наявну заборгованість;
- 3) направлення вимоги про сплату боргу протягом певного строку;
- 4) направлення листа про наміри звернутися до суду з метою стягнення боргу;
- 5) звернення до суду (при значних сумах заборгованості).

Досвід ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» свідчить, що для ефективного управління дебіторською заборгованістю потрібно здійснювати ряд заходів, серед яких: формування кредитного рейтингу клієнтів; класифікація дебіторської заборгованості; ведення реєстру її старіння; проведення оцінки реальної вартості і швидкості обертання дебіторської заборгованості; застосування спеціальних комп'ютерних програм.

Висновки. Для успішного управління дебіторською заборгованістю підприємству потрібно застосовувати якісний аналіз, котрий у першу чергу полягає у виявленні видів продукції, по котрим виникає найбільша дебіторська заборгованість, а також у визначенні найбільш важливих контрагентів по підприємству, основних видів продукції, по котрим виникає дебіторська заборгованість.

На даний час підприємство розвивається та знаходить нові шляхи збуту продукції, протягом останніх років було запроваджено нові шляхи повернення дебіторської заборгованості, але також не потрібно забувати про те що збільшення дебіторської заборгованості на даному підприємстві свідчить про збільшення ринків збуту.

Література

1. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської і кредиторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5310>
2. ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.diamantltd.com.ua/uk>
3. Баланс (Звіт про фінансовий результат) ТОВ «Фірма ДІАМАНТ ЛТД» 2016-2018 роки
4. Матицина Н. О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською

Валюс І. О., Хрущ В. О., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СТРАТЕГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Капітал є однією з найважливіших категорій в економічній системі, що посідає важливе місце в стратегії діяльності підприємства. Він є основою створення підприємства, а його облік невід'ємно пов'язаний з джерелами його формування та фінансування. Система бухгалтерського обліку є джерелом інформації про формування власного капіталу, а аналіз фінансової звітності надає інформацію про фінансовий стан підприємства, який залежить від джерел формування майна підприємства. Тому проблеми ефективного формування, раціонального використання та управління капіталом посідають важливе місце у стратегії розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний вклад у вирішення проблем стратегічного управління підприємств, розробки їх фінансової стратегії, формування і використання капіталу внесли російські і вітчизняні вчені: Азарян О., Аптекарь С., Балабанова Л., Бланк І., Дерев'янка О., Іонін Є., Квасній Л., Косова Т., Костирко Л., Линенко А., Масленников О., Омелянович Л., Падерін Н., Папаїка О., Перловська Н., Партин Г., Садеков А., Сухарев П., Теслюк Н., Шняк І., Шубін О., Юрій Е. та багато інших.

Метою статті є обґрунтування стратегічних основ формування капіталу підприємств.

Вклад основного матеріалу. У процесі діяльності будь-якого підприємства важливу роль відіграє вирішення проблеми забезпечення його функціонування необхідним та достатнім обсягом капіталу, що є запорукою ведення ефективної господарської діяльності й отримання високого кінцевого фінансового результату. Джерелами формування капіталу підприємства можуть бути як власні фінансові ресурси, так і позикові. Для більшості підприємств основною частиною і базою усього фінансового капіталу є власний капітал, але діяльність підприємства в системі ринкової економіки неможлива без періодичного використання різноманітних форм залучення позикових коштів.

Капітал підприємства – це один з найважливіших об'єктів системи обліку, управління та економіки загалом, адже створення будь-якого підприємства починається з формування власного капіталу. Він є відправною точкою аналізу фінансового стану підприємства для інвесторів, експертів ринку, менеджерів організації з метою оцінки ефективності діяльності підприємств.

Процес формування капіталу підприємства являє собою сукупність узгоджених та пов'язаних способів і методів залучення у господарський оборот виробничих ресурсів, що використовуються (способи і методи) економічними службами й органами правління підприємства в ході формування капіталу. Цей процес мусить забезпечувати виконання таких функцій: вибір, планування і залучення ресурсів в оборот, розподіл ресурсів відповідно до обраної стратегії підприємства та контроль за формування капіталу.

Капітал підприємства формується з метою задоволення необхідності у придбанні потрібних активів і оптимізації його структури з позиції забезпечення відповідних умов для продуктивного його використання.

Для вибору стратегії формування фінансового капіталу підприємства доцільно застосувати SWOT – аналіз. Проведення SWOT - аналізу орієнтоване одночасно на оцінку ситуації, яка склалася у конкретний момент (поточна ситуація), та прогнозування тенденцій її розвитку. Слабкі та сильні сторони, що враховуються у матриці SWOT - аналізу і мають вплив на мобілізацію капіталу, формуються всередині підприємства та залежать від якості організації фінансового менеджменту. Можливості й загрози, генеровані зовнішнім відносно підприємства середовищем, потребують швидкої адаптації суб'єкта господарювання і не залежать від діяльності його керівництва [1,2].

У той же час, слід вказати на окремі переваги та недоліки застосування SWOT – аналізу, таблиця 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання SWOT - аналізу для вибору стратегії формування фінансового капіталу підприємства

Переваги	Недоліки
Комплексна систематизація інформаційного забезпечення про чинники, що мають суттєвий вплив на можливості мобілізації фінансового капіталу суб'єктів господарювання	Відбір чинників, котрі є сильними та слабкими сторонами суб'єкта господарювання, та оцінка ступеня їх важливості є суб'єктивними, оскільки залежать від особливостей сприйняття їхнього впливу на процес формування капіталу топ-менеджерами підприємства
Оцінка перспектив та вибір стратегічних пріоритетів у формуванні капіталу підприємницьких структур	Високою є ймовірність неправильного віднесення окремих чинників впливу на формування фінансового капіталу до однієї з груп (в умовах динамічних змін чинники зовнішнього середовища, що були загрозами, можуть стати можливостями, і навпаки)
Перманентна діагностика власних слабких сторін та конкурентних переваг підприємства на ринку капіталу стимулює менеджмент підприємства працювати більш ефективно	Для практичного використання цього інструмента стратегічного управління необхідним є періодичний перегляд обраних чинників, що враховуються в матриці SWOT – аналізу

За результатами SWOT - аналізу формуються альтернативні стратегії залучення фінансового капіталу. Залежно від позиції на матриці SWOT - аналізу для підприємства доступними будуть конкретні джерела капіталу, тому розроблені для її сегментів стратегії мобілізації фінансових ресурсів орієнтують топ-менеджмент на оптимальне поєднання різних джерел фінансування, доступних у визначений період часу з врахуванням впливу факторів економічного середовища функціонування підприємства.

Висновки. Процеси забезпечення ефективного формування, раціонального використання та управління капіталом посідають найважливіше місце у стратегії розвитку кожного підприємства. Побудова альтернативних стратегій залучення фінансового капіталу на основі SWOT – аналізу сприяє вирішенню намічених завдань.

Література

1. Фінансовий менеджмент [Текст] : підручник / В. М. Шелудько. - К. : Знання, 2006. - 439 с.
2. Кривов'язюк, І.В. Формування фінансових стратегій підприємств [Текст] / І.В. Кривов'язюк, Я.О. Кость // Зб. наук. праць: Економічні науки. - Сер. «Облік і фінанси». - Луцьк: ЛНТУ. - 2007. - Вип. 4 (16). - Ч. 1. - С.200-213.

**Веселкова Г. П., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. Отримання доходу є необхідною умовою діяльності майже всіх підприємств, так як він є джерелом розвитку, з нього формується прибуток, а також фінансуються поточні витрати і виконуються податкові зобов'язання. Отримання доходу свідчить про наявність попиту на продукцію і/або послуги, що випускається. Дохід – це основа для самофінансування діяльності, але за умови, що його розмір достатній для покриття витрат і зобов'язань, а також формування чистого доходу. Тому збільшення доходів підприємства сприяє поліпшенню його фінансового стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність поняття «дохід» та його значення завжди було в центрі уваги наукових досліджень, так дохід розглядався у працях Л. Вальраса, Дж. Мілля, Ф. Найта, В. Парето, А. Сміта, К. Маркса, Дж. Хікса, та багатьох інших науковців. Теоретико-методологічні аспекти доходу підприємства висвітлені у працях вітчизняних вчених, а саме приділили увагу доходу такі вітчизняні науковці як: М. С. Абрютіна, І. О. Бланк, В. І. Блонська, Н. М. Бондар, Ю. В. Борисенко, Ф. Ф. Бутинця, В. В. Кулішова, І. А. Маринич, В. С. Марцін, І. Ю. Малушанова, Л. Г. Мельник, В. В. Полянко, В. І. Тітова та інші. Проте не управління доходами на підприємстві потребує подальших досліджень, у тому числі, необхідним є удосконалення управління доходами на підприємстві, це зумовлює необхідність подальших досліджень.

Метою статті є розроблення етапів управління доходами на підприємстві. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: дослідження підходи різних наукових економічних шкіл щодо поняття «дохід»; з'ясовано сутність «управління доходами»; запропоновано етапи управління доходами на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Поняття «дохід» досліджувалося протягом багатьох століть. Так, в кінці XV століття меркантилісти вивчали шляхи збільшення доходів сфери обігу, а саме торгівлі. Фізіократи в свою чергу, вважали, що селяни і землевласники є виробничим класом, а ремісників називали класом «безплідним». Однак, вони визнавали, що ремісники мали доходи, тому зобов'язані були платити податки.

Дані економічні течії лягли в основу подальших досліджень щодо сутності доходів. Так, Вільям Петті, основоположник класичної школи політекономії, дохід і багатство країни ототожнював з працею. Англійський економіст Адам Сміт виділяв три види доходу:

- по-перше, заробітну плату – прибуток робітників;
- по-друге, прибуток – частина вартості, яка створюється робітниками;
- по-третє, ренту.

Жан Батист Сей в своїй факторній концепції вартості розглядав підприємницький дохід (від реалізації товару) і відсоток, як джерела утворення доходу. З плином часу поглиблювалися дослідження сутності доходів.

Так, відомий економіст XX століття Бем-Баверк заявляв, що доходи – це результат представлення власниками вартості факторів виробництва в процесі ціноутворення. Заробітна плата робітника залежить від поточної вартості виробленого ним продукту. Таким чином розраховується і дохід від землі.

В цілому, можна відзначити, що дослідження вчених XX століття щодо доходів характеризуються неповнотою, тобто вивчався окремий елемент, властивий даній категорії. Нерідко підходи різних економістів до сутності доходів суперечать один одному [2, с. 203].

Сучасні вчені, такі як М. С. Пушкар, П. І. Юхименко, Ф. Ф. Бутинець, В. С. Сухарські, Л. Г. Мельник, І. М. Бойчук та ін. по-різному трактують визначення доходів. Одні порівнюють їх з вартістю продукції за мінусом витрат, інші під доходом розуміють виручку від реалізації, треті – потік грошових чи інших надходжень, четверті – грошові або матеріальні цінності, п'яті – надходження економічної вигоди або збільшення активів, що призводять до зростання власного капіталу [2, с. 204; 6, с. 283].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що дохід підприємства – це отримання економічних вигід, як в грошовій, так і в майновій формі, які призводять до збільшення активів або зменшення зобов'язань підприємства, за винятком внесків власників за певний період.

Так як, дохід є показником ефективності діяльності і від нього залежить можливість подальшого

функціонування підприємства, то це обумовлює необхідність побудови ефективного управління доходами.

Під управлінням слід розуміти «процес забезпечення діяльності підприємства відповідно до його планів і для досягнення його цілей» [3, с. 183]. Управління доходами – «економічна техніка, спрямована на визначення найбільш вигідної цінової політики для оптимізації доходу організації на основі визначення поведінки попиту» [4, с. 154].

Управління доходами підприємства є частиною фінансового менеджменту, який має на увазі собою систему управління фінансовими ресурсами, що включає фінансову політику, методи, інструменти, а також осіб, які приймають управлінські рішення. Ті підприємства, які мають високий рівень організації та управління є більш успішними, ніж їх конкуренти. Тому правильна побудова механізму управління доходами, як частини загальної системи управління, є складною, але необхідним завданням керівників підприємства.

Перш за все необхідно відзначити, що система управління доходами повинна відповідати таким принципам, як: повнота відображення, достовірність, самоокупність, зацікавленість власників у їх збільшенні, порівнянність, забезпечення фінансової стійкості, своєчасність.

Також необхідно виявити основні фактори, від яких залежить система управління доходами:

- ціна продажу;
- обсяг реалізованої продукції;
- кількість витрачених на виробництво продукції коштів виробництва.

Доходи підприємства знаходяться під впливом ендогенних (рівень господарської діяльності на підприємстві, компетентність керівництва та менеджерів, конкурентоспроможність продукції і/або послуг на ринку, зарплата, зміни собівартості продукції, рівень цін на реалізовану продукцію тощо) та екзогенних (рівень цін на споживані ресурси, у тому числі енергоресурси, конкурентне середовище, бар'єри входу на ринок збуту, податкова система в цілому та рівень податкового навантаження на підприємство, економічна політика державних органів управління, а також політичні та соціальні зміни в країні тощо) факторів [4, с. 265].

За допомогою перерахованих вище ендогенних факторів можна коригувати обсяг одержуваних доходів. При цьому слід зазначити, що залежність доходів підприємства від ціни і обсягів виробництва є прямою, в той час, як зв'язок між доходами і витратами виробництва – обернено пропорційна.

Пропонуємо розглядати управління доходами на підприємстві в наступному порядку.

Найперше, необхідно здійснити аналіз доходів попередніх періодів для підприємства важливий, так як йому необхідно бачити орієнтир, по якому буде надалі розвиватися його діяльність.

Після проведення аналізу необхідно здійснити пошук шляхів підвищення доходів. Для цього потрібно визначити які фактори впливають на дохід найбільшою мірою і чи можливо їх регулювати. Коли розглянуті всі можливі шляхи збільшення доходів приступають до складання річних планів доходів. Потім ці плани розбивають по кварталах з метою збільшення контролю за надходженням доходів протягом року і створення можливостей прийняття своєчасних коригуючих заходів при необхідності.

Контроль за виконанням планів по доходах полягає в зіставленні фактично отриманих результатів по доходам з плановими.

Існують наступні методи, які можна застосовувати для підвищення доходів, а саме:

- ціновий метод – заснований на тому, що підприємство аналізує цінову політику конкурентів і встановлює ціни нижче цін своїх конкурентів;
- метод високих цін – полягає у встановленні більш високих цін, однак, ціновий метод є обмеженим у часі;
- метод тарифних планів – полягає в пропозиції одного і того ж продукту за різною ціною різних клієнтських груп;
- метод групового квотування – полягає в тому, що встановлюється певний обсяг продукції або послуг, який може бути реалізований або надано за встановленою ціною;
- метод групової оптимізації доходів – слід розуміти визначення обсягів доходів, які необхідні підприємству для нормального функціонування оптимізації груп.

На заключному етапі алгоритму управління доходами відповідні підрозділи підприємства формують звіт про фактично отримані доходи, порівнюють ці показники з плановими значеннями і надають цю інформацію керівництву. Таким чином механізм управління доходами запускається заново.

Висновки. Отже, проведене дослідження сутності поняття «дохід» дає можливість зазначити, що доходи підприємства – це найважливіша категорія, від якої залежить чи буде підприємство функціонувати надалі, доходи впливають на всі інші показники діяльності підприємства. Важливо також враховувати джерела утворення доходів. Ситуацію на підприємстві можна назвати стабільною, якщо більшу частину доходів складають надходження від основної діяльності, в іншому випадку можна говорити, що підприємство не виконує свою місію і доходи є нестабільними.

Тому важливим є формування системи управління доходами, яка полягає в пошуку шляхів їх максимізації, а також організації суворого контролю за своєчасністю і обсягом надходження доходів. Цьому сприяє розробка алгоритму управління доходами, що включає такі етапи як: аналіз доходів попередніх періодів; пошук шляхів підвищення доходів; планування річних показників доходів; складання планових квартальних та помісячних показників доходів; здійснення контролю за виконанням планів по доходам; у разі виявлення відхилень від планових показників пошук причин та застосування методів коригування рівня доходів; складання звіту про фактично отриманий дохід і порівняння отриманих значень із плановими показниками. Методи коригування рівня доходів дозволяють керівникам своєчасно приймати рішення щодо змін у діяльності підприємства з метою підвищення рівня доходів.

Література

1. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. пос. / Круш П. В., Тульчинська С. О., Тульчинський Р. В. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 206 с.
2. Гуріна Н. В. Економічна сутність доходів та їх класифікація: проблеми і шляхи вирішення / Н. В. Гуріна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 12. Ч. 1. – С. 203-205.
3. Економіка підприємства: навч. пос. / за заг. ред. П. В. Круша, В. І. Подвігіної, Б. М. Сердюка. – 2-ге вид. – К.: Ельга-Н, КНТ, 2009. – 780 с.
4. Кириченко С. О. Сучасний фінансовий стан підприємства та перспективи його розвитку / С. О. Кириченко, І. М. Лінник // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2015. – №16. – С. 261-266.
5. Скибенко С. Т. Формування стратегії управління прибутком підприємства / С. Т. Скибенко, М. В. Чемерис // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 6 (51), Ч. 2. – 2011. – С. 152-160.
6. Управління та регулювання як чинники розвитку підприємств національного господарства : монографія / П. В. Круш, О. П. Кавтиш, Т. П. Ткаченко та ін. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – 404 с.

Григоренко С. М., Рудюк С. О., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Розвиток економіки України пов'язаний із фінансовим станом суб'єктів господарювання, який, своєю чергою, залежить від ефективності їх діяльності. В сучасних умовах господарювання всі підприємства України функціонують у економічних умовах, які постійно змінюються. Проте не лише вплив факторів зовнішнього середовища негативно впливає на діяльність підприємств, а й відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової рівноваги. Тому саме зараз, у час підвищення процесів глобалізації в економіці, забезпечення фінансової рівноваги та управління нею є одним із пріоритетних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування підприємств на основі досягнення ними рівноважного фінансового стану розкрито у наукових доробках М. Д. Білик, Н. В. Васюткіної, П. Дойля, О. В. Кендехова, Т. Л. Керанчук, А. М. Поддєрьогіна, Г. К. Рогова, О. Є. Соломенко, Н. П. Тамборської, І. Б. Хоми та інших.

Метою статті полягає в здійсненні аналізу та оцінки фінансових результатів діяльності підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Економічне становище підприємств України може бути характеризоване з використанням таких показників, як частка прибуткових підприємств, рентабельність операційної діяльності, обсяг реалізованої продукції та ін. (табл. 1). Аналіз динаміки показників підприємств України надасть можливість сформулювати висновки про потенційні загрози розвитку бізнесу та визначити резерви їх подолання.

З даних табл. 1 видно, що більшість підприємств України були прибутковими протягом 2010-2018 років. Проте більш детальний аналіз статистичних даних [8] показав, що обсяг збитку неприбуткових компаній може перевищувати отримані прибутки. Так, наприклад, у 2014 році, коли збитки значно (у 2,6 рази) перевищили отримані економічні вигоди, зведений фінансовий результат склав -523587,0 млн грн.

Таблиця 1

Основні показники діяльності підприємств України за період 2010-2018 років

Рік	Показник		
	Частка прибуткових підприємств, %	Рентабельність операційної діяльності, %, в середньому за рік	Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн
2010	59,0	4,0	3366,22
2011	65,1	5,9	3991,2
2012	64,5	5,0	4203,2
2013	65,9	3,9	4050,2
2014	66,3	-4,1	4170,7
2015	73,7	1,0	5159,0
2016	73,4	7,4	6237,5
2017	72,8	8,8	7708,0
2018	74,3	7,9	8325,2

До 2016 року ця розбіжність поступово зменшилася, але фінансовий результат залишався від'ємним та складав у 2015 році -340126,6 млн грн, у 2016 році відповідно -22201,50 млн грн. Починаючи з 2017 року в Україні зафіксовано додатній фінансовий результат на рівні 274831,6 млн грн у 2017 році та 208238,1 млн грн у 2018 році. Протягом останніх 9 років, окрім 2014 року, операційна діяльність суб'єктів господарювання була рентабельною, а відповідний коефіцієнт коливався від 1,0 до 8,8 %. У 2014 році, після загострення економіко-політичного конфлікту, що розпочався у листопаді 2013 році зафіксована збитковість бізнесу, а середній показник рентабельності склав -4,1 %. Окрім того, детальний аналіз даних [9] надає підстави стверджувати, що найбільших втрат 2014 року зазнали саме малі за розміром підприємства, збитковість яких сягнула 17,9 %.

Сьогодні в Україні дуже гостро стоїть питання забезпечення прибутковості суб'єктів господарювання. Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2018 р. сума чистого прибутку підприємств України становила 668893496,8 тис. грн прибутку проти 299681235,1 тис. грн збитків (табл. 2) [16].

Фінансові результати діяльності підприємств України до оподаткування в 2011-2018 роках

Роки	Фінансовий результат (салдо) до оподаткування, тис. грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн
Усього					
2011	118605574,4	65,1	255545931,6	34,9	136940357,2
2012	75670252,0	64,5	248035966,0	35,5	172365714,0
2013	11335680,7	65,9	209864472,8	34,1	198528792,1
2014	-564376825,3	66,3	233624717,1	33,7	798001542,4
2015	-348471649,1	73,7	387652306,1	26,3	736123955,2
2016	69887807,3	73,4	443012121,9	26,6	373124314,6
2017	236952071,4	72,8	593168150,9	27,2	356216079,5
2018	369212261,7	74,3	668893496,8	25,7	299681235,1
Великі підприємства					
2011	92572136,8	69,2	131043536,3	30,8	38471399,5
2012	37182229,9	70,0	96928633,3	30,0	59746403,4
2013	28003514,3	68,6	88724783,7	31,4	60721269,4
2014	-189934072,7	51,8	81040692,4	48,2	270974765,1
2015	-145403871,1	55,7	105387895,0	44,3	250791766,1
2016	61222687,0	65,8	158665892,0	34,2	97443205,0
2017	156906296,0	73,3	266879072,0	26,7	109972776,0
2018	175176164,8	76,9	277607658,8	23,1	102431494,0
Середні підприємства					
2011	31090697,3	66,3	87526739,5	33,7	56436042,2
2012	47742009,4	66,2	111313201,3	33,8	63571191,9
2013	8390069,9	65,0	81498827,4	35,0	73108757,5
2014	-199180355,7	62,6	103427946,8	37,4	302608302,5
2015	-91161821,3	71,1	186781418,8	28,9	277943240,1
2016	32816532,4	76,1	177033687,9	23,9	144217155,5
2017	90770593,2	76,6	208842546,8	23,4	118071953,6
2018	147165282,3	78,2	251823440,4	21,8	104658158,1
Малі підприємства					
2011	-5057259,7	65,0	36975655,8	35,0	42032915,5
2012	-9253987,3	64,4	39794131,4	35,6	49048118,7
2013	-25057903,5	66,0	39640861,7	34,0	64698765,2
2014	-175262396,9	66,5	49156077,9	33,5	224418474,8
2015	-111905956,7	73,9	95482992,3	26,1	207388949,0
2016	-24151412,1	73,3	107312542,0	26,7	131463954,1
2017	-10724817,8	72,7	117446532,1	27,3	128171349,9
2018	46870814,6	74,1	139462397,6	25,9	92591583,0

За даними таблиці 2, бачимо, що динаміка стосовно показників прибутковості нестабільна. У 2010 році проти 2018 року прибутки підприємств збільшилися з 189640762,4 тис. грн до 668893496,8 тис. грн. Тоді як в 2012-2014 роках прибутки підприємств України зменшуються з 255545931,6 тис. грн в 2012 році до 233624717,1 тис. грн в 2014 році. З 2015 року прибутки підприємств поступово збільшуються з 387652306,1 тис. грн до 668893496,8 тис. грн в 2018 році.

Щодо збитків, то спостерігається позитивна динаміка до їх зменшення починаючи з 2014 року з 798001542,4 тис. грн до 299681235,1 тис. грн в 2018 року. Тобто за останні роки спостерігається тенденція до зменшення збиткових підприємств, вони покращують свої фінансові результати, і бажано цю тенденцію закріпити.

Частка збиткових підприємств у 2018 р. порівняно з попереднім роком зменшилася на 0,2 в. п. – до 25,7 %. Отже, трохи більше чверті українських підприємств є збитковими, що свідчить про їх неефективну діяльність і гальмує як розвиток самих підприємств, так і суспільства у цілому.

За цих умов постає питання підвищення ефективності господарювання, а саме управління процесом, завдяки якому підприємство зможе забезпечити прибуткову діяльність.

У 2018 році фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств становив 353,0 млрд грн прибутку (у 2017 році – 285,6 млрд грн). Прибуток становив 580,0 млрд грн, або 104,1% порівняно з 2017 роком, збитків допущено на суму 227,0 млрд грн (або 83,6%). Частка збиткових підприємств у 2018 році становила 25,7 % (у 2017 р. – 27,2 %).

Підприємства прагнуть у результаті своєї діяльності мати прибуток і намагаються його збільшувати. Прибуток займає провідне місце в забезпеченні самофінансування підприємств, можливості яких багато в чому визначаються тим, наскільки доходи перевищують витрати. Прибутковість являє собою стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної, так і всієї господарської діяльності, що полягає в перевищенні доходу над здійсненими витратами в розмірі достатньому для підтримання фінансової рівноваги підприємства.

Висновки. У сучасних умовах відбуваються зміни, що впливають на підходи до управління

підприємством. Ці зміни відображають нову роль фінансової рівноваги для діяльності підприємства. Для ефективного управління підприємством у цілому й таким важливим показником, як прибуток, зокрема, необхідне вдосконалення існуючих інструментів управління. А саме проводити ефективну кадрову політику, розширювати ринки збуту, підвищувати якість продукції, уникати непродуктивних витрат, створювати жорстокий контроль витрат.

Література

1. Білий М. М. Фінансові результати діяльності підприємства / М. М. Білий // Вісник Прикарпатського університету. – 2018. – Випуск 10. – С. 234-241.

2. Фінансові результати підприємств до оподаткування. – [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Дзядзін О. О., Харченко І. В., Форкун І. В., Бачинська І. А.
Хмельницький національний університет,
Регіональний фонд підтримки підприємництва по Хмельницькій області,
м. Хмельницький

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ

Актуальність дослідження. Розвиток економіки країни та її адміністративних одиниць прямо залежить від активного розвитку бізнес - середовища. Регіональний та державний менеджмент приділяє малому та середньому підприємству (МСП) велике значення з позиції унікальних можливостей економічного та соціального розвитку регіонів. Розуміння місця та ролі МСП у регіональному розвитку є актуальним, поступово розширюється, доповнюється світовим досвідом, активним впливом процесів глобалізації та інтернаціоналізації ринків. Світова й вітчизняна практика свідчать, що необхідною умовою успішного розвитку МСП є державна і регіональна підтримка та належний рівень її регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань державної політики при підготовці, прийнятті, контролі за виконанням управлінських рішень на всіх рівнях державної влади і місцевого самоврядування присвячені праці таких вчених, як О. М. Бандурки, В. М. Геєця, О. М. Головченка, І. В. Гончарова, М. З. Згуровського, Н. В. Злобіної, В. В. Липова, Л. Г. Мельника, В. Б. Ременнікова, Е. А. Смирнова та інших.

Мета дослідження аналіз державної регуляторної діяльності у сфері підприємництва та напрямків її вдосконалення в контексті забезпечення фінансової підтримки малого та середнього бізнесу.

Вклад основного матеріалу. Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності - напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [1].

Принципами державної регуляторної політики є: доцільність; адекватність; ефективність; збалансованість; передбачуваність; прозорість та врахування громадської думки.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» до регуляторних органів відносяться: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, інші державні органи та центральні органи виконавчої влади [2]. До регуляторних органів також належать територіальні органи центральних органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а також посадові особи будь-якого із зареєстрованих органів, якщо ці органи, установи, організації, посадові особи, відповідно до законодавства України мають повноваження приймати регуляторні акти.

В рамках забезпечення сталого соціального-економічного розвитку регіону рішенням Хмельницької обласної ради затверджено «Стратегію регіонального розвитку Хмельницької області на 2011–2020 рр.» [3]. Одним із ключових напрямів реалізації Стратегії є диверсифікація структури економіки області та покращення діяльності економічних суб'єктів, в рамках якої проводиться удосконалення схем підтримки МСП (зокрема новоутворених) та підприємств.

Важливим документом, що безпосередньо визначає засади здійснення фінансової підтримки малого та середнього бізнесу на регіональному рівні є розроблена відповідно до законів України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та затверджена Рішенням Хмельницької обласної ради від 21 грудня 2018 року «Програма розвитку малого і середнього підприємництва Хмельницької області на 2019-2020 роки» [4].

Одним із аспектів державної підтримки малого та середнього підприємництва є його фінансово-кредитна підтримка (ФКП), зокрема, шляхом пільгового кредитування через Регіональний фонд підтримки підприємництва по Хмельницькій області (РФПП) за рахунок обласного бюджету.

РФПП забезпечує пільгове кредитування за рахунок обласного бюджету тих суб'єктів МСП Хмельницької області, які здійснюють діяльність у пріоритетних галузях економіки області, а саме:

– виробництво сільськогосподарської продукції (у тому числі вирощування нових та нетрадиційних для регіону видів продукції, тваринництво, рослинництво, бджільництво тощо);

– переробка сільськогосподарської продукції (виробництво продуктів харчування, еко- та біопродуктів,

виробництво з переробки сировини рослинного і тваринного походження тощо);

- машинобудування, виробництво машин, устаткування та готових металевих виробів;
- упровадження енергозберігаючих технологій та реалізація енергоефективних проєктів;
- виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування, приладобудування;
- освоєння та розробка високотехнологічних виробів, впровадження інновацій, розвиток інформаційних технологій;
- легка промисловість (виготовлення швейних виробів та взуття);
- деревообробна промисловість (виготовлення дерев'яних конструкцій для житлового будівництва, меблів, столярних виробів, виробництво інших виробів з деревини);
- виробництво будівельних матеріалів (будівельні суміші, оздоблювальні матеріали та конструкції, цегла, керамічні та бетонні вироби тощо);
- будівництво та ремонтно-будівельні роботи;
- туристична та рекреаційна сфери (розвиток готельного бізнесу, сільського зеленого туризму, виготовлення сувенірної продукції, відродження народних промислів);
- надання соціально-побутових послуг населенню у сільській місцевості;
- роздрібна торгівля продовольчими та непродовольчими товарами у сільській місцевості.

З 2003 по 2019 рік з обласного бюджету було надано фінансову підтримку для 195 суб'єктів МСП на загальну суму 16,5 млн. грн. на умовах наявності у бізнес-проєктах позичальників соціальної та економічно-ефективної складової, створення та збереження робочих місць. В цілому Фондом опрацьовано близько 250 звернень суб'єктів МСП. В 2016-2019 роках Фондом було розглянуто близько 73 звернень та надано ФКП лише для 16 суб'єктів МСП.

У 2018 році було надано ФКП 7 суб'єктам МСП на загальну суму 3,4 млн. грн., у 2019 році – 5 суб'єктам МСП на суму 2,2 млн. гривень. Кошти повинні та використовуються за цільовим призначенням згідно бізнес-проєктів суб'єктів підприємництва, оскільки ФКП надається на поворотній основі за пільговою відсотковою ставкою (не менше 0,5 ставки НБУ) до 3 років з відстрочкою погашення суми ФКП від 3 до 6 місяців.

Підведення підсумків господарської діяльності підприємців за 2018 рік, які скористались ФКП з обласного бюджету, засвідчили позитивну динаміку збереження робочих місць, перерахування податків та зборів до бюджетів усіх рівнів. Це є свідченням як результативності реалізації інвестиційних проєктів самими підприємцями, так і обґрунтованості існування такої державної підтримки на рівні області.

Однак, фінансовий ресурс обласного бюджету для внутрішнього інвестування діяльності суб'єктів МСП Хмельницької області є недостатнім, а тому виникає необхідність збільшення державної фінансової підтримки СПД за рахунок коштів державного бюджету та бюджетів об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Висновки. Таким чином проведений аналіз реалізації регуляторної політики України в напрямку забезпечення фінансової підтримки МСП на регіональному рівні показав, що її вдосконалення в сфері господарської діяльності є надійним фундаментом для прискореного розвитку підприємництва. Однак, низький рівень поінформованості підприємців про можливість отримання ФКП за рахунок коштів місцевих бюджетів та відсутність достатнього обсягу такого фінансового ресурсу не дозволяє всім бажаючим скористатися нею.

З метою покращення бізнес-середовища в Україні, сприяння суб'єктам підприємництва у збереженні робочих місць із відповідними перерахуваннями до бюджетів усіх рівнів податків та зборів, необхідним є введення в дію механізму надання фінансово-кредитної підтримки суб'єктам підприємництва за рахунок фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів, що передбачено ст. 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [5].

Література

1. Україна. Закони. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 11.09.2003 р. № 1160-IV] // Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
2. Про оптимізацію центральних органів виконавчої влади : постанова : [прийнято Кабінетом Міністрів України 10.09.2014 № 442-2014-п.] // Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>
3. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://adm-km.gov.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf
4. Програма розвитку малого і середнього підприємництва Хмельницької області на 2019-2020 роки [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://km-oblrada.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/dodatok-do-rish-Programa.docx>
5. Україна. Закони. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] : закон : [прийнято Верх. Радою 22.03.2012 р. № 4618-VI] // Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

Дузяк А. А., Шеремета М. С., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Оптимальна фіскальна політика є основною передумовою економічного розвитку, оскільки вона дає можливість – на рівні держави виконувати покладені на неї функції та досягати

означених цілей, на рівні підприємства – створює умови ефективного відтворення. Однак, податкова політика, перш за все, розглядається як головне джерело поповнення державного бюджету країни. Податкове законодавство впливає на діяльність бізнесу, а від його стабільності і прозорості залежить стратегія планування підприємницької діяльності.

Для кожного підприємства важливо розробити свою податкову політику, в якій чітко визначити, які податки повинно сплачувати підприємство згідно чинного законодавства з врахуванням специфіки його діяльності, визначити організацію ведення податкового обліку, систему податкових реєстрів, розробити систему документообороту для формування показників податкових реєстрів, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним аспектам формування податкової політики підприємства присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Загородній А. Г., Іванов М. М., Кирич Н. Б., Максишко Н. К., Мартиненко В. П., Пилипенко А. А., Рекова Н. Ю., Тарасюк Г. М., Череп А. В., Швець Ю. О. та ін. Віддаючи належне значному науковому доробку вчених варто зазначити, що ряд аспектів реалізації суб'єктами господарювання податкової політики вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів формування податкової політики підприємства.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток податкової системи України свідчать про її переважачу у роль у формуванні та розподілі фінансових ресурсів держави. Проте найбільш дієвий вплив система оподаткування має на функціонування і ділову активність підприємницьких структур, тобто на ту ланку господарської діяльності, де створюється фінансовий потенціал країни. Але нестабільність умов господарювання у перехідний період, прагнення до поповнення бюджету, недотримання принципу економічної обґрунтованості податкових реформ призвели до надмірного податкового навантаження на виробників. Сьогодні у податковому законодавстві відсутні положення, які чітко і однозначно регламентують механізм реалізації цілей і завдань податкової політики, що гальмує розвиток підприємницьких структур. Такі обставини обумовлюють необхідність управління податками не тільки на макро-, але й на мікроекономічному рівні. Від того, наскільки ефективно підприємство вирішить податкові проблеми при формуванні стратегії свого розвитку, залежать можливості не тільки його економічного зростання, але й суспільного виробництва в цілому [1, с. 146].

На мікрорівні податкова політика є складовою фінансової стратегії підприємства. Головним завданням є вибір найбільш ефективних варіантів здійснення податкових платежів за наявності альтернативних варіантів господарської діяльності підприємства.

Процес розробки податкової політики відбувається в кілька етапів, кожний з яких має свою мету, завдання та форми реалізації. Виділяють такі основні етапи формування податкової політики:

1. Дослідження стану фінансово-господарської діяльності підприємства та існуючих механізмів сплати податків; аналіз поточної ситуації зі сплати податків, наявність заборгованості перед бюджетом, її строк, оцінка можливостей погашення.

2. Визначення пріоритетних напрямків розвитку виробництва та можливості зниження оподаткування; виділення пріоритетних галузей чи видів продукції; аналіз можливостей зниження оподаткування в цих галузях. Як відомо, розмір сплати більшості податків визначається обсягами діяльності. Також необхідно ретельно проаналізувати виробничу стратегію підприємства на предмет можливості зниження обсягів оподаткування.

3. Розробка альтернатив сплати податків складання податкового календаря, оцінка можливостей застосування податкових пільг; порівняння економії від застосування кожного з варіантів з витратами, які він тягне за собою.

4. Вибір оптимальної схеми оподаткування з позицій мінімізації податкових платежів та покращення фінансового стану.

5. Пошук можливостей відстрочення податкових платежів законним шляхом на максимально тривалий термін.

6. Контроль за виконанням податкової політики та оперативне її коригування у процесі фінансового оздоровлення; контроль за своєчасністю нарахування податків та їх сплатою у строк.

7. Оцінка ефективності податкової політики з позицій прибутковості підприємства та досягнення мети санації. Для оцінки ефективності податкової політики варто застосовувати загальновідомі показники для оцінки податкового навантаження на підприємство до та після здійснення заходів оптимізації податкової політики та податкового планування [2, с. 309].

Вказані етапи дають можливість розробити дієву податкову політику на підприємстві. Даний підхід ґрунтується на пошуку легальних альтернатив оподаткування та виборі найбільш ефективних варіантів здійснення податкових платежів для мінімізації податкового тиску.

Податкова політика підприємства передбачає розробку управлінських рішень, спрямованих на формування фінансового потенціалу і підвищення його ефективності. Тобто, орієнтуватись необхідно не на тактику скорочення податків, а на стратегію оптимального управління підприємством. Найнадійніший спосіб оптимізувати податки – це оптимізувати всю діяльність підприємства таким чином, щоб вона здійснювалась найбільш ефективним способом. Такий підхід забезпечує більш значне і тривале скорочення податкових втрат на довгострокову перспективу.

Основними функціями реалізації податкової політики підприємства є: податкове планування, розробка способів і методів ведення бухгалтерського, податкового обліку, контроль за правильністю та достовірністю податкових розрахунків, зниження податкових ризиків, оцінка ефективності принципів та способів податкового планування.

Податкову політику поділяють на зважену та агресивну.

Зважена характеризується усвідомленням та розумінням податкової системи країни, її необхідності та суспільною обумовленістю. Визнанням факту, що підприємство функціонує не ізольовано, а є частиною фінансової системи країни, отримує передбачені вигоди і несе відповідальність за результати своєї діяльності. Вона поділяється на два підвиди: з використанням податкових пільг; без використання податкових пільг.

Податкова політика «з використанням податкових пільг» дозволяє зменшити податкове навантаження на

підприємство, а вивільнені кошти використати як інвестиції для підприємства.

Зважена податкова політика «без використання податкових пільг» сприяє формуванню стабільного податкового поля, визначеного рівня податкового навантаження на підприємство.

Агресивна податкова політика має за мету швидкий ріст прибутковості, часто піддаючи ризикам діяльність підприємства. Для неї характерним є пошук місць у законодавстві, які можна обійти. Наслідком такої політики є приховування господарських операцій, невідповідність фактичних надходжень плановим, додаткові витрати при виявленні невідповідностей.

Важливим аспектом податкової політики на підприємстві є податкове планування. Податкове планування – це сукупність законних цілеспрямованих дій платника податків, пов'язаних з використанням методів та способів, а також всіх наданих законами пільг та звільнень від оподаткування з метою оптимізації податкових зобов'язань. Податкове планування, це не ухилення від сплати податків, а діяльність підприємства в законодавчому полі. Оптимізація податкових зобов'язань легітимним шляхом - це основна мета податкового планування [3, с. 341].

Висновки. Отже, ефективна реалізація податкової політики підприємства можлива при належній організації та узгодженій взаємодії усіх її елементів, зокрема податкового обліку, податкового прогнозування та планування, податкового моніторингу господарських операцій, податкового контролю. Важливо також зробити своєчасний висновок за результатами проведеної роботи та вжити необхідних заходів. Лише в таких умовах стає можливим оптимізувати податкові видатки та покращити фінансовий стан самого суб'єкта господарювання.

Література

1.Єріс Л. М. Податкова політика підприємства і оцінка ефективності її застосування / Н. Г. Слав'янська, Л. М. Єріс // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкові перетворення в Україні в умовах світових інтеграційних процесів : збірник наукових праць / Академія наук України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2005. – Вип. 6. – С. 146-153.

2.Руденко Є. М. Формування податкової політики підприємства в процесі здійснення фінансової санації / Є. М. Руденко // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 3 (13). – С. 305-309

3.Кузьменко Г. І. Організація податкової політики підприємства відповідно до вимог чинного законодавства / Г. І. Кузьменко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки . – 2011. – Вип. 20(1). – С. 337-344

Кузьменко Н. В., Коляда Т. А.
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДЕРЖАВИ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Проблеми корпоративного управління є закономірним результатом процесу перерозподілу прав власності в державі та зміни організаційних форм суб'єктів господарювання. В сучасних реаліях увага дослідників та фахівців прикута до проблеми ефективності управління державною часткою власності у статутному капіталі компанії та розподілу прав, які відображають розподіл влади та повноважень в середині підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблематики займаються як вітчизняні так й іноземні науковці, які висвітлюють сутність корпоративного управління, необхідність розподілу права власності та управління з метою ефективного функціонування компанії та недопущення зловживань у фінансовій сфері. Серед вітчизняних науковців, які здійснили значний внесок у розвиток теоретично-методологічних засад корпоративного управління, виділяють праці Г. В. Назарової, О. Г. Білоруса, В. Г. Федоренка, В. А. Євтушевського, О. Р. Кібенка, М. І. Небавита інших[1]. По при всі дослідження, проблема оцінки ефективності управління корпоративними правами держави, а також визначення напрямів і підходів щодо його реформування з урахуванням різних чинників впливу залишається відкритою.

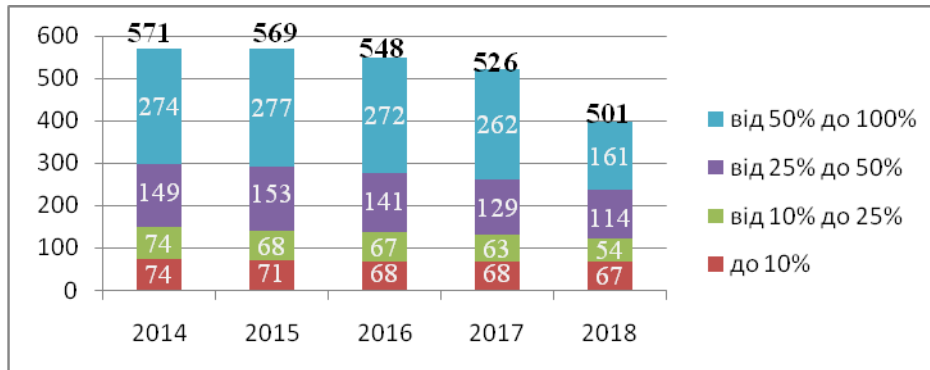
Метою статті є визначення сутності корпоративного управління, розкриття чинників впливу та обґрунтування основних напрямів реформування у цій сфері в Україні.

Виклад основного матеріалу. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку дає таке визначення: «Корпоративне управління – це система відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління ним» [2]. Вимога ЄС щодо запровадження корпоративного управління посприяла активізації уваги до питання ефективності управління майном, що перебуває у державній власності. Реформування корпоративного управління, в першу чергу, має бути спрямоване на монополії, які провадять діяльність у найбільш прибуткових галузях економіки, таких як нафтогазова, адже, саме підприємства-гіганти забезпечують значні потоки грошових коштів до державного бюджету.

Станом на 01 січня 2019 року у Реєстрі корпоративних прав держави обліковувалося 454 господарських товариств, в статутному капіталі яких є державна частка[3]. На діаграмі представлено динаміку зміни кількості підприємств, пакети акцій у статутних капіталах яких належать державі (рис. 1.).

Що стосується прибутковості підприємств, у статутному капіталі яких є частка державної власності, то зведений показник чистого фінансового результату державних підприємств за 2018 рік склав від'ємне значення – 279 083,5 тис. грн, у тому числі по підприємствам, що перебувають в управлінні регіональних відділень Фонду – 5 018,2 тис. грн. Порівняно з відповідним періодом минулого року чистий збиток збільшився на 86%[3]. Незважаючи на від'ємне значення зведеного показника чистого фінансового результату державних підприємств, протягом 2014-2018 років намітився чіткий тренд зростання питомої ваги податку на прибуток підприємств і організацій, що перебувають у державній власності, у загальній сумі податку на прибуток підприємств з 2,6% до 18%.

Головною метою реформування корпоративного управління є забезпечення прозорості діяльності та звітності підприємств з державною часткою власності, покращення операційних та фінансових результатів через організацію корпоративного управління державними підприємствами, ліквідація непрацюючих, збиткових підприємств. Реформа передбачає збереження у державній власності (пакет від 50% до 100% акцій) незначну кількість стратегічно важливих підприємств, які займають монопольне становище на ринку надання послуг або вироблення продукції, що можна розглядати як суспільний товар, задля забезпечення ефективного корпоративного управління на користь народу України[1].

Рис. 1. Кількість господарських товариств з різним ступенем участі держави у статутному капіталі в 2014-2018 роках

Джерело: створено авторами за даними[3]

Однією з основних причин низької ефективності діяльності суб'єктів господарювання є недостатньо розвинута система корпоративного управління, що призводить до низки проблем. З метою подолання проблем, ключовими заходами щодо удосконалення корпоративного управління в державному секторі є:

- розроблення і впровадження основних засад політики власності, яка передбачає заходи щодо поліпшення корпоративного управління суб'єктами господарювання;
- забезпечення рівних умов діяльності на ринках, а також підвищення рівня прозорості та підзвітності суб'єктів господарювання для забезпечення відповідального і раціонального використання об'єктів державної власності;
- узгодження інтересів керівників та суб'єктів управління об'єктами державної власності;
- створення наглядових рад у суб'єктах господарювання та введення до складу таких рад незалежних директорів у визначених Кабінетом Міністрів України випадках [1].

Переваги корпоративного управління окремо для підприємства та держави вказані на рис. 2.

Рис. 2. Переваги корпоративного управління державними підприємствами

Джерело: створено авторами за даними [2]

Висновки. Наявність правильно організованих корпоративних відносини забезпечують ефективну діяльність підприємства, збалансовуючи інтереси усіх учасників економічних відносин. В умовах зростаючих загроз для діяльності суб'єктів господарювання через невизначеність та непередбачуваність розвитку економіки організаційна структура корпоративного управління потребує постійного вдосконалення з метою забезпечення її ефективності. Щодо реформування системи корпоративного управління, то на сьогоднішній день в Україні даний процес проявляється у наступному: вдосконалення нормативно-правової бази, освоєння практики залучення іноземних фахівців до апарату управління корпорацій, створення умов, які б забезпечили покращення інвестиційного клімату країни та конкурентоспроможності самих компаній.

Література

1. Коляда Т. А. Управління корпоративними правами держави: оцінка ефективності та напрямки реформування / Т. А. Коляда, Н. В. Кузьменко // Бізнес Інформ. – 2019. – №8. – С. 39-47.
2. Корпоративне управління. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/activities/corpmanagement>
3. Звіт про роботу Фонду державного майна України та хід приватизації державного майна у 2018 році. Офіційний сайт Фонду державного майна України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ua/documents/docs-list/spf-reports.html>

**Мельничук О. С., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. У сучасних умовах економічна сутність та особливості значення фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства якісно змінюється. Воно трансформується з пасивного розподільного та перерозподільного механізмів валового внутрішнього продукту в основний регулятор господарської діяльності сучасних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика теоретичного базису та практики фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства є однією з найбільш дискусійних у сучасній науці та представлена в наукових працях вітчизняних та закордонних авторів: В. Андрущенко, Г. Базарової, Ю. Вавилова, О. Василика, О. Гончаренко, В. Дем'янишина, О. Кириленко, К. Павлюка, І. Ткачук, В. Федосова, К. Рейнхарда, К. Рогоффа, А. Фатаса, І. Міхаса.

Мета статті полягає у з'ясуванні економічної сутності та особливостей визначення фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Вклад основного матеріалу. Основою розробки концепції фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства є збалансованість між важелем самофінансування та кредитним забезпеченням.

Сучасний економічний словник наводить такі визначення концепції:

- генеральний задум, який визначає стратегію дій під час здійснення реформ, проектів, планів, програм;
- система поглядів на процеси й явища в природі та в суспільстві [1, с. 342].

На основі такого визначення пропонується концепція фінансового забезпечення стійкого розвитку, яка включає необхідне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

В економічній літературі досить широко використовуються поняття «фінансове забезпечення» та «стійкий розвиток». Проте на сьогодні не має методичного під-ходу до визначення фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства як економічної категорії за своїм обсягом та змістом.

Для повного та ґрунтовного визначення поняття «фінансове забезпечення стійкого розвитку підприємства» розглянемо наукову дефініцію його системних елементів – фінансового забезпечення та стійкого розвитку.

Більшість науковців фінансове забезпечення розглядають як формування цільових грошових фондів суб'єктів господарювання у достатньому розмірі та їх ефективне використання. Такого підходу у своїх наукових працях дотримуються О. Кириленко [2, с. 41–42], С. Юрій і В. Федосов [3, с. 94], Н. Кравчук [4, с. 56]. Фінансове забезпечення як підсистему фінансового механізму, що характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства розглядає В. Опарін [5, с. 56]. В. Федосов вважає, що фінансове забезпечення – це система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфер [6, с. 49]. О. Романенко фінансове забезпечення визначає як покриття затрат за допомогою фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання та державою [7, с. 18].

Під стійким розвитком І. Кондіус [7], І. Замула, Г. Кірейцева [8] розуміють багатовимірний процес змін, який зображає здатність системи стабільно забезпечувати динамічне зростання, зберігаючи рівновагу та збалансованість рівноцінних за своєю значущістю взаємопов'язаних соціальної, економічної та екологічної сфер, які не дають негативно впливати зовнішнім та внутрішнім факторам. О. Василенко [9] вважає, що стійкий розвиток – це розвиток, який передбачає безперервні та прогресивні структурні зміни шляхом зміцнення структуроутворюючих зв'язків вищого рівня, які більш надійні, ніж аналогічні зв'язки підсистем підпорядкованого йому рівня з метою якнайшвидшої адаптації СЕС.

На думку Ю. Погорелова, стійкий розвиток – це процес переходу підприємства від одного стану в інший, якісно новий стан, за якого в підприємстві утворюються нові можливості до вирішення поставлених завдань та який можливий у міру того, що підприємство має здатність до розвитку – внутрішнім і зовнішнім потенціалом і здійснюється шляхом внесення відповідних змін [10].

За допомогою наукового методу пізнання синтезу та аналізу наводимо таке визначення фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства, як ефективне маневрування та використання фінансових ресурсів, яке сприяє підвищенню платоспроможності та ліквідності, ритмічності та надійності процесів матеріально-технічного постачання, виробництва і реалізації продукції за визначеним напрямом та траєкторією еволюційно-інноваційного розвитку в умовах постійних волатильних змін економічної кон'юнктури.

На наступному етапі концептуальних положень фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємство проводиться дослідження поточного стану підприємства, що включає аналіз факторів впливу зовнішнього й внутрішнього середовища, результатом якого є побудова SWOT-матриці, повна діагностика показників фінансово-господарської діяльності.

Такий аналіз дає вихідну інформацію для виявлення переваг поточного стану та прогнозування здійснення

комплексу змін у просторово-часовому аспекті. Тобто даний аналіз дає нам змогу дати відповідь на питання, в якому фінансово-економічному стані підприємство знаходиться та куди далі рухатися.

На основі аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства визначається фінансовий потенціал для забезпечення стійкого розвитку суб'єкта підприємницької діяльності та моделюються потенційні стани: потенціалу виживання, потенціалу стійкості та розвитку.

Ключовим елементом механізму концепції фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства є діагностика складників визначеної тривірневої моделі з метою майбутнього обґрунтування вектора розвитку та його найбільш оптимальної траєкторії.

Далі на основі проведеної діагностики визначається вектор, траєкторія та межа фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства, тобто його спрямованість. З огляду на природу застосування векторів в економічних дослідженнях, можна сказати, що вектор розвитку являє собою впорядковану сукупність показників, які характеризуються певним напрямом.

Аналізуючи основні риси трансформаційного та адаптивного підходів до сутності фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства, слід зазначити, що розвиток підприємства як проекція його цілей і можливостей може відбуватися за висхідним, спадним та нейтральним (стагнаційним) вектором. Особливу увагу слід приділити нейтральному вектору, оскільки такий напрям розвитку може мати місце лише в короткостроковому періоді як перехідна, вичікувальна фаза, необхідна для того, щоб знайти найбільш сприятливий момент для здійснення «якісного стрибка» або ж сформулювати необхідний для цього базис.

Наступною характеристикою фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства є його траєкторія.

Визначення траєкторії розвитку дає змогу визначити наскільки близько в процесі розвитку підприємство наблизиться до меж стійкого простору та розробити перелік фінансових заходів щодо запобігання втраті рівноважного стану або його відновлення.

Важливу роль у фінансовому забезпеченні стійкого розвитку відіграє обґрунтування меж стійкого простору, тобто знаходження верхньої та нижньої межі динамічної рівноваги. Стійкий простір передбачає наявність декількох значень показників, яких може досягати підприємство в процесі свого розвитку без втрати стійкості.

Площина стійкого простору може змінюватися в процесі розвитку підприємства, оскільки межі стійкого простору визначаються не постійними величинами. Це зумовлено мінливістю зовнішніх умов фінансового забезпечення, зміна яких коригує фазовий простір забезпечення стійкого розвитку підприємства. Обґрунтоване визначення площини стійкого простору діяльності суб'єктів підприємницької діяльності забезпечує необхідний рівень гнучкості та адаптивності підприємства, оскільки в межах стійкого простору вектор розвитку залишається незмінним, а траєкторія, за якою підприємство здійснює зміну якісного стану відповідно до обраного вектора, можуть змінюватися як у внутрішніх бізнес-циклах підприємства, так і в зовнішніх чинників [3, с. 49].

Таким чином, побудова концепції фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства дає змогу підвищити адаптивність підприємства до мінливих умов зовнішнього середовища та забезпечити ефективність його діяльності в несприятливих умовах.

Висновки. Використання запропонованої концепції фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства в триаді «вихідний базис розвитку – наявні та потенційні можливості – зміна якісного стану» дає можливість управляти окремими підсистемами розвитку підприємства, які становлять цілісну систему, що дає змогу ефективно реалізувати визначену стратегію стійкого розвитку підприємства, проводити перманентний моніторинг дотримання підприємством обраної траєкторії розвитку та запобігати «виходу» підприємства за межі стійкого простору.

Запропонований концептуальний підхід до моделювання фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства дасть можливість оптимізувати грошові потоки відповідно до видів інноваційних процесів, отримати ефект синергізму від зниження витрат, фінансових ризиків, а також можливості оптимального використання основних засобів через лізинг, кооперацію та інтеграцію підприємств різних видів бізнесу.

Література

1. Райзберг Б. Современный экономический словарь / Б. Райзберг, Л. Лозовский, Е. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М., 1999. – 479 с.
2. Кириленко О. Фінанси (теорія та вітчизняна практика): [навч. посібник] / О. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212 с.
3. Фадеева А. Концепция устойчивого развития туризма / А. Фадеева // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 89. – С. 48–51.
4. Кравчук Н. Фінанси / Н. Кравчук, В. Горин, Т. Ясеновська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 432 с.
5. Опарін В. Фінанси: Загальна теорія: [навч. посібник] / В. Опарін. – 3-те вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
6. Романенко О. Фінанси: [підручник] / О. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
7. Кондіус І. Прогнозування стійкого розвитку регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00. 05 / І. Кондіус; Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2008. – 21 с.
8. Замула І. Економічна безпека у контексті стійкого розвитку / І. Замула, Г. Кірейцева // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 196–198.
9. Василенко А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монография / А. Василенко. – К.: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.
10. Погорелов Ю. Интервальная оценка развития предприятия с использованием показателя EVA / Ю. Погорелов, Е. Деева // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. – Т. 2. – С. 110–114.

Московчук І. А., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

Основні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства

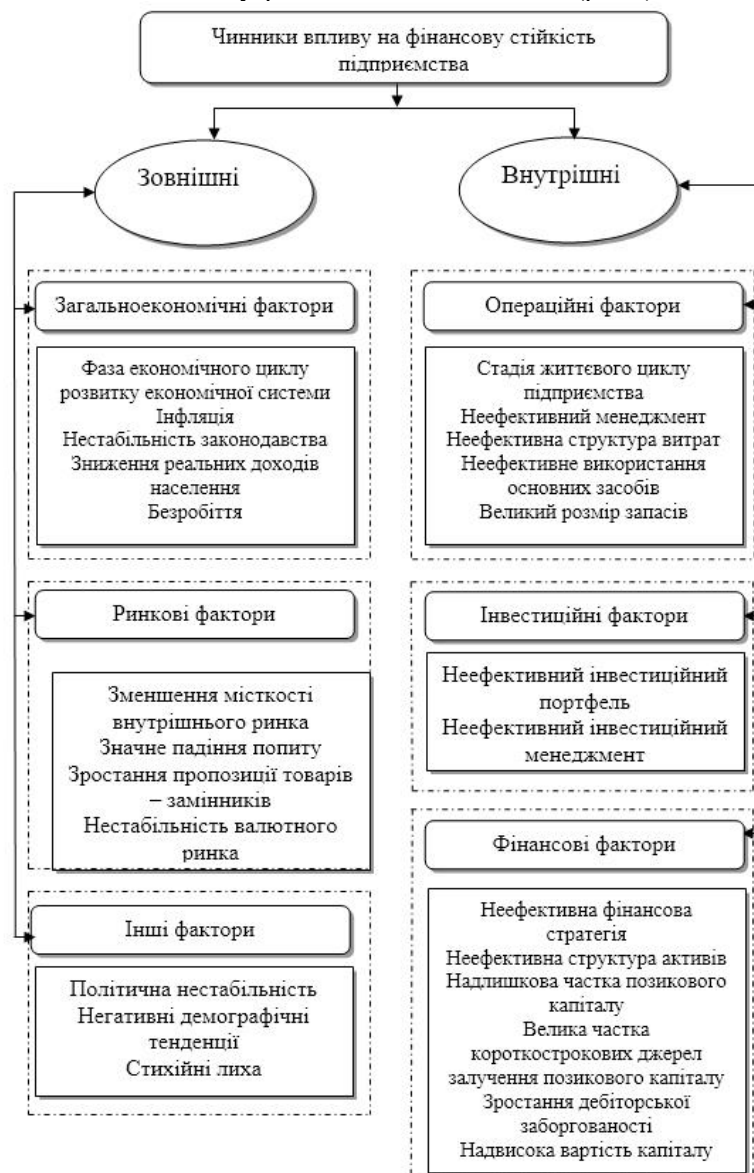
Актуальність дослідження. В умовах подальшого розвитку ринкових відносин для успішного здійснення управління капіталом підприємств однією з найважливіших характеристик їх функціонування є стабільність фінансового стану з позиції довгострокової перспективи. Вона пов'язана, перш за все, із загальною фінансовою структурою, рівнем платоспроможності, фінансовою незалежністю і конкурентоспроможністю.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних основ фінансової стійкості підприємств внесли відомі вітчизняні та зарубіжні вчені Андреева Л., Білик Н., Забродський В., Ковальов В., Кононенко А., Коробов М., Крамаренко Г., Мамонтова Н., Поддєрьогін А., Притуляк Н., Родіонова В., Рудницька В., Савицька Г., Цал – Цалко Ю., Шеремет А., Ярошевич Н. та інші.

Метою статті є з'ясування основних чинників впливу на фінансову стійкість підприємства.

Виклад основного матеріалу. На фінансову стійкість підприємства впливають різноманітні чинники, які можна класифікувати за різними класифікаційними ознаками. Так, за місцем виникнення їх поділяють на зовнішні і внутрішні, за значимістю результату – основні і другорядні, за структурою – прості і складні, за часом дії – постійні і тимчасові [1, с. 174]. Внутрішні чинники залежать від організації роботи самого підприємства, зовнішні – від рішень керівництва і колективу підприємства не залежать. Компетентність і професіоналізм спеціалістів підприємства, їх вміння враховувати зміни внутрішнього і зовнішнього середовища, злагодженість роботи колективу є теж дуже важливим чинником його фінансової стійкості.

За рівнем виникнення виділяють внутрішні та зовнішні чинники (рис.1).

Рис. 1. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства за місцем їх виникнення

Основними внутрішніми чинниками, які необхідно враховувати на рівні окремих підприємств, є: склад і структура продукції, що випускається, і послуг, що надаються; виручка в неподільному зв'язку з витратами виробництва; потенційна можливість підприємства зайняти певну частку ринку; оптимальний склад і структура активів; склад, структура та стан фінансових ресурсів; правильний вибір стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами; галузева приналежність суб'єкта господарювання. До зовнішніх чинників, які слід врахувати, відносять: вплив економічних і соціальних умов господарювання, зокрема рівень розвитку техніки і технології в галузі; платоспроможний попит населення; економічна політика, її стабільність і обґрунтованість; законодавчо-правова база господарської діяльності.

Залежно від ступеня їх значущості виділяють чинники I рівня (базові), II рівня (похідні) та III рівня (деталізуючі).

Чинники I рівня – це узагальнюючі (базові) чинники, які є результатом впливу чинників II і III рівнів і водночас виступають генератором взаємодії більш дрібних чинників. До чинників I рівня відносять: фазу економічного розвитку системи; стадію життєвого циклу підприємства.

Чинники II рівня – похідні. Вони є результатом дії основоположних (базових) чинників (фази економічного розвитку системи та стадії життєвого циклу підприємства). До складу чинників II рівня (похідних) належать: середній рівень доходів населення; демографічна ситуація; соціальна політика держави; податкова політика держави; грошово-кредитна політика; амортизаційна політика; загальний рівень стабільності; стратегія управління обсягами діяльності; стратегія управління активами; стратегія управління капіталом; стратегія управління грошовими потоками.

Чинники II рівня бувають як зовнішніми, так і внутрішніми.

Зовнішні чинники II рівня – це такі, вплив яких пов'язаний з характером державного регулювання (податкова, грошово-кредитна, амортизаційна, соціальна, демографічна політика тощо). Від ступеня відповідності видів, напрямів, методів цього регулювання і фази економічного циклу залежатиме характер та глибина впливу деталізуючих чинників, або чинників III рівня.

До внутрішніх похідних факторів другого рівня, що забезпечують фінансову стійкість, належать стратегія управління обсягами діяльності підприємства, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом.

Чинники III рівня – є деталізуючими. За допомогою їх з'ясовують і деталізують механізм впливу на фінансовий стан підприємства похідних чинників. До чинників III рівня (деталізуючих) відносять: середній рівень доходів населення; рівень конкуренції; рівень інфляції; склад та структуру активів; стратегію управління власними фінансовими ресурсами та позиковим капіталом; стратегію управління ризиком.

Вплив зовнішніх чинників III рівня на фінансову стійкість особливо зростає на стадії економіки кризового періоду. З фінансовою стійкістю підприємства тісно пов'язаний обсяг платоспроможного попиту населення, оскільки зростання обсягу попиту є стимулом до розширення обсягу його діяльності. Останнє потребує зростання активів підприємства, що в свою чергу, обумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансування цього приросту. Залучення додаткових джерел фінансування призводить до структурних змін у складі джерел фінансування активів, а отже, відповідно впливає на ступінь фінансової стійкості підприємства.

Зовнішнім фактором третього рівня, що впливає на фінансову стійкість, є рівень інфляції. Порівняно із стабільним етапом розвитку в умовах економічної кризи зростає вплив інфляції, що негативно відбивається на ступені фінансової стійкості підприємства, оскільки зменшується обсяг його чистого прибутку. Це призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власних фінансових ресурсів підприємств при стабільній чи зростаючій потребі в ресурсах обумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого зросте вартість капіталу підприємства. Все це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості підприємства.

Висновки. Основними чинниками, що зумовлюють погіршення фінансової незалежності підприємств, є недотримання «золотого правила фінансування» діяльності підприємства, зростання обсягів позикового капіталу в усіх формах на підприємстві, нарощування кредиторської заборгованості, зростання вартості банківських кредитів, наявність заставного капіталу тощо [2, с. 114]. Макрофінансова стабілізація є головним чинником створення сприятливого економічного середовища, в якому підприємства отримують можливість нарощування обсягів виробництва та інтенсивного генерування власних фінансових ресурсів [3, с. 14].

Література

1. Ясіновська І. Ф. Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств. Європейські перспективи. 2016. № 2. С. 169-175.
2. Кузьмін О. Є. Нормативно-критеріальне забезпечення діагностики фінансового стану підприємства. Фінанси України. 2010. №8. С. 105-114.
3. Наумова Л. Ю. Фінансова стійкість підприємств та її забезпечення в трансформаційній економіці України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спеціальність 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит. 2008. 19 с.

Петрищева К. Г.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ

**ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ
З УРАХУВАННЯМ КРИТЕРІЮ ФІНАНСОВОГО РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ**

Актуальність дослідження. За умов нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища постає гостра проблема досягнення фінансової безпеки функціонування підприємств. Значна кількість існуючих загроз та ризиків зумовлює необхідність визначення точного розуміння завдань та принципів фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі завдань фінансової безпеки здійснено такими авторами, як: Чеберяко О. В. та Кривовяз М. А. [1], Папехин Р. С. [2], Губарик О. М., Перехрест І. К. [3], Бердар М. [4], Пойда-Носик Н. Н. [5], Малик О. В. [6, с. 168 - 169]. Принципи фінансової безпеки визначено авторами: Тимошенко К. С. [7] та Малик О. В. [6], Фучеджи В. І. [8], Малиш Д. О. [9], Сусіденко О. В. [10]. Аналіз фінансово-економічної літератури дозволяє визначити, що серед авторів відсутня єдність щодо принципів та завдань забезпечення фінансової безпеки

Метою статті є розгляд існуючих підходів щодо завдань та принципів фінансової безпеки підприємств та їх визначення в рамках забезпечення фінансової безпеки з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення досліджень Чеберяко О. В. та Кривовяз М. А. [1], Папехин Р.С. [2], Губарик О. М., Перехрест І. К. [3], Бердар М. [4], Пойда-Носик Н. Н. [5], Малик О. В. [6, с. 168 - 169] дозволяє визначити різноманіття завдань фінансової безпеки підприємств та відсутність єдності серед авторів стосовно жодного із завдань. Зауважимо, що розглядаючи питання фінансової безпеки, практично всі провідні вчені у своїх дослідженнях наголошують на необхідності забезпечення рівноваги грошових потоків. На нашу думку, головним завданням фінансової безпеки є захист від зовнішніх та внутрішніх загроз діяльності підприємства у сфері фінансових інтересів, яке передбачає ефективне та безпечне використання та розподіл фінансових ресурсів.

Враховуючи вищевикладене, до основних завдань фінансової безпеки з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження можна віднести:

- моніторинг рівня фінансової безпеки підприємства;
- виявлення та ідентифікація ризиків, пов'язаних з ними небезпек та загроз, внутрішнього та зовнішнього середовища;
- мінімізація та забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками підприємства, розробка заходів щодо прогнозування та зменшення негативного впливу, пов'язаних із ними небезпек та загроз;
- забезпечення ефективності управління фінансовими ресурсами, що спрямована на оптимізацію вхідних та вихідних грошових потоків, створення необхідних умов для здійснення розрахунків;
- моніторинг стану банків, а також справжніх та потенційних контрагентів з позиції надійності, прийняття рішення стосовно припинення співпраці з ненадійними постачальниками, покупцями, банками.

Вивчення теретичних та практичних надбань в галузі фінансової безпеки, дозволяє визначити, що більшість авторів наводять власне бачення принципів фінансової безпеки та лише Тимошенко К. С. [7, с. 155] та Малик О. В. [6, с. 171] мають спільну думку щодо принципів економічності, комплексності, системності, інформативності, гнучкості, гнучкості управління (адаптивність сформованої системи фінансової безпеки), принцип системності поділяє з ними Фучеджи В. І. [8, с. 7], а принцип інформативності Малиш Д.О. [9, с. 33], Сусіденко О. В. [10, с. 126] та Фучеджи В. І. [8, с. 7] також поділяють погляди щодо принципів обґрунтованості та своєчасності, Малик О.В. [6, с. 171] та Фучеджи В. І. [8, с. 7] – безперервності, Малик О. В. [6, с. 171] та Малиш Д. О. [9, с. 33] – плановості, Фучеджи В. І. [8, с. 7], Малиш Д. О. [9, с. 33] – законності. Аналіз фінансово-економічної літератури із вказаного питання, дозволяє виявити, що вченими-економістами сформовано 59 принципів фінансової безпеки підприємств та з них лише 10 є спільним для різних авторів, що пояснюється складною економічною ситуацією в країні, нестабільністю фінансового сектору, наявністю значної кількості небезпек та загроз.

Враховуючи вищевикладене до основних принципів фінансової безпеки підприємства з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження віднесемо наступні:

- законності – передбачає, що всі рішення та дії, які застосовуються не тільки з метою забезпечення фінансової безпеки підприємства, а й для здійснення всієї його діяльності, повинні полягати в межах українського та міжнародного законодавства;
- плановості – передбачає наявність на підприємстві системи стратегічного планування із подальшим корегуванням тактичними планами, при чому найбільш ефективним вважатимемо наявність короткострокових планів на місяць та на тиждень, що найбільш ефективно наближає за строками до термінів здійснення операцій;
- адаптивності та гнучкості – передбачає наявність оптимістичного та песимістичного варіантів планування, оскільки постійна зміна умов зовнішнього середовища не дозволяє точно оцінити можливі ризики;
- ефективності – передбачає, що всі вжиті заходи в рамках механізму фінансової безпеки підприємства повинні забезпечити сталу прибутковість та прогресивний розвиток підприємства, наявність соціального захисту робітників;
- економічності – передбачає мінімальний рівень витрат на здійснення заходів в рамках механізму фінансової безпеки підприємства;
- відповідальності – передбачає наявність чітко визначених функціональних обов'язків всіх учасників

механізму фінансової безпеки підприємства, повну відповідальність як працівників, так і власників, керівників підприємства за прийняті рішення, які можуть вплинути на стан фінансової безпеки;

– системності – передбачає взаємопов'язаність та взаємозалежність всіх елементів механізму забезпечення фінансової безпеки;

– оптимальності – передбачає всі ресурси, які задіяні у механізмі забезпечення фінансової безпеки підприємства, створюють мінімальний рівень витрат для підприємства.

З метою створення механізму фінансової безпеки з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження вважаємо за необхідне ввести принцип фінансової грамотності, що передбачає наявність знань та вміння практично застосовувати нормативні та законодавчі акти у сфері фінансово-економічних відносин.

Висновки. Завдання та принципи фінансової безпеки відрізняються у залежності від обраного автором напрямку її забезпечення (на засадах контролінгу, капіталізація в системі фінансової безпеки, урахування нестабільності фінансового сектору тощо). З метою створення безпечного функціонування підприємств визначено ті завдання та принципи, які забезпечують фінансову безпеку з урахуванням критерію фінансового ресурсозбереження.

Література

1.Чеберяко О. В. Структурні елементи системи забезпечення фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Чеберяко, М. А. Кривоюз // Ефективна економіка. – 2015. – №10 – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=4377>

2.Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Р. С. Папехин. – Волгоград, Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Волгоградский государственный университет», 2007. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://pandia.ru/text/78/181/19009.php>

3.Губарик О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства в умовах кризи [Електронний ресурс] / О. М. Губарик, І. К. Перехрест // Молодий вчений. – 2017. – № 1. – С. 572-575. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_1_138

4.Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – 124/125 – С. 73 – 76.

5.Пойда-Носик Н.Н. Використання системного підходу в управлінні фінансовою безпекою підприємства / Н.Н. Пойда-Носик // Науковий вісник ужгородського університету. – 2011. – Спецвипуск 33. Частина 3 – С. 158 – 163.

6.Малик О. В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. экон. наук : 08.00.04 / Малик Ольга Володимирівна. – Хмельницький, 2015. – 263 с.

7.Тимошенко К. С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.08 / Тимошенко Каріне Сасунівна. – Дніпропетровськ, 2015. – 310 с.

8.Фучеджи В. І. Управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / В. І. Фучеджи. – Одеса, 2014. – 22 с.

9.Малиш Д. О. Фінансова безпека підприємств під впливом нестабільності фінансового сектору України: дис... канд. экон. наук: 08.00.08 / Малиш Дмитро Олексійович. – Суми, 2019. – 272 С. – укр.

10.Сусіденко О. В. Формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства: дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.04 / Сусіденко Олексій Валентинович. – Хмельницький, 2015. – 220 с.

**Повар І. М., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ

Актуальність дослідження. Фінансову політику в теперішніх умовах пов'язують не лише з державною сферою, а також з населенням, підприємницькою структурою та деякими напрямками економіки країни, залежно від складності завдань, які є метою фінансової політики. В наш час поняття фінансової політики обговорюється все частіше, держава та підприємства приділяють цій проблемі досить вагоме значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та реалізації фінансової політики підприємств досліджувала низка відомих вчених, з проміж них варто виділити М. Александрову, І. Бланка, В. Борисову, О. Василика, П. Лайка, М. Маліка, О. Непочатенко, В. Опаріна, А. Чупіса.

Мета статті полягає в дослідженні основних аспектів та формуванні критеріїв ефективності процесів реалізації фінансової політики суб'єктами господарювання.

Виклад основного матеріалу. Розповсюдженим є трактування терміну «фінансова політика» дане І. А. Бланком: «Фінансова політика є формою реалізації фінансової філософії і головної фінансової стратегії підприємства в розрізі найбільш важливих аспектів фінансової діяльності» [1, с. 424].

Нині фінансова політика на рівні підприємства вважається складною й актуальною проблемою.

Логіка її вирішення опирається на слово – політика. В сучасному тлумаченні цей термін застосовується у зрізі фінансової діяльності підприємств, як результат різних явищ і процесів, які відбуваються.

Мета фінансової політики нерозривно пов'язана із стратегією розвитку підприємства і реалізується з нею в єдиному комплексі. У фінансовому менеджменті найчастіше виділяють сім основних моделей головної цільової функції підприємства і його підсистем, що управляють [1, с. 73]:

- максимізація прибутку;
- мінімізація трансакційних витрат;
- максимізація обсягу реалізації продукції;
- максимізація темпів зростання підприємства;
- забезпечення конкурентних переваг;
- максимізація доданої вартості;
- максимізація ринкової вартості підприємства.

Розроблена фінансова політика дозволяє підприємству не знижувати темпи розвитку, особливо тоді, коли вичерпані найочевидніші резерви росту, такі як неохоплені ринки, дефіцитні продукти, порожні ніші. У такий момент на перше місце в конкурентній боротьбі виходять підприємства, що уміють, по-перше, вірно ідентифікувати свою стратегію, по-друге, мобілізувати усі ресурси на досягнення поставлених стратегічних цілей.

Таким чином, фінансова політика – найбільш важливий складовий елемент загальної політики розвитку підприємства, яка включає також інвестиційну політику, інноваційну, виробничу, кадрову, маркетингову й інші.

Процес реалізації основних цілей фінансової політики суб'єкта господарювання здійснюється через матеріальну підсистему підприємства. При цьому, від того, як організоване управління матеріальними ресурсами і фінансами, залежить в якій мірі і як швидко підприємство отримає запланований результат. Увесь життєвий цикл компанії супроводжуються періодами, у яких дефіцит ресурсів чергується з їх надлишком, а поточна їх вартість визначає те, які саме активи використовуватимуться у процесах відтворення [2]. Якщо ціна зовнішніх ресурсів, за умов дефіциту власних, є такою, що різко знижує величину прибутку, то підприємство не спроможне покрити поточні операційні розриви у фінансуванні товарно-матеріальних потоків. Така ситуація призводить до сповільнення оборотності активів, погіршення кінцевих результатів функціонування, а отже і до зниження загального рівня ефективності фінансово-господарської діяльності. Тоді, виробник змушений оперативно реагувати на поточні зміни у операційних планах, проводячи реструктуризацію активів у обороті, збільшуючи їх вартість та знижуючи рівень ліквідності.

Як правило, будь-які зміни у структурі ресурсного обороту призводять до зниження планового рівня доходності виробничого циклу. При цьому підприємство намагається притримуватися короткотермінових планів розвитку. За таких обставин поточна ефективність різко знижується, негативно впливаючи на загальний рівень продуктивності. Уся система управління ресурсами стає неоптимальною, напрацьований виробничий та інформаційний потенціал частково втрачається. Суб'єкт господарювання змушений у черговий раз вносити корективи у власну фінансову політику, використовуючи різноманітні методи контролю за факторами, що стримують процеси фінансово-господарської діяльності.

Існує ряд факторів, що стримують розвиток підприємств і процеси реалізації цілей їх фінансової політики. Це і особистісні, так і об'єктивні чинники, сила впливу яких є змінною. Якщо величина протидії зростає упродовж тривалого періоду часу, то підприємству варто провести реорганізацію власних зовнішніх зв'язків, що може спричинити втрату темпів власного розвитку у коротко- та середньостроковому періодах [3]. При цьому часто використовують механізм диверсифікації процесів постачання та розрахунків. Загалом, за ефективної організації системи планування, величина поточних витрат збільшуватиметься лише до моменту нормалізації грошових та товарних потоків суб'єкта господарювання. Іноді суб'єкти господарювання мають необхідність у формуванні такої структури капіталу, яка функціонально не пов'язана із основними їх завданнями. Це як правило необхідно для досягнення короткотермінових цілей. У цьому випадку їх терміни реалізації повинні бути мінімізовані, бо концентрація зусиль на короткотермінових планах стримуватиме розвиток підприємства. Методи управління часовими характеристиками процесів реалізації цілей фінансової політики можуть бути змінними, і залежать від того якою мірою суб'єкт господарювання здатен реалізувати власний потенціал. Якщо структура власного капіталу не є оптимальною, а можливості з її трансформації є обмеженими і суб'єкт господарювання не здатен ефективно розпоряджатися наявними ресурсами, то цілі відтермінують, тактика фінансового менеджменту змінюється, стратегічні цілі змінюють на тактичні у поточному періоді часу. За таких умов підприємство концентрує ресурси та акцентує увагу на підтриманні фінансової стійкості. Тоді загальна ефективність фінансово-господарської діяльності компанії суттєво знижується, що призводить до проблем із ліквідністю та платоспроможністю. Фінансові та виробничі цілі трансформуються, прибутковість «довгих грошей» знижується, уповільнюються процеси оборотності капіталу. За таких умов слід здійснювати пошук методів стабілізації економічної системи підприємства, забезпечувати процеси підбору більш раціональних методів досягнення сформованих завдань, утримуючи оптимальну величину прибутковості, накопичуючи досвід, реалізуючи власні переваги на ринку. Слід зазначити, що в даному випадку під оптимальною величиною прибутковості варто розуміти розрахункову, максимально можливу величину, яку підприємство здатне отримати і утримати упродовж тривалого періоду часу. Саме так стабілізується діяльність, формуються та накопичуються знання, реалізуються потенціал, досягаються позитивні ефекти у системі управління капіталом.

Потреба в розробці фінансової політики підприємства виникає у всіх випадках, коли необхідно отримати додаткові фінансові ресурси – залучити кредити чи інвестиції, профінансувати нову бізнес-ідею чи дохідний інвестиційний проект. Вона окреслює моделі та технології співпраці з податковими органами, банками, інституціональними та індивідуальними інвесторами, партнерами, контрагентами, постачальниками, клієнтами. Але найбільше її формування потрібне керівникам та власникам підприємства, щоб визначити траєкторію розвитку підприємства, детально проаналізувати свої ідеї та плани, оцінити їх реалістичність і перспективність, встановити сильні та слабкі сторони діяльності, знайти способи посилити перші та знизити другі.

Формування фінансової політики особливо необхідне, якщо підприємство планує розширити або модернізувати виробництво, змінити напрями діяльності, освоїти нові ринки або продукцію, взяти участь у корпоративних об'єднаннях або створенні нового підприємства.

У сучасних умовах трансформації економічної системи України розв'язання фінансових проблем є значним важелем сталого економічного і соціального розвитку як окремих підприємств, так і країни в цілому. Ефективна фінансова система має бути стійкою, сприяти постійному пропорційному економічному зростанню підприємств, чітко відстежувати міжнародні тенденції та запроваджувати їх з відповідними змінами у фінансову сферу певної території. Нинішня фінансова політика підприємства повинна враховувати всю багатофакторність, багатокомпонентність та багатоваріантність управління фінансами для досягнення поставленої мети та виконання завдань щодо ефективного розвитку. Фінансова політика не може визначитися раз і назавжди. Навпаки, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки вона повинна бути гнучкою та коригуватися у відповідь на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів.

Висновки. Загалом, чітко сформована фінансова політика повинна охоплювати процеси розробки загальної концепції управління активами з метою підвищення прибутковості діяльності, нормалізації витрат підбору дієвих та прийнятних методів управління ризиками. Окрім того, вона повинна містити принципи та методи реалізації власного потенціалу суб'єкта господарювання, приймаючи до уваги особливості його функціонування із збереженням оптимального рівня ліквідності, платоспроможності та рентабельності.

Література

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента: в 2 т. / И.А. Бланк– К.: Ника-Центр, 1999. – 512 с.
2. Задорожна Я. Є. Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрям залучення інвестиційних ресурсів [Електронний ресурс] / Я. Є. Задорожна, Л. П. Дяченко. – Режим доступу: <http://intkof.org>.
3. Сторожук Т. М. Фінансова політика підприємства в контексті його внутрішньогосподарської політики / Т. М. Сторожук, Д. Є. Сторожук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/znpndups/2011_1/pdf/11stniep.pdf.

Разумєєва А. М., Габаль В. В., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Вихід економіки України з ремісії і гостра необхідність створення умов для збільшення обсягів виробництва є зовнішніми факторами, що стимулюють підвищення результативності діяльності вітчизняних аграрних підприємств. Досягнення стійкої конкурентної переваги багато в чому визначається не тільки сприятливими зовнішніми умовами, а й наявністю системи управління потенціалом підприємства. Підприємства розвивають свою конкурентоспроможність, розробляючи нові моделі управління, орієнтовані на запити споживача, створюючи базу постійних партнерів і підвищуючи ефективність діяльності підприємств. Вітчизняні підприємства змушені долати кризові ситуації, пов'язані зі зниженням обсягів виробництва, браком інвестицій, входом на ринок іноземних виробників. Усе зазначене вказує на актуальність дослідження процесів формування ресурсного потенціалу підприємств умовах нестабільності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку науково-методичних основ формування та оцінювання ресурсного потенціалу підприємств зробили такі українські і зарубіжні вчені: С. Алексєєв, Л. Берднікова, Н. Краснокутська, Н. Міценко, І. Отенко, С. Рижук, Н. Святохо, С. Стексова, А. Дж. Стрікленд, А. Томпсон, О. Федонін та інші. В роботах цих авторів досліджуються питання сутності потенціалу підприємства, визначаються складові, що його формують, досліджуються механізми управління потенціалом. У той же час, окремі проблеми теоретичного, методологічного та практичного характеру потребують подальшого удосконалення, що обумовлює продовження наукових досліджень у цій царині. **Метою статті є** дослідження особливостей формування ресурсного потенціалу підприємств в умовах нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Проблеми пошуку шляхів ефективного використання наявних ресурсів, компетенцій, можливостей розвитку підприємств мають особливе значення, оскільки їх рішення дозволить забезпечити максимальне завантаження виробничих потужностей, зниження витрат і підвищення якості продукції та послуг, стійкість конкурентної позиції підприємства і збільшення частки лояльних споживачів.

Стратегічне управління формується, виходячи з бачення організації і на основі трьох базових складових: ресурсний потенціал, стратегія і конкурентоспроможність, рисунок 1. Дослідження даних дефініцій дозволяє говорити про їх діалектичну єдність. Однак, механізм взаємозв'язку цих категорій стратегічного управління в численних наукових працях сучасних авторів, як правило, не розглядається.

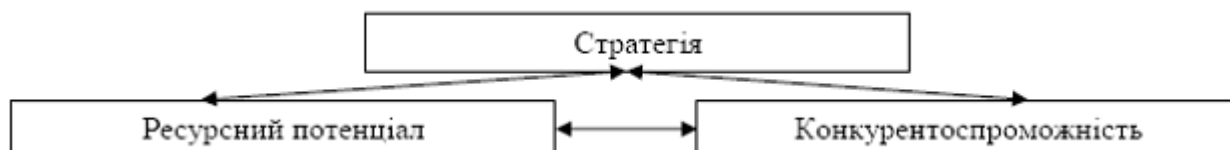

Рис. 1. Зв'язок домінантних категорій стратегічного розвитку підприємств [4]

Розвиток будь-якого сучасного підприємства залежить від ефективності використання його ресурсів. У загальному формулюванні, ресурсний потенціал – це сукупність різних видів ресурсів, які забезпечують безперервність та ефективність діяльності підприємства. У ході дослідження даної проблематики, нами було розроблено авторський науково-методичний підхід до діагностики ресурсного потенціалу підприємства. Згідно із яким, діагностика ресурсного потенціалу підприємства передбачає оцінку ефективності формування та рівня використання ресурсного потенціалу підприємства.

На першому підготовчому етапі оцінки здійснюються такі кроки: перевірка доцільності і своєчасності проведення заходів щодо оцінки ресурсного потенціалу підприємства – встановлюється потреба у проведенні діагностики; формулювання місії і цілі організації; визначення завдань проведення оцінки ресурсного потенціалу; аналіз зовнішнього середовища підприємства: постачальників, конкурентів, споживачів.

Другий розрахунково-аналітичний етап оцінки передбачає низку наступних дій:

– здійснюється збір, систематизація та аналіз кількісної та якісної фінансово-економічної інформації про стан досліджуваного підприємства;

– розробляється поетапний план оцінювання ресурсного потенціалу підприємства;

– проводиться оцінка елементів ресурсного потенціалу підприємства;

– оцінка ефективності системи управління ресурсним потенціалом підприємства. Процес оцінювання ефективності ґрунтується на результатах оцінки елементів ресурсного потенціалу підприємства;

– розробка стратегії оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємства. Процес формування стратегії оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємства передбачає виявлення певної пропорції компонентів ресурсного потенціалу, виходячи із напрямку стратегічного розвитку та бажаного (необхідного) рівня конкурентоспроможності підприємства. Ці елементи є складовими механізми стратегічного управління підприємством, спрямованого на забезпечення його конкурентоспроможності та стратегічного розвитку. Модель стратегічного управління формуванням ресурсного потенціалу підприємства відображає формування ресурсного потенціалу підприємства, що надає управлінський вплив на бізнес-процеси, і його стратегічний розвиток за допомогою функціональної підсистеми системи управління, яка забезпечує ефективне виконання властивих йому функцій. Базисом для побудови моделі є спрямованість підприємства на стратегічний розвиток, що забезпечує його конкурентоспроможність, і раціонально сформований ресурсний потенціал дозволить здійснити вибір стратегії в залежності від напрямку організаційного розвитку підприємства: стратегія інтегрованого зростання, концентрованого зростання, диверсифікації або скорочення. Модель виступає допоміжним інструментом розробки напрямку організаційного розвитку підприємства, а процес формування ресурсного потенціалу створює необхідні передумови для успішної реалізації стратегії підприємства, яка спрямована на забезпечення його конкурентоспроможності [4,5].

Висновки. Стабільний розвиток будь-якого підприємства залежить від ефективності використання всіх його ресурсів. Наявність певних обсягів ресурсів є найважливішою умовою ефективного ведення господарської діяльності і, взагалі, здійснення процесу виробництва. Ресурсний потенціал служить матеріальною основою виробничих можливостей підприємств, саме тому вельми актуальними є дослідження якості процесів формування та оцінювання ресурсного потенціалу підприємств.

Література

1.Хрущ Н.А. Оценка финансового потенциала в процессе разработки финансовой стратегии предприятий / Н.А. Хрущ, М.В. Желиховская // Scientific letters of international Academic Society of Michal Baludansky. – 2012. – Vol.1. – No. 2. – p. 125-130.

2.Khrushch N. Methodology of integral evaluation of enterprise financial potential in the information society / N. Khrushch, P. Hryhoruk // Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. – 2013. – Z. 35. –S. 252-261.

3.Степанова Г. Н. Стратегический менеджмент. Планирование на предприятии / Г. Н. Степанова. – М.: Издательство МГУП, 2001. – 136 с.

4.Плотницька С.І. Ресурсний потенціал підприємства як фактор побудови ефективної стратегії конкурентоспроможності / С.І. Плотницька // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. – 2015. – No 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4478>

5.Хрущ Н. А. Формування та діагностика ресурсного потенціалу підприємств / Н. А. Хрущ // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 6, т.3. – С. 33-36.

4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Tsybriy V. M., Gordeeva T. A.
Khmelnitsky National University,
с. Khmelnytsky

THE ANALYSIS OF PROJECT FINANCING BY BANKS ON THE UKRAINIAN BANKING MARKET

Relevance of research. Throughout the world, commercial banks are an important component of the financial market. Among the large number of functions they perform, a special place belongs to the resource supply of economic entities, which, in the absence of their own resources, are in an extreme need of them from external sources in order to meet their needs, including investment. The fulfillment of this function by the banking institutions has created a number of financial instruments, where project financing is actively developing in addition to traditional loans and factoring. The necessity of researching this issue has made the topic of the article relevant.

Analysis of recent research and publications. The problem of banks' participation in the project financing has been reflected in the scientific works of a number of Ukrainian scientists, such as: T. Mayorova [1], S. Khrupovich [2], T. Vasilyeva [3] and others. The analysis of these publications showed that the authors primarily question the features of project financing by banks, reveal their role in this process, and provide information on world practice and analytical indicators of bank project financing. Only part of the research is devoted to the analysis of this banking product in Ukraine, and they are rather episodic. In addition, the banking market is dynamic, so some articles regarding the involvement of some banks in project financing are out of date and need updating.

The purpose of the article is to analyze the practical aspects of project financing by banks on the banking market in Ukraine.

The main material. Historically, the development of project financing in our country had begun in the banking sector. Project financing is still a relatively new method of financial support for projects, which has emerged only with the arrival of foreign players in Ukraine. First of all, such as OTP Bank or BNP Paribas, which offered a new banking product, and its implementation was organized according to the classical scheme, creating within its project finance departments. Unfortunately, the financial crisis of 2009-2010 has largely impeded the development of bank project financing in Ukraine. Nor was the fact that domestic legislation practically did not regulate this segment of the market.

The problem with regulating the project finance market is that there is no such concept in the Ukrainian legislation. Instead, it is covered by the term "loan for an investment project". The term is defined as a long-term loan, the purpose of which is, in particular: "financing the construction of power plants, chemical, mining, transport, telecommunications, environmental infrastructure, office buildings, shopping centers, multi-apartment buildings, industrial and warehouse facilities, hotels, and meets both of the following conditions:

- provided to a special purpose entity (SPE);
- joint financing of the investment project by its initiator and the bank;
- source of loan repayment is cash of the debtor generated as a result of the investment project realization;
- the securing of bank's requirements are: the primary right of the bank to receive the cash flows of the debtor generated as a result of the investment project and the acquisition of the asset in case of improper execution by the debtor of the obligations under the credit agreement; the pledge is the asset of loan contract;
- the useful life of the asset exceeds the term of the loan agreement;
- bank controls compliance with the implementation of the investment project with technical, economic, technological, permitting conditions and requirements [4].

To analyze the involvement of banks in project financing, we should refer to the information provided by banks operating in this market. In order to follow this trend, a list of services provided by Ukrainian banks for project financing was compiled (Table 1). Currently, some 80 banking institutions operate in Ukraine. It is clear that project finance is a product that small regional and financially unsustainable banks cannot afford.

As can be seen from Table 1, only five banks in Ukraine offer their clients such project finance products: "Raiffeisen Bank Aval", "UkrSibbank", "OTP Bank", "Ukreximbank" and "Alfa Bank". Instead, other 6 banks provide investment financing services to business entities, identifying them as "investment lending", "financing investment projects", "project lending", "lending to investment needs" and more. The rating also includes 5 banks that are not represented in the project financing services market at all. Already on the basis of this information we can conclude that the banking segment of the project finance market in Ukraine is underdeveloped. The same banks that still provide such a service practically do not disclose the terms of its implementation, referring to the individual nature of each borrowing and the specifics of the funded project. Thus, "Raiffeisen Bank Aval" offers the development of individual financing schemes for each project and a flexible schedule of long-term financing in the selected currency, provides for a grace period for repayment of the principal amount of the loan during the investment stage and diversification of project risks [6].

Table 1

Services of the top-15 banks on the project financing market in Ukraine*

№	Bank	Bank provides project financing	Bank provides investment financing in a form other than project financing	Bank doesn't finance investment projects
1.	Raiffeisen Bank Aval	+	+	
2.	Ukrsibbank	+		
3.	Credit Agricole Bank		+	
4.	OTP Bank	+	+	
5.	KredoBank		+	
6.	ProCredit Bank		+	
7.	Ukrgasbank		+	
8.	Oschadbank		+	
9.	Ukreximbank	+	+	
10.	PrivatBank			+
11.	First Ukrainian International Bank			+
12.	Alfa Bank	+	+	
13.	Pravex Bank			+
14.	Bank Pivdennyi		+	+
15.	Idea Bank			+

* Bank ratings are based on source [5]

Based on the information received, we can conclude that only a small proportion of banks in Ukraine offer such services as project financing in the market. The fact is that project finance for banks is a high-risk, complex product that requires considerable costs to prepare and conclude a contract. In addition, domestic banks mainly work with short-term resources, so they are less interested in long-term lending. Thus, Table 2 presents the structure of bank loans for enterprises in terms of lending time.

Table 2

Dynamics of structure of loans granted by banks to enterprises in terms of lending time in 2014-2018*

Years	Total	Less than 1 year		From 1 to 5 years		More than 5 years	
		UAH million	%	UAH million	%	UAH million	%
2014	778.841	339.631	43.61	333.646	42.84	105.564	13.55
2015	787.795	387.900	49.24	289.883	36.80	110.012	13.96
2016	822.114	306.002	37.22	353.748	43.03	162.364	19.75
2017	829.932	354.989	42.77	288.950	34.82	185.993	22.41
2018	840.723	399.612	47.53	271.471	32.29	169.639	20.18

* Compiled by authors based on source [7]

We can see that the share of loans up to 1 year, which are not intended to financially support the implementation of investment projects, is consistently high every year. At the same time, the share of loans over the 5 year is growing in period – 13.55% as in 2014 and 20.18% in 2018. For final conclusions about the involvement of banks in financing investment projects, we need analyze the data that characterize the intended purpose of lending to the enterprises (Table 3).

Table 3

Dynamics of the structure of loans granted by banks to the enterprises in terms of purpose of lending in 2014-2018*

Years	Total	Real estate loans		Other loans	
		UAH million	%	UAH million	%
2014	778840,96	15547,5194	2,00	763293,441	98,00
2015	787795,157	12985,5144	1,65	774809,643	98,35
2016	822114,348	11138,372	1,35	810975,976	98,65
2017	829932,021	10631,9685	1,28	819205,249	98,72
2018	840722,699	10877,7697	1,29	829844,929	98,71

* Compiled by authors based on source [7]

The share of loans, aimed at creating or rebuilding real estate objects in the loan portfolio of Ukrainian banks is negligible, and since 2015 it has a steady downward trend. We can conclude underdeveloped is the segment of bank project financing compared to the market of classical bank lending, first of all, consumer lending.

Conclusions. In Ukraine, only large and financially sound banks, that have long-term resources, can engage in project financing. In addition, macroeconomic factors, such as economic imbalances, political instability, low level of transformation of incomes into investments, have a negative impact on the market for bank project financing. It is the effect of these factors that suggests that in the near future we should not expect an increase in the volume of project financing offered by Ukrainian banks.

References

1. Майорова Т.В. Банківське проектне фінансування: глобальний ринок та проблеми розвитку в Україні / Т.В. Майорова // Зб. наук. пр. – К.: КНЕУ, 2017. – Вип. 2. – С.110-125.
2. Хрупович С. С. Розвиток проектного фінансування як банківського продукту в Україні / С. С. Хрупович // Галицький економічний вісник. – 2016. – № 1. – С. 92-98.
3. Васильєва Т.А. Роль банківських установ у проектному фінансуванні інноваційної діяльності / Т.А. Васильєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2007. – № 20. – С. 158–165.
4. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова НБУ від 30.06.2016 № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
5. Офіційний сайт Мінфін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>
6. Офіційний сайт ПАТ “Райффайзен Банк Аваль”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aval.ua/corporate/finbizn/invest_fin/projectfin/
7. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=278434-15&cat_id=44578#2

**Блажиевська А. О., Карпук О. П., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ОСНОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ В БАНКАХ

Актуальність дослідження. Формування ресурсної бази у процесі здійснення банками пасивних операцій історично відіграло первинну і визначальну роль відносно до його активних операцій. Основна частина банківських ресурсів утворюється у процесі здійснення депозитних операцій банку, від ефективної і правильної організації яких залежить стійкість функціонування кредитної організації. Ефективне управління пасивами потребує здійснення науково обгрунтованої депозитної політики.

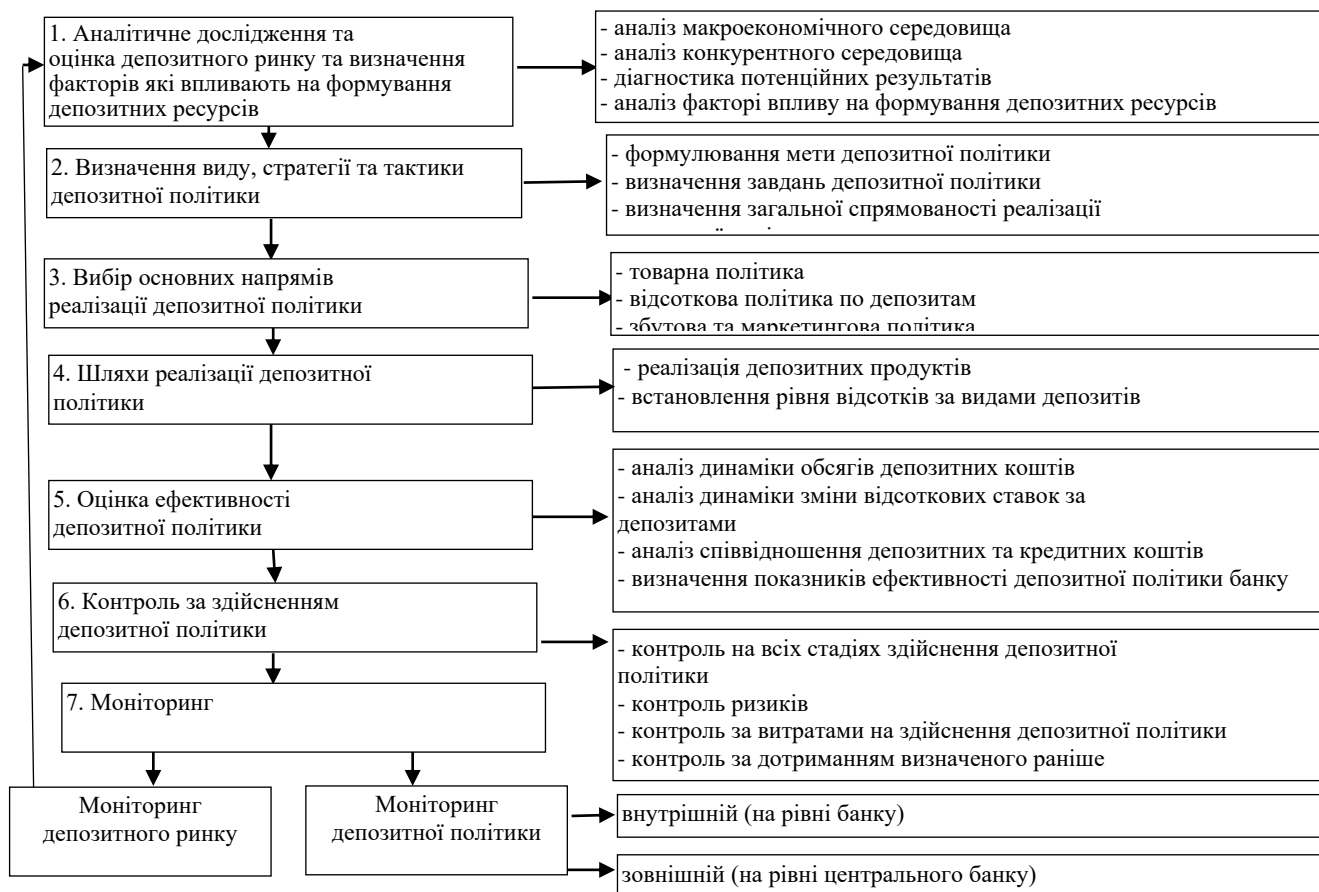
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень депозитної політики комерційних банків слід зазначити роботи А. Белоглазової, В. Вікулова, А. Вожжова, Н. Волкової, В. Гейця, О. Дзюблюка, З. Канценеленбаума, С. Козьменка, П. Конюховського, В. Корнєєва, А. Кононенко, В. Купчинського, І. Ларіонової, Г. Панової, Ю. Половнєва, С. Шулькова, В. Дугласа, П. Друкера, М. Портера, Дж. Ф. Сінклі, Дж. К. Ван Хорна, спрямовані на розробку понятійного апарату, елементів депозитної політики банку, її складових частин та проблем її формування.

Метою статті є розвиток теоретичних положень, розробка методичних підходів і практичних рекомендацій щодо процесу формування та реалізації депозитної політики банку, налаштування інструментів її реалізації, що забезпечують сталий розвиток банківської установи.

Основні результати дослідження. Депозитна політика банку є однією із основних складових загального процесу управління банком. Кожен банк самостійно обирає і формує для себе ті заходи, які складають його депозитну політику, тобто немає однієї універсальної депозитної політики, яка підійшла б для всіх банків однаково. Проте існують основні етапи формування депозитної політики, які можуть лежати в основі її організації для будь-якого банку. На рисунку 1 наведено основні етапи формування депозитної політики в банківських установах.

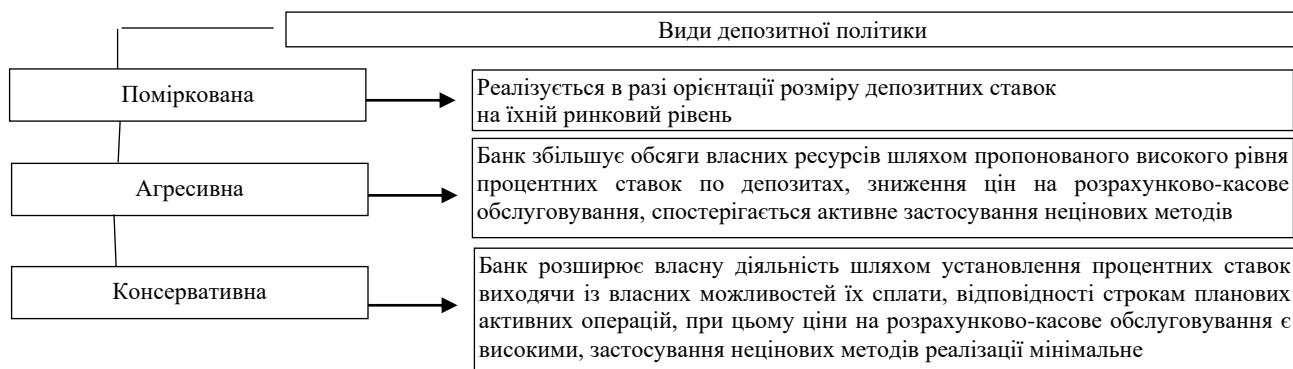
Первинним етапом формування депозитної політики в банку є дослідження депозитного ринку та тенденцій, які є характерними для нього в певний період часу, а також визначення факторів які впливають на формування депозитних ресурсів. Аналіз зовнішнього середовища та оцінка його стану, закладає основу для подальшої розробки підходів до визначення напрямків і шляхів реалізації депозитних продуктів.

Також дуже важливим елементом першого етапу є визначення факторів які впливають на формування депозитних ресурсів. У процесі огляду наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених було встановлено, що на формування депозитних ресурсів банку впливає багато різних факторів. Найбільшого розповсюдження в системі фінансового менеджменту банку отримала класифікація факторів, які впливають на формування депозитних ресурсів за джерелами походження, а саме це внутрішні та зовнішні. Це пояснюється такими положеннями: будь-який банк при розробленні депозитної політики враховує вплив факторів на формування депозитних ресурсів; внутрішні фактори формування депозитних ресурсів банку залежать від банківської політики, і їхнім впливом банк може управляти; впливати на зовнішні фактори формування депозитних ресурсів банк не в змозі. Він може прогнозувати їхню поведінку та має адаптуватися до їхньої дії.

Рис. 1. Етапи формування та реалізації депозитної політики банку

Другий етап – визначення виду, стратегії та тактики депозитної політики. Розрізняють три види депозитної політики, які наведено на рисунку 2 [1].

Рис. 2. Види депозитної політики банку

В залежності від того який вид депозитної політики вибере банк буде залежати його стратегія і тактика. Завданнями стратегії депозитної політики банківської установи є визначення найбільш пріоритетного напрямку акумулювання депозитних коштів та забезпечення підвищення ефективності реалізації депозитних послуг за кожним з цих напрямів. Основною, метою стратегії депозитної політики банку є досягнення цілей у довгостроковому періоді, які передбачають не лише збільшення кількості вкладників, але й зростання обсягів коштів, які залучаються при цьому, в тому числі, шляхом покращення рівня та якості депозитних послуг.

В свою чергу, тактика передбачає реалізацію завдань у короткостроковому часовому проміжку. Основною метою тактики депозитної політики банку є досягнення максимального рівня залучення депозитних коштів, за найнижчу ціну і забезпечення достатнього рівня грошових коштів, необхідних для здійснення кредитних операцій банківської установи.

Значну роль при реалізації депозитної політики банківської установи відіграє вибір інструментів залучення депозитів. Найбільш розповсюдженим у вітчизняній практиці є підхід у відповідності до якого, інструменти залучення депозитів поділяються на два види: ціннові та нецінові [2].

Одним із основних етапів депозитної політики є оцінка ефективності її реалізації. На цьому етапі аналізуються обсяги залучених депозитних коштів, відбувається їх аналіз за строками та структурою. Також на даному етапі обчислюють кількісні та якісні показники, які характеризують депозитну політику як ефективну або неефективну. До таких показників зокрема належать коефіцієнти, які використовуються при визначенні рейтингу

надійності банку за методикою Кромонава, а саме: генеральний коефіцієнт надійності, коефіцієнт миттєвої ліквідності, крос-коефіцієнт, генеральний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт захищеності капіталу, коефіцієнт фондової капіталізації прибутку.

Не менш важливим етапом формування і реалізації депозитної політики банку є контроль за напрямками реалізації депозитної політики, а також за ефективністю її здійснення, з точки зору оцінки обсягу та структури залученої депозитної бази. Важливим також є і контроль за депозитним ризиком, що виникає на різних етапах реалізації депозитної політики. Особливо в умовах кризи, перманентне повторення якої в останні роки стало характерним для вітчизняного банківського сектора.

Заключним етапом реалізації депозитної політики є моніторинг самої депозитної політики банку та депозитного ринку в цілому. Моніторинг здійснюється не лише банком, який реалізує депозитну політику, але й Національним банком України, який оцінює кон'юнктуру депозитного ринку. Саме на останньому етапі найбільш яскраво простежується взаємозв'язок між макроекономічним та мікроекономічними рівнями депозитної політики.

Висновки. Депозитна політика є оптимальною тоді, коли вона задовольняє наступним вимогам [3]: диверсифікація залучених ресурсів банку з метою мінімізації ринку; нерозривність між депозитними, кредитними та іншими операціями банку, що гарантуватиме його фінансову стійкість; сегментація депозитного портфеля банку за різними критеріями; конкурентоспроможність банківських депозитних продуктів; індивідуальний підхід до різних категорій та груп клієнтів; підтримувати ліквідність банку.

Крім того, розширення спектру депозитних продуктів та послуг, які пропонує банк на ринку в конкретний період часу, також відіграють значну роль в процесі залучення депозитних ресурсів. Розширивши депозитну продуктову лінію, банк зможе охопити ширше коло його потенційних клієнтів. Отже, як бачимо, депозитна політика банку відіграє ключову роль у формуванні його стратегії відносно різних ринків, їхніх сегментів, визначення обсягів і структури депозитів, що, у свою чергу, забезпечує його ресурсну базу.

Література

1. Жовтун Є. В. Теоретичні аспекти депозитної політики банків / Є. В. Жовтун // Фінанси та оподаткування. – 2016. - №3 (73). – С. 77-83.
2. Мельникова І. М. Маркетингова політика комерційного банку на депозитному ринку / І. М. Мельникова // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 347–371.
3. Співак С.І. Депозитна політика комерційних банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу. – <http://archive.nbuv.gov.ua>

Брюхова В. О., Короленко Р. В.
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ ВИПЛАТ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ, РОЗМІЩЕНИХ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ, В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІНФЛЯЦІЇ ТА ПРИ ДЕВАЛЬВАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ

Актуальність дослідження. У відповідності до ч. 1 ст.26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон) №4452-VI у редакції від 17.10.2019р., Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом. Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку. Сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути меншою 200000 гривень [1], що створює проблеми в отриманні всієї суми вкладу у випадку, коли, наприклад, його зроблено в іноземній валюті.

Мета статті. Звернути увагу на проблему втрати грошових коштів вкладників через неналежну якість українського законодавства, пов'язаного із регламентацією діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також – недосконалу політику Національного банку України у сфері формування курсу валюти та нестабільною українською економікою.

Виклад основного матеріалу. Для успішної кредитної діяльності комерційним банкам потрібні значні кредитні ресурси. З метою їх поповнення банки широко залучають кошти юридичних та фізичних осіб у вигляді добровільно зроблених ними вкладів. Кошти в готівковій або безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору, називаються депозитами. Кошти, отримані у формі депозитів, комерційні банки активно використовують у своїй кредитній діяльності. Ця діяльність, як відомо, пов'язана з ризиком неповернення коштів, наданих банкам у кредит. Тому за умови, що банк не подолає ризику неповернення йому кредиту, цей ризик передається клієнтам банку – власникам депозитів. Перед ними постає загроза втратити кошти, довірені банкові, внаслідок його загальної неплатоспроможності [2].

Розташування будь-яких банківських вкладів можна було б вважати підприємництвом – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [3]. В такому випадку розміщення депозитів сприймається як надання послуги, за допомогою якої комерційні банки поповнюють власні ресурси. Безумовно, на добровільній основі клієнтів-вкладників, які, в свою чергу, розміщують гроші на рахунках на

власний ризик.

Захист депозитів в Україні здійснюється за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у порядку, передбаченому законодавством.

Як зазначено у ч. 1 ст. 3 Закону, фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом.

Частинами 1-3 статті 17 встановлено, що учасниками Фонду є банки. Участь банків у Фонді є обов'язковою. Особливості участі перехідного банку у Фонді визначаються цим Законом та нормативно-правовими актами Фонду. Банк набуває статусу учасника Фонду в день отримання ним банківської ліцензії. Банк зобов'язаний сплачувати до Фонду збори, визначені цим Законом, дотримуватися інших вимог цього Закону та нормативно-правових актів Фонду [1].

Фонд розпочинає виплату відшкодування коштів у національній валюті України в порядку та у черговості, встановлених Фондом, не пізніше 20 робочих днів (для банків, база даних про вкладників яких містить інформацію про більше ніж 500000 рахунків, – не пізніше 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку. Фонд здійснює виплату гарантованих сум відшкодування через банки-агенти, що здійснюють такі виплати в готівковій або безготівковій формі (за вибором вкладника). Фонд не пізніше наступного дня після закінчення визначеного цим Законом строку ліквідації банку розміщує на офіційному веб-сайті Фонду оголошення про завершення Фондом виплат гарантованої суми відшкодування (ч. 1-3 ст 28) [1].

Як вже зазначалось в актуальності, Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку. Сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути меншою 200000 гривень. В свою чергу, це створює проблеми в отриманні всієї суми вкладу у випадку, коли, наприклад, його зроблено в іноземній валюті. А вже з ч.5 ст. 26 – відшкодування коштів за вкладом в іноземній валюті відбувається в національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним курсом гривні до іноземних валют, встановленим Національним банком України на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку [1].

Встановлення будь-яких обмежень щодо повернення клієнтам-вкладникам коштів, а також щодо виплат отриманих відсотків, на нашу думку, є недоцільним. Так як виникає питання: чому клієнти банків, що ліквідуються, мають втрачати кошти через недостатнє фінансування Фонду, а також через нестабільний курс гривні по відношенню до іноземної валюти? Такий регламент діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб аж ніяк не збільшує ані довіру до комерційних банків, ані – до держави.

На сьогоднішній день (06.11.2019) відповідно до офіційного курсу Національного банку України, вартість, наприклад, одного американського долару становить 24,72 грн., тобто сума, встановлена в Законі як найменша, – $200000:24,72 = 8090$ дол. (приблизно). Якщо особа здійснить розміщення коштів навіть на 8000 дол., ніхто не зможе гарантувати, що у випадку виведення банку з ринку, вона отримає таку саму суму – гривня не є стабільною. При даних умовах зріст вартості даної іноземної валюти навіть на 1 грн призведе до того, що сума вкладу при переведенні в українську валюту становитиме 205760 грн., а тому клієнт не лише не отримає відсотки, а і втратить ті грошові кошти, які було покладено до банку ним особисто.

Література

1. Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» №4452-VI у редакції від 17.10.2019р./ Відомості Верховної Ради України/ – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#n317>

2. Страхування депозитів – Електронний ресурс – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1333122242443/strahova_sprava/strahuvannya_depozitiv

3. Закону України «Про підприємництво» №698-XII, чинний, поточна редакція від 05.04.2015 – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>

Васьків І. М., Лазуніна А. І., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВОЮ БАНКІВСЬКОГО РИТЕЙЛУ

Актуальність дослідження. Ринок роздрібних банківських послуг є сегментом сфери банківської діяльності, який динамічно розвивається та є затребуваним населенням. На ринку роздрібних банківських послуг здійснюється широкий спектр банківських операцій з видачі та супроводу кредитів на різні цілі, залучення внесків, організації розрахунково-касових і валютно-обмінних операцій, проведення грошових переказів, надання послуг з випуску в обіг та обслуговуванню банківських платіжних карток, здійснення операцій з дорогоцінними металами тощо.

Ефективному провадженню банківського ритейлу сьогодні перешкоджають розвиток інфляційних процесів, зменшення реальної заробітної плати та низька купівельна спроможність населення, значні витрати на впровадження інновацій і тривалий час їх окупності, низька прозорість комунікацій, недостатня якість фінансового моніторингу, що призводить до зростання кредитних ризиків, а також відсутність у банків планів раннього реагування на потенційні загрози підвищення ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів діяльності банків привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що пояснюється розширенням спектру, оновленням і модернізацією банківської діяльності. Висвітлення проблемних питань диверсифікації банківської діяльності та виокремлення роздрібного банкінгу в умовах конкурентної боротьби знайшло відображення в працях багатьох зарубіжних учених таких, як Дж. Ф. Сінкі, П. Роуза, І. Балабанова, Г. Белоглазової, Н. Варакіної, Л. Красавіної, О. Лаврушина, М. Міллера, М. Портера, та ін., питання формування та розвитку роздрібного ринку банківських послуг розглянуто в роботах таких вітчизняних дослідників, як І. Бланк, О. Васюренко, В. Вікулов, І. Волошин, Н. Куршакова, Б. Луціва, В. Міщенко, Н. Пантелеєва, Л. Примостки, З. Сороківська, Н. Спицин, В. Севрук, Ю. Харитоновта ін. Питанням розвитку та удосконалення банківського кредитування приділяють значну увагу такі науковці: З. Варналій, О. Дзюблюк, М. Диба, І. Івасів, М. Крупка, О. Лаврушин, В. Лагутін, О. Любіч, Т. Майорова, А. Мороз, Л. Примостка, М. Савлук, О. Терещенко та інші. Однак, віддаючи належне значному науковому доробку вчених, варто зазначити, що питання організації кредитування населення як складової банківського роздрібного бізнесу за сучасних умов господарювання потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів управління кредитуванням населення як складової банківського ритейлу.

Виклад основного матеріалу. В умовах динамічного розвитку роздрібного банківського бізнесу та зростання конкуренції вітчизняні банки починають приділяти особливу увагу власним споживачам, розуміючи, що успішність їх діяльності у майбутньому залежатиме від довготривалих тісних партнерських відносин з клієнтами та від рівня їхньої задоволеності наданими послугами.

Суб'єктами роздрібного банківського бізнесу є роздрібні клієнти та банки. Взаємовідносини між ними можуть будуватися на пряму, а можуть включати й посередника у вигляді торгівельної організації, проте при цьому суть роздрібного банківського бізнесу не змінюється.

Об'єктами роздрібного банківського бізнесу є в першу чергу потреби роздрібних клієнтів банку щодо підтримання своєї життєдіяльності, які відповідно й будуть забезпечуватися банківськими послугами.

Характерними рисами роздрібного банківського бізнесу є:

– роздрібний банківський бізнес є самостійною формою банківської діяльності і йому притаманні риси роздрібної діяльності загалом;

– йому притаманні чітко виражені склад і структура операцій та послуг;

– роздрібний банківський бізнес має чітку цільову спрямованість на обслуговування головним чином фізичних осіб, не дивлячись на те що до кола роздрібних клієнтів банку досить часто відносяться й суб'єкти малого бізнесу;

– оскільки клієнтами роздрібного банківського бізнесу є головним чином фізичні особи, то відповідно необхідно враховувати конкретні індивідуальні їхні потреби при розробці банківських послуг;

– оскільки роздрібне обслуговування є засобом задоволення споживчих потреб населення, тому його розвиток підвищує платоспроможний попит, прискорює реалізацію товарних запасів і послуг, сприяє прискоренню економічного зростання;

– усі види роздрібної банківської діяльності мають соціальний характер, оскільки вони сприяють підвищенню життєвого рівня населення;

– роздрібний банківський бізнес є основним механізмом капіталізації заощаджень населення і їх трансформації в інвестиції [1, с. 29].

Ритейл передбачає ретельно продуману роботу з масовим клієнтом з приводу формування його лояльності за рахунок: територіального підходу до організації торгових точок; застосування франчайзингової системи; спеціального групування асортименту; впровадження спеціалізованого обладнання; використання трейд-маркетингових технологій; вдосконалення форм розрахунків з покупцями; мінімальної присутності персоналу; автоматизації обліку, закупівель і зберігання товару; оптимізації діяльності логістичних структурних підрозділів та ін. Здебільшого він є особливою системою, і в організаційному плані він складається з посередницьких, логістичних, банківських структур тощо. Тоді, в розширеному трактуванні, ритейл – це не тільки і не тільки торгова точка, скільки деякі принципи організації взаємодії ритейлерів та клієнтів.

Одним із основних видів послуг, що є складовими банківського ритейлу є банківське кредитування, яке можна охарактеризувати як процес, який складається з послідовних дій щодо реалізації економічних відносин, які виникають з приводу передачі банком позичальнику вартості у грошовій формі на умовах повернення, строковості та платності. Банківське кредитування не може бути одноразовою дією, а саме переданням грошових коштів, оскільки для надання позики спочатку повинен бути проведений ґрунтовний аналіз потенційного позичальника та його діяльності, а лише потім може бути прийняте рішення щодо задоволення його заявки, а також кредитування передбачає повернення коштів через певний проміжок часу. Отже, завдяки виконанню певної сукупності дій реалізуються економічні відносини між банком і позичальником.

Кредитування населення має досить важливе значення для банку. Проте, формування високоризикового портфеля кредитів для населення може спричинити виникнення проблемної заборгованості, що матиме зворотній вплив на діяльність банку. Внаслідок неповернення позик кредитор не лише позбавляється доходу, а й втрачає власні кошти, які були передані позичальнику. Це призводить до ускладнень щодо здійснення виплат за зобов'язаннями банку. Тому до кредитування населення необхідно застосовувати виважений підхід з превентивною метою [2, с 47].

Для управління банківським кредитуванням населення доцільно використовувати фінансовий контролінг, який забезпечує інформаційно-методичну підтримку фінансових рішень та координацію окремих підсистем управління. На контролінг покладаються два ключових блоки компетенцій: підтримка управлінських рішень та управління поведінкою (вплив на рішення інших осіб). Особливе місце в новітньому арсеналі корпоративного

управління посідає інструментарій управління поведінкою, котрий забезпечується саме контролінгом поведінки, спрямованим на аналіз, прогнозування та контроль поведінки учасників фінансових відносин, а також на впровадження методичного інструментарію, що змушує агентів діяти та приймати рішення відповідно до визначених цільових орієнтирів підприємства [3, с. 34].

Висновки. З метою підвищення якості управління банківським кредитуванням населення на ринку банківського ритейлу необхідно формувати конкурентні переваги за рахунок впровадження інноваційних технологій кредитування та обслуговування позичальників, використання практики стратегічного партнерства банків з іншими фінансовими установами, запропоновано впровадження онлайн-кредитування окремих категорій клієнтів, що сприятиме кращому забезпеченню потреб споживачів в умовах клієнтоорієнтованого середовища і підвищення таким чином конкурентоспроможності на ринку банківських кредитів для населення.

Література

1. Сороківська З. К. Банківський роздрібний бізнес: навч. посіб. / З. К. Сороківська. – Тернопіль, Астон, 2013. – 245 с.
2. Стрільчук Ю. І. Вплив банківського кредитування населення на економіку/ Ю. І. Стрільчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – №2/1. – С.45-48
3. Терещенко О. О. Професійні компетенції фінансового контролера та його роль у прийнятті фінансово-економічних рішень / О. О. Терещенко // Фінанси України. – 2014. – №9. – С. 31–42.

Вікторова Г. І., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗА 2016-2018 РОКИ

Актуальність дослідження. Фінансова система України є банкоцентричною, а отже саме через банківську систему відбувається акумуляція, перетворення та розподіл основної частки фінансових ресурсів країни. Це означає, що вплив банківської системи та головних її параметрів на розвиток економіки країни є значним. Так, банківська система виступає рушійною силою всього економічно-соціального розвитку і в той же час, якщо спостерігається банківська криза, негативні явища банківського сектору дестабілізують все національне господарство.

Однією з головних характеристик всієї банківської системи є ліквідність, оскільки вона відображує передумови стабільного функціонування банківської інституції, а також є умовою її збереження на ринку. Адже саме підтримання достатнього рівня ліквідності дозволяє банківській системі зберігати свою платоспроможність, а отже і стабільність економіки країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань ліквідності банківської системи і проблем управління нею займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці: Р. Азаренкова, О. Акімов, О. Васюренко, О. Вовчак, І. Волошин, В. Гесць, Н. Гришук, Б. Едвард, А. Епіфанов, С. Козьменко, Н. Козьмук, В. Крилова, Л. Кузнєцова, А. Кулінець, Р. Набок, О. Петрик, Л. Примостка, О. Приходько, С. Реверчук, П. Роуз, Л. Рябініна, М. Савлук, Дж. Сінкі, Т. Смовженко, А. Сомик, О. Шварц, С. Шульга тощо. Не менш важливий внесок у дослідження проблем ліквідності банківської системи зробив Центр наукових досліджень НБУ.

Мета статті. Дослідження ліквідності банківської системи України впродовж 2016-2018 років з метою визначення своєчасності, повноти та безперервності виконання всіх її грошових зобов'язань і достатності коштів для задоволення потреб відповідно з запитами економіки.

Виклад основного матеріалу. Ліквідність банківської системи – це спроможність банківської системи забезпечити своєчасне виконання всіх зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та акціонерами банківських установ, можливість залучати в необхідному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати у розвиток економіки країни [2].

Проблеми з управління ліквідністю банківської системи завжди є актуальними, оскільки перед управлінням НБУ завжди стоїть завдання її збалансування, подолання дефіциту або ефективне розподілення вільних коштів. Також важливим є вирішення питання управління ліквідністю банківської системи з метою забезпечення функцій держави (економічної) та досягнення стратегічних цілей економічного розвитку країни.

Ліквідність банківської системи залежить від ліквідності банківських установ, Національного банку України і самої країни, а також ступеня розвитку міжбанківського ринку, що дає змогу вважати банківську систему єдиною. Істотний вплив на ліквідність банківської системи здійснює зовнішній та внутрішній борг, рівень інвестицій, динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості, законодавчо-нормативна база захисту кредиторів.

З метою регулювання ліквідності банків НБУ з урахуванням поточної ситуації на грошовому ринку застосовує:

- операції з рефінансування (постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт, кредити рефінансування);
- операції репо (прямого репо, зворотного репо);
- операції з власними борговими зобов'язаннями (деPOSITNІ сертифікати овернайт та строком до 90 днів);
- операції з державними облігаціями України [3].

Однак головним методом контролю за станом ліквідності банківської системи є встановлення економічних

нормативів ліквідності, а також контроль за їх дотриманням всіх банків без винятку. На сьогоднішній день їх є 3 види:

– норматив миттєвої ліквідності (Н4) – відношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань. Його нормативне значення має бути не менше 20% і він показує мінімально допустимий обсяг високоліквідних активів, що необхідний для покриття поточних зобов'язань протягом операційного дня;

– норматив поточної ліквідності (Н5) – відношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня до зобов'язань з таким же кінцевим строком погашення. Нормативне значення – не менше 40%, характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для покриття зобов'язань протягом календарного місяця;

– норматив короткострокової ліквідності (Н6) – відношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до 1 року. Нормативне значення – не менше 60%, характеризує мінімально необхідний обсяг активів для покриття зобов'язань протягом одного року.[4]

Проаналізуємо норматив миттєвої (Н4), поточної (Н5) та короткострокової (Н6) ліквідності банківської системи за 2016-2018 роки, а дані наведемо в таблиці 1[5].

Таблиця 1

Аналіз ліквідності банківської системи за 2016-2018 роки

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення 2017/2016	Відхилення 2018/2017
Н4 (не менше 20%)	60,79	55,55	68,66	-5,24	13,11
Н5 (не менше 40%)	102,14	108,08	99,12	5,94	-8,96
Н6 (не менше 60%)	92,09	98,37	93,52	6,28	-4,85

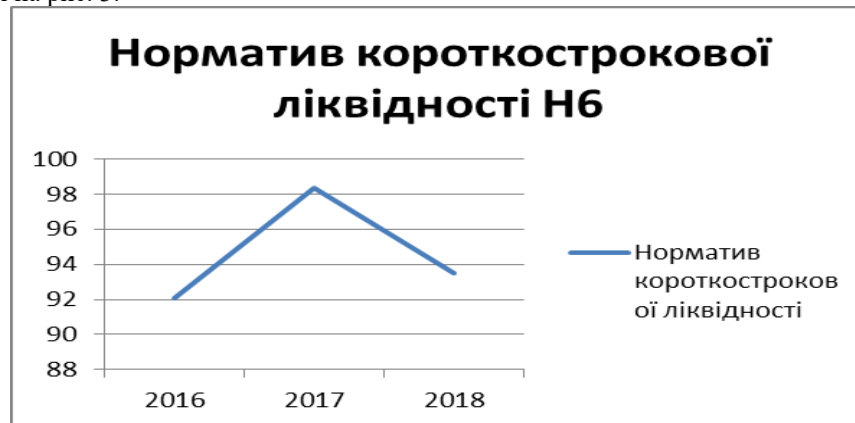
Як видно з таблиці 1 норматив миттєвої ліквідності станом на 01.01.2018 року впав на 5,24%, але вже станом на 01.01.2019 року зріс на 13,11% та досяг рівня у 68,66%. Оскільки нормативне значення цього показника має нижню границю у 20% можна зробити висновок, що миттєва ліквідність банківської системи знаходиться на високому рівні. Зобразимо це зростання на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка нормативу миттєвої ліквідності (Н4) банківської системи протягом 2016-2017 років

Що стосується нормативу поточної ліквідності, то цей показник станом на 01.01.2018 року зріс на 5,94%, а станом на 01.01.2019 року впав на 8,96% і становив вже 99,12%. Відобразимо наочно отримані результати на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка нормативу поточної ліквідності (Н5) банківської системи за 2016-2018 роки

Аналізуючи норматив короткострокової ліквідності, він, як і норматив поточної ліквідності, станом на 01.01.2018 року зріс на 6,28%, а станом на 01.01.2019 року знизився на 4,85% і склав 93,52%. Оскільки мінімально допустиме значення має бути не менше 60%, то навіть враховуючи зниження цього показника банківська система знаходиться в межах норми. Зобразимо динаміку нормативу короткострокової ліквідності банківської системи на рис. 3.

Рис.3. Динаміка нормативу короткострокової ліквідності (Н6) банківської системи за 2016-2018 роки

Таким чином, станом на 01.01.2019 року показники ліквідності банківської системи мають високі показники. Однак, за заявою Національного Банку України, найближчим часом очікується зниження ліквідності банківської системи, оскільки уряд має здійснити значні виплати за зовнішніми зобов'язаннями протягом наступних двох років. Також на зниження ліквідності банківської системи може вплинути збільшення обігу готівки на фоні зростання транс акційного попиту. Така ситуація потягне зростання попиту банківських установ на кредити рефінансування та зменшення обсягу випуску депозитних сертифікатів НБУ. Саме у період переходу ліквідності з одного стану в інший її позиція може бути нестійкою.

Висновки. Виходячи з вищенаведених результатів можна зробити висновок, що ліквідність банківської системи знаходиться на високому рівні і відповідає всім законодавчо встановленим нормативам протягом останніх трьох років. У зв'язку з тим, що найближчим часом планується виплата за зовнішніми боргами країни, Національний банк України прогнозує зниження ліквідності банківської системи.

Література

- 1.Макаренко М. І. Ліквідність банківської системи: структура та чинники формування в Україні. Інноваційна економіка. 2013. №2, с. 253-259;
- 2.Міщенко В. І., Сомик А.В. Ліквідність банківської системи України. Науково-аналітичні матеріали. 2008. №12, с. 180;
- 3.Рудан В. Я. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан і стратегічні орієнтири управління. Економічний аналіз: збірник наукових праць. 2017. Том 27. №4, с. 170-179;
- 4.Про затвердження Інструкції про Порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ від 28.08.2001 №368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> ;
- 5.Офіційний сайт Національного банку України. Значення економічних нормативів в цілому по системі. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> .

Гензера Д. О., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПАСИВІВ ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

Актуальність дослідження. Кожен банк, як і будь-який інший господарюючий суб'єкт економіки, для проведення своїх операцій повинен мати в розпорядженні певні ресурси, які відображаються в пасиві балансу банку і, відповідно, називаються пасивами банку. Крім того, масштаби діяльності банків, що визначаються об'єктом його активних операцій, залежать від сукупності обсягу пасивів, якими вони володіють, і особливо від суми залучених коштів. Такий стан загострює конкурентну боротьбу між банками за залучення ресурсів. У зв'язку з цим проблема ефективного управління пасивами, як одного з чинників фінансової стійкості банків, набуває особливого значення. Отже, актуальність теми полягає в тому, що від якості залучених коштів і загального стану пасивів в повній мірі залежить фінансова діяльність та фінансовий результат кредитної організації, а також залежить і якість розміщених активів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробка теоретичних та практичних аспектів в частині питань, що стосуються теорії банківських ресурсів і пасивів, знайшли своє відображення в працях відомих українських вчених серед яких М. Алексеєнко, І. Барилюк, О. Васюренко, І. Федосік, А.Єпіфанов, А. Вожжов,

В. Коваленко, А. Панасенко, Ж. Торяник, З. Васильченко, О. Дзюблюк, А. Мороз, М. Савлук та інші. Серед зарубіжних вчених, які займалися вивчення даної проблеми можна відзначити таких науковців, як О. Лаврушин, В. Галанов, В. Поляков, П. Колесов, С. Арбузов, О. В. Золотарьова. Однак, незважаючи на значну кількість праць з піднятої тематики, дотепер, в умовах високої мінливості зовнішнього середовища, формування пасивів банку та управління ними залишаються актуальним об'єктом подальших наукових досліджень.

Метою статті є проведення аналізу та оцінки якості сучасного стану пасивів ПАТ «Державний ощадний банк України» в контексті підвищення його фінансової стійкості та уникнення банкрутства.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі становлення в Україні ринкових відносин, коли успіх банку як кредитно-фінансового інституту залежить не тільки від правильної організації процесу банківського обслуговування клієнтів, але і від системи раціонального формування власних і залучених коштів, виникла загальна потреба комерційних банків в оптимізації стратегії і тактики залучення ресурсів з метою їх перерозподілу і розміщення в різних сферах економіки. Як і інші суб'єкти господарських відносин, комерційні банки, для забезпечення своєї господарської діяльності повинні мати у своєму розпорядженні певну суму грошових коштів - ресурси, тобто здійснювати активні і пасивні операції.

Суть пасивних операцій полягає в залученні різних видів вкладів в межах депозитних і ощадних операцій, отриманні кредитів від інших банків, емісії різних цінних паперів, а також проведення інших операцій, в результаті яких збільшуються грошові кошти в пасиві. Пасивні операції характеризують джерела надходження коштів і природу фінансових зв'язків банку, оскільки вони значною мірою визначають умови, форми та напрями використання банківських ресурсів. У зв'язку з цим питання нарощування ресурсного потенціалу і забезпечення його стабільності за допомогою ефективного управління пасивами набувають особливої гостроти.

Пасиви - це, перш за все, джерела коштів, використання яких дозволяє організації здійснювати свою діяльність. Отже, від структури пасивів і їх форми залежить, наскільки підприємство може бути стійким і конкурентоспроможним на ринку. Саме пасиви і пасивні операції в значній мірі зумовлюють умови, форми та напрями використання ресурсів [1, с. 129].

З точки зору джерел утворення пасиви банку можна розділити на дві великі групи: власні кошти і залучені кошти.

Засоби, що належать акціонерам банку, називаються власними коштами (власним капіталом) банку, а кошти вкладників та інших кредиторів - залученими, або позиковими, засобами. До власних коштів (власного капіталу) банку належать його статутний і додатковий капітал, а також резервний фонд та нерозподілений прибуток. Власні кошти становлять основу діяльності банку. Вони формуються в момент створення банку і поступово нарощуються в процесі його діяльності. Залучені кошти формують переважну частину банківських ресурсів. Їх розмір і структура залежать від клієнтської і продуктової спеціалізації банку, кон'юнктури банківського ринку, макроекономічної ситуації, політики НБУ та інших факторів.

Головною метою аналізу пасивних операцій банку є визначення ефективності формування ресурсної бази банку за зниження її вартості і підвищення фінансової стабільності.

Розпочнемо аналіз пасивів ПАТ «Державний ощадний банк України» з аналізу його зобов'язань (залучених коштів), оскільки вони є головним джерелом банківських ресурсів. Проведемо горизонтальний аналіз динаміки зобов'язань банку, таблиця 1.

Таблиця 1

Горизонтальний аналіз динаміки зобов'язань АТ «Ощадбанк» протягом 2016-2018 років [2]

Показник	Роки, млн. грн.			Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.			Темп приросту, %		
	2016р.	2017р.	2018р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
Кошти отримані від НБУ	2559	5000	0	2441	-2559	-5000	95,39	-100,00	-100,00
Кошти банків	8310	8414	6382	104	-1927	-2032	1,25	-23,20	-24,15
Кошти клієнтів	144419	148302	151448	3883	7028	3145	2,69	4,87	2,12
Боргові цінні папери, емітовані банком	16	0	0	-16	-16	0	-100	-100	0
Інші залучені кошти	34229	34869	34787	640	558	-82	1,87	1,63	-0,24
Відстрочені податкові зобов'язання	0	400	400	400	400	0	0	0	0
Резерви за зобов'язаннями	619	72	311	-547	-308	239	-88,36	-49,73	332,02
Інші фінансові зобов'язання	1861	2262	3043	401	1182	780	21,57	63,50	34,49
Інші зобов'язання	363	439	637	77	275	198	21,20	75,76	45,01
Субординований борг	2807	2903	2880	96	73	-24	3,43	2,59	-0,82
Усього зобов'язань	195167	202663	199888	7496	4721	-2775	3,84	2,42	-1,37

Вертикальний аналіз складу та структури зобов'язань АТ «Ощадбанк» та їх оцінка наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Вертикальний аналіз складу та структури зобов'язань АТ «Ощадбанк» протягом 2016-2018 років [2]

Показник	2016рік		2017рік		2018рік		Відхилення за питомою вагою, %		
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
Кошти отримані від НБУ	2559	1,311	5000	2,467	0	0	1,156	-1,311	-2,467
Кошти банків	8310	4,258	8414	4,152	6382	3,193	-0,106	-1,065	-0,959
Кошти клієнтів	144419	73,998	148302	73,177	151448	75,766	-0,821	1,768	2,589
Боргові цінні папери, емітовані банком	16	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші залучені кошти	34229	17,538	34869	17,206	34787	17,403	-0,333	-0,135	0,198
Відстрочені податкові зобов'язання	0	0	400	0,197	400	0,2	0,197	0,2	0,003
Резерви за зобов'язаннями	619	0,317	72	0,036	311	0,156	-0,282	-0,161	0,120
Інші фінансові зобов'язання	1861	0,954	2262	1,116	3043	1,522	0,163	0,569	0,406
Інші зобов'язання	363	0,185	439	0,217	637	0,319	0,031	0,133	0,102
Субординований борг	2807	1,438	2903	1,433	2880	1,441	-0,006	0,002	0,008
Усього зобов'язань	195167	100	202663	100	199888	100			

Аналізуючи дані таблиць 1 та 2 можна дійти висновку, що на протязі досліджуваних років найбільшу питому вагу у відсотках до підсумку зобов'язань становили кошти клієнтів (2018 р. – 75,77%; 2017 р. – 73,18% і 2016 р. – 74%), на другому місці інші залучені кошти (2018 р. – 17,4%; 2017 р. – 17,21% і 2016 р. – 17,54%). Третє місце посідають кошти банків (2018 рік – 3,19%; 2017 рік – 4,15% і 2016 рік – 4,26%).

Інші види зобов'язань АТ «Ощадбанк» відіграють незначну роль в діяльності банку та мають питому вагу до 2 % у загальній сумі зобов'язань банку.

Як бачимо з таблиці 2 зобов'язання АТ «Ощадбанк» на протязі трьох років змінювались незначно, і протягом 2016 – 2018 рр. зросли на 4 721 млн. грн., що складає 2,42%. У основному зростання відбулось за рахунок коштів клієнтів.

Це дозволяє зробити висновок, що збільшення сум зобов'язань банку свідчить про зростання депозитної бази банку, тобто, банк проводить ефективну роботу щодо залучення ресурсів, і незважаючи на всі кризові ситуації, здатен підтримувати довіру населення.

Оскільки пасиви банків складаються не тільки з залучених, але і з власних коштів, причому спочатку формуються саме власні кошти, проведемо вертикальний та горизонтальний аналіз власного капіталу банку за період із 2016 – 2018 рр., таблиця 3,4.

Власні кошти банку мають перевагу перед залученими коштами: вони не обтяжені будь-яким строком використання, тобто знаходяться, так би мовити, в безстроковому користуванні банку.

Таблиця 3

Горизонтальний аналіз динаміки власного капіталу ПАТ «Державний ощадний банк України» протягом 2016-2018 років [2]

Показник	Роки, млн. грн.			Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.			Темп приросту, %		
	2016р.	2017р.	2018р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
Статутний капітал	34857	43723	49473	8866	14616	5750	25,44	41,93	13,15
Незарєстрований статутний капітал	0	5750	0	5750	0	-5750	0	0	-100
Резервні та інші фонди банку	270	270	270	0	0	0	0	0	0
Резерви переоцінки	1958	3388	1884	1431	-74	-1504	73,08	-3,77	-44,40
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-22152	-21553	-38262	599	-16110	-16709	-2,70	72,73	77,53
Усього власного капіталу	14933	31578	13365	16646	-1568	-18214	111,47	-10,50	-57,68

Головна функція власного капіталу банку — захисна. Це створення певного запасу міцності і відповідно зниження ризику при проведенні банківських операцій.

Оскільки банк працює в основному за допомогою залучених коштів, то в нього з'являється

відповідальність перед вкладниками. У разі виникнення якихось проблем із поверненням розміщених при проведенні активних операцій коштів, у банку повинна бути можливість підтримати свою ліквідність, тобто розраховуватися з вкладниками до моменту усунення відповідних труднощів [3].

Таблиця 4

**Вертикальний аналіз складу та структури власного капіталу
«Державний ощадний банк України» протягом 2016-2018 років [2]**

Показник	2016рік		2017рік		2018рік		Відхилення за питомою вагою, %		
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
Статутний капітал	34857	233,43	43723	138,46	49473	370,18	-94,97	136,75	231,72
Незаресстрований статутний капітал	0	0	5750	18,21	0	0	18,21	0	-18,21
Резервні та інші фонди банку	270	1,81	270	0,86	270	2,02	-0,95	0,21	1,17
Резерви переоцінки	1958	13,11	3388	10,73	1884	14,1	-2,3799	0,99	3,37
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-22152	-148,35	-21553	-68,25	-38262	-286,29	80,1	-137,95	-218,04
Усього власного капіталу	14933	100	31578	100	13365	100			

Провівши аналіз таблиць 3 та 4 можна відмітити, що розмір власного капіталу банку зростав на протязі 2016-2017 років, а в 2018 році зменшився та склав 13 365 млн. грн. Власний капітал залишався на такому рівні в основному за рахунок зростання статутного капіталу, який з 34 857 млн. грн. в 2016 р. зріс до 49 473 млн. грн. в 2018 році, або на 14 616 млн. грн. Збільшення статутного капіталу є одним із найважливіших показників, які свідчать про фінансову стійкість та розвиток банку. Але негативним є той факт, що впродовж останніх років збільшується сума нерозподіленого збитку, грошей, які банк має використовувати на власні потреби. Величина збитку, яка у 2018 році склала 38 262 млн. грн., це дуже велика сума на яку зменшився власний капітал банку.

Аналіз власного капіталу ПАТ «Державний ощадний банк України» показав, що він формується, здебільшого, за рахунок джерел фінансування діяльності підприємства, які без визначення строку повернення внесені його власниками, тобто за рахунок статутного капіталу. У структурі зобов'язань банку велику частку займають кошти клієнтів. Чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банку на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів комерційного банку, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує залежність від міжбанківських позик.

Здійснимо аналіз динаміки депозитного портфеля клієнтів ПАТ «Державний ощадний банк України» у розрізі суб'єктів, таблиця 5.

Таблиця 5

**Динаміка депозитного портфеля ПАТ «Державний ощадний банк України»
за 2016-2018 роки в розрізі суб'єктів [2]**

Показник	Роки, млн. грн.			Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.			Темп приросту, %		
	2016р.	2017р.	2018р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
Депозити юридичних осіб	75271	61734	41576	-13537	-33695	-20158	-17,98	-44,76	-32,65
Депозити фізичних осіб	69148	86568	94821	17420	25673	8253	25,19	37,13	9,53
Усього депозитний портфель	144419	148302	151448	3883	7028	3145	2,69	4,87	2,12

У депозитному портфелі АТ «Ощадбанк» у 2018 році збільшилися депозити фізичних осіб, а кошти юридичних осіб зменшилися. В загальності депозитний портфель банку в 2018 році зріс, але незначно, і склав 151 448 млн. грн., що на 2,12% більше, ніж у 2017 році і на 4,87% більше, ніж у 2016.

Отже, аналіз показників динаміки депозитного портфеля ПАТ «Державний ощадний банк України» за 2016-2018 роки дозволяє відстежити позитивні стабільні зміни щодо нарощення депозитної бази за рахунок депозитних ресурсів фізичних осіб.

Висновки. Підводячи підсумок роботи банку щодо залучення ресурсів, слід відзначити правильну політику банку стосовно залучення нових клієнтів, яка веде до зростання дешевих ресурсів банку, та належну роботу з формування стабільної частини ресурсів банку за рахунок залучення такого перспективного виду ресурсів, як депозити фізичних осіб.

Література

1. Жежерун Ю. В. Особливості формування ресурсної бази банків в Україні / Ю.В. Жежерун // Вісник Університету банківської справи. - 2015. - № 3 (24). - С. 32-37.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208
3. Кириченко О.А. Банківський менеджмент : Навчальний посібник / О. А. Кириченко, І. В. Гіленко., С. Роголь, С. В. Сиротян, О. Немой – К.: Знання-Прес, 2002. – 438 с.

**Гензера О. О., Рабчун А. В., Григорук П. М.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

**АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ АКТИВІВ
ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»**

Актуальність дослідження. Економічна нестабільність в країні сьогодні постійно створює стресове середовище, в якому змушені працювати банки, тому проблема виявлення їх надійності стає особливо актуальною. Аналіз якості активів є підготовчим етапом оцінки діяльності банку, що забезпечує розробку заходів виходу з кризових ситуацій і стабільності в роботі. Структура і якість активів в значній мірі визначають ліквідність і платоспроможність банку, а, отже, його надійність. Від якості банківських активів залежать достатність капіталу і рівень прийнятих кредитних ризиків, а від узгодженості активів і пасивів за обсягами і термінами - рівень прийнятих валютного і процентного ризиків. Таким чином, в умовах розвитку ринкових відносин на сучасному етапі найважливішою складовою успішного функціонування кредитної організації є грамотне управління активами, що включає ефективний розподіл мобілізованих банківських ресурсів з урахуванням максимізації прибутковості, підтримки необхідного рівня ліквідності і ризикованості діяльності банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему управління активами комерційних банків висвітлювали в своїх працях такі зарубіжні вчені, як Е. Гілл, П. Роуз, Дж. Сінкі, Д. Хайес, Дж. Хедлі та інші. Серед російських вчених, які досліджували дану тему, можна відзначити Л. Г. Батракову, О.И.Лаврушин, М.А.Поморіну. Подальший розвиток вивчення цієї проблеми отримало у працях українських вчених – економістів А.М. Герасимович, О. В. Дзюблюк, О. Д. Заруби, А. М. Мороза, М. І. Савлука, О. Я. Стойко, О. А. Кириченко та інших. Але проблема формування активів, їх вдосконалення та управління ними і досі є дискусійною та потребує детального вивчення та аналізу.

Метою статті є проведення аналізу сучасного стану активів ПАТ «Державний ощадний банк України» для оцінки фінансової стійкості банку, його платоспроможності, прогнозування фінансового стану та уникнення банкрутства.

Виклад основного матеріалу. Комерційні банки створюються для залучення і розміщення грошових коштів на умовах повернення і платності, а також для здійснення безлічі інших банківських операцій. Вони складають основу банківської системи країни, і від стабільної роботи банківської системи залежить нормальне функціонування всіх суб'єктів господарювання.

Активи комерційного банку мають важливу особливість, виступаючи головним джерелом його доходів. Вони являють собою об'єкти власності, які мають грошову оцінку, і належать самому банку. Активи комерційного банку формуються за рахунок власного капіталу банку, коштів клієнтів, міжбанківських кредитів, облігацій та інше. Актив балансу відображає склад, розміщення та цільове використання коштів комерційного банку. Він показує у що вкладені фінансові ресурси банку, яке призначення наявних фінансових коштів.

Фінансовий аналіз портфеля активів комерційного банку дає уявлення про характер, структуру та розміри активних операцій банку на відповідну дату, а також про якість активів в цілому. При цьому якість банківських активів в значній мірі визначається доцільною структурою активів кредитної установи, диверсифікацією активних операцій, обсягом активів, що приносять дохід, а також тим, наскільки вони сприяють досягненню основної мети діяльності банку, а саме його прибуткового, стабільного і ефективного функціонування.

Оцінка активних операцій повинна визначати пріоритети діяльності банку, його місце на ринку банківських послуг, найбільш небезпечні ризикові вкладення і найбільш вигідні перспективні вкладення, а також допомогти у формуванні кредитної політики і вироблення спільної стратегії управління активами банку. [1]

Аналіз активів кредитної організації слід починати з аналізу їх складу та структури. Під структурою активів розуміється співвідношення різних за якістю статей активу балансу банку до балансового підсумку (валюти балансу). Оцінка складу та структури активів ПАТ «Державний ощадний банк України» відображена в таблиці 1.

Таблиця 1

Вертикальний аналіз складу і структури активів ПАТ «Державний ощадний банк України» за 2016-2018 рр. [2]

Показник	2016рік		2017рік		2018рік		Відхилення за питомою вагою, %		
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Грошові кошти і їх еквіваленти	40954	15,577	12285	4,152	10635	3,654	-11,425	-11,922	-0,498
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	17177	6,533	21767	7,357	41592	14,292	0,824	7,759	6,935

Кінець таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кошти у інших банках	97	0,037	16733	5,655	10008	3,439	5,618	3,402	-2,216
Кредити і заборгованість клієнтів	66194	25,176	74503	25,180	67543	23,21	0,004	-1,967	-1,970
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	65009	24,726	72902	24,639	57162	19,643	-0,087	-5,083	-5,0
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	12641	4,808	25203	8,518	17837	6,129	3,710	1,321	-2,389
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	25	0,009	25	0,009	25	0,009	0	0	0
Інвестиційна нерухомість	0	0	0	0	797	0,274	0	0,274	0,274
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	272	0,103	295	0,1	267	0,092	-0,004	-0,011	-0,008
Відстрочений податковий актив	81	0,031	26	0,009	270	0,093	-0,022	0,062	0,084
Основні засоби та нематеріальні активи	5648	2,148	7615	2,574	8954	3,077	0,425	0,928	0,503
Інші фінансові активи	1218	0,463	1067	0,361	1449	0,498	-0,102	0,035	0,137
Інші активи	783	0,298	1822	0,616	1893	0,650	0,318	0,353	0,035
Чисті активи, усього	210099	79,909	234241	79,168	218431	75,059	-0,7415	-4,85	-4,108
Усього резервів	-52823	-20,091	-61639	-20,832	-72580	-24,941	4,31	0,201	-4,108
Загальні активи, усього	262923	100	295880	100	291011	100			

На основі горизонтальної оцінки активних статей балансу проаналізуємо зміни в динаміці шляхом зіставлення даних за різні періоди. Горизонтальний аналіз динаміки активів АТ «Ощадбанк» та їх оцінка наведені в таблиці 2

Таблиця 2

Горизонтальний аналіз динаміки активів АТ «Ощадбанк» протягом 2016-2018 років. [2]

Показник	Роки, млн. грн.			Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.			Темп приросту, %		
	2016р.	2017р.	2018р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Грошові кошти і їх еквіваленти	40954	12285	10635	-28670	-30320	-1650	-70,00	-74,03	-13,43
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	17177	21767	41592	4590	24414	19825	26,72	142,13	91,07
Кошти у інших банках	97	16733	10008	16636	9911	-6724	17131	10206	-40,19
Кредити і заборгованість клієнтів	66194	74503	67543	8308	1349	-6959	12,55	2,04	-9,34
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	65009	72902	57162	7892	-7848	-15740	12,14	-12,07	-21,59
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	12641	25203	17837	12562	5196	-7366	99,38	41,10	-29,23
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	25	25	25	0	0	0	0	0	0
Інвестиційна нерухомість	0	0	797	0	797	797	0	0	0

Кінець таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	272	295	267	23	-4	-27	8,53	-1,55	-9,29
Відстрочений податковий актив	81	26	270	-55	190	244	-68,28	234,35	954,21
Основні засоби та нематеріальні активи	5648	7615	8954	1966	3305	1339	34,81	58,51	17,58
Інші фінансові активи	1218	1067	1449	-150	232	382	-12,34	19,02	35,77
Інші активи	783	1822	1893	1039	1110	71	132,78	141,80	3,87
Чисті активи, усього	210099	234241	218431	24142	8331	-15810	11,49	3,97	-6,75
Усього резервів	-52823	-61639	-72580	-8815	-19757	-10941	16,69	37,40	17,75
Загальні активи, усього	262923	295880	291011	32957	28088	-4869	12,53	10,68	-1,65

Як видно із таблиць 1 та 2 найбільшу питому вагу в відсотках до загальних активів становили: кредити і кредиторська заборгованість (25,18% у 2018 році, 25,18% в 2017 і 23,21% в 2016), цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (24,73%, 24,64% і 19,64%), кошти грошові і еквіваленти їх (15,58%, 4,15% і 3,65%), фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю (6,53%, 7,36% і 14,3%) та цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю (4,81%, 8,52% і 6,13).

У 2018 році загальні активи збільшились на 10,68% у порівнянні з 2016 роком, та незначно зменшились у порівнянні з 2017 роком (на 1,65%) та на кінець року склали 291 011 млн. грн.

Структура активів на кінець 2018 року змінилась наступним чином: зменшилася в період з 2016 року по 2018 рік частка грошових коштів з 40954 млн. грн. до 10635 відповідно. Але це є цілком нормально для працюючого банку. Відчутно збільшились фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток (з 17 177 млн. грн. на кінець 2016 року до 41 592 на кінець 2018). Це активи які утримувані для торгівлі і, як правило, використовуються з метою отримання прибутку від короткострокових коливань цін або маржі дилера. Чисті активи банку у 2018 році збільшились в порівнянні з 2016 роком на 3,97%, і зменшились у порівнянні з 2017 роком на 6,75%.

Характеризуючи динаміку основних засобів ми спостерігаємо щорічний темп приросту (на 34,81% у 2017 році в порівнянні з 2016, 58,51% у 2018 році в порівнянні з 2016, 17,58% у 2018 році в порівнянні з 2017). Це може вказувати на розвиток банку, розширення сітки його філій, підвищення рівня технічного забезпечення тощо. У даному випадку таке збільшення можна розглядати як нормальне. Але якщо тенденція до збільшення питомої ваги основних засобів не буде зупинена, то структура активів банку погіршиться і стане неефективною.

Темп приросту інших активів (132,8% у 2017 році в порівнянні з 2016, 141,8% у 2018 році в порівнянні з 2016, 3,87% у 2018 році в порівнянні з 2017) вимагає уважного дослідження. Особливо, якщо його спричинило зростання дебіторської заборгованості. Дебіторську заборгованість складають кошти тимчасово вилучені з обороту, тому бажаним є скорочення або, принаймні, стабілізація її питомої ваги в загальних (сумарних) активах банку. Слід мати на увазі, що висока питома вага інших активів є найнегативнішою ознакою в діяльності банку [3].

Як узагальнення можна сказати, що динаміка, склад і структура активів відповідає основним принципам і напрямкам розвитку банку, але подальший розвиток активів зобов'язує їх корегування в сторону підвищення питомої ваги кредитно-інвестиційного портфелю і зменшення темпів приросту основних засобів та інших активів. Як зазначалось вище, найбільшу частку в структурі статей банківських активів займають кредитні операції. Для управління кредитним ризиком банку проаналізуємо його кредитний портфель в розрізі суб'єктів кредитування, таблиця 3.

Аналіз кредитного портфеля банку має велике значення з погляду оцінки стійкості та ліквідності. Справа в тому, що основну частину прибутку банки формують, як правило, саме за рахунок надання позик.

Таблиця 3

Аналіз динаміки кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» протягом 2016-2018 років [2]

Показник	Роки, млн. грн.			Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.			Темп приросту, %		
	2016р.	2017р.	2018р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.	2017р. до 2016р.	2018р. до 2016р.	2018р. до 2017р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кредити юридичних осіб	63283	70658	62131	7374	-1152	-8526	11,65	-1,82	-12,07
Резерви під знецінення кредитів та заборгованості юридичних осіб	-44532	-14408	-60109	30124	-15577	-45701	-67,65	34,98	317,19
Кредити фізичних осіб	2911	3845	5412	934	2501	1567	32,08	85,91	40,75
Резерви під знецінення кредитів та заборгованості фізичних осіб	-1132	-1463	-3532	-332	-2401	-2069	29,32	212,15	141,38

Кінець таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кредити та заборгованість клієнтів	66194	74503	67543	8308	1349	-6959	12,55	2,04	-9,34
Резерви під знецінення кредитів	-45663	-15872	-63641	29792	-17978	-47770	-65,24	39,37	300,98

У 2018 році кредитний портфель фізичних осіб суттєво зріс (на 40,75% у порівнянні з 2017 роком, та, аж на 85,91% порівняно з 2016 роком). Сума кредитів юридичних осіб значно знизилась (на 1,82% у порівнянні з 2016 роком, а у порівнянні з 2017, аж на 12,1%). За рахунок цього зменшилась загальна сума кредитів банку. Це можна пояснити тим, що кредитна політика банку була більше направлена на кредитування фізичних осіб.

Якщо дивитися на кредитування фізичних осіб і напрямом роздрібногo бізнесу, то великою популярністю зараз користуються беззаставні кредити. Це кредитні картки, споживчі кредити, кредити на персональні цілі.

На основі аналізу кредитної діяльності ПАТ «Державний ощадний банк України» можна зробити висновок, що в 2018 році величина кредитів помітно знизилась і становила 67 543 млн. грн., що в порівнянні з 2017 роком, 74 502 млн. грн., на 6 959 млн. грн. менше. У 2017-2018 роках зменшення кредитного портфеля спостерігалось за рахунок зменшення суми кредитів юридичних осіб: у 2018 році порівняно з 2017 роком на 8 526 млн. грн.; а кредити фізичним особам навпаки у 2018 році зросли порівняно з 2016 та 2017 роками і становили 5 412 млн. грн.

За словами Андрія Пишого, голови правління Ощадбанку, скорочення кредитного портфеля пов'язане зі зменшенням питомої ваги великого корпоративного сегмента (на 8%) на тлі зростання двох стратегічних сегментів: роздрібногo бізнесу (з 5% до 8%) і МСБ (з 0% до 5%). Крім того, за його словами, також вдалося істотно диверсифікувати портфель корпоративного бізнесу і значно скоротити частку держкомпаній в ньому — з 40% до 31% [4].

Кредити, що надаються суб'єктам господарювання, зокрема великим корпораціям, мають вагоме значення для банку, оскільки їх сума (62 131 млн. грн.) значно переважає суму кредитів, що надаються фізичним особам (5 412 млн. грн.). Тому першочерговою задачею банку є нарощування корпоративного кредитування за рахунок підвищення ділової активності, розробки нових кредитних програм.

Висновки. Якість банківських активів впливає на всі аспекти банківських операцій, тому для того, щоб банк був платоспроможним і міг отримувати необхідний рівень прибутку, необхідно постійно аналізувати його активи та грамотно управляти ними. Провівши аналіз активів комерційного банку ПАТ «Державний ощадний банк України» можна стверджувати, що вони знаходяться в нормальному стані. Збільшення активів позитивно характеризує фінансово-кредитну діяльність банку, оскільки свідчить про його подальший розвиток. Також, за результатами аналізу видно, що найбільшу частку в структурі активів банку займають кредитні операції. Це є позитивним моментом, так як політика банку спрямована на активне розміщення своїх коштів у формі кредитів. Але, на сьогодні, невідкладною задачею банку є нарощування кредитування корпоративного бізнесу.

Література

- 1.Шварц О. В. Інтегроване управління активами і пасивами як філософія управління сучасним банком / Шварц О. В / Електронний науковий збірник: Вісник КЕФ КНЕУ імені Вадима Гетьмана. №1. 2010. – С. 34-38.
- 2.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?Cat_id=74208 (дата звернення 10.10.2019).
- 3.Луговець Л. Закони, що регулюють порядок розкриття банківської таємниці // Укр. Бухгалтер. Щотижневик. – 2001. – № 49.
- 4.Огляд банківської системи: Швидше, вище, сильніше [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.business.ua/finances/4860-ohljad-bankivskoi-systemy-shvydshe-vyshche-sylnishe> (дата звернення 12.10.2019).

Гуменюк О. С., Ермошкіна О. В.
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки банківський сектор перебуває у складному становищі. Суттєве зменшення кількості банків та радикальні зміни у функціонуванні найбільш важливих системних банків є наслідком програми реформ оздоровлення банківської системи, що була запропонована Національним банком України. Тому, окреслені процеси викликають об'єктивну необхідність у дослідженні сучасного стану банківського сектору України та його подальших стратегій діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження особливостей функціонування та регулювання банківської системи України внесли такі вітчизняні вчені як Т. М. Болгар, С. А. Кузнецова, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, С. В. Науменкова, Л. О. Примостка, З. С. Пестовська, Н. Г. Слав'янська, Р. І. Тиркало. Питання сучасного стану та перспектив розвитку банківської системи України, а саме побудови ефективної системи стратегічного планування продовжує викликати значний інтерес серед науковців.

Метою роботи є дослідження суті системи стратегічного планування діяльності комерційного банку, та визначення її необхідності.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, комерційні банки, через жорсткі умови конкуренції здебільшого концентрують всю свою діяльність лише на оперативних аспектах діяльності, зовсім відкладаючи на другий план чітку побудову стратегічних дій.

Підсумувавши всі визначення поняття стратегічного планування можна подати їх у наступному:

– процес, що передбачає розробку стратегій, цілей, які для успішного втілення повинні складатися на основі чітких норм, принципів і бути максимально чітко сформульованими та актуальними.

Охарактеризувавши системи стратегічного планування, якими в даний час користуються комерційні банки, можна виділити певні недоліки, наприклад те, що основні показники результативності зорієнтовані лише на отримання прибутку, не враховуючи при цьому побудову подальшої стратегії.

Проаналізувавши роботи науковців, які працюють над питанням стратегічного планування, можна відмітити, що більшість виділяє три основні етапи стратегічного планування, а саме: аналіз, вибір та реалізація. Кожен етап, в свою чергу, може містити певні розгалуження та більш детально оцінювати та аналізувати всі можливі недоліки і шляхи їх подолання [1].

При побудові стратегічного планування необхідно максимально близько розглядати всі можливі слабкі та сильні сторони банку, а також різні важелі впливу на процес стратегічного планування.

Для системи стратегічного планування притаманні такі особливості як:

– націленість на довгострокову дію;
– орієнтація в першу чергу на вирішення основних та найбільш впливових на ефективність діяльності цілей;

– максимально адаптивний характер до динамічних змін з урахуванням численних можливих факторів, що можуть різним чином впливати на комерційний банк [2].

Оптимальний варіант стратегії повинен забезпечувати найкраще співвідношення між сильними та слабкими сторонами, можливостями та загрозами зовнішнього середовища.

Висновки. Таким чином, система стратегічного планування повинна бути максимально зорієнтована на формування довгострокових цілей та завдань, для отримання максимального прибутку в майбутньому та можливості протистояти різним чинникам впливу зовнішнього середовища.

Стратегічне планування повинне бути узгодженим механізмом, що передбачатиме розробку стратегій таким чином, щоб проаналізувати та врахувати всі можливі екзо чи ендогенні фактори впливу і відповідно зреагувати на них максимально ефективно.

Література

1. Стратегія розвитку банківської системи України 2016–2020 : «Синергія розвитку банків та індустріалізація економіки» : проєкт. Київ, 2016. [Електронний ресурс]: – Режим доступу : http://aub.or.g.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=12196&menu=119&Itemid=113.

2. Благун І. І. Аналіз систем стратегічного управління банками / І. І. Благун // Моделювання регіональної економіки. – 2014. – № 1. – С. 310-319. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2014_1_32.

Донець Є. С., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Розвиток банківського сектора забезпечується у значній мірі за рахунок залучення депозитів фізичних осіб. Комерційний банк має можливість здійснювати активні операції лише в межах ресурсної бази. І якщо банк формує свої ресурси за рахунок короткострокових джерел, то він обмежений у здійсненні довгострокових кредитних операцій. Таким чином, кількість і якість фінансових ресурсів обумовлюють масштаби і напрями діяльності банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З числа наукових досліджень депозитного ринку загалом, а також депозитної діяльності окремих банківських установ слід виокремити роботи О. Береславської, В. Коваленко, С. Науменкової, Є. Носової, А. Шкляра, О. Гарасюк та інші. Віддаючи належне напрацюванням згаданих економістів, слід підкреслити, що потреба вивчення питання щодо сучасних тенденцій, особливостей функціонування та перспектив розвитку ринку депозитів в Україні залишається актуальною і сьогодні.

Метою даної статті є висвітлення проблем та перспектив розвитку депозитного ринку України.

Виклад основного матеріалу. Стабільність функціонування банківської установи залежить від формування науково обґрунтованої стратегії банку, зокрема планування депозитної діяльності. Це пояснюється, головним чином, тим, що основу ресурсної бази банку становлять залучені кошти у процесі здійснення депозитної діяльності, а складові ресурсної бази банку становлять його депозитний портфель. Під депозитним портфелем слід розуміти сукупність коштів на депозитних рахунках клієнтів, залучених банком на договірній основі [2].

Прибуткове функціонування комерційного банку не можна забезпечити без сформованої і економічно обґрунтованої депозитної політики, яка враховує специфіку діяльності установи, її реальних та потенційних клієнтів; обрану стратегію розвитку та пріоритетні показники результативності діяльності комерційного банку; соціально-економічні умови, в яких діє банківський ринок. При формуванні такої політики керівництво банку

ставити перед собою набір цілей - збільшення обсягу ресурсної бази, мінімізація витрат по її залученню, а також підтримання нормативного рівня ліквідності.

Залучені ресурси, в середньому, займають близько 90 % в пасивах банків-лідерів на фінансовому ринку України, а власні - в процентному вираженні не виправдано малі. Розглядаючи суми коштів клієнтів банків, можна говорити про їх важливість як основного джерела фондування[1].

Основні проблеми комерційних банків України, пов'язані з залученням депозитних коштів:

- фінансова нестабільність у країні;
- ініціатива розміщення коштів виходить від самих вкладників;
- шахрайство в банківській сфері та поширення кібер-ризиків;
- невисокий рівень фінансової грамотності населення;
- неповна інформованість клієнтів про банківські ризики;
- обмежений перелік депозитних продуктів тощо.

Для вирішення проблем, пов'язаних з залученням депозитних коштів існують певні заходи, серед них можна назвати:

- формування позитивного іміджу банку як установи;
- рекламування конкурентних переваг пакету банківських послуг;
- створювати конкурентоздатні банківські продукти;
- розвивати ефективну клієнтську політику;
- тощо.

На нинішньому етапі українська банківська система розвивається, поступово долаючи наслідки нещодавньої тяжкої економічної кризи. Чисті та загальні активи банківського сектору за 2018 р. майже не змінилися. Головна складова банківського балансу, що скоротилася, – чисті кредити суб'єктам господарювання (на 16,6 млрд грн, або на 3,8 %). Водночас у 2018 р. кошти населення в комерційних банках України зросли на 17,2 млрд грн (+3,6 %), а кошти бізнесу – на 6,4 млрд грн (+1,6 %). При цьому в структурі банківських зобов'язань триває зростання частки депозитів населення. Рівень доларизації коштів населення в комерційних банках України скоротився, завдяки припливу гривневих депозитів. У 2018 р. обсяги гривневих депозитів населення зросли на 8,7 %. Хоча строкова структура нових депозитів домогосподарств змінюється доволі поступово: близько половини з них становлять депозити терміном до трьох місяців і кошти на вимогу, але дедалі більше депозитів залучається на термін до шести місяців. Варто також зазначити, що гривневі депозити населення зростали високими темпами в усіх групах банків, найбільше в ПриватБанку (+12,4 %). Валютні ж вклади населення наростили лише державні банки (крім ПриватБанку) – на +3,2 %. У 2018 р. державні банки активно залучали депозити населення, за цим показником їхня сукупна частка зросла до 63,5 %.

Також населення доволі поступово збільшує терміни зберігання своїх коштів на депозитних рахунках. При цьому відсоткові ставки, за якими більшість банків-резидентів України залучає кошти населення на депозитні рахунки, залишається загалом доволі високою. Так, у 2018 р. середня вартість 12-місячних вкладів населення в комерційних банках України перебувала в межах 14,1–14,3 % річних. При цьому диференціація вартості депозитів у гривні на 6, 9 і 12 місяців за термінами була мінімальною. Вартість же 12-місячних депозитів у доларах США становила 3,3 % річних. З урахуванням високої питомої ваги коштів населення в сукупному обсязі коштів на депозитних рахунках у банках це впливає на вартість усієї маси кредитних ресурсів, що формуються банками України[3].

Основною метою депозитних вкладень є перенесення вартості грошей у часі, а не отримання доходу. Тобто ставка по депозиту теоретично не має перевищувати рівень інфляції у країні. Понизити процентні ставки вдасться тільки тоді, коли рівень інфляції буде достатньо низьким, а національна грошова одиниця - достатньо стабільною. Другим напрямом оптимізації роботи по залученню банківських депозитів повинно бути активне використання зарубіжного досвіду організації заощаджень населення і суб'єктів господарювання[4].

Одним із новітніх продуктів банків щодо залучення депозитних коштів є Інтернет-еквайринг. Суть його полягає у діяльності банку-еквайрера щодо розрахунків з організаціями електронної комерції за операціями, які здійснюються з використанням банківських карт у Інтернет-мережі. Зараз великої популярності набуло розміщення депозитів онлайн. Сьогодні це одна з найдоступніших та якісно реалізованих функцій, представлених в онлайн послугах. Дистанційні вклади цікаві людям, які звикли берегти свій час і не бажають проводити його в очікуванні своєї черги.

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банків додаткові можливості по використанню своїх коштів із прийнятним рівнем доходів.

Ефективна депозитна діяльність повинна включати заходи щодо використання мотиваційних інструментів та підвищення привабливості вкладів шляхом раціонального поєднання цінових і нецінових методів маркетингової політики; особливостей депозитної політики, що зумовлюються посиленням конкуренції[5].

Висновки. Збільшення обсягів коштів на депозитних рахунках домогосподарств у вітчизняних банках можна трактувати як зростання довіри населення до української банківської системи. Банківська система України пододала кризовий стан і в цілому стабілізувала свою роботу. Для покращення стану депозитної діяльності банків України, зі сторони банків необхідно докласти зусиль. Необхідно запропонувати найбільш вигідні та оптимальні умови, розробити для клієнтів цілий комплекс варіантів вкладів на різних умовах, що допоможе кожному клієнту підібрати для себе найвигідніші депозити.

Література

- 1.Офіційні сайти комерційних банків України // «ПриватБанк», «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Укргазбанк», «Райффайзен Банк Аваль» [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua> ; <https://www.oschadbank.ua> ; <https://www.eximb.com> ; <https://www.aval.ua> ; <https://www.ukrgasbank.com>
- 2.Грабар Ж. В. Особливості формування депозитного портфелю банківських установ / Ж. В. Грабар, І. В. Малясова, 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org>
- 3.Центр досліджень соціальних комунікацій НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua>
- 4.Гарасюк О. А. Особливості ресурсної політики комерційних банків України / О. А. Гарасюк, А.С Свириденко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2013. С. 65-75.
- 5.Коваленко В. В. Депозитна діяльність банків України: реалії та розвиток на майбутнє / В. В. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 834-837.

Дубовик А. С., Єгоричева С. Б.
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Банківський сектор національної економіки відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні її стабільності, поступального розвитку, підтриманні сприятливого інвестиційного клімату та зростання добробуту країни. Тому питання безпеки його функціонування виступають як одні з першорядних, тим більше, що сучасне середовище характеризується високим ступенем невизначеності та наявністю значної кількості факторів, що дестабілізуюче впливають на банківську діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практично всі науковці, які досліджують проблеми фінансово-економічної безпеки банку, банківського сектору, банківської системи, так чи інакше намагаються оцінити її рівень. Серед останніх публікацій варто зазначити праці О. Барановського, О. Васильчишин, Р. Вовченка, Н. Гребенюк, В. Коваленко, Ю. Ніколаєнка, Л. Перехрест та інших. Утім, більша увага все ж такі приділяється оцінці безпеки банку як базового елемента системи організації банківської діяльності.

Мета статті полягає в узагальненні методичних підходів до оцінки безпеки банківського сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу. Під банківським сектором національної економіки розуміється регульована державою складова банківської системи країни у вигляді сукупності банківських установ як елемента загального економічного обороту на загальнодержавному і регіональному рівнях, що виконує функції з акумуляції і перерозподілу фінансових ресурсів та задоволення попиту на банківські продукти й послуги [1].

Аналізуючи наявні підходи до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки всіх рівнів організації банківської діяльності, варто зауважити, що вони є досить подібними та часто включають в себе одні і ті ж показники. Найбільш поширеним інструментарієм є система індикаторів фінансової безпеки та їх порогових значень, які є різноманітними за своєю природою і економічною сутністю. Одночасно, на думку науковців, методика оцінки рівня безпеки, з одного боку, повинна мати прогностичну функцію, а з іншого – надавати можливість розробляти комплекс попереджувальних заходів для нейтралізації негативних впливів [2, с. 153-154].

Одним з перших варіантів оцінки банківської безпеки стали її індикатори, запропоновані у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України, розробленій у 2007 році [3]: частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу (%) з інтервалом 10%-50% й нормативним значенням у 25-30%; обсяг кредитування банками реального сектору економіки (% до ВВП) з інтервалом 12,5%-50% й нормативним значенням у 25-30%.

Перший індикатор відображає небезпеку часткової або повної втрати незалежності у банківському секторі країни. Банки з виключно іноземним капіталом будуватимуть свою діяльність з позицій країни, якій вони належать, а також залежатиме від ситуації в її фінансовому секторі. Безпековий зміст іншого індикатора полягає у тому, що зростання обсягів кредитної діяльності банків, як правило, означає і мультиплікативне зростання ризиків, що негативно впливає на стабільність функціонування банківського сектору. Але, з іншого боку, це показник «фінансової глибини» економіки, тому однозначно зараховувати його до загроз, на нашу думку, недоцільно.

Тому у наступній методиці 2013 року, також розробленій Міністерством економіки України [4], другий індикатор було вилучено, а натомість додалися інші шість показників: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України з критичним значенням у 7%; співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті з оптимальним значенням у діапазоні 90-110%; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів з критичним значенням у 3 рази; рентабельність активів з оптимальним значенням у 1-1,5%; співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань з оптимальним значенням у 1; частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, що не повинна перевищувати 60%. У таблиці 1 наведено фактичні значення наведених індикаторів.

Таблиця 1

Індикатори рівня фінансової безпеки банківського сектора України

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	13,5	22,1	53,7	54,54	52,85
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	152,6	168,6	134,5	109,4	117,0
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	32,5	43,3	52,1	35,8	28,2
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	2,1	2,8	2,6	2,3	2,7
Рентабельність активів, %	-4,1	-5,46	-9,18	-1,32	1,65
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, разів	0,87	0,93	0,89	0,90	0,94
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	43,4	51,5	63,4	51,2	60,5

Джерело: розраховано автором на основі [5].

На думку Ю. В. Ніколаєнка, сформовані таким чином індикатори безпеки банківського сектора, в принципі, відображають її відповідність основним функціям банків, а також дозволяють оцінити її якість. Проте вони не враховують зовнішніх загроз, тому така система повинна бути доповнена макроекономічними показниками (табл. 2).

Відомий вчений-безпекознавець О. І. Барановський запропонував методика, яка базується на встановленні порогових значень та визначенні інтегрального показника фінансової безпеки за напрямками капітало-ресурсної безпеки, кредитно-інвестиційної безпеки, валютної безпеки та визначення безпечного рівня доходів та витрат [6, с. 203-204]. Застосування розробленої моделі дозволяє оцінити оперативний, тактичний, стратегічний рівень безпеки банківського сектора. Розвитком його ідей можна вважати модель оцінки безпеки банківського сектора, запропоновану Р. С. Вовченком, яка також ґрунтується на виділенні кількох її складових: безпеки ресурсоутворюючої складової функціонування банківського сектора, депозитної безпеки, кредитної безпеки, інвестиційної безпеки, боргової безпеки, валютної безпеки, безпечного рівня доходів і витрат банківського сектора. Втім, запропоновані складові безпеки банківського сектора України оцінюються науковцем за допомогою великої кількості часто дублюючих один одного показників, що робить її занадто громіздкою та незручною у використанні [7].

Таблиця 2

Макроекономічні індикатори безпеки банківського сектора

Показники	Порогове значення, %	Характеристика показників
Темп інфляції	Не більше 20	Впливає на знецінення капіталу, доходів та кредитів банківських установ
Дефіцит поточного рахунку платіжного балансу (до ВВП)	Не більше 8	Дозволяє відстежувати наближення зовнішніх шоків
Рівень монетизації економіки	Не менше 30	Відображає достатність грошової маси для обслуговування сфери обігу
Достатність золотовалютних резервів	Більше 100	Впливає на стан валютного ринку та валютний курс

Джерело: складено автором на основі [1, с. 241]

Васильчишин О.Б. пропонує визначати рівень фінансової безпеки банківської системи за такими групами показників: показники, що відображають фінансову стійкість банків (капітал, ліквідність, рівень ризиків, рентабельність, прибуток); показники, що характеризують вплив зовнішніх факторів (монетарні індикатори, валютний курс, інфляція, валовий внутрішній продукт); показники, що відображають стан банківської системи (фінансова стійкість, концентрація капіталу, концентрація капіталу іноземних банків); показники, що відображають стан економіки та грошово-кредитного ринку (співвідношення ВВП до ділової активності, частка готівки у сукупній грошовій масі, рівень доларизації). Автор стверджує, що запропонована система показників є корисною з тих міркувань, що на її основі можуть бути побудовані ефективні моделі оцінки за принципами таксономії, золотого поділу, розрахунку інтегрального показника тощо [2, с. 173-191].

Висновки. Безумовно, кожна із розглянутих методик оцінювання безпеки банківського сектора України має право на існування та доповнює одна одну. Втім, намагання науковців охопити якомога більше напрямів діяльності банків та зовнішніх впливів ускладнюють можливості їх практичного використання. Тому на порядку денному залишається важливе наукове завдання щодо розробки та обґрунтування оптимального складу показників оцінювання безпеки банківського сектора економіки України.

Література

1. Ніколаєнко Ю. В. Фінансова безпека банківського сектора України: теорія, методологія, практика [монографія] / Ю. В. Ніколаєнко. – Чернігів : ЧНТУ, 2017. – 322 с.
2. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти: Монографія / О. Б. Васильчишин. – Тернопіль : Економічна думка; ТНЕУ, 2017. – 358 с.
3. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджена наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07>
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затверджено наказом

Міністерством економіки України від 29.10.2013 №1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

5. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>

6. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. / О. І. Барановський. – Київ : УБС НБУ, 2014. – Т. 2 : Безпека фінансових інститутів. – 716 с.

7. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Р. С. Вовченко; ДВНЗ «Ун-т банк. справи». – Київ, 2016. – 23 с.

**Затирка С. С., Шершун І. С., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ МОДЕЛІ АТ «МЕГАБАНК» В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. АТ «Мегабанк» заснований у 1990 році в Харкові. З того часу банк зарекомендував себе як надійний партнер на фінансовому ринку України. На сьогодні АТ «Мегабанк» – це більше 600 000 клієнтів, близько 1500 висококваліфікованих співробітників і підрозділи практично в усіх регіонах країни. З 1998 р. АТ «Мегабанк» будує ефективну роздрібну мережу на території України. Банк постійно розвивається, розширює перелік банківських послуг і продуктів, активно співпрацює з фізичними та юридичними особами. На сьогодні АТ «Мегабанк» – один з найстійкіших та найнадійніших банків України. Усе зазначене вказує на актуальність аналізу та оцінювання результатів діяльності банку в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню діяльності банків присвячено роботи українських та зарубіжних учених: Герасимовича А. М., Васюренко О. В., Кириченко О. М., Лютого І. О., Мороза А. М., Фішера І., та багатьох інших. Разом із тим діяльність банківських установ на ринку послуг викликає науковий інтерес та залишається актуальною науково-практичною проблемою.

Метою статті є проведення аналізу діяльності АТ «Мегабанк» та побудова його фінансової моделі.

Виклад основного матеріалу. Конкурентними перевагами банку є:

1. Банк керується принципами корпоративного управління, в основі яких:

- захист інтересів банку, його вкладників, кредиторів, працівників банку та інших зацікавлених осіб;
- розподіл повноважень і відповідальності між акціонерами, Наглядовою радою і Правлінням банку;
- професійна поведінка і чесність працівників банку, розкриття інформації та прозорість.

2. Підтримка міжнародних фінансових організацій. До складу акціонерів банку входять Європейський банк реконструкції і розвитку (EBRD), Кредитна установа для відбудови (KfW) і Міжнародна фінансова корпорація (IFC). Мегабанк активно співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями. Станом на 01.01.2019 банк в рамках угод з 109 інвесторами реалізує 12 довгострокових програм на загальну суму в еквіваленті \$ 107 млн. доларів США. При технічній підтримці EBRD та участі міжнародної консалтингової компанії PKF (UK) LLP було розроблено ефективну систему ризик-менеджменту. Вдосконалені процедури управління кредитним, ринковим та операційним ризиками, а також процес підготовки управлінської звітності за даним напрямком.

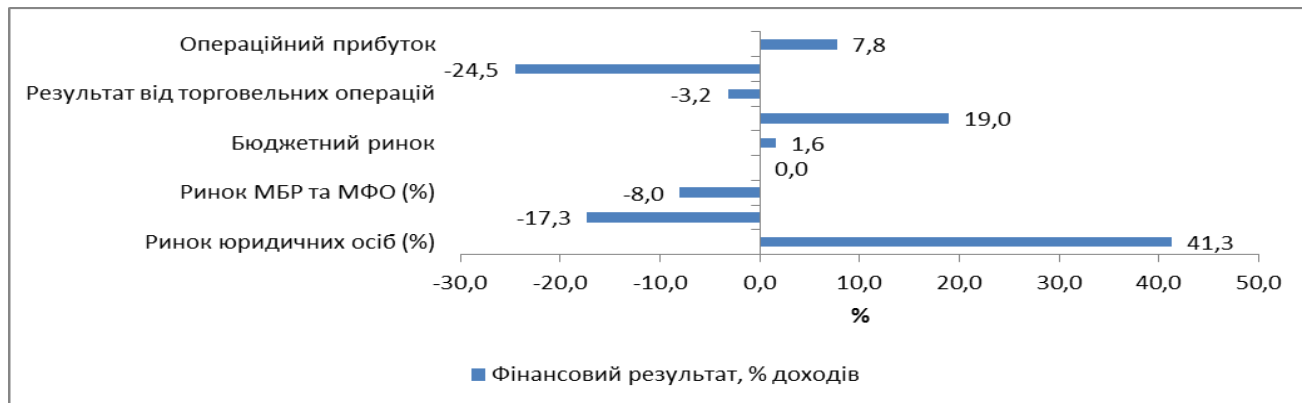
3. Стабільний бізнес та фінансова стійкість. Збалансована структура ресурсної бази - сумарний обсяг строкових коштів юридичних і фізичних осіб за даними управлінського обліку складає 55% від пасивів банку; кошти, залучені банком на міжнародному ринку, - 12%; кошти клієнтів до запитання - 19%. Наявність унікальної системи - Єдиного розрахункового центру. Завдяки ЄРЦ банк має високу частку чистого комісійного доходу - 51% (при середньому показнику по банках Україна 36%), який є більш стабільним і менш чутливим до погіршення загальної кон'юнктури порівняно з відсотковим.

4. Наявність широкої мережі відділень, яка налічує 167 одиниць та охоплює 18 областей України.

5. Банк у своїй діяльності застосовує Міжнародний стандарт ISO 26000: 2010 «Керівництво з соціальної відповідальності». Концепція соціальної відповідальності Мегабанку заснована на інтеграції соціальних, економічних і екологічних принципів стійкого розвитку в стратегію і операційну діяльність банку, в тому числі:

- сприяння стійкому і екологічно прийнятному економічному розвитку суспільства;
- сприяння зростанню і стабільності доходів населення;
- відповідальне кредитування і захист клієнтів;
- соціальна підтримка і розвиток співробітників.

Результати діяльності АТ «Мегабанк» за 2018 рік в цілому можна оцінити на підставі побудови фінансової моделі банку, рисунок 1. Побудована фінансова модель банку демонструє, де банк платить за ресурси, а де заробляє. Алгоритм побудови фінансової моделі банку ґрунтується на визначенні та оцінці сальдо фінансових потоків з ринком домогосподарств; корпоративним сектором; міжбанківським ринком, включно з ринком міжнародних залучень; бюджетом за платежами і процентами від портфеля ОВДП, НБУ за доходами по депозитним сертифікатам і платежами по рефінансуванню; чистим комісійним і торговельним доходом, а також витратами на утримання банку, скоригованими на інші доходи. Разом ці фінансові потоки показують операційний прибуток банку, який складається із прибутку для розподілення акціонерами та обсягу сформованих резервів. Для того щоб моделі були співставними, сальдо кожного потоку зважено на обсяг отриманих доходів і розраховується у процентах.

Рис. 1. Фінансова модель АТ «Мегабанк» за результатами 2018 року [1,2]

Банк має невеликий портфель ОВДП, доходи від якого врівноважують бюджетні видатки. У той же час, чистий комісійний дохід не покриває видатки на утримання банку. АТ «Мегабанк» має позитивний операційний прибуток, але мінімальне погіршення фінансового стану основних позичальників може мати для нього дуже негативні наслідки.

АТ «Мегабанк» – універсальна фінансова установа, яка надає послуги за всіма основними банківськими видами діяльності, а також є професійним учасником ринку цінних паперів України та пропонує клієнтам послуги з покупки/продажу, розміщення цінних паперів та ведення прав власності на них. Основними банківськими продуктами установи є: споживчі кредити та овердрафти населенню, кредити підприємствам агробізнесу, обслуговування випуску та операцій за платіжними картками міжнародних систем VISA та Mastercard, валютного обмінні операції, розрахункове обслуговування клієнтів в національній та іноземних валютах, документарні операції, авалювання векселів, приймання комунальних платежів від населення та інші.

Висновки. Як свідчать результати аналізу діяльності банку, АТ «Мегабанк» є одним із прибуткових банків в банківській системі України. Незважаючи на окремі труднощі банк триває курс на стратегічний розвиток. Стратегією АТ «Мегабанк» передбачено збільшення маржинальності банку до 5,9 %, зростання рентабельності активів до 2 % і капіталу до 14,8 % на кінець 2020 року. Збільшити прибутковість Банк планує, розвиваючи МСБ і мікро-бізнес, роздрібне кредитування. Ключовим сегментом для Банку залишається МСБ і мікро-бізнес. Частка кредитів МСБ і мікрокредитів на 01.01.2021 р. в сумарному кредитному портфелі банку планується на рівні 74 %. Галузева спеціалізація – сільське господарство, частка агрокредитів в портфелі кредитів юридичних осіб на кінець 2020 року планується на рівні 41 %. Частка кредитів роздрібного кредитування на 01.01.2021 року запланована на рівні 17 % в сумарному кредитному портфелі банку.

Література

- 1.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/> (дата звернення 2.11.2019).
- 2.Офіційний сайт АТ «Мегабанк» [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://www.megabank.ua/ua/> (дата звернення 2.11.2019).

Капінос А. Г., Ларіонова К. Л.
Київський національний університет будівництва і архітектури,
Хмельницький національний університет,
м. Київ, м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКУ

Актуальність дослідження. Економічна та політична нестабільність в країні негативно позначається на всіх секторах національної економіки. На банківському ринку фінансові аспекти кризи проявляються через масове банкрутство банків, погіршення основних показників діяльності банків, зростання частки проблемних кредитів у кредитному портфелі, погіршення ліквідності банківських установ.

На сьогоднішній день, однією із найпоширеніших проблем із якою зіштовхнулись, в тій чи іншій мірі, всі банківські установи є зростання обсягів проблемної заборгованості клієнтів. Однією із причин, що призвела до виникнення такої проблеми стало зниження платоспроможності позичальників в наслідок погіршення економічної ситуації в країні. Окрім цього, в боротьбі за захоплення ринку, вітчизняні банківські установи часто порушували основні правила кредитування, а саме: знижували вимоги до оцінки кредитоспроможності позичальників, не здійснювали належну оцінку кредитного ризику. Актуальність теми статті визначається необхідністю вдосконалення управління проблемними кредитами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективного управління проблемною заборгованістю досліджується багатьма науковцями як вітчизняними, так і зарубіжними. Зокрема, суттєвий внесок у розкриття сутності поняття проблемного кредиту зробили В. Д. Базилевич, О. Р. Яременко, О. Д. Вовчак, Т. Болгар. Проблеми розробки та застосування методів управління проблемною заборгованістю відображаються у

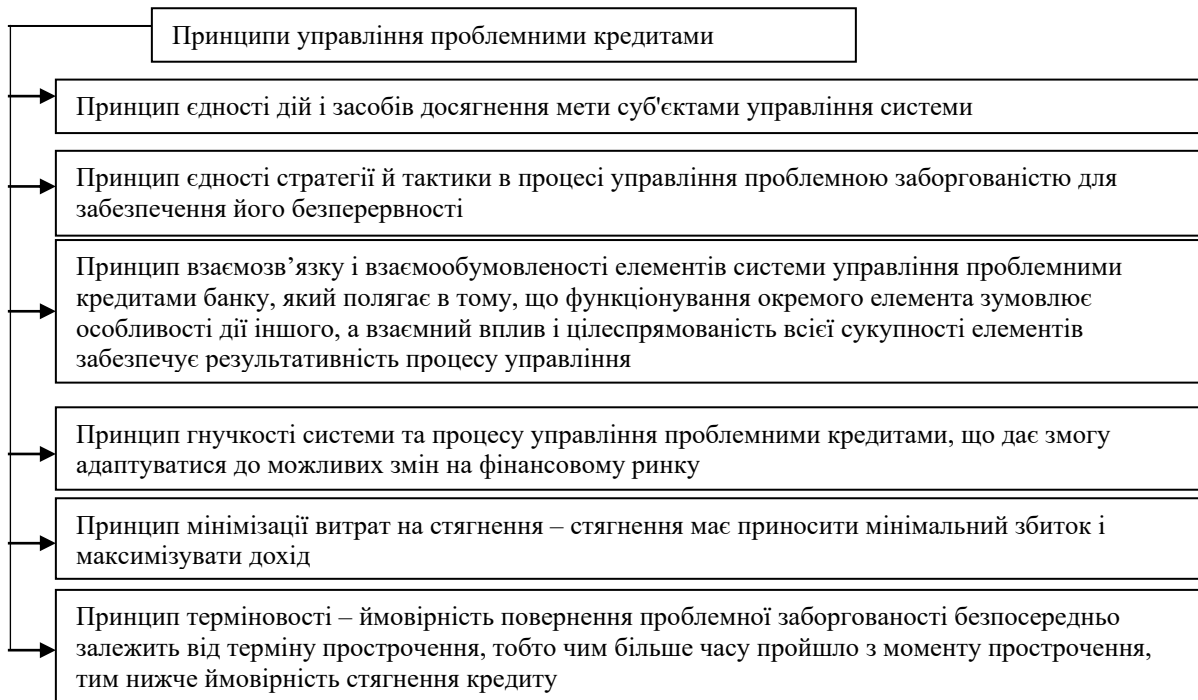
працях О. І. Барановського, О. В. Дзюблюка, В. І. Міщенко та інших.

Водночас, статистичні дані за останні кілька років показують зростання проблемної заборгованості. Це свідчить про низьку якість кредитного портфелю банків. Тож питання визначення проблемної заборгованості, вибір методів та системи управління нею потребують більш детального вивчення.

Метою статті є узагальнення підходів до визначення поняття «проблемного кредиту», визначення засад функціонування системи управління проблемною заборгованістю та дослідження основних методів управління проблемною заборгованістю.

Виклад основного матеріалу. Система управління – це упорядкована сукупність взаємозв'язаних елементів, які відрізняються функціональними цілями, діють автономно, але спрямовані на досягнення загальної мети. То тоді, система управління проблемними кредитами є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, що реалізують відповідні стратегії банківського менеджменту з управління проблемною заборгованістю.

Головні принципи роботи з проблемними кредитами банку зображені на рисунку 1.

Рис. 1. Загальні принципи управління проблемною заборгованістю банку

Джерело: систематизовано на основі джерел [1; 2]

Слід зазначити, що на рівень якості кредитного портфелю комерційних банківських установ впливають внутрішні та зовнішні фактори. Головним внутрішнім фактором, який впливає на якість кредитного портфелю банку, виступає недостатній рівень корпоративного управління кредитними ризиками. Наприклад, до 2009 р. спостерігалось значне надання кредитів банківськими установами України в іноземній валюті клієнтам, які мали дохід тільки в національній валюті. Через це при зростанні курсу іноземної валюти до гривні більшість позичальників стали неплатоспроможними.

Крім того банки в боротьбі за клієнта іноді здійснювали кредитування без належного вивчення кредитоспроможності позичальників, а надане заставне майно не завжди було ліквідним і достатнім. Після зростання рівня заборгованості за кредитами банківські установи вимушені були створювати суттєві резерви за активними операціями, а це негативно вплинуло на рівень їх капіталізації.

В сьогоденнішніх умовах до зовнішніх факторів, які впливають на кредитний портфель банківських установ, можна віднести девальвацію національної валюти, кризу в економіці, зниження обороту виробництва основних галузей національної економіки, військові дії у східних регіонах України тощо.

Визначимо методологічні основи функціонування системи управління проблемними кредитами банків:

– кожна система управління складається з двох взаємопов'язаних підсистем: керуючої підсистеми (суб'єкта управління) і керованої підсистеми (об'єкта управління). Суб'єкти системи управління проблемними кредитами банку поділяють на зовнішні і внутрішні. Зовнішні суб'єкти системи управління проблемними кредитами, які відображають макроекономічний рівень, представлені законодавчими, державними, фінансово-контрольними органами регулювання, серед яких головне місце займає Національний банк України. Внутрішні суб'єкти системи управління проблемними кредитами, які відображають мікроекономічний рівень, представлені керівництвом комерційної банківської установи, кредитним комітетом, органами управління ризиками та фінансовими ресурсами. Об'єктом управління виступають проблемні кредити;

– обрання стратегії управління проблемними кредитами банку;

– вибір методів, які доцільно застосовувати для управління проблемною заборгованістю банківської установи. Значне місце належить також інструментам обраних стратегій у банку;

– при формуванні системи управління проблемною заборгованістю банку важливу роль має організаційна структура, рівень зв'язків з клієнтурою і акціонерами банківської установи;

– система управління проблемними кредитами банку виступає не статичним утворенням. Вона перебуває під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. При цьому потрібно брати до уваги конкретні економічні умови, в яких функціонує банківська установа, та у відповідності до змін економічного середовища здійснювати корегування складу і функцій системи управління проблемними кредитами, здійснювати заходи з адаптації.

Основними складовими системи управління проблемними кредитами банку, на наше переконання, виступають:

- об'єкт системи управління проблемними кредитами банківської установи;
- суб'єкти системи управління проблемними кредитами банку;
- процес управління проблемними кредитами банківської установи, який відповідає обраній стратегії управління та охоплює ряд елементів.

Представлена на рисунку 2 система управління проблемними кредитами представляє собою поєднання суб'єктів і об'єктів управління, організації та механізму управління.

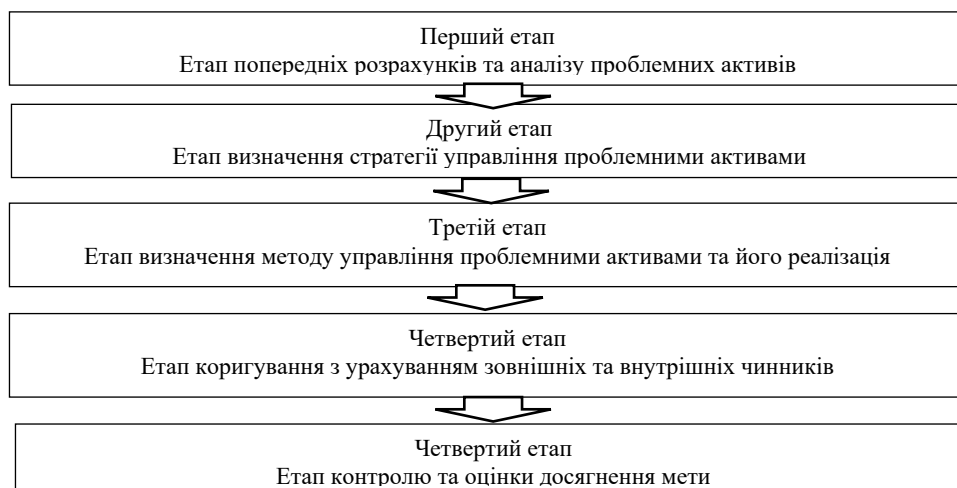
Суттєвим чинником в процесі роботи банківських установ з проблемними кредитами є розмежування повноважень управління проблемними кредитами і функцій кредитування, що дає можливість знизити імовірність виникнення конфлікту інтересів. Для цього створюються рівні управління проблемними кредитами, які поділяються на стратегічний, тактичний, оперативний.

У відповідності до рівнів управління виділяють суб'єкти, що будуть здійснювати певні обов'язки, покладені на них. Іншими словами, управління проблемними кредитами банків мають здійснювати окремі підрозділи, які в межах своїх повноважень можуть приймати конкретні управлінські рішення і в подальшому нести відповідальність за них.

Рис. 2. Основні елементи системи управління проблемними кредитами банківської установи

Крім об'єкту і суб'єктів до системи управління проблемною заборгованістю банку відноситься процес управління, що передбачає вибір стратегії управління і виконання ряду інших етапів управління (рис. 3).

Рис. 3. Процес управління проблемною заборгованістю банківської установи

В банківській системі України використовується достатньо значна кількість інструментів і методів управління, тому перед менеджментом банківської установи постає проблема раціонального їх вибору і прийняття оптимальних управлінських рішень на практиці. Такі інструменти мають враховувати економічні й адміністративні заходи, які застосовують органи банківського нагляду, регулювання, контролю для забезпечення належних обсягів проблемної заборгованості банківської установи [3].

Висновки. Таким чином, ефективне функціонування запропонованої системи управління проблемними кредитами банківської установи дасть змогу досягнути стратегічних та тактичних фінансових цілей, сприятиме зниженню ризиків, що позитивно відобразиться на забезпеченні фінансової стійкості.

Література

1. Сухарёва И. О. Управление проблемными долгами в банковском секторе: уроки кризиса / И. О. Сухарёва // Банковское дело. – 2011. – № 7. – С. 12–17.
2. Осечко Ю. І. Економічна сутність проблемних кредитів банку та їх класифікація / Ю. І. Осечко // Фінансовий простір. – № 1 (21). – 2016. – С.32–37.
3. Олійник А. В. Проблемні кредити та їх вплив на платоспроможність банків в Україні // А. В. Олійник, І. В. Воловник // Економіка і суспільство. – №6. – 2016. – С.300-307.

Книш Г. С., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Банківський сектор є основою розвитку вітчизняного банківського ринку та відіграє ключову роль у національній економіці. Стабільність його функціонування залежить від здатності врахувати та нейтралізувати ризики та загрози, що постійно супроводжують банківську діяльність. Висока концентрація загроз має місце саме у кредитній сфері і реалізується через взаємовідносини економічних суб'єктів. Кредитна діяльність забезпечує рух коштів на ринку, концентруючи їх на найбільш важливих напрямках розвитку суспільства. Через кредитну діяльність поєднуються різні галузі економіки, сфери господарювання та підприємництва, розширюється виробництво, забезпечується стабільність та розвиток регіонів і країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню процесів управління кредитною діяльністю банків присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у дослідження цих проблем зробили українські вчені О.І. Барановський, Т. М. Болгар, У.Б. О.Д. Вовчак, В.І. Волохов, М.І. Діба, І.І. Котовенко, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, Л.О. Примостка, В.А. Сидоренко, Л.М. Стрельбицька, К. Ф. Черкашина, С.С. Чернявський, а також зарубіжні – В. А. Гамза, В. А. Ліпкан, І. Б. Ткачук., В. І. Ярочкін. Разом із тим особливості кредитної діяльності банків мало розкриті, що підвищує актуальність даного дослідження.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад управління кредитною діяльністю банків.

Виклад основного матеріалу. Кредитна діяльність банків неодноразово виступала предметом наукових досліджень та різного роду дискусій. Разом з тим, незважаючи на досить часте використання даного поняття, здавалось би всім відомого, єдине розуміння його суті та змісту і сьогодні є недостатнім або ж воно подається як тотожне іншим поняттям: кредитна робота, кредитні операції, кредитний процес, кредитні послуги, кредитні взаємовідносини, кредитування і т. д. [1,2].

Кредитна діяльність - це двосторонній процес, що передбачає залучення коштів та формування кредитних ресурсів, з одного боку, і їх розміщення на кредитному ринку, з іншого; зумовлює особливий статус банку як фінансового посередника, який характеризується високим ступенем відповідальності перед значним колом осіб: кредиторами, акціонерами, позичальниками, державою. Формуючи завершений цикл обігу коштів: залучені кошти - кошти як кредит - кошти як прибуток, кредитна діяльність банків підпадає під вплив різного роду факторів, які формують умови для її практичного здійснення.

Враховуючи економічну площину розуміння суті кредитної діяльності банку, вважаємо, що основними її суб'єктами мають виступати кредитори банку, кошти яких тим чи іншим чином він залучає, формуючи кредитні ресурси, а також сам банк як посередник у процесі перерозподілу коштів, і позичальники - як споживачі банківських кредитів, рисунок 1.

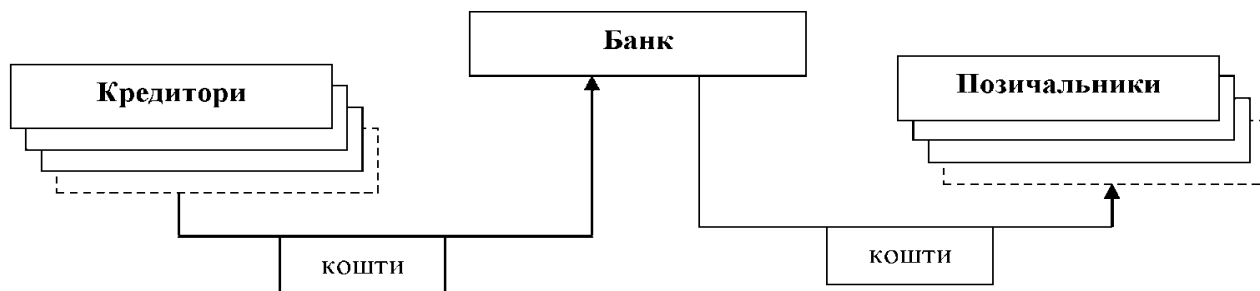

Рис. 1. Суб'єкти кредитної діяльності банку

Кредитування є основною функцією банків. Від того, наскільки добре банки реалізують свою кредитну функцію, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються. Кредити становлять близько 60 % всіх активів банку і забезпечують 2/3 усіх доходів. Вони є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів. Управління кредитною діяльністю банку є одним із основних напрямків досліджень у банківських установах, адже кредитування завжди було й залишається пріоритетною функцією банків. Процес управління кредитною діяльністю банку подано на рисунку 2 [2].

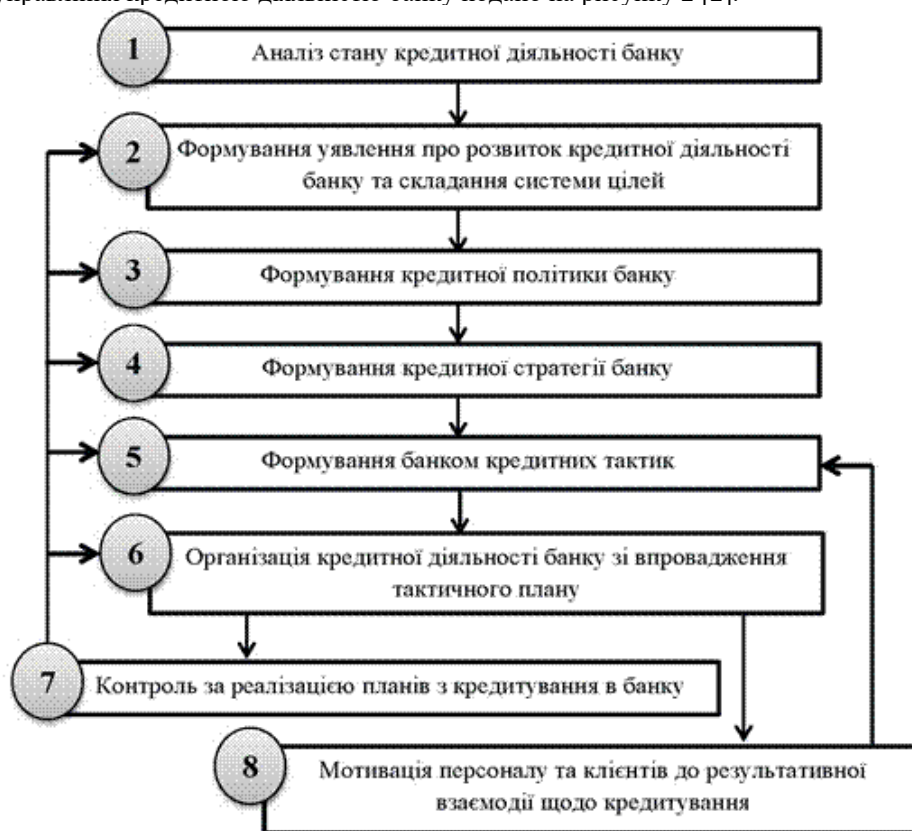

Рис. 2. Процес управління кредитною діяльністю банку

Висновки. Ефективність управління кредитною діяльністю банку визначає фінансовий результат діяльності, а він обумовлюється двома умовами - зростанням прибутковості за підвищеного рівня ризикованості чи зниження ризику на фоні зменшення прибутку. Кредитна діяльність є основною та історично базовою діяльністю будь-якого банку, що забезпечує йому дохід та можливість розвитку. Для того щоби задовольняти таким вимогам, кредитна діяльність потребує ефективного управління, й не просто з позиції банківського працівника, а перш за все з позиції професійного менеджменту.

Література

1. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія / О. В. Дзюблюк, Л.М. Прийдун. - Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. - 295 с.
2. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. - Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. - 217 с.

Кордонець Д. М., Кордонець О. О., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» ТА ЙОГО МІСЦЕ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Заснований у 1992 році, АТ КБ «Приватбанк» є лідером банківського ринку країни. За даними дослідження GfK Ukraine у II кварталі 2019 року з ним співпрацюють 55,3 % українців – фізичних осіб старше 16 років. Вважають основним банком 46,9 % користувачів банківських послуг – фізичних осіб, що більше, ніж у наступних за нами двадцяти банках разом взятих. Серед корпоративних клієнтів у 2019 році цей показник для банку становить: юридичні особи: 63,7 % співпрацюють, а 42,2% вважають своїм основним банком; суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи (СПД ФО): 73,8 % співпрацюють, 65,9 % вважають своїм основним банком. Усе зазначене вказує на актуальність аналізу та оцінювання результатів діяльності банків в сучасних нестабільних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню діяльності банків присвячено роботи

українських та зарубіжних учених: Герасимовича А. М., Васюренко О. В., Кириченко О., Лютого І. О., Мороза А. М., Фішера І., Черкасова В.Є. та багатьох інших. Разом із тим діяльність банківських установ на ринку послуг викликає науковий інтерес та залишається актуальною науково-практичною проблемою.

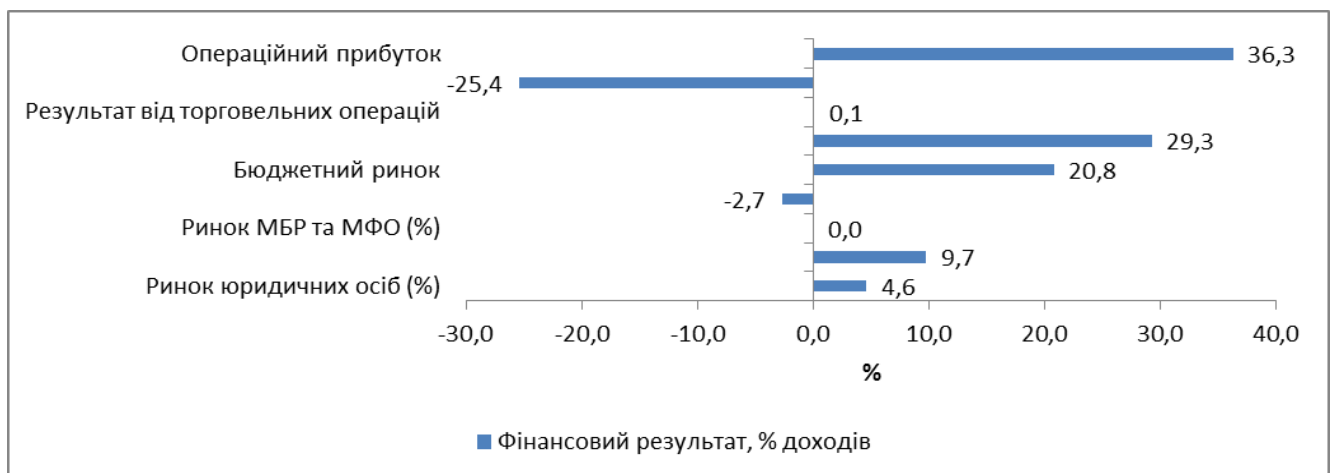
Метою статті є проведення аналізу діяльності АТ КБ «Приватбанк» та встановлення місця банку в банківській системі України.

Виклад основного матеріалу. Банк забезпечує універсальне обслуговування для широкого кола клієнтів, являючись лідером українського ринку в роздрібному сегменті, активно просуваючи послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працюючи в корпоративному секторі. Основу ресурсної бази банку складають кошти фізичних осіб в національній валюті, із значною часткою поточних рахунків. Стратегічною метою банку є нарощування якісного кредитного портфеля роздрібних кредитів та кредитів МСБ. Банк має потужну транзакційну платформу Приват24, що дозволяє ефективно обслуговувати операції з ведення рахунків клієнтів всіх сегментів та зумовлює високий рівень комісійних доходів. Поряд з online сервісами банк має розгалужену мережу відділень, банкоматів та терміналів самообслуговування, що дозволяють надавати послуги на всій території країни (за винятком тимчасово окупованих територій).

Результати діяльності АТ КБ «Приватбанк» за 2018 рік в цілому можна оцінити на підставі побудови фінансової моделі банку. Побудована фінансова модель банку демонструє, де банк платить за ресурси, а де заробляє. Алгоритм побудови фінансової моделі банку ґрунтується на визначенні та оцінці сальдо фінансових потоків з ринком домогосподарств; корпоративним сектором; міжбанківським ринком, включно з ринком міжнародних залучень; бюджетом за платежами і процентами від портфеля ОВДП, НБУ за доходами по депозитним сертифікатам і платежами по рефінансуванню; чистим комісійним і торговельним доходом, а також витратами на утримання банку, скоригованими на інші доходи. Разом ці фінансові потоки показують операційний прибуток банку, який складається із прибутку для розподілення акціонерами та обсягу сформованих резервів. Для того щоб моделі були співставними, сальдо кожного потоку зважено на обсяг отриманих доходів і розраховується у процентах.

Як свідчить статистика, АТ КБ «Приватбанк» за підсумками 2018 року підвищив свої рейтинги та має «стабільний рівень життєздатності». Зокрема, АТ КБ «Приватбанк» має позитивне сальдо на ринку юридичних осіб. Незважаючи на найбільший депозитний портфель фізичних осіб, банк має позитивний баланс з урахуванням платежів за кредитами. Фінансова модель АТ КБ «Приватбанк» за результатами 2018 року подана на рисунку 1.

На міжбанківському ринку портфель АТ КБ «Приватбанк» також збалансований. АТ КБ «Приватбанк» платить НБУ за кредитами рефінансування, а отримує процентний зарібок за портфелем ОВДП.

Рис. 1. Фінансова модель АТ КБ «Приватбанк» за результатами 2018 року [1,2]

При мінімальних доходах від торгівлі фінансовими інструментами має чистий комісійний дохід, якого вистачає на утримання банку. У цілому АТ КБ «Приватбанк» має прекрасний результат за операційним прибутком. З іншого боку, це є демонстрація моделі сучасного інноваційного банку, який дозволяє розпоряджатися кредитним портфелем юридичних осіб, не звертаючи увагу на ризики неповернення, що за попередніх власників багато років були основними.

Норматив регулятивного капіталу АТ КБ «Приватбанк» станом на 02.01.2019 року склав 19,556 млрд. грн, що суттєво перевищує встановлене НБУ граничне значення у розмірі 200 млн. грн. Отже, АТ КБ «Приватбанк» повністю виконував вимоги НБУ до розміру Н1 та мав дуже великий запас по цьому нормативу.

Норматив адекватності регулятивного капіталу банку станом на 01.04.2019 року становив 16,82 %, що було на 6,82 п.п. більше встановленого НБУ граничного значення та майже дорівнювало середньому значенню даного нормативу по банківській системі України (16,96%). Отже, банк сформував та підтримував хороший запас за нормативом адекватності регулятивного капіталу. Слід зазначити, що з липня 2017 року банк не порушував норматив Н2, за результатами оцінки стійкості банків у 2018 році банк немає потреби (нестачі) в капіталі у 2019 році. Це свідчить, що АТ КБ «Приватбанк» добре забезпечений регулятивним капіталом. Динаміка нормативів банку подана у таблиці 1.

Динаміка основних нормативів АТ КБ «Приватбанк» [1,2]

у відсотках

Показник	Нормативне значення	01.01.2019 року		01.01.2018 року	
		БСУ	банк	БСУ	банк
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	> 10 %	16,18	17,46	16,10	17,33
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	> 20 %	68,66	43,46	55,55	32,47
Норматив поточної ліквідності (Н5)	> 40 %	99,12	141,98	108,08	155,54
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	> 60 %	93,52	97,74	98,37	99,76
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	< 25 %	19,83	6,26	20,29	5,70
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	< 800 %	176,23	0	208,31	0

Аналіз виконання банком нормативів свідчить що усі показники відповідають нормативним значенням, зокрема: норматив миттєвої ліквідності (Н4) збільшився на 10,99 п.п. (з 32,47 % до 43,46 %); норматив поточної ліквідності (Н5) зменшився на 13,56 п.п. (з 155,54 % до 141,98 %); норматив короткострокової ліквідності (Н6) скоротився на 2,02 п.п. (з 99,76 % до 97,74 %). В цілому, АТ КБ «Приватбанк» підтримував дуже хороший запас за усіма нормативами ліквідності: норматив миттєвої ліквідності (Н4) перевищував встановлену НБУ мінімальну позначку на 23,46 п.п., норматив поточної ліквідності (Н5) – на 101,98 п.п., а норматив короткострокової ліквідності (Н6) – на 37,74 п.п. Нормативи Н5 та Н6 банку станом на 01.01.2019 року перевищували не тільки встановлені НБУ граничні значення, але й середні значення цих нормативів по банківській системі України. Крім того, станом на 01.04.2019 року нормативи ліквідності банку мали наступні значення: Н4 – 49,58 %, Н5 – 139,62%, Н6 – 96,03%. Отже, АТ КБ «Приватбанк» був дуже добре забезпечений ліквідністю протягом 2018 року і січня-березня 2019 року.

Місце в банківській системі України АТ КБ «Приватбанк» перше: за активами (525 247 759 тис. грн); за власним капіталом (31 462 233 тис. грн); за зобов'язаннями (250 575 117 тис. грн); за чистим прибутком (11 668 227 тис. грн).

Висновки. АТ КБ «Приватбанк» є одним з найбільш інноваційних банків світу. Понад десять років назад банк став одним із перших у світі, що почав використовувати одноразові SMS-паролі. До останніх інновацій, які отримали визнання по всьому світі, належать такі продукти, як платіжний міні-термінал, вхід в Інтернет-банкінг через QR-код, онлайн-інкасація, а також десятки різноманітних мобільних додатків. За результатами оцінювання АТ КБ «Приватбанк» є прибутковим системним банком та стратегічним інтересом Держави Україна

Література

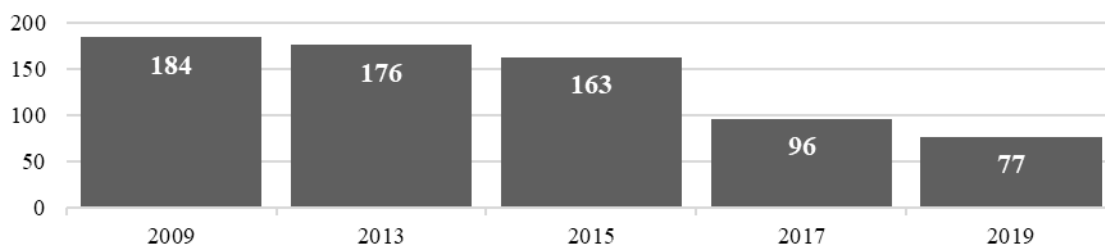
- 1.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/> (дата звернення 1.11.2019).
- 2.Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://privatbank.ua/> (дата звернення 1.11.2019).

Куляша О. Ю., Міняйло В. П.
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ

ЗОВНІШНІЙ АУДИТ БАНКІВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність дослідження. Сектор банків та інших фінансових установ реформується швидкими темпами. У вересні 2019 року в Україні, відповідно до офіційної статистики, функціонувало 76 банків, з них 24 банки – іноземні (100% їхнього капіталу належать нерезидентам).

Виклад основного матеріалу. Аналіз дозволяє зробити висновок, що лише 68,4% банківського ринку в Україні займають національні установи. Тезу щодо значних змін в українському фінансовому секторі підтверджують дані рис. 1. Якщо на початку 2009 року функціонувало 184 банків, то у поточному році їх кількість зменшилась у 2,3 рази, тобто в результаті агресивної політики НБУ з ринку було виведено більше ста банків [1]. При цьому 88 припинених банків були віднесені до категорії неплатоспроможних, та збанкрутували попри позитивні аудиторські висновки [2].

Рис. 1. Кількість комерційних банків в Україні [1]

Важливим трендом нині є, крім скорочення кількості установ, вихід на український ринок іноземних представників банківської системи. Одна з причин: разом з іноземними банками в національну економіку заходять й іноземні інвестори, що зараз підтримуються владою. Відповідно до даних рис.2. бачимо, що в Україні зберігається чітка тенденція скорочення кількості вітчизняних банків та зростання кількості банків з іноземним статутним капіталом. Активізація подібних змін в банківському секторі зумовлює необхідність посилення державного регулювання.

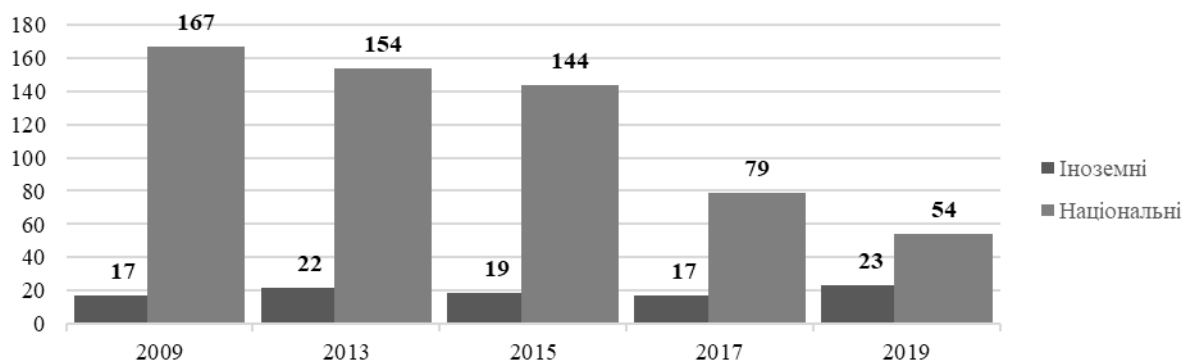

Рис. 2. Національна приналежність комерційних банків України [1]

Крім того, важливість державного регулювання прямо залежить від важливості банків як суб'єктів фінансової сфери. Фінансова система – це основна жила ринкової економіки сучасної країни. Так як банки становлять суспільний інтерес, вони повинні бути захищеними державою. Аби державна влада могла реалізувати відповідну захисну політику, вона повинна знати поточний стан діяльності кожного банку, ступінь його фінансової стійкості, наявність достатнього регуляторного капіталу, відповідність всім нормативним показникам, визначеним для банків на законодавчому рівні.

Захисна політика банківського сектору реалізується шляхом проведення державної політики відповідним виконавчим органом. У національному законодавстві визначено, що центральним банком України та особливим органом державного управління у банківській сфері зокрема, є Національний банк України [3]. Функціональні обов'язки, права та повноваження НБУ визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими нормативно-правовими актами. Серед функцій НБУ, крім забезпечення стабільності національної грошової одиниці, є встановлення правил ведення банківських операцій, бухгалтерського обліку, звітності, захисту інформації, коштів та майна, здійснення банківського нагляду.

Методом здійснення банківського нагляду є зовнішній аудит банків, що регламентується НБУ в особі Комітету з питань нагляду і регулювання діяльності банків. Раніше цей Комітет носив назву Комітету з питань аудиту банків України [4].

Отже, одним із механізмів забезпечення ефективності діяльності банків та дотримання ними національного законодавства є проведення аудиту. Аудит банку – це процес визначення фінансового стану банківської установи на основі перевірки правильності складання та підтвердження достовірності звітності, аналіз стану бухгалтерського обліку, відповідності його та дій банку вимогам чинного законодавства, дотримання рівності прав акціонерів при розподілі дивідендів, голосуванні, наданні прав на придбання нових акцій тощо та підготовка висновків для надання інформації керівництву, акціонерам та іншим користувачам. Регламентованим є обов'язкове проведення двох видів аудиту: внутрішнього та зовнішнього.

Внутрішній аудит банку здійснює підрозділ або департамент внутрішнього аудиту. Його функції, права, порядок діяльності та інші аспекти унормовані за допомогою внутрішніх положень.

Зовнішній аудит проводиться відповідно до законодавства незалежними аудиторськими компаніями. Етапи проведення, ролі ключових учасників процесу, їх права та обов'язкові викладені та регламентуються Положенням про порядок подання банком до НБУ аудиторського звіту за результатами щорічної перевірки фінансової звітності [5].

Метою аудиту банку є визначення його фінансового стану, відповідності його нормативних значенням діяльності, достовірність фінансової звітності та правильність ведення бухгалтерського обліку. Об'єктом аудиту виступає, як правило, річна фінансова звітність, консолідована фінансова звітність та інша інформація щодо фінансово-господарської діяльності, що складається і подається банком до НБУ відповідно до вимог законодавства України та підлягає оприлюдненню в установленому порядку.

Учасниками зовнішнього аудиту виступає банк, що підлягає аудиторській перевірці, НБУ як ініціатор та користувач інформацією та зовнішній незалежний аудитор. В Україні визначено перелік аудиторських компаній, які можуть надавати свої послуги банківським установам. Орієнтовна кількість таких компаній у період, наприклад, з 2017 по 2019 роки не перевищує двадцять одиниць. Даний перелік має назву Реєстр аудиторських фірм, що можуть проводити банківський аудит [6].

Порядок проведення зовнішнього аудиту регламентований Національним банком України та включає наступні етапи [5]:

- ініціювання проведення банком щорічного аудиту;
- вибір аудиторської фірми серед переліку, визначеного в Реєстрі;
- подання до НБУ вибраної аудиторської фірми на узгодження;

- у разі узгодження, підписання договору;
- безпосереднє проведення аудиторської перевірки;
- узагальнення результатів аудиту в аудиторському звіті, представлення його на загальних зборах акціонерів банку;
- передання аудиторського звіту до Національного банку України на ознайомлення;
- в разі необхідності організована зустріч представників банку, НБУ та аудиторської фірми для обговорення результатів перевірки.

Як зазначено вище, у результаті аудиту банк та Національний банк України отримують аудиторський висновок з розписом усіх виявлених порушень та підозр, а також переліком рекомендацій. Крім того, на вимогу аудитор може надавати додаткові письмові пояснення або брати участь в обговореннях.

Висновки. Отже, важливість зовнішнього аудиту в сучасних умовах реформування для банківської системи України важко переоцінити. Він необхідний, аби повернути довіру населення до вітчизняних банків, інвесторів – до фінансової системи України, і загалом посилити чесну конкуренцію на банківському ринку, дати поштовх розвитку та взаємодії банків з fintech-стартапами, усунути наявні корупцію та шахрайство.

Література

1. Кількість банків в Україні. Мінфін: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2019/> (дата звернення: 18.10.2019)
2. Реформа аудиту: важливо поставити правильний діагноз бізнесу. ZN.UA: веб-сайт. URL: <https://dt.ua/> (дата звернення: 19.10.2019)
3. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 №679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
4. Про затвердження Положення про порядок відхилення (відсторонення) Національним банком України аудиторської фірми, яка обрана банком для проведення зовнішнього аудиту : Постанова Правління НБУ від 02.08.2018 №89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-18>
5. Про затвердження Положення про порядок подання банком до Національного банку України аудиторського звіту за результатами щорічної перевірки фінансової звітності: Постанова Правління НБУ від 02.08.2018 №90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v0090500-18>
6. Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків. *Офіційний веб-сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=121852> (дата звернення: 19.10.2019)

Маєвська К. О., Юзикова О. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Говорячи про сучасний стан банківської системи України, необхідно відзначити, що політична та військова нестабільність, значна інфляція та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та показники діяльності банків, що працюють на території України. Також важливим фактором, що характеризує сучасний стан банківської системи, є активне втручання НБУ у функціонування банківської системи. Не можна дати однозначної оцінки політиці «оздоровлення» банківської системи, яку проводить її головний регулятор. З одного боку, ліквідація неплатоспроможних банків та банків, які порушували українське законодавство, повинно позитивно вплинути на прозорість банківської системи. З іншого боку, надмірне зменшення учасників банківського сектору може призвести до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських продуктів. Негативні тенденції, спричинені кризовими явищами економіко-політичного характеру, значно впливають на діяльність банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку сучасного стану банківської системи присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених як: І. Васильович, В. Вовк, С. Вольська, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, І. Д'яконова, В. Коваленко, В. Кочетков, Л. Ключко, С. Козьменко, О. Крухмаль, Р. Михайлюк, С. Науменкова, А. Олійник, В. Смоляк та ін. Однак недостатньо вирішеними залишаються питання зміцнення фінансової стійкості банківської системи за допомогою новітніх інструментів фінансового менеджменту.

Метою статті є аналіз банківської системи України, її фінансових можливостей та фінансових результатів.

Виклад основного матеріалу. Динаміку зміни кількості банків за період 2012-2017 рр. кількість банків суттєво зменшилась.

Станом на 31 грудня 2016 року ліцензію НБУ мали 93 банківських установ (в т.ч. 39 банків з іноземним капіталом). В цілому щодо 86 банків було прийнято рішення про ліквідацію. Щодо 10 банківських установ рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію було прийняте без попереднього запровадження тимчасової адміністрації.

Активне виведення банків з ринку призвело до різкого зростання фінансового навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: за 2014-2016 рр. вкладникам банків-банкрутів сплачено 81 млрд грн. Це пояснюється політикою НБУ щодо очищення банківської системи та ліквідації неплатоспроможних та непрозорих банків України [1].

За даними Національного банку України, за період 2010-2016 рр. кількість банків з іноземним капіталом в Україні зменшилася на 16, зокрема кількість банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом зменшилась на три,

що свідчить про значний вплив іноземних інвестицій із банківського сектору країни, який був зумовлений банківською кризою та нестабільністю політичної та економічної ситуації. Станом на 01.01.2017 із 93 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 39 фінансова установа – з іноземним капіталом (на 01.01.2016 – 41 банк з іноземним капіталом із 117 працюючих), у тому числі 17 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом (на 01.01.2015 – 19).

Присутність іноземних банків для України має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних моментів належать: впровадження передових методів ведення банківської діяльності (система менеджменту іноземних банків, наявність новітніх інформаційних технологій дає можливість покращити ефективність функціонування національної банківської системи в кризових умовах); підвищення якості системи управління банківськими ризиками; зростання обсягу банківських ресурсів і посилення стабільності їхніх джерел; розширення спектру банківських продуктів, комплексний підхід до обслуговування різних клієнтів; запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків, що набуває дуже важливого значення в умовах фінансової кризи; підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників. До основних негативних наслідків функціонування іноземних банків в Україні можна віднести те, що їхня присутність може послабити позиції ще недостатньо розвиненої банківської системи нашої країни. Вихід із ринку значної кількості банків з українським капіталом призвів до зростання частки банків іноземних банківських груп. Так, станом на кінець 2016 року частка іноземного капіталу в статутному капіталі банківської системи України становила 48,8 % проти 32,5 % у 2014 році. Доцільно відзначити, що частка іноземного капіталу в статутному капіталі банківської системи України є одним із основних індикаторів економічної безпеки держави. Оптимальне значення цього показника має знаходитися в межах 20-25 %. Перевищення порогового значення у 40% вказує на велику ймовірність втрати контролю над банківською системою України з боку держави. Водночас, виходячи на ринки країн, які розвиваються, іноземні банки не поспішають із впровадженням нових послуг та зниженням процентних ставок за кредитами. Основна мета їхньої діяльності полягає у встановленні контролю за фінансовими потоками та платоспроможністю банківської системи, в яку вони інтегруються. Відтак, наявність іноземного капіталу у структурі банківської системи України у найближчій перспективі не призведе до здешевлення кредитних ресурсів для реального сектору економіки та до залучення прямих інвестицій у пріоритетні галузі економіки, а спровокує певні фрагментарні процеси, які заважатимуть подальшому розвитку вітчизняного банківського сектору [2].

За підсумками 2016 року обсяг загальних активів банків збільшився на 10,6 %, а чистих – практично не змінився (+0,15 %). Однією із складових приросту загальних активів стало збільшення портфеля ОВДП та похідних інструментів Приватбанку внаслідок його переходу до державної власності. Поряд з цим, не менш вагомими причинами коливання обсягу банківських активів у досліджуваному періоді було виведення значної частини комерційних банків із ринку, скорочення кредитних портфелів банків та зміна курсу національної валюти (на початок 2017 року частка активів в іноземній валюті у загальному обсязі банківських активів становила 41,8 %).

Варто зазначити, що загалом усі банки пришвидшено нарощувала обсяг активів упродовж 2010-2016 рр., які на кінець 2016 р. становили 1263358 млн грн та зросли на 107,1 % порівняно з 2010 р. Частка активів банків іноземних банківських груп у загальному обсязі активів банків України на кінець 2015 р. становила 34,7 %, на кінець 2016 р. була на рівні 35 % [1].

Станом на кінець 2016 р. за розміром активів та кредитно-інвестиційного портфелю найвищі сходинки отримав Приватбанк, але за обсягами фінансового результату – Райффайзен Банк Аваль.

У поточній ситуації банківська діяльність й надалі продовжує характеризуватись невисокою активністю кредитних операцій. Протягом 2016 року обсяг банківського кредитного портфеля порівняно з 2015 роком збільшився на 4,2 %, що зумовлено у значній мірі конвертацією валютних кредитів у гривневі. Обсяг суми кредитів, наданих фізичним особам, протягом останнього року знизився на 10,43 % і становив 847,09 млрд грн, а кредити, надані суб'єктам господарювання, за підсумком 2016 року збільшилися на 1,98 % і на початок 2017 року досягли значення у розмірі 157,39 млрд грн. Незначний обсяг банківського кредитування пов'язаний із системною проблемою нестачі довгострокових ресурсів у банківській системі, обмеженим доступом до нових запозичень на міжнародних ринках, погіршенням платоспроможності позичальників, збільшенням обсягів проблемних кредитів, а також зниженням мотивації банків до кредитування внаслідок існування безризикових високоприбуткових інструментів – ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ, частка яких на початок 2017 року становила 24,6 % чистих банківських активів.

Збільшення величини позичкового процента і зниження платоспроможності економічних суб'єктів на тлі погіршення економічної кон'юнктури ринку та платіжної дисципліни позичальників призвело до зростання частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитного портфеля. Доцільно зауважити, що погіршення якості кредитного портфеля призводить до фінансових збитків, зниження репутації банку, втрати його ліквідності та відволікання коштів для формування додаткових страхових резервів під проблемні кредити через погіршення якості активів. Таким чином, одночасно зі зменшенням доходів банків зростають банківські витрати [2].

Висновки. Аналіз сучасного стану банківської системи України викликає об'єктивну необхідність у конкретизації актуальних проблем та факторів, що стримують розвиток вітчизняного банківського сектора. До найбільш гострих проблем сучасної банківської системи слід віднести наступні: зростання недовіри до банків; негативний вплив політичних процесів; суперечливість механізму рефінансування українських банків; девальвація національної грошової одиниці; подорожчання кредитних ресурсів в Україні; погіршення якості кредитного портфеля банків; низький рівень ризик менеджменту банків.

Література

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
2. Примак Ю. Р. Аналіз ділової активності, іміджу та репутації: їх вплив на фінансову стійкість банку / Ю. Р. Примак // Економічний форум. – 2017. – № 2. – С. 330-337.

**Паршивлюк Б. С., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. Зміни, що відбуваються останнім часом у світовій фінансовій системі, кардинально впливають на процес управління капіталом банків. Так, практично всі країни з активними ринками банківських послуг стали пред'являти банкам більш суворі вимоги до ефективності використання їхнього капіталу та рівня капіталізації. Таким чином, проблеми управління капіталом банків є актуальними в усіх країнах світу. Особливої актуальності набувають питання, пов'язані із забезпеченням ефективного управління капіталом банків у періоди фінансових криз, коли втрачається довіра клієнтів до банків та відбувається значний відплив капіталів з банківської системи.

В Україні управління банківським капіталом перебуває на етапі становлення і стикається з особливими труднощами, зумовленими незавершеністю економічних реформ, недосконалістю нормативно-правової бази, нерозвиненістю ринку капіталу тощо. За таких умов забезпечення ефективного управління банківським капіталом стає важливим завданням Національного банку України та національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем управління капіталом банків в різний період часу займалися такі зарубіжні науковці, як І. Бланка, Х. Грюнінга, Т. Коупленда, О. Лаврушина, В. Масленникова, П. Мовсеяна, Ф. Мишкіна, П. Роуза, Дж. Сінкі, Г. Фетисова та ін. Підходи зарубіжних учених, зокрема, таких як Х. Грюнінг, П. Роуз, Дж. Сінкі, торкаються в основному управління капіталом банків у розвинених банківських системах і не завжди можуть бути адаптовані до вітчизняної банківської системи, яка перебуває на стадії формування та вдосконалення. Також значними є напрацювання вітчизняних науковців, таких як М. Д. Алексеєнко, О. В. Васюренко, А. П. Вожжов, О. В. Дзюблук, Ж. М. Довгань, О. Клименко, В. Коваленко Панасенко, С. М. Савлук, Р. І. Тиркало, С. А. Циганов.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад управління капіталом банківських установ і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо управління ним в умовах економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Банківський капітал відіграє домінуючу роль у забезпеченні стабільного розвитку банків України. Залежно від його рівня достатності визначається спроможність банків покривати ризиківід проведення банківських операцій та їх капітальна стійкість. Достатність капіталу банків можна оцінювати через його спроможність виконувати основні властиві для нього функції, які відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначаються як захисна, оперативна та регулятивна [1].

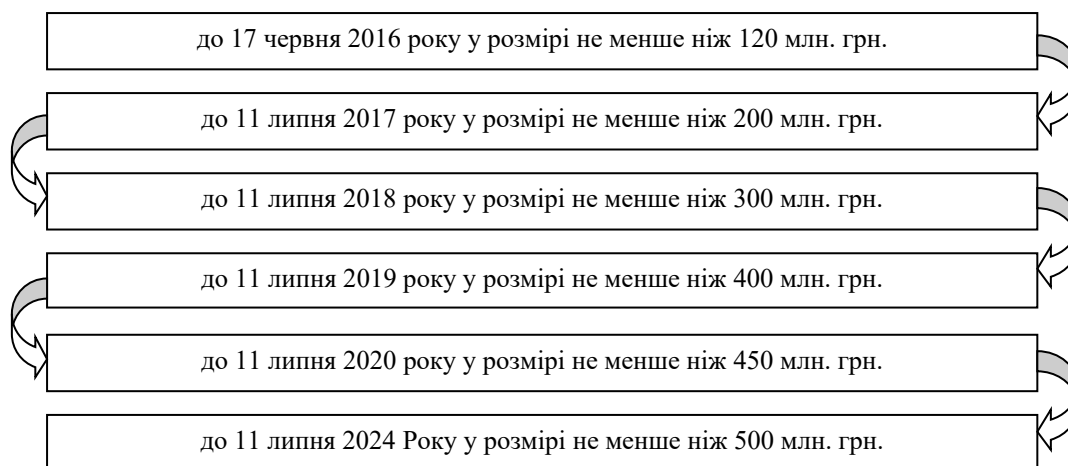
Як вітчизняний, так і закордонний досвід засвідчують, що найбільшою проблемою при формуванні власного капіталу комерційного банку, необхідного для нормальної діяльності банківських установ, є не збільшення капіталу, а визначення його оптимальної величини – для конкретного комерційного банку з врахуванням різних факторів, таких як ризиковість розміщених активів, характеристика пасивних операцій, галузева приналежність клієнтів, структура власності тощо.

В економічній літературі не існує єдиного розуміння поняття «банківський капітал». А. Завгородній вважає що це сукупність грошових капіталів (власних та залучених), якими оперує банк, що приносять прибуток [2, с. 212]. Універсальний бізнес-словник трактує це поняття як сукупний грошовий капітал, залучений банком із різних джерел, та використовується ним для проведення банківських операцій і утворює фінансові ресурси банку [3, с. 404]. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 за № 2121-ІІІ (редакція від 10.06.2017) капітал банку – це власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань [4, с. 1].

На нашу думку капітал банку – це сукупність власних, залучених і позичених коштів, що перебувають в розпорядженні банку та використовуються ним для формування матеріальних, нематеріальних і фінансових активів в грошовій формі для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку. Виокремлення у складі капіталу банку окремих елементів (власного, залученого та позиченого капіталу) дає змогу зарахувати його до капіталу функціонуючого, а не лише посередницького. Головна мета якого полягає у формуванні прибутку банку, доходів його клієнтів у формі дивідендів і відсотків та створенні сприятливих умов для подальшого розвитку банківської установи в економічній системі на ринкових принципах, пов'язаних з факторами часу, ризику й ліквідності.

Жорсткі вимоги до якості, достатності та прозорості капіталу банків ставлять очевидну потребу переосмислення усієї довгострокової стратегії розвитку вітчизняної банківської системи, а також направлення зусиль на створення в нашій країні справді великих стійких фінансових інституцій із капіталом, величина якого відповідатиме завданням щодо успішного протистояння негативним внутрішнім і зовнішнім факторам впливу на розвиток українського банківського сектору та втрахування усіх можливих ризиків [5].

На сучасному етапі, згідно з Законом України «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків» від 23.03.2017 та Постановою № 58 «Про збільшення капіталу банків України» від 4 лютого 2016 року, НБУ зобов'язав банки поетапно збільшити капітал до 500 млн гривень – до 11 липня 2024 року (рис. 1).

Рис. 1. Графік нарощення статутного капіталу банків України до липня 2024 року [6]

Основним макроекономічним фактором, що спричинив зміни вимог до статутного капіталу, стала криза 2014–2015 рр. та підписання Угоди про асоціацію України з ЄС [7].

Аналізуючи питання капіталізації банківської системи України, перш за все варто акцентувати увагу на динаміці показників власного, статутного і регулятивного капіталу, порівнювати темпи зростання капіталу та активів і вивчати дотримання банками нормативу достатності регулятивного капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників капіталу і активів банків України за 2016-2018 роки

Показники	2016рік	2017рік	2018рік
Активи, млн грн	1254 385	1 333 831	1 354 741
-темп росту,%	95,26	106,33	101,57
Регулятивний капітал, млн грн	130 974	112 155	1230224
-темп росту,%	69,32	85,63	109,87
Власний капітал, млн грн	103 713	1700389	144 272
-темп росту,%	70,07	164,29	84,67
Статутний капітал, млн грн	206 387	4740410	507 226
-темп росту,%	114,56	229,86	106,92
Достатністьрегулятивногокапіталу (Н2), %	12,74	15,35	15,84

Джерело: систематизовано автором на основі [6]

Станом на початок 2017-2018 роках статутний капітал практично тричі перевищує розмір власного капіталу, найбільший приріст був у 2017 році, що зумовлено рекордними збитками банків України. Натомість активи у період з 2016 до 2018рр. збільшувались і становили наприкінці року 1 354 741 млн. грн.

Регулятивний капітал у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився на 22,86%, що було зумовлено як суттєвим зменшенням кількості банківських установ, так і недостатньою капіталізацією банків. Однак вже у 2018 році цей показник зростає до 109,87%. Фактичний показник Н2 протягом всього аналізованого періоду є вищим за нормативне значення в платоспроможних банках України, а саме у 2016 році – 12,74%, у 2017 році – 15,35%, у 2018 році – 15,84%.

Підвищення капіталізації банківської системи також сприятиме зростанню її конкурентоспроможності та опосередковано вдосконалив організаційну структуру банківської системи шляхом консолідації банківського капіталу.

Висновки. Капітал банку є вагомим чинником економічної ефективності комерційного банку, оскільки він впливає на фінансову стійкість та стабільність банківської установи. З огляду на це капітал банку є рушійним важелем розвитку банківського сектору в країні. Важливого значення у сучасних умовах набуває проблема формування оптимальної структури капіталу банку. З метою оптимізації капіталу необхідно чітко визначити цілі та завдання розвитку банківської установи, що вимагає подальшого вдосконалення механізму формування капіталу банку, в якому існує тісний взаємозв'язок елементів.

Література

1. Прасолова С. П. Банківські операції [Текст]: навч. посіб. та практик. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко — К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 568 с.
2. Завгородній А. Фінансовий словник / А. Завгородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Знання, 2000. – 587 с.
3. Лозовский Л. Универсальный бизнес-словарь / Л. Лозовский, Б. Райзберг, Л. Ратновский. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 640 с.
4. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 № 2121-ІІІ (Редакція від 10.06.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
5. Алексеенко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2010. – 276 с. ISBN

966-574-393-7.

6. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.7. Закон України «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків» від 23.03.2017 р. № 1985-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1985-19>

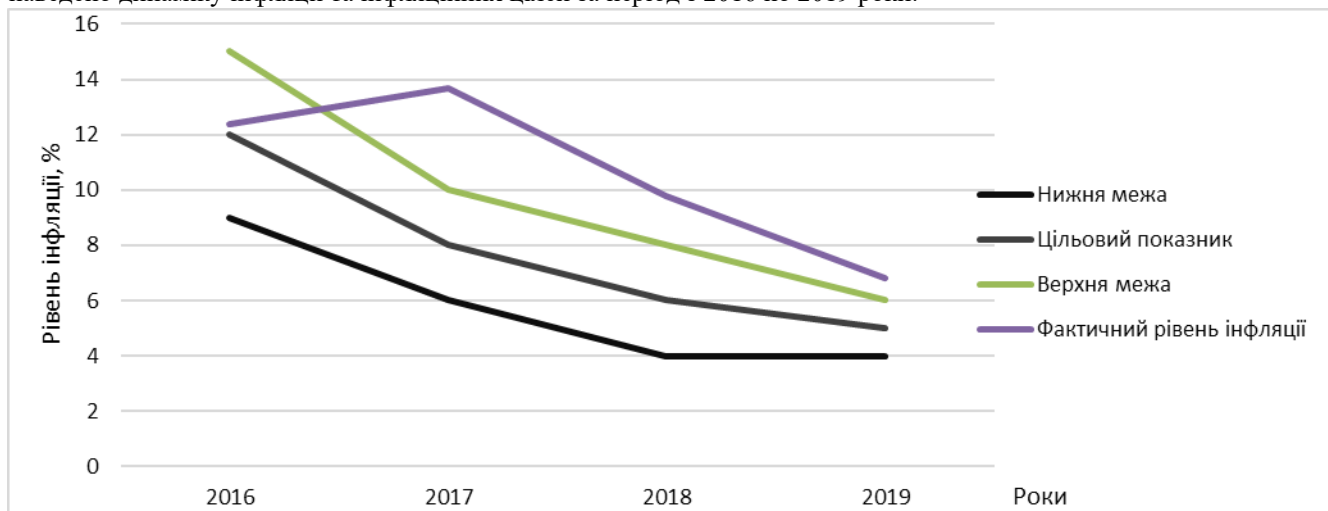
Ралець С. Р., Митровці М. В., Бондарчук М. К.
Національний університет Львівська політехніка
м. Львів

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ

Актуальність дослідження. Орієнтація на забезпечення стабільності цін є головною метою грошово-кредитної політики Національного Банку України. Через це НБУ у 2015 році перейшов від утримання курсу гривні до інфляційного таргетування. Проте, застосування інфляційного таргетування має і певні недоліки.

Метою статті Метою цієї наукової роботи є аналіз інфляційного таргетування, чинників, які впливають на реалізацію даної політики. Також у роботі буде наведено пропозиції щодо поліпшення ефективності інфляційного таргетування на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Впровадження таргетування інфляції зумовлено рядом негативних обставин, які відбувалися в економіці України з 2014 році. З часу запровадження режим інфляційного таргетування стикався з багатьма перепонами, які заважали досягати поставлених інфляційних цілей. На рисунку 1 наведено динаміку інфляції та інфляційних цілей за період з 2016 по 2019 роки.

Рис 1. Динаміка рівня інфляції за 2016-2019 роки

У 2014 р. рівень інфляції склав 24,9 %, а у 2015 р. зріс до неприйнятної позначки 43,3 %, що створило загрози для фінансової стабільності держави. Така інфляція загрожувала перерости від галопуючої до гіперінфляції, що зробило б інфляцію і економіку в загальному некерованою [1]. Як видно з рисунку 1, після переходу до інфляційного таргетування темп приросту інфляції почав знижуватись. Здійснюючи політику інфляційного таргетування, центральний банк наблизив значення темпу приросту інфляції до запланованої цілі [2].

На графіку бачимо, що індекс інфляції здебільшого перевищував цільові значення це зумовлено чинниками, які негативно впливали на даний показник. У таблиці 1 наведено цільові показники та чинник, які мали вплив на них.

Таблиця 1

Причини відхилення від інфляційного таргету

Рік	Цільовий орієнтир	Причини негативного відхилення від цільового орієнтиру
2016	12 % +/- 3 в. п.	Інфляція перебуває в межах цільового діапазону, але все ж перевищує цільовий показник, що зумовлено наслідками попередніх періодів.
2017	8 % +/- 2 в. п.	Подорожчання послуг закладів швидкого харчування, вищої освіти, утримання прибудинкових територій. Прискорення зростання цін на продукти харчування з високим ступенем обробки). Зростання цін на нафту та послаблення кусу гривні щодо євро
2018	6 % +/- 2 в. п.	Підвищення зовнішньої вразливості економіки України через затримку у продовженні співпраці з МВФ, що ускладнює для України залучення капіталу і, як наслідок, приводить до тиску на обмінний курс гривні; Високі інфляційні очікування населення та бізнесу, викликані поточними темпами зростання споживчих цін і волатильністю на валютному ринку в останні місяці;
2019	5% +/- 1 в. п.	Інфляція вища, ніж прогнозне значення внаслідок зростання цін на енергоресурси та спаду у світовій економіці.

Проте реалізація інфляційного таргетування в Україні стикається з низкою труднощів, що ускладнили досягнення мети щодо зниження рівню інфляції до однозначного (менше 10 %) показника протягом 2016-2018 рр. Однією з причин є непов'язаність монетарної політики з фінансово-економічною політикою держави. Адже задля ефективнішої боротьби з інфляцією необхідно зменшувати дефіцит бюджету. Проте протягом останніх років ми спостерігаємо дефіцит бюджету. Нестача бюджетних коштів характеризує високий рівень видатків, який в свою чергу призводить до збільшення інфляції, через збільшення пропозиції грошей з боку населення. Після того як НБУ відпустив курс гривні у вільне плавання, що є однією з передумов переходу до інфляційного таргетування, курс гривні відносно інших валют був досить низьким на момент введення інфляційного таргетування, що збільшувало тиск на економіку, підривало довіру населення до банківської системи. Проте, зважаючи на те, що основним інструментом впливу на інфляцію та інфляційні очікування є облікова ставка центрального банку, збільшення якої зменшує інфляцію. Внаслідок збільшення облікової ставки збільшуються відсотки за депозитами, які у відкритій економіці приваблює іноземний капітал. Приріст іноземного капіталу сприяє зростанню курсу національної валюти відносно інших за рахунок збільшення пропозиції цих валют на валютному ринку України. На сьогоднішні за рахунок вищезгаданих дій Національного Банку України ситуація з курсом гривні стабілізувалася, оскільки курс нашої валюти має тенденцію до зростання.

Також постає питання про доцільність встановлення таргету на рівні 5% +/- 1 в.п. В країнах з розвинутою економікою інфляційний таргет встановлюють на рівні 2-3 % і цей рівень інфляції дозволяє стабільно розвиватись економіці. Проте інфляційні явища в країнах, що розвиваються мають й іншу специфіку, а саме, слабка ринкова система, особливо система що реформується, така як в Україні, для стимулювання економіки потребує більших темпів інфляції, на рівні 10%. Такий рівень інфляції спонукає населення збільшувати свої витрати, через страх втратити цінність цих грошей у майбутньому. Це спричиняє збільшення попиту на продукцію довгострокового користування, що стимулює розвиток реального сектору економіки. Оскільки основним інструментом монетарної політики є облікова ставка, це спричиняє зменшення обсягу грошей в економіці. Для розвитку макроекономіки і мікроекономіки необхідна достатній обсяг грошової маси, що в свою чергу спонукає збільшення інфляції [3].

Висновки. Отже, проаналізувавши всі плюси та мінуси політики інфляційного таргетування, можна стверджувати, що дана політика є досить ефективною як для стабілізації монетарного сектору так і для стабілізації економіки в цілому та виведення країни зі стагнації. Також політика інфляційного таргетування створила умови для покращення інвестиційного клімату. Проте ця політика є однією із можливих причин стримування розвитку реального сектору економіки. На нашу думку, при таргеті вищому за встановлений Національним банком України можливе пришвидшення розвитку економіки

Література

1. Індекс інфляції в Україні 2019 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
2. Чому в Україні середньострокова ціль щодо інфляції встановлена на рівні 5%? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=42515307&cat_id=85371.
3. Позитиви та негативи таргетування інфляції в Україні. // Економіка та управління національним господарством. – 2017. – №123. – С. 122–125.

Соловйова Ю. Р., Новицький В. А.
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки банківські установи відіграють важливу роль, оскільки являють собою потужний інструмент у структурній політиці та регуляції економіки шляхом перерозподілу фінансів, капіталу у вигляді банківського кредитування, інвестицій тощо, необхідних для розвитку підприємницької діяльності. Банки сприяють спрямуванню грошових коштів та інших фінансових ресурсів у ті галузі, де капітал знаходить найкраще використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оподаткування банківських установ займалися такі науковці, як: М. В. Белецький, Я. О. Берзанюк, О. Д. Данилов, Н. Г. Євченко, О. Г. Здобувач, А. Т. Ковальчук, М. П. Кучерявенко, Н. Й. Реверчук, О. Г. Сербина.

Виклад основного матеріалу. У національній економіці комерційні банки є фінансовими посередниками в процесі перерозподілу тимчасово вільних коштів. Вони акумулюють надлишкові кошти суб'єктів ринку і скеровують їх у ті галузі, що відчувають дефіцит ресурсів. Метою їх господарської діяльності є максимізація прибутку.

Комерційні банки, як і інші суб'єкти господарювання, є платниками податків. Відповідно до вимог Податкового кодексу України, банки зобов'язані самостійно обчислювати та сплачувати до відповідних бюджетів за своїм місцезнаходженням загальнодержавні та місцеві податки і збори. У величині податкових платежів, які сплачують вітчизняні банківські установи, податок на прибуток має найбільш вагомий частку [1].

Оподаткування банків здійснюється на загальних принципах побудови системи оподаткування, таких як:

[2] – обов'язковість – упровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності

платників податків за порушення податкового законодавства;

– рівнозначність і пропорційність – справляння податків з юридичних осіб здійснюється у певній частці від отриманого прибутку і забезпечення сплати рівних податків і зборів (обов'язкових платежів) на рівні прибутку і пропорційно більших податків і зборів (обов'язкових платежів) – на більші доходи;

– рівність, недопущення будь-яких виявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, разом із нерезидентами) при визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

– соціальна справедливість – забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обгрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи;

– стабільність – забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;

– економічна обгрунтованість – встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;

– рівномірність сплати – встановлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат;

– доступність – забезпечення дохідливості норм податкового законодавства для платників податків і зборів (обов'язкових платежів).

Розглянемо динаміку основних показників банківських установ за період з 2012 р. по 2017 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Загальна динаміка структури доходів та витрат банків України за 2012-2017 рр., (млрд. грн.)

Назва показника	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи	168,888	210,201	199,193	87,231	146,203
Витрати	167,452	263,167	265,793	246,005	144,048
Податок на прибуток	1,63	-2,383	-0,406	0,291	2,687
Прибуток (збиток)	1,436	-52,966	-66,6	-158,48	2,154

Джерело: складено на основі [3]

Упродовж 2014-2016 рр. спостерігався від'ємний фінансовий результат загалом по банківській системі України, проте значення цього показника значно зменшилося – з -158,4 млрд. грн. у 2016 р. до 2,154 млрд. грн. у 2017 р. У 2013 р. банківська діяльність була прибутковою, що підтверджується додатним значенням величини чистого прибутку – 1,4 млрд. грн. У 2016 р. Збиток на банківському ринку становив аж 158 млрд. грн. Значний розмір збитку банківської системи України за підсумками 2016 р. зумовлений, насамперед, погіршенням якості активів банківських установ [4].

До найбільш відомих способів ухилення банків від оподаткування належать:

- штучне завищення витрат і приховування доходів;
- маніпуляція валютно-обмінними операціями з метою виведення їх з оподаткування;
- купівля цінних паперів ніби-то в інвестиційних цілях;
- відрахування на резерви по кредитних операціях;
- виплата страхових премій страховим компаніям, пов'язаним з банками, або акціонерам [5, с. 121].

Висновки. Таким чином, система оподаткування банків українського законодавства є не ідеальною і потребує вдосконалення та оптимізації. Внесення змін до законодавства сприятиме підвищенню фінансової стійкості банків, вирівнюванню умов оподаткування банків та інших господарюючих суб'єктів, збільшенню доходів до бюджету та отримання банками відповідного прибутку.

Література

1. Боринських, В. Д., Кміть В. М. Особливості оподаткування прибутку комерційних банків України. *Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет*. 2015. Том 19. № 1. С. 123-129.
2. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07. 12. 2000 № 2121-III.
3. Показники банківської системи / Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
4. Кміть В. М., Савоцька М. Я. Напрями вдосконалення системи оподаткування діяльності банківських установ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 33. С. 104-110.
5. Манюк Н. А., Савчук Т. М. Особливості оподаткування банківських установ в Україні. *International scientific journal*. 2016. № 1(2). С. 66-69.

**Тукайло Л. П., Роздобудько О. О., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

Актуальність дослідження. Роль кредиту у функціонуванні суспільного виробництва надзвичайно велика. Без достатньо розвинутої кредитної системи ринкова економіка не здатна ефективно розвиватися. Кредитування є найважливішим напрямом здійснюваних банком активних операцій, оскільки кредитний портфель становить здебільшого від третини до половини сукупного обсягу активів банку.

Кредитна діяльність є однією із найризикованіших напрямів і найвагоміших компонентів структури відсоткових доходів. Тому для успішного кредитування – забезпечення повернення наданих позичок та підвищення доходності кредитних операцій, – банки повинні впроваджувати ефективну систему управління кредитною діяльністю.

У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження питань теоретико- методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення і розробки системних засад управління кредитною діяльністю банків України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На вирішення питань зазначеної проблематики спрямовані дослідження Васюренко О. В., Вовк В. Я., Герасимовича А. М., Дзюблюка О. В., Круш П. В., Савлука М. І., Череп А. В. та ін.

Водночас дискусійність багатьох теоретичних, методичних та практичних аспектів управління кредитною діяльністю в сучасних умовах обумовлює необхідність подальших досліджень у даній сфері.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку системи управління кредитною діяльністю банків в Україні.

Виклад основного матеріалу. У теоретичному аспекті поняття управління передбачає перетворення інформації про стан об'єкта в командну інформацію від суб'єкта, тобто це цілеспрямований програмований чи довільний вплив на об'єкти задля досягнення кінцевої мети за допомогою явищ, процесів, при чому ключові елементи відповідної системи тісно взаємопов'язані та постійно взаємодіють.

Ефективність управління визначається адекватністю дій управління щодо об'єкта управління. Тому, управління кредитною діяльністю безпосередньо пов'язано з управлінням ризиковістю проведення кредитних операцій.

Вивчення фахових джерел [1-4 та ін], засвідчує, що управління кредитною діяльністю банку спрямоване на балансування та стримування ризику усього кредитного портфеля, контроль структури кредитного ризику, що притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позичковим інструментам, кредитам та умовам.

Керуюча підсистема (суб'єкт управління) здійснює управлінський вплив на керовану підсистему (об'єкт управління) – кредитну діяльність банку. Систематизувавши погляди науковців до терміну «управління», приходимо до висновку, що управління кредитною діяльністю банку – це сукупність цілей, принципів, функцій, методів, інструментів і специфічних прийомів цілеспрямованого, безперервного впливу керуючої системи (кредитний і юридичний департаменти; управління заставних операцій; управління по роботі з проблемними активами; служба безпеки банку) на керовану (кредитну діяльність банку та пов'язані з нею ризики) для своєчасної оцінки та моніторингу з метою мінімізації кредитного ризику та досягнення заданих параметрів доходності.

В загальному, ефективність управління кредитною діяльністю банку залежить від системності, адекватності способів оцінки кредитного ризику, методів контролю за ним та своєчасності системи реагування з боку банків та регулятора. Саме тому, банки повинні прагнути самостійно створювати комплексну систему ризик-менеджменту, яка забезпечувала б надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу кредитного ризику.

Обмеженість кредитних ресурсів банків робить їх кредитні портфелі досить чутливими до проблем, які можуть виникати у фінансовому стані позичальників і залежними від зовнішніх джерел фінансування. Так ситуація загрожує втягуванням банків у залежність з одного боку від їх кредиторів, а з іншого від позичальників. За таких умов рівень безпеки банків може знижуватись у всіх напрямках їх діяльності, у т.ч. і в кредитній, а ризик і загроза втрати ліквідності і платоспроможності – зростають, що формує ще одну суттєву проблему в організації ефективного забезпечення безпеки кредитної діяльності банків.

За даними НБУ від початку кризи 2014-2016 років частка корпоративного кредитного портфеля в чистих активах банків скоротилася на 17,2 в. п. і на кінець квітня 2019 року становила 33,5% [5]. Головний рушій – резервування банками кредитів, які підприємства перестали обслуговувати. Найбільше їх було зарезервовано у Приватбанку після націоналізації, а також в інших державних банках. Щоб залишитися платоспроможними після резервування непрацюючих кредитів, держбанки неодноразово залучали капітал від уряду у формі ОВДП. Наприкінці 2016 року частка кредитів фізичним особам сягнула історичного мінімуму 6,1% і відтоді завдяки інтенсивному споживчому кредитуванню збільшилася на 3,0 в. п. (до 9,1%). За прогнозами фахівців у найближчі кілька років обсяги кредитів фізичним особам зростатимуть швидше, ніж інші активи банків, що закріпить тенденцію до зростання їх частки.

Кредити на поточні потреби домінують у портфелях низки банків. Співвідношення валових споживчих кредитів до ВВП є найнижчим у регіоні – лише 5,7%. Кредити на поточні потреби становлять 70% роздрібного портфеля (ще 20% – на придбання нерухомості, 7% – автокредити та 3% – на інші цілі) [5]. Існуюча банківська практика кредитування на поточні потреби вказує на застосування трьох основних каналів (інструментів): кредитні картки (включно з овердрафтами), кеш-кредити та кредити на придбання товарів. Мета отримання кредиту прямо фіксується лише для третього: зазвичай це купівля побутової техніки. В інших випадках, яких переважна

більшість, її неможливо відстежити: залучені кошти є частиною загального обсягу ресурсів, із яких домогосподарства фінансують поточне споживання.

Важливо зауважити, що на сьогодні лише найбільші банки визначили для себе цільові частки ринку, але майже всі планують зростати щонайменше на рівні ринку. Це може свідчити, що фінустанови, ймовірно, керуються бізнесовими цілями, зокрема максимізацією прибутку в короткостроковій перспективі, а не контролем за кредитними ризиками.

Від початку року частка недіючих кредитів (NPLs) продовжила повільно зменшуватися. Основна причина – статистичний ефект від зростання кредитного портфеля. Це особливо помітно в сегменті фізичних осіб: у ньому за останні два роки частка NPLs скоротилася на 17 в. п. до 42,6%. Тим часом у корпоративному сегменті за цей період частка непрацюючих кредитів зменшилася лише на 2 в. п. до 54,9% [5]. У ньому обсяг кредитів зростає повільніше, зате було проведено значні реструктуризації держбанками. Вони визнали реструктуровані позики працюючими після того, як протягом півроку позичальники знову почали їх регулярно обслуговувати.

У державних банках проблема непрацюючих кредитів найгостріша. Частка NPLs у їх кредитних портфелях становить близько 66,2%. Частка державних банків у загальному обсязі недіючих кредитів сектору становить 69,8%, із них 40,7 в. п. у Приватбанку. Через це Міністерство фінансів як представник акціонера (держави) планує зобов'язати держбанки скласти плани врегулювання NPLs та реалізувати їх у визначені терміни.

Висновки. Таким чином, перспективи подолання кризових явищ у національній економіці, забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання економічного зростання в Україні неможливі без ефективного використання потенціалу кредиту та активізації національного кредитного ринку, що потребує комплексної взаємодії складових системи управління кредитною діяльністю банків в Україні, на рівні держави, спрямованих як на стимулювання платоспроможного попиту на кредит, так і пропозиції кредитних ресурсів банківськими установами. Для мінімізації кредитних ризиків банківських установ на мікрорівні насамперед необхідно застосовувати інструменти управління із використанням сучасних методів, способів та технологій для своєчасного їх розподілу, локалізації, компенсації чи передачі.

Література

1. Денисенко М. П. Кредитування та ризики [Текст]: Навчальний посібник / М. П. Денисенко, В. М. Домрачев, В. Г. Кабанов. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 480 с.
2. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с.
3. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія / О. В. Дзюблук, Л. М. Прийдун. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. – 295 с.
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст]: підручник / Л. О. Примостка; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2012. – 338 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Черненко І. І., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИКОМ БАНКУ

Актуальність дослідження. Операційний ризик супроводжує банківську діяльність у процесі здійснення операцій та надання послуг, що зумовлює необхідність формування ефективної системи управління ним. Однак суб'єктивна складова, якісна оцінка операційного ризику та загалом відсутність єдиної системи оцінювання ускладнює систему управління цим ризиком.

Побудова системи управління операційними ризиками банку залежить від завдань, які ставляться перед службою ризик-менеджменту банку, розміру банку, стратегії його розвитку, обсягу операцій, від якості використання інформаційних технологій, вимог регулятора, тощо.

Тому особливо актуальним є аналіз методичних основ управління операційним ризиком банку і практичних підходів до побудови системи його контролю та мінімізації. Значної уваги при цьому потребує підхід до його оцінки під час розрахунку регулятивного капіталу банку, згідно з рекомендаціями Базельського комітету, що обумовлює необхідність удосконалення системи управління операційним ризиком банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження системи управління операційним ризиком банку зробили вітчизняні науковці, серед яких: К. Г. Гончарова, О. С. Дмитрова, В. Кротюк, О. В. Меренкова, Р. Набок, Г. О. Партин, У. І. Путько, та інші. У їх працях управління операційним ризиком розглядається, як специфічний вид діяльності, що складається з послідовності певних запобіжних етапів та проблематики його оцінки. Проте, удосконалення системи управління операційним ризиком банку згідно з рекомендаціями Базельського комітету потребує подальших досліджень та розробок.

Метою статті є дослідження сутності, причин виникнення та удосконалення системи управління операційним ризиком банку.

Вклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення фінансової стабільності банків є необхідність ефективного управління операційним ризиком, який постійно супроводжує банківські операції. Питанням теорії і практики управління операційними ризиками в банках приділяють не завжди належну увагу, як і створенню ефективних систем управління ними.

Операційний ризик визначається ймовірністю виникнення невідповідності між витратами банку на

здійснення своїх операцій та їх результативністю. Процес управління операційним ризиком у банку набагато складніший, ніж в інших сферах підприємництва. До складу витрат включаються як процентні, так і непроцентні (комісійні та інші операційні витрати), які не завжди вдається точно спрогнозувати. Тому менеджерам банку складніше, ніж іншим підприємцям, визначити вплив непроцентних витрат на чистий прибуток [1; 2].

У монографії за редакцією О. С. Дмитрової проаналізовані та обґрунтовані основні підходи до визначення сутності операційного ризику банку. Перший підхід охоплює помилки персоналу, збої комп'ютерів та іншої техніки, а також неналежну послідовність процедур здійснення операцій. Сутністю другого підходу є класифікація банківських ризиків на фінансові та не фінансові, де до не фінансових ризиків належить й операційний ризик. Останній включає ризики трьох категорій: ризики внутрішніх подій, ризики зовнішніх подій та бізнес-ризиків. Третій підхід визначає досліджуваний ризик як ризик прямих та побічних втрат, що є результатом нерациональності та неефективності бізнес-процесів [3].

На нашу думку, перший підхід визначає в загальному операційний ризик, другий підхід не відносить операційний ризик до не фінансових ризиків, що не зовсім коректно – це функціональні ризики, а третій підхід є дуже загальним і відноситься до всіх ризиків.

Відповідно до визначення, сформульованого Базельським комітетом з банківського нагляду, операційний ризик – це ризик втрат через неадекватність чи порушення (недотримання) внутрішніх процесів, збої у діяльності людей і функціонуванні системи або ризик втрат унаслідок зовнішніх подій [4]. У контексті операційного ризику виділяють юридичний ризик (legal risk) і ризик відповідності (compliance risk), що є двома аспектами однієї проблеми. Таке визначення включає правовий ризик, однак не поширюється на стратегічний і репутаційний ризики. При цьому Базельський комітет з банківського нагляду припускає, що може існувати кілька підходів до визначення терміна «операційний ризик». Тому банки для внутрішніх потреб можуть використовувати власне тлумачення операційного ризику, але за умови включення до цього поняття формулювання Базельського комітету з банківського нагляду.

У нормативно-правових актах Національного банку України операційний ризик визначено як ризик, пов'язаний із порушенням банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведенням операцій та за документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх чинників, так і через помилки працівників банку [5].

Нами проаналізовані чинники впливу на операційний ризик банку, які систематизовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Чинники впливу на операційний ризик банку

Чинник	Характеристика операційного ризику
Технологія	За умови масштабного використання дозволяє уникнути ризиків від помилок при ручній обробці операцій персоналом банку
Електронна комерція	Через її розвиток виникають нові види операційних ризиків, які поки що не повністю зрозумілі та досліджені
Поглинання і злиття банків	Висуває потребу в уніфікації програмного і технічного забезпечення
Зміна ролі банків	Банки стають постачальниками великої кількості послуг. Це створює необхідність безперервно підтримувати працездатність засобів внутрішнього контролю та резервних систем, тобто може створювати додаткові ризики
Методи зниження рівня ризиків	Методи зниження схильності банку до ринкового і кредитного ризиків, що можуть стати причиною появи інших форм та видів ризику
Аутсорсинг	Аутсорсинг створює для банку нову ситуацію потенційного ризику, адже він не може безпосередньо контролювати персонал компанії-постачальника послуг та технічне середовище.

Слід зауважити, що пріоритетність операційного ризику стосовно фінансових пояснюється відносно вищим ступенем небезпеки останнього. Це пояснюється тим, що фінансові ризики піддаються кількісному виміру, що дозволяє більш вдало їх попереджувати та усувати, в той час коли операційний ризик неможливо представити у вигляді кількісних індикаторів.

Операційні ризики виникають з різноманітних причин, а саме:

- недосконалість внутрішніх бізнес-процесів;
- вплив зовнішніх факторів аварійного типу;
- зловживання повноваженнями працівниками банку;
- помилки персоналу банку;
- комп'ютерні збої;
- невикористання можливостей банку;
- відсутність єдиної інформаційної бази банку;
- шахрайство.

Сьогодні не існує усталеного підходу до управління операційним ризиком, оскільки його вибір залежить від низки унікальних чинників, таких як розмір і ступінь «просунутості» (sophistication) банку, природи й складності його діяльності. Роль регулятора полягає в тому, щоб перевірити рівень управління операційним ризиком у банку, зокрема здатність банку приймати ризик і ступінь толерантності (risk appetite and tolerance) до нього.

Таким чином, процес ризик-менеджменту потребує відповідного управління, принципи якого полягають у наступному [6]:

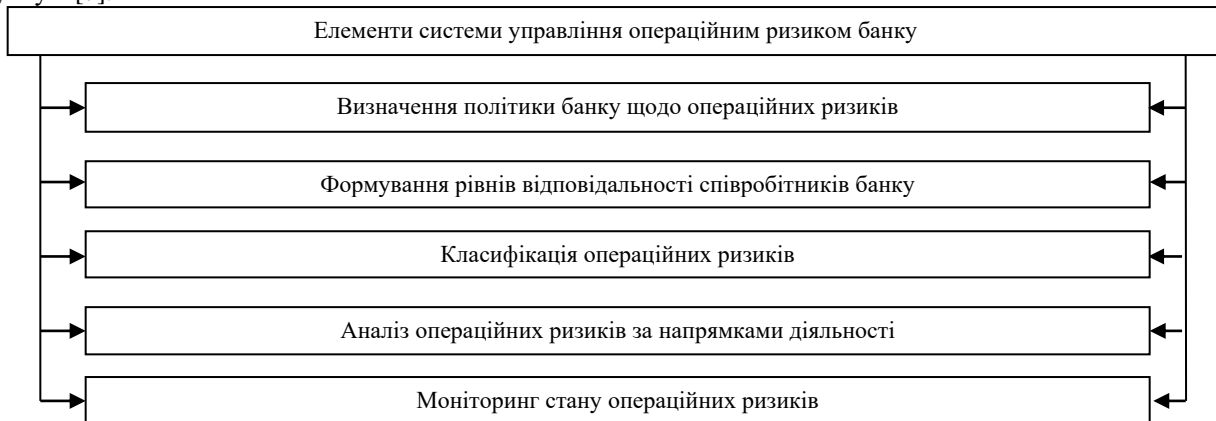
- ідентифікації ризику комплексно за всіма видами діяльності банку;

- послідовних практиках оцінки;
- ефективному управлінні ресурсами та ліквідністю;
- надійних процедурах оцінки та звітності щодо ризиків;
- контролі за менеджментом;
- наявності політики, процедур і лімітів;
- ідентифікації, оцінки, моніторингу ризиків та звітності за ними;
- наявності внутрішнього контролю.

У контексті операційного ризику в системі ризик-менеджменту мають бути оцінені: персонал, процеси, технології.

Базельський Комітет з банківського нагляду визначив базові положення з питання управління операційними ризиками у «New Basel Capital Accord» (Basel II). Згідно з цим стандартом банкам рекомендовано впровадити повноцінну систему управління операційними ризиками, що має включати елементи, які показані на рисунку 1 [7].

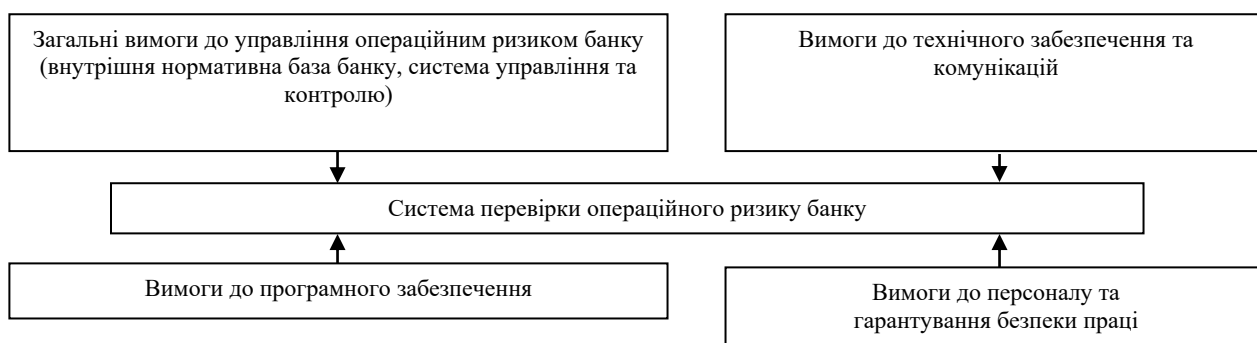

Рис. 1. Елементи системи управління операційним ризиком банку

Очевидно, що стандарти Базельського комітету передбачають жорстку систему управління операційним ризиком банку. Таку систему можливо імплементувати, якщо використовувати наступні підходи до оцінки впливу операційних ризиків на банківський капітал [7]:

- підхід на основі базового індикатора. Такий індикатор оцінюється у розмірі 15% від середнього валового доходу за останні три роки;
- стандартизовані підходи, за якими діяльність банку поділяється на вісім бізнес-напрямків, відповідно до кожного з яких визначається необхідний рівень покриття капіталом через зважування показника валового доходу на відповідний коефіцієнт ризику;
- передові підходи, що передбачають розрахунок покриття капіталом зважаючи на дані банку про операційні збитки.

Таким чином, система управління операційним ризиком банку, а також її перевірка має бути здійснена за такими напрямками (рис. 2).

Рис. 2. Елементи системи управління операційним ризиком банку

У межах визначених напрямів перевірки операційного ризику банку доцільно сформулювати показники, за якими здійснюватиметься оцінка (наприклад, сформулювати карту бальних оцінок, запитання для отримання оцінок у розрізі критеріїв тощо). Такий підхід дасть змогу налагодити процес виявлення та оцінки операційного ризику банку й надалі відпрацювати порядок його врахування у капіталі банку [6].

З операційним ризиком може бути пов'язаний кредитний ризик. Так до дефолтних кредитів банки, згідно з постановою НБУ, повинні відносити кредити позичальникам, у яких відсутній персонал, необхідний для операційної діяльності, або майно та основні засоби (коли кредит узятий на неопераційну компанію). Саме на такі кредити, за даними НБУ, припадає більшість позик, визнаних дефолтними. Також до дефолтних кредитів за новими правилами відносять кредити, які були реструктуризовані, якщо інші кредити цьому позичальнику були списані частково чи повністю, якщо позичальник не подав до банку фінансову звітність [8].

Висновки. Отже, управління операційними ризиками є необхідною умовою ефективного функціонування банків. Для ефективного управління операційними ризиками необхідно в першу чергу вибрати оптимальну стратегію роботи банку, оптимізувати систему моніторингу і виробити ефективний механізм захисту банку від операційних ризиків.

Таким чином, основними напрямками для вдосконалення системи управління операційними ризиками банку визначено забезпечення процесу ефективної агрегації даних і підвищення об'єктивності бази даних щодо подій операційного ризику; використання системи інформативною внутрішньої звітності, що передбачає якісну, кількісну оцінку, а також прогнозування рівня операційного ризику; використання системи критеріїв, лімітів та індикаторів рівня операційного ризику, що відображають специфіку діяльності банку; формування корпоративної культури управління ризиком і підтримка високого рівня кваліфікації персоналу; забезпечення захисту інформації та банківської таємниці.

Отже, комбінація таких дій, як підвищення рівня кваліфікації трудових кадрів, впровадження комплексної бізнес-моделі та її застосування усіма підрозділами організації на постійній основі, заснування і постійне вдосконалення єдиної системи управління операційними ризиками призведе до мінімізації можливих збитків і успішного та сталого розвитку банківської установи.

Література

1. Кротюк В. Базель II: Розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою / В. Кротюк, О. Куденко // Вісник НБУ – 2006. – № 7. – С. 2-7.
2. Партин Г. О. Ризики у сучасній банківській діяльності та шляхи їх зниження / Г. О. Партин, У. І. Путько // Вісник НЛТУ – № 21.9. – 2011 р. [Електронний ресурс] - режим доступу :http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/21_9/247_Par.pdf
3. Дмитрова О. С. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку: монографія / [О. С. Дмитрова, К. Г. Гончарова, О. В. Меренкова та ін.]; за заг. ред. О. С. Дмитрова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 264 с.
4. Базельський комітет з банківського нагляду «Посилення корпоративного управління банківських установ» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.bank.gov.ua/Bank.../corporate_management.pdf.
5. Положення «Про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України», затверджене постановою Правління Національного банку України від 04.07.2018 р. № 75 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18>
6. Набок Р. Окремі питання управління операційним ризиком у банках [Текст] / Р. Набок // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 61–65.
7. Operational Risk – Supervisory Guidelines for the Advanced Measurement Approaches, June 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs196.pdf>
8. Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С. 135-141.

Чижикова С. С., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В БАНКАХ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах господарювання в Україні відчуваються проблеми з ліквідністю банків, що обумовлено посиленням конкуренції між банками, зростанням дефіциту банківських ресурсів, невизначеністю економічного середовища, викликані загостренням геополітичної ситуації в країні. Це зумовлює підвищену увагу банків до управління ліквідністю. Ліквідність є важливою системною характеристикою банку, що забезпечує фінансову стійкість, надійність, спроможність розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій. Дотримання ліквідності та забезпечення її оптимального рівня є однією із важливих потреб діяльності банків, оскільки саме завдяки цьому банки здатні своєчасно виконувати свої зобов'язання за умови збереження прибутковості на достатньому рівні, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження питань ліквідності та проблем управління нею зробили науковці, серед яких: Г. Т. Карчева, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, Д. М. Олійник, Л. О. Примостка, П. Роуз, Дж. Синки, В. С. Стельмах та інші. У їх працях ґрунтовно розглянуті підходи та методи управління ліквідністю банків, аналізуються показники ліквідності. Проте питання оцінювання та управління ризику ліквідності банків потребують більшої уваги наукової спільноти та вітчизняних практиків з банківської справи.

Ступінь розробленості проблематики перш за все зумовлюється необхідністю адаптації банківського середовища України до міжнародних вимог Базельського комітету з банківського нагляду, які висвітлені у відповідних його публікаціях.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів формування, розвитку та удосконалення системи управління ризиком ліквідності в діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення фінансової стабільності банків є необхідність ефективного управління ризиком ліквідності, який постійно супроводжує банківську діяльність. Як показує аналіз наукових джерел, більшість авторів називають ризик ліквідності саме як ризик ліквідності.

Ризик ліквідності – це небезпека виникнення проблеми нестачі ліквідних активів для забезпечення виконання власних зобов'язань банку. Виділяють також ризик ринкової ліквідності, який визначається як наявний

або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через нездатність банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не зазнавши при цьому неприйнятних витрат [1]. Водночас під ризиком ліквідності банку також розуміють небезпеку виникнення певних труднощів при залученні коштів для виконання зобов'язань, пов'язаних із фінансовими інструментами внаслідок неможливості швидко продати фінансовий актив за ціною, близькою до його справедливої вартості [2, с.730].

Проте, ми вважаємо, що найбільш точно його називає П. Роуз, який визначає його як ризик незбалансованої ліквідності. Так ризик незбалансованої ліквідності розглядається як імовірність того, що банк не зможе своєчасно виконати свої зобов'язання через недостатність високоліквідних активів (ризик недостатньої ліквідності) або втратить частину доходів через надмірну кількість високоліквідних активів (ризик надмірної ліквідності) [3, с. 34].

Слід зауважити, що як правило проблема ліквідності виходить за межі одного банку, оскільки недостатність ліквідності в одному банку може відобразитися на всій системі у цілому. Незважаючи на різноманітність трактувань, ризик ліквідності, в цілому, визначає проблему недостатності наявних і залучених коштів для того, щоб забезпечити повернення депозитів, видачу кредитів тощо. Банк, що зіткнувся з ризиком ліквідності, може бути змушений залучати кошти за поточною ставкою ринку, яка може виявитися вищою за ставку пасиву, що працював до того в банку. Це призведе до зниження прибутку банку.

Недостача ліквідності частіше зумовлюється несподіваним і значним відпливом депозитів, що змушує банк позичати кошти за вищою процентною ставкою, ніж ставки, за якими роблять подібні запозичення інші банки, що також негативно впливає на прибуток. З іншого боку, одержання прибутку теж пов'язане з тимчасовою втратою деякої ліквідності. Проблеми з ліквідністю виникають у банку, якщо вони виникають у клієнтів; тобто свої проблеми з ліквідністю клієнти перекладають на банк, що зобов'язаний їх вирішувати, оскільки за це банку вже сплачено самим фактом розміщення клієнтом своїх грошей на банківських рахунках. Тим самим, завдання з управління ліквідністю полягає в тому, щоб наявні кошти були в розпорядженні банку тоді і там, коли і де вони потрібні йому найбільше. Ліквідність необхідна банкам для того, щоб бути готовими до вилучення депозитів і задовольняти попит на кредити [4].

Оскільки банківський сектор України знаходиться на стадії адаптації до вимог Базельського комітету з банківського нагляду, то і у сфері управління ризиком ліквідності Національний банк України керується документами Базельського комітету з цього напрямку.

Основними з них є публікація комітету від 2000 р. «Належна практика управління ризиком ліквідності у банківських організаціях» та публікація 2008 р. «Ризик ліквідності: управління та завдання нагляду». Зокрема, в першому документі вказується, що ліквідністю банків є здатність банківських установ фінансувати зростання активів та виконувати зобов'язання, коли надходить строк їх погашення [5; 6]. У рамках цього визначення закладене припущення, що зобов'язання будуть виконані «за розумною ціною». Управління ж ризиком ліквідності, як стверджується в наступному документі, покликане забезпечити здатність банку продовжувати це робити. Це включає виконання невизначених зобов'язань з грошових потоків, які залежать від зовнішніх подій та від поведінки інших суб'єктів. Фундаментальна роль у забезпеченні трансформації погашення короткострокових депозитів у довгострокові кредити робить банки вразливими до ризику ліквідності, того ризику, що вимагає на випадок дострокового погашення – здатності залучати нові зобов'язання або ліквідні активи [6].

В Україні протягом 2019 року НБУ активно впроваджуються стандарти оцінки ризику ліквідності банку за вимогами Базеля III (рис. 1).

Рис. 1. Вимоги до оцінки ризику ліквідності банку за вимогами Базель III

Слід зауважити, що старий норматив НБУ поточної ліквідності Н5 не враховує, що:

- не всі депозити залишає банк, не всі кредити будуть погашені;
- враховуються статичні залишки депозитів з урахуванням строкості.

У той же час, новий норматив ліквідного покриття (LCR) моделює ліквідну позицію банку за умов реалістичного стресу та оперує очікуваними майбутніми грошовими потоками, де різні складові мають різну вагу в залежності від їхньої ліквідності.

У банківській системі України стартував процес впровадження нових вимог Базельського комітету щодо

регулювання ліквідності у 2018 році, що включає такі етапи:

- ухвалення правлінням НБУ відповідних НПА (лютий 2018);
  - провадження LCR та тестовий режим застосування банками (червень–листопад 2018);
  - проведення кількісного аналізу впливу та визначення графіку виходу LCR на 100% (за результатами тестових розрахунків);
  - виконання банками LCR як одного з економічних нормативів (з грудня 2018).
- Особливості запровадження LCR в Україні показано в табл. 1.

Таблиця 1

Особливості запровадження LCR в Україні

Особливість національного ринку	Врахування при розробленні LCR
Нерозвиненість ринку цінних паперів та дефіцит високоякісних ліквідних активів (ВЛА), особливо у іноземній валюті	Один рівень активів замість трьох (1, 2А, 2В); Вичерпний перелік ВЛА; ОВДП враховуються за вартістю, за якою приймаються як забезпечення за кредитами рефінансування
Неможливість швидко і у значних обсягах конвертувати гривню у іноземну валюту для покриття відтоків у іноземній валюті	Валютні ОВДП зі строком до погашення >30 днів враховуються як гривневі активи; Вимоги до LCR не тільки в єдиній валюті, але й в іноземній валюті
Нерелевантність європейських критеріїв стабільності роздрібних депозитів	Депозити строкові і на вимогу замість стабільних і менш стабільних депозитів
Найбільш стресовий сценарій –2014 рік; (БКБН розробив LCR на основі сценарію кризи 2007-2008 років)	Власне калібрування коефіцієнтів відтоків
Законодавча заборона кредитів фізичним особам у іноземній валюті	Коефіцієнт находжень = 100% замість 50% (всі надходження залишаються в розпорядженні банку і не йдуть на нове кредитування)

Окрім виконання LCR та NSFR важливою є система управління ризиками в частині ризиків ліквідності:

- інструменти моніторингу ліквідності: аналіз концентрації зобов'язань, GAP-аналіз (розриви ліквідності, що виникають через різницю у строках погашення між вимогами та зобов'язаннями), розподіл за валютами;
- аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня;
- стрес-тестування ризику ліквідності;
- план фінансування в кризових ситуаціях.

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного можемо зробити наступні висновки. Відповідно до міжнародних фінансових подій система управління ризиком ліквідності банківських установ України посідає одне з вирішальних місць. При цьому в здійсненні регулятивних функцій щодо ліквідності банків Національний банк України керується як вимогами Базельського комітету з банківського нагляду, як основного міжнародного регулюючого органу в банківській сфері, так і власними обмежувальними критеріями (нормативами ліквідності).

Література

1. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені постановою Правління НБУ від 15.03. 2004 р. №104 / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
2. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках. – М.: Catallaxy, 1994. – 820 с.
3. Роуз Питер С. Банковский менеджмент. Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: «Дело ЛТД», 1995. – 768 с.
4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: Підручник. – 2-ге вид., доп і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
5. Документ Базельського комітету з банківського нагляду «Надійна практика управління ліквідністю в банківських організаціях» (Sound Practices for Managing Liquidity in Banking Organisations), BCBS, February 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs69.htm>
6. Документ Базельського Комітету з питань банківського нагляду «Ризик ліквідності: управління та завдання нагляду» (Liquidity Risk: Management and Supervisory Challenges), BCBS, February 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ>
7. Міщенко В. І. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // Вісник кийського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 10(163). – С. 40–45.

Штойко Т. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах здійснення банківської діяльності, що відбувається на фоні нестабільності національного та світового ринкового середовища, зростаючої волатильності фінансових ринків, появи нових форм конкурентної боротьби та зменшення чистої процентної маржі, надзвичайно актуальним постає завдання ефективного управління банківськими ризиками, реалізація якого неможлива без постійного удосконалення методів та інструментів системи ризик-менеджменту банків.

У процесі масштабного та динамічного розвитку системи вітчизняних банків протягом останніх років все

більше уваги приділяється питанням оцінки й управління банківськими ризиками з боку керівництва фінансових установ, їхніх акціонерів, аудиторів, клієнтів і контрагентів, і в першу чергу – Національного банку України як державного інституту, що сприяє дотриманню стабільності банківської системи України. Однак, кризові явища у банківській системі, які мали місце протягом останніх років, показали, що функції управління ризиками в банках не було приділено достатньої уваги, що й поставило під загрозу ефективність функціонування всього банківського сектору.

Управління банківськими ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків. Саме такі завдання має вирішувати банківська система України в сучасних умовах стратегічного орієнтування країни на приєднання до європейських структур. Проте аналіз ситуації, що склалася у банківській системі України, свідчить, що іноді банки зазнають фінансового краху в зв'язку з надзвичайно ризиковою політикою.

Ризики банківської діяльності в Україні залишаються все ще на високому рівні, а саме: зберігаються високі регуляторні і валютні ризики, значна концентрація виданих кредитів, низька якість активів, зростають прострочена заборгованість та портфель цінних паперів, що посилює залежність банківської системи від стану державного бюджету, вкрай обмеженою є ресурсна база, слабкою – інституційна структура, недостатньо дієвою – політика реанімації проблемних банків за відсутності ринку проблемних кредитів, неефективна нормативно-правова база тощо.

У вітчизняній банківській практиці сформувалися погляди, згідно яких розробка та впровадження сучасних методів управління банківськими ризиками розглядається як внутрішня справа кожного банку, а комплексні наукові дослідження вказаної складної проблеми з урахуванням особливостей банків різної спеціалізації майже відсутні. Не заперечуючи необхідності врахування специфіки конкретного банку при побудові системи ризик-менеджменту, все ж слід визнати той очевидний факт, що не кожна банківська установа може розв'язати це складне завдання власними силами. За таких умов ефективне функціонування банку неможливе без створення ефективної системи управління ризиками, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження сутності, причин виникнення та методів управління банківськими ризиками, зробили вітчизняні науковці, серед яких: В. В. Бобиль, Л. А. Бондаренко, П. І. Верченко, В. В. Вітлінський, А. Б. Камінський, Г. Т. Карчева, Л. О. Примостка, Дж. Сінкі, П. М. Чуб та інші. У їх працях управління банківським ризиком розглядається, як специфічний вид діяльності, що складається з послідовності певних етапів. Однак, питання удосконалення системи управління банківськими ризиками, у сучасних умовах здійснення банківської діяльності потребують подальшого дослідження та розвитку.

Метою статті є дослідження теоретичних основ виникнення банківських ризиків, управління ними та удосконалення системи ризик-менеджменту в банках.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел свідчить, що врахування невизначеності, конфліктності й породжуваного ними ризику є одним з напрямків розвитку економічної науки. З ризиком доводиться стикатися у повсякденній практичній діяльності, його неможливо уникнути в жодному з видів ділової активності. Так, він присутній під час прийняття рішень з приводу розміщення грошей у банку, при купівлі акцій та інших цінних паперів, вкладанні коштів у нове виробництво тощо. У більшості випадків неможливо здійснити абсолютно точний прогноз щодо цілої низки параметрів економічних об'єктів, проектів, процесів, які аналізуються (темпи інфляції, кон'юнктура ринку тощо). Використання інноваційних ідей та нових технологій завжди обтяжене ризиком, а спроби уникнути інновацій здатні зупинити прогрес розвитку суспільства.

Досліджуючи сутність «банківського ризику» помітним є намагання науковців адаптувати категорію «ризик» до умов його виникнення у банківській діяльності. Наприклад, Л. Бондаренко у своєму дослідженні доводить, що існує шість підходів до визначення поняття «банківський ризик», а саме [1, с. 8]:

- як імовірність відхилення від очікуваного результату;
- загроза втрат;
- імовірність отримання як збитків, так і прибутку;
- невпевненість у передбаченні результату;
- ситуативна характеристика діяльності банку, що відображає невизначеність її результату;
- діяльність банку, пов'язана з подоланням невизначеності.

У роботах більшості науковців підкреслюється, що в банківській практиці ризик визначається, переважно, як вартісне вираження ймовірності події, яка спричиняє фінансові втрати. М. Фастовець також наголошує, що ризики в банківській діяльності пов'язані зі специфікою банківських операцій, здійснюваних в умовах ринкових відносин, та означають імовірність отримання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів [2, с. 39].

На основі оцінки ризиків Національний банк визначає банківський ризик за його впливом на капітал і надходження. Ризик банківської діяльності – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку [3].

Ризики банківської діяльності впливають із специфіки банківської діяльності, що здійснюється в умовах ринкових відносин, і означають імовірність одержання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів. Підвищені банківські ризики призводять до значних фінансових утрат і, як наслідок, до банкрутства банків.

Аналіз показує, що в умовах несприятливого макроекономічного клімату в країні, недоліки функціонування ризик-менеджменту вітчизняних банків призвели до погіршення якості їх кредитних портфелів. Стрімке зростання обсягу сформованих банками України резервів за активними операціями з 141,3 млрд грн у 2012 році до 511,1 млрд грн станом на 1 січня 2018 року (темпи зростання склав 365,9%) та частки непрацюючих кредитів є тому підтвердженням [4].

Тому важливим у діяльності банку є створення якісно структурованої та незалежної системи управління

ризиками у світлі ускладнення банківських продуктів, а також сучасних кризових явищ у фінансовій сфері. Відсутність ефективної системи управління ризиками може в кінцевому результаті привести банк до виникнення значних проблем. Окремий недооцінений банківський ризик перетворюється в ризик загальний та завдає збитки цілому банку. Однак, необхідно зрозуміти, що повністю уникнути ризиків у банківській діяльності неможливо, а тому мета процесу управління ризиками в банку полягає не в повному їх усуненні, а в їх обмеженні та мінімізації.

За нормативними документами Національного банку України, управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків [5].

Комплекс дій з ризик-менеджменту має на меті забезпечити досягнення таких цілей: ризики мають бути зрозумілими та усвідомлюватися банком та його керівництвом; ризики мають бути в межах рівнів толерантності, установлених спостережною радою; рішення з прийняття ризику мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку; рішення з прийняття ризику мають бути конкретними і чіткими; очікувана дохідність має компенсувати прийнятий ризик; розподіл капіталу має відповідати розмірам ризиків, на які наражається банк; стимули для досягнення високих результатів діяльності мають узгоджуватися з рівнем толерантності до ризику [6].

Мета управління ризиками – сприяти підвищенню вартості власного капіталу банку, одночасно забезпечуючи досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін, а саме: клієнтів і контрагентів; керівників; працівників; спостережної ради й акціонерів (власників); органів банківського нагляду; рейтингових агентств, інвесторів і кредиторів; інших сторін [3, с. 160].

Під управлінням ризиками В. Вітлінський розуміє діяльність, що дозволяє з найменшими витратами передбачати фінансові ресурси, необхідні та достатні для зменшення ймовірності появи несприятливих результатів та локалізації негативних наслідків рішень, що приймаються [7, с. 140].

На думку Дж. Сінкі, управління ризиками – це система фінансових технологій і інструментів, що використовуються для передбачення негативних наслідків реалізації фінансових ризиків з метою максимізації ринкової вартості банку [8, с. 460].

Окремі науковці зазначають, що не потрібно ототожнювати ризик-менеджмент з управлінням ризиками. На думку А. Камінського [9, с. 11] на практиці ризик-менеджмент для банків є «...сукупністю визначених систем регламентів, процедур, встановлення лімітів, які включаються в загальну систему менеджменту, економіко-математичних моделей, які дають можливість в числовому вираженні оцінювати ризики банку та програмного забезпечення, що на основі економіко-математичних моделей дозволяє оптимізувати ризики».

Узагальнивши напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців з проблем управління ризиками, зазначимо що основними завданнями ризик-менеджменту є:

- зниження невизначеності при ухваленні управлінських рішень;
- зменшення початкового рівня ризику до прийнятного рівня;
- зниження витрат, пов'язаних з ризиком;
- визначення і контроль стану різних сфер діяльності або ситуацій, що виникають у результаті можливих небажаних змін;
- досягнення балансу між вигодами від зменшення ризику і необхідними для цього витратами;
- прогнозування настання ризикових ситуацій.

Таким чином, аналізуючи вище наведені трактування управління ризиками, слід зазначити, що в сучасних умовах необхідним є застосування системного підходу в управлінні ризиками, який поєднує всі аспекти даної проблеми.

Ефективне управління ризиками передбачає наявність послідовних положень, процесів, кваліфікованого персоналу і систем контролю.

Положення відображають намір банку досягти бажаних результатів. Вони визначають стандарти і дії, що мають бути застосовані для виконання певних конкретних завдань. Ретельно розроблені положення спираються на відповідно сформульовані місію, цінності та принципи діяльності банку. Вони також чітко визначають рівень толерантності банку до ризику. Повинні бути впроваджені механізми внесення змін до положень у разі зміни характеру діяльності банку або рівня його толерантності до ризику. Положення мають бути письмовими та враховувати складність операцій, розгалуженість організаційної структури тощо. Положення мають бути чітко сформульовані та виконуватися в практичній діяльності.

Процеси – це процедури, програми і практика, що визначають, як банк виконуватиме свої завдання. Процеси визначають, як здійснюється поточна діяльність банку. Належно розроблені процеси ґрунтуються на положеннях банку, є ефективними, а їх функціонування спирається на відповідні повноваження виконавців.

Персонал – це працівники і керівники, які власне виконують процеси або контролюють їх функціонування. Працівники і керівники зобов'язані бути кваліфікованими, компетентними і належно виконувати свої обов'язки. Вони повинні розуміти місію, цінності, положення і процеси, що є в банку. Програми оплати праці в банку мають бути розроблені так, щоб можна було залучати й утримувати кваліфікований персонал, а також забезпечувати його постійне професійне зростання.

Системи контролю – це засоби та інформаційні системи, які використовують керівники банку для оцінки результатів діяльності працівників, підрозділів і банку в цілому, прийняття рішень і визначення ефективності існуючих у банку процесів. Вони ґрунтуються на принципі зворотного зв'язку і мають бути своєчасними, точними та інформативними. Вони дозволяють оцінити результати діяльності банку і допомагають приймати рішення [6].

Зрозуміло, що ефективне функціонування систем управління ризиками в банку неможливе без грамотного банківського корпоративного управління. Корпоративне управління сприяє створенню ефективних, надійних та стабільних банківських установ. Воно представляє собою систему обмеження повноважень і розподілу відповідальності, яка визначає взаємини та ролі ради директорів, керівництва, акціонерів банку, органів нагляду та

зовнішніх аудиторів.

Останнім часом спостерігається зростання ролі корпоративного управління, яке перебуває в центрі пильної уваги Організації економічної співпраці та розвитку, Банку міжнародних розрахунків, Комісії з цінних паперів і бірж.

Отже, управління ризиками передбачає процес підготовки та реалізації заходів, мета яких – зниження ступеня прийняття хибного рішення та зменшення можливих негативних наслідків небажаного розвитку подій у ході реалізації прийняття рішень. В умовах функціонуючих банків управління ризиком базується на концепції прийнятного ризику, який передбачає можливість раціонального впливу на рівень ризику і доведення його до прийнятного значення.

Підсистема управління ризиком складається з об'єкту та суб'єкту управління. У якості об'єкту управління виступають банківські установи та його конкурентні позиції на ринку банківських послуг. Змінною, що управляють є розрахункова величина – рівень ризику. Управляючою частиною, або суб'єкт управління, у даній підсистемі – підрозділ ризик-менеджменту, який на підставі отриманої інформації, використовуючи різні методи теорії ризику, розробляє заходи – керуючого впливу – для зниження рівня ризику або утримання його на певному рівні. Підсистема управління ризиком будується за ієрархічним принципом [10]. Тому, процес управління ризиком відбувається на двох рівнях: виконавчому та координуючому.

Контроль рівня ризику функціонування банку – використовується для виявлення тенденцій небажаного розвитку подій з метою наступної нейтралізації негативних наслідків, до яких може призвести ризик у результаті вже прийнятих рішень або неконтрольованих змін у зовнішньому середовищі функціонування банку [10].

Управління рівнем ризику при підготовці рішень реалізує процедури аналізу ризику при підготовці стратегічних, тактичних та оперативних рішень та дозволяє оцінити рівень ризику, який може бути врахований при прийнятті рішення або вказати фактори ризику, дія яких буде найбільш ймовірною та суттєвою. На координаційному рівні виконуються командно-контрольні процедури узгодженості роботи усіх ланцюгів підсистеми управління ризиком у відповідності з прийнятими цільовими установками банку.

Висновки. Отже, управління банківськими ризиками є необхідною умовою ефективного функціонування банків. Максимізація прибутку, при здійсненні банківських операцій можливо саме при мінімізації втрат від банківських ризиків. Для ефективного управління банківськими ризиками необхідно в першу чергу вибрати оптимальну стратегію роботи банку, оптимізувати систему моніторингу ризиків і виробити ефективний механізм захисту банку від ризиків.

Ми вважаємо, що система управління ризиками, повинна бути зорієнтована на вирішення наступних завдань:

- забезпечення оптимального співвідношення між дохідністю банківських операцій та їх ризикованістю;
- підтримка ліквідності банківських надходжень на достатньому рівні за умови оптимізації обсягу прибутку;
- забезпечення встановлених норм достатності капіталу.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день, найбільшу загрозу для банківських установ становлять такі види ризику, які прямо не пов'язані з проведенням банківських операцій.

До них слід віднести ризики пов'язані з репутацією банківських установ, з конкуренцією в банківській сфері та операційні. Таким чином, при вирішенні проблем управління фінансовими ризиками, доцільно взяти за основу розробку методики управління окремими видами ризику з метою виявлення, локалізації, вимірювання та контролю над ризиками та мінімізації їх впливу.

Література

- 1.Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Бондаренко. – К.: КНЕУ, 2007. – 23 с.
- 2.Фастовець М. Проблемні аспекти ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні / М. Фастовець // Вісник НБУ. – 2007. – № 2. – С. 38-45.
- 3.Управління банківськими ризиками : навч. посіб. / [Л. О.Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін.] ; за заг. ред. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
- 4.Олійник А. В. Оцінка фінансово-економічних передумов управління кредитним ризиком у банківській системі України / А. В. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2019. – № 1. – С. 79 - 86.
- 5.Олійник А. В. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності / А. В. Олійник, Ю. І. Атаманова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 1. – С.135-141.
- 6.Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені постановою Правління НБУ від 15.03. 2004 р. №104 / – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
- 7.Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-мето д. посіб. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.
- 8.Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг [Текст] / Дж. Синки. – Изд. 2-е., перераб. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1024 с.
- 9.Камінський А. Б. Моделювання фінансових ризиків: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 304 с.
10. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи: монографія / В. В. Бобиль. Дніпропетровськ, 2016. 298 с.

5. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Халабова О. О., Фостяк В. В.
Львівський навчально-науковий інститут
Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»,
м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФАКТОРИНГОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В теперішніх економічних, соціальних та політичних умовах підприємства та організації зіткнулися з проблемою пошуку ефективних шляхів та дієвих механізмів подолання негативних факторів, зокрема таких як: невиконання договірних умов постачання товарів та послуг з боку покупців, низьким рівнем розрахунків з власними клієнтами, недодержання дисципліни проведення оплати за відвантажені товари, недотримання обсягів оплати. В свою чергу зазначені фактори впливають на ефективність роботи підприємства, ведуть до дефіциту оборотних коштів, призводять до втрати прибутку у зв'язку з невикористаними можливостями. Одним з напрямків подолання нестачі оборотних коштів, який пропонують банки та небанківські фінансові установи, є факторинг.

В провідних, з економічної точки зору, країнах Європи та США факторинг є поширеним механізмом управління дебіторською заборгованістю. Натомість в Україні він не має такого широкого розповсюдження [2, с. 56]. Але на сьогодні спостерігається тенденція до зростання кількості установ, які пропонують скористатися факторингом та кількості підприємств та організацій, які його використовують. Це, в свою чергу, свідчить про ефективність застосування факторингу в управлінні дебіторською заборгованістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою дослідження послужили праці українських та зарубіжних учених із питань факторингу, таких як Березова А. В., Внукова Н. М., Гнатів О. А., Колодізєва С. О., Кузнєцова А. Я., Момот Л. В., Радух Н. Б., Філіпенко Ю. Ю., Шелудько В. М.

Мета статті. Метою дослідження є визначення суті факторингу, його сучасного стану на ринку України та висвітлення можливих перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зараз, відповідно до законодавчої бази України, факторинг розглядається як вид кредитної операції, яка передбачає придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів [1].

Тобто, факторинг можна визначити як комісійно-посередницьку діяльність, пов'язану з поступкою банків клієнтом-постачальником неоплачених платіжних вимог (рахунків-фактури) за поставленими товарами, виконаними роботами, послугами і, відповідно, права одержання платежу по них, тобто за інкасування дебіторської заборгованості клієнта [4, с. 123]. Основою факторингу є переуступка першим кредитором прав вимог боргу третьої особи.

Завдяки використанню факторингу суб'єкти підприємництва отримують можливість працювати з покупцями на умовах відстрочення платежу. Це приводить до появи додаткових покупців, зростання продажів. При цьому у суб'єкта господарювання, яке використовує факторинг, не виникає нестачі оборотних коштів і касових розривів, а поступка дебіторської заборгованості позитивно позначається на структурі балансу, адже під час факторингового обслуговування загальний рівень кредитного навантаження не підвищується.

Факторингові послуги в Україні можуть надавати тільки фінансові установи, зокрема комерційні банки та фінансові компанії. Використання комплексу послуг факторингових компаній для суб'єктів господарювання полегшує доступ до джерел фінансування, дає можливість сконцентруватися на проблемах ведення і розвитку бізнесу, дає змогу скоротити постійні витрати з обліку продажів, обслуговування і своєчасного інкасування дебіторської заборгованості або повністю звільнитися від них.

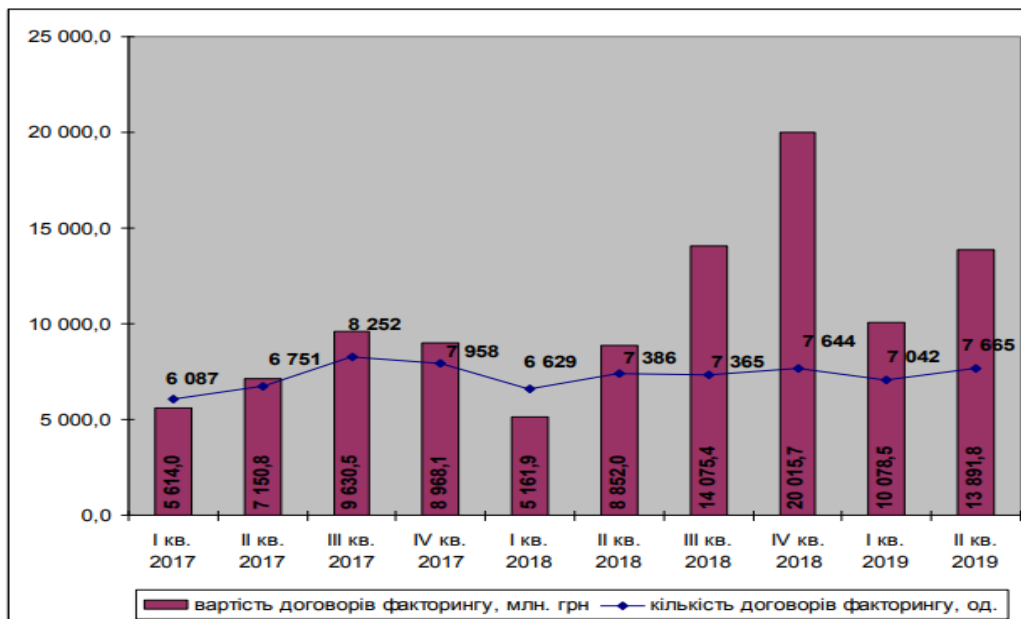
Саме тому варто проаналізувати динаміку діяльності факторингових компаній в Україні за останні роки. Станом на 30.06.2019 р., 628 фінансових компаній мають діючі ліцензії, які дають право надавати послуги з факторингу. Протягом I півріччя 2019 року фінансові компанії уклали 14 707 договорів факторингу на загальну суму 23 970,3 млн. грн., виконали 12 416 договорів. Діючими на кінець I півріччя 2019 року залишалось 27 945 договорів факторингу [5]. Динаміка кількості та вартості укладених фінансовими компаніями договорів факторингу наведена на рис. 1.

Кількість договорів факторингу, укладених протягом I півріччя 2019 року, становила 14 707 одиниць, що на 4,9% (692 одиниць) більше порівняно з цим показником аналогічного періоду I півріччя 2018 року. Вартість договорів факторингу становила 23 970,3 млн. грн., що на 71,0% (9 956,4 млн. грн.) більше порівняно з аналогічним періодом минулого року. Відповідно, дана динаміка кількості та вартості укладених фінансовими компаніями України договорів факторингу дозволяє чітко простежити тенденцію зростання ділової активності на ринку факторингу [5].

Отже, аналіз динаміки надання фінансовими компаніями України послуг факторингу свідчить про розширення як попиту на факторингові послуги з боку клієнтів, так і пропозиції на них з боку фінансових компаній.

Через нестабільність соціально-політичної ситуації в країні та коливання валютного курсу суб'єкти підприємницької діяльності залишаються наодинці із проблемою нестачі оборотних активів, викликані несвоечасністю здійснення платежів за зобов'язаннями. Одним із найбільш дієвих інструментів миттєвого отримання заборгованого платежу є факторинг, який забезпечує близько 20% усіх фінансових послуг, що надаються фінансовими компаніями в Україні.

Рис. 1. Динаміка надання фінансовими компаніями послуг факторингу

Підвищення зацікавленості суб'єктів підприємництва у прискоренні повернення дебіторської заборгованості обумовлює необхідність вдосконалення ринку факторингових послуг.

На сьогодні перевага факторингу для клієнта полягає в зменшенні кредитного платіжного ризику, своєчасній інкасації дебіторської заборгованості, прискоренні оборотності оборотного капіталу, можливості планувати платіжний оборот та покращенні кредитоспроможності підприємства [3, с. 148].

Значення міжнародного факторингу для України зростає у зв'язку зі збільшенням зовнішньоторговельного обороту товарами та послугами. В Україні існує великий потенціал для розвитку факторингу у сфері зовнішньої торгівлі. Більше того, широкое застосування українськими підприємствами факторингу здатне покращити становище України як експортера на міжнародній арені [2, с. 58].

Серед проблем розвитку ринку факторингу в Україні слід виділити:

- домінування банків, для яких факторинг займає лише частину портфеля серед інших послуг, тоді як для спеціалізованої факторингової компанії цей вид операцій є профільним;
- використання банком під час оцінювання потенційного клієнта факторингу схеми ідентичної кредитуванню [4, с. 125];
- здійснення банками факторингу лише як фінансування без додаткових послуг, що суперечить світовій практиці та сутності факторингу;
- якість послуг факторингу в Україні не контролюється, у законодавстві не закріплено вимоги щодо стандартів якості факторингових послуг фінансових установ [3, с. 149].

З практичної точки зору для розширення факторингової діяльності в Україні доцільно було б підготувати кваліфікованих спеціалістів, які б могли грамотно і професійно здійснювати факторингові операції, до того ж в цьому аспекті необхідно усунути дефіцит інформації серед суб'єктів підприємницької діяльності про факторингові послуги, їх сутність та очевидні переваги.

Висновки. Таким чином, основним напрямком подальшого удосконалення механізму факторингових операцій – є всебічне вивчення європейського досвіду та його адаптування до реалій ринку банківських послуг України. Підвищення ефективності діяльності інституту факторингу призведе до позитивних ефектів, а саме економічного, міжнародного та соціального на рівні держави і в перспективі налагодить механізми інтеграції України в міжнародний факторинг.

Література

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» № 2121-III від 07 грудня 2000 р. (із змінами та доповненнями) // Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Березова А. В. Факторингові послуги на ринку короткострокового кредитування України / А. В. Березова // Магістеріум. Економічні студії. – 2014. – Вип. 56. – С. 55-59.
3. Момот Л. В. Факторингові послуги в Україні / Л. В. Момот // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2016. – Вип. 16(2). – С. 147-150.
4. Радух Н. Б. Роль факторингових операцій у сучасних фінансових розрахунках / Н. Б. Радух // Фінанси України. – 2016. – № 2. – С. 123-126.
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nfp.gov.ua>.

6. Загальні проблеми економіки

Артёмчик А. С., Черткова О. С., Горбачёва А. И.
Институт бизнеса Белорусского государственного университета,
г. Минск, Республика Беларусь

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЕНЧУРНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Актуальность исследования. На современном этапе развития экономики конкурентоспособность, как предприятий, так и национальных экономик определяется готовностью внедрять инновации. Это, в свою очередь, обуславливает актуальность исследования для возникновения новых видов компаний, новых видов и способов их финансирования, одним из которых является венчурное.

Анализ последних исследований и публикаций. Венчурное финансирование, как один из методов привлечения инвестиций в страну, все больше привлекает внимание, как государства, так и бизнеса. Однако большинство исследований касается развития механизмов государственно-частного партнерства, а также инфраструктуры венчурного бизнеса [1,2], меньше внимания уделяя анализу и сравнению самих проектов, структуре формирующегося рынка венчурного инвестирования.

Цель статьи: анализ текущего состояния рынка венчурного финансирования в Республике Беларусь и определение возможностей для его стимулирования.

Изложение основного материала. Венчурное финансирование – тип финансирования, при котором институциональные и индивидуальные инвесторы предоставляют начинающим или малым высокотехнологичным компаниям, имеющим долгосрочный потенциал роста, денежные средства в целях реализации такими компаниями высокорискованных инновационных проектов. [1]

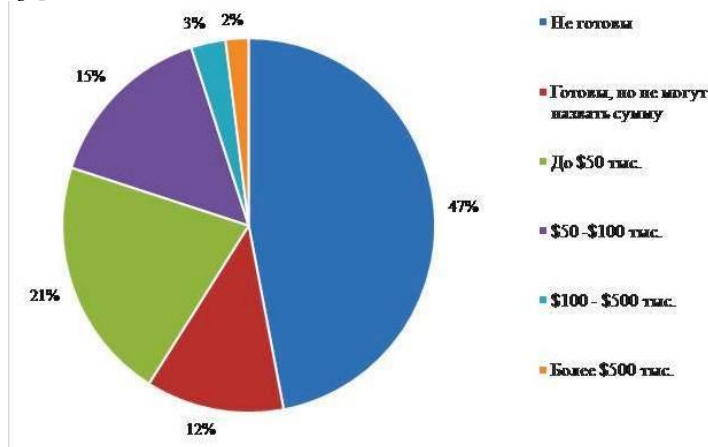
Для получения наиболее точных и актуальных данных по исследованию венчурной экосистемы Республики Беларусь, а также правовых аспектов, современной практики авторами был проведен опрос через социальные сети Facebook и LinkedIn. Опрос был осуществлен посредством Google-форм и интервью. Суммарное количество респондентов составило 28 компаний, из Республики Беларусь, а именно три целевые группы: инвесторы, стартапы и организации поддержки. Среди компаний респондентов можно отметить, такие как Wargaming, Imaguru, Rednavis, Алейников и партнеры, Rocketdata, RBF Ventures, Belbiz, сообщества бизнес-ангелов «БАВИН», «AngelsBand».

По результатам опроса выявлено множество проблем, с которыми столкнулись стартапы в процессе привлечения инвестиций. Для большей наглядности они разделены на 3 группы в зависимости от степени влияния той или иной проблемы на венчурное финансирование:

- высокая степень: поиск инвестора, возрастающий спрос на инвестиции, разногласие с инвесторами относительно стоимости компании;
- средняя степень: поиск консультанта, поиск информации, несогласие инвесторов принять неконтрольный пакет акций;
- низкая степень влияния: стоимость консультантов, сложность и объем работы процесса венчурного инвестирования, боязнь не выполнить ожидания инвестора по возврату инвестиций.

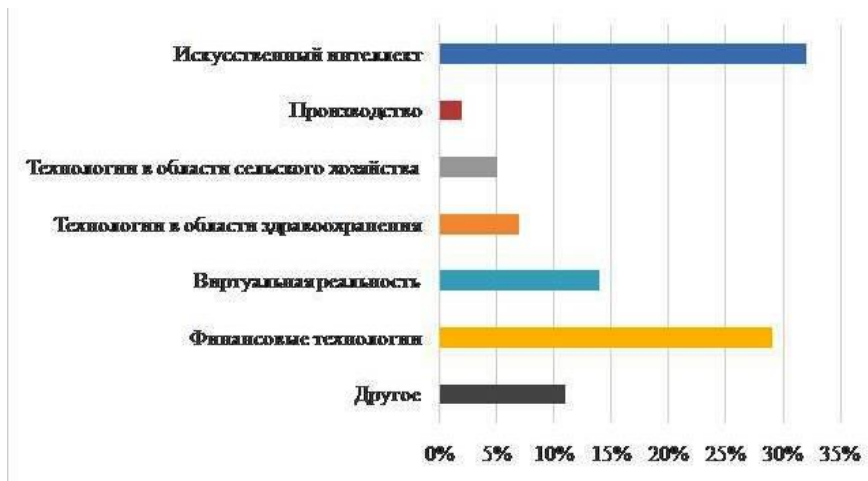
Также был проведен анализ компаний-инвесторов с точки зрения их желания и готовности инвестировать в белорусские стартапы, в зависимости от размера возможных инвестиций. Данные показаны на рис. 1.

Для сравнения, украинские бизнес-ангелы инвестируют в среднем от \$2 млн до \$5 млн в год [3]. В то же время по данным Crunchbase, в 2018 году объем мировых венчурных инвестиций составил \$343 млрд [4]. В 2018 году общий объем венчурных инвестиций в украинские IT-компании или IT-компании с украинскими корнями достиг \$336.9. Это почти в 1,5 раза превысило прошлогодний максимум в \$258,6 млн. Количество заключенных инвестиционных сделок тоже выросло: с 89 до 115. Почти треть из общего объема инвестиций привлекла компания GitLab, а именно \$100 млн [5].

Рис. 1. Готовность инвестировать в белорусские стартапы

Также нам удалось выявить наиболее привлекательные отрасли стартапов Республики Беларусь для инвестирования и показать на рис. 2

Рис. 2. Наиболее привлекательные отрасли для стартапов

Среди аспектов, усложняющих заключение венчурных сделок и их реализацию Республике Беларусь, инвесторы отмечают:

- недостаточное количество инвесторов;
- отсутствие или недостаточное развитие в законодательстве распространённых в международной практике инструментов структурирование венчурных проектов (конвертируемого займа, опционов, indemnities, tag, along, drag along и др.);
- наличие барьеров, связанных с государственным регулированием венчурной деятельности;
- низкий уровень защиты права собственности.

Следует отметить, что недавних пор элементы английского права получили место в белорусском законодательстве, а именно с момента подписания Декрета № 8 «О развитии цифровой экономики» от 21.12.2017 года. С принятием декрета белорусское законодательство получило такие элементы как опционы, конвертируемые займы, соглашения о неконкуренции и акционерные соглашения, однако все упомянутые выше элементы разрешено использовать только путем сотрудничества с Парком высоких технологий.

Для формулировки выводов данного исследования проведен SWOT-анализ развития венчурного финансирования в Республике Беларусь и представлен в табл. 2.

Таблица 2

SWOT-анализ венчурного финансирования в РБ

<p><u>Сильные стороны</u> Выгодное географическое положение РБ; Легкодоступность и бюджетность использования; высококвалифицированных трудовых ресурсов; Принятие Декрета №8;</p>	<p><u>Слабые стороны</u> Ограничения корпоративного законодательства; Отсутствие налоговых льгот и преференций; Отсутствие государственных программ поддержки стартапов на начальных стадиях; Отсутствие единого ресурса для поиска инвесторов;</p>
<p><u>Возможности</u> Имплементация в белорусское законодательство опционный программ для менеджмента, локап-периодов для учредителей; Совершенствование законодательства в сфере опционный соглашений; Улучшение инвестиционного климата РБ в целом.</p>	<p><u>Угрозы</u> Рост индекса цен в РБ; Высокая конкуренция в процессе привлечения инвесторов; Излишнее вмешательство контролирующих органов в деятельность субъектов хозяйствования; Низкий уровень защиты прав собственности.</p>

Выводы. По итогам исследования можно резюмировать, что венчурное инвестирование является перспективным направлением развития для Республики Беларусь. Это обусловлено такими факторами, как выгодное географическое положение, доступность трудовых ресурсов, а также принятие поправок в законодательство, создающих благоприятные условия для стартапов и их инвесторов. Однако нельзя не отметить барьеры для развития венчурного финансирования. Среди них наиболее значимыми выступают причины, выявленные выше, а именно отсутствие соответствующей законодательной базы, а также отсутствие программ государственной поддержки стартапов на ранних стадиях, когда риск для инвестора особо высок.

Следует констатировать: несмотря на то, что Республика Беларусь на данном этапе уступает по размеру венчурным инвестиций странам ближнего зарубежья, наблюдается высокий потенциал для развития венчурного финансирования с помощью совершенствование законодательства в сфере опционный соглашений и улучшение инвестиционного климата в целом.

Література

1. Некрашевич К. Венчурное финансирование как способ привлечения иностранных инвестиций / Банковский вестник, 2019, №8, С. 46-62
2. Об утверждении положения о порядке создания субъектов инновационной инфраструктуры / Указ Президента Республики Беларусь №1 от 3 января 2007 г. //Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь 5 января 2007 г. N 1/8230.
3. Залог успеха [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа: <https://clck.ru/JjSW2>– Дата доступа: 05.10.2019.
4. Министерство финансов [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа: <https://minfin.com.ua/2019/10/18/39422122/>– Дата доступа: 05.10.2019.
5. ЛигаБизнесИнформ [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа: <http://catcut.net/4h5D> – Дата доступа: 05.10.2019.

Губська Д. Ю., Данькевич А. П.
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день формування ефективного механізму іпотечного кредитування в країні є однією з головних передумов розвитку національної економіки. Надання таких кредитів фінансовими установами різним типам суб'єктів господарювання дозволяє створити додаткові джерела формування їх прибутку, підвищити спроможність, насамперед, фізичних осіб придбавати власне житло й загалом позитивно впливає на функціонування низки галузей національного господарства.

Відповідно, в Україні на сьогодні сформувалася ситуація, за якої при високому потенціалі до розвитку іпотечне кредитування не розвивається, умови іпотечних банківських продуктів є складними, рівень спроможності громадян придбати власне житло в кредит залишається дуже низьким. Окреслене зумовлює необхідність проведення нових досліджень у сфері функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб, використання саме системного підходу до розгляду сутності цієї системи, її структури та основних компонентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей функціонування системи іпотечного кредитування, питанням підвищення ефективності банківського іпотечного кредитування на сьогодні присвячено багатьом науковцям: Г. І. Андрєєва, Д. С. Борисенко, К. М. Борисюк, Д. Є. Волковський, О. Б. Гамкало, Б. М. Гнатківський, І. О. Григорук, О. Т. Євтух, О. І. Завидівська, С. В. Запорожець, А. Ю. Зеленєв, Е. А. Коренний, Г. Ю. тощо.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб для поглиблення науково-прикладних аспектів її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Нині розвиток іпотечного кредитування в Україні відбувається дуже повільними темпами, що зумовлено макроекономічною нестабільністю, низькою фінансовою спроможністю фізичних осіб обслуговувати такі кредити.

Фінансові установи, враховуючи власний досвід, проводять дуже обережну політику щодо надання таких кредитів і підвищили вимоги до потенційних позичальників. З урахуванням наявності високих відсоткових ставок за такими позиками, дуже незначна частка громадян має можливість обслуговувати такі кредити.

Відповідно, в Україні на сьогодні сформувалася ситуація, за якої при високому потенціалі до розвитку іпотечне кредитування не розвивається, умови іпотечних банківських продуктів є складними, рівень спроможності громадян придбати власне житло в кредит залишається дуже низьким. Окреслене зумовлює необхідність проведення нових досліджень у сфері функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб, використання саме системного підходу до розгляду сутності цієї системи, її структури та основних компонентів.

Слушно зауважують Л. А. Свистун та Ю. С. Довгаль, що іпотечне кредитування – це ефективний механізм, спроможний інтегрувати ринку нерухомості, фінансових послуг, фондовий ринок та інші суміжні ринки, трансформувати приватні заощадження в інвестиційні ресурси, активізувати споживчий кредит, згладжувати кон'юктурні коливання та стабілізувати ринки, забезпечувати надійність і ліквідність інвестиційних вкладень у реальний сектор економіки, сприяти вирішенню багатьох актуальних соціально-економічних проблем суспільства та стійкому економічному зростанню [3].

Якщо розглядати виключно саме банківське іпотечне кредитування, то логічно припустити, що це один із видів іпотечного кредитування, і таким чином йому притаманні всі властивості такого виду кредитування та його специфічні ознаки, що загалом виділяють іпотечне кредитування із загальної системи видів позик.

Одну з найважливіших ролей іпотечне кредитування відіграє в процесах трансформації тимчасово вільних коштів фізичних осіб в інвестиційні ресурси, що відбувається через систему фінансових посередників різного типу. Саме існування такого механізму дозволяє громадянам підвищувати рівень якості життя, стати власниками житла, навіть коли власних фінансових ресурсів для його придбання недостатньо.

В Україні в цьому процесі нині провідну роль відіграють банківські установи. Розглянемо сутність системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб як одного з найбільш розвинутих та поширених способів купівлі нерухомості.

Зокрема, на сьогодні в наукових роботах уже сформовано значну кількість концепцій трактування сутності системи як наукової універсальної категорії. Наведемо декілька з них:

– система – це множина об'єктів разом з відносинами між об'єктами та між їхніми атрибутами (властивостями) [1];

– система – це безліч елементів, об'єднаних в єдине ціле для виконання певної функції [5];

– система – це сукупність елементів, яка має нові властивості, відсутні у кожного елемента [4];

– система у вузькому значенні – це порядок, зумовлений цілеспрямованим розміщенням усіх складових у певній ієрархії або логічному підпорядкуванні, а в розгорнутому – це динамічна, самоорганізуюча, багатофункціональна структура, всі компоненти якої взаємодіють та зумовлюють синергетичний ефект, спрямований на досягнення позитивного результату [3];

– система – комплекс взаємопов'язаних елементів, який утворюється та функціонує в межах певного середовища на основі дії механізмів внутрішніх, зовнішніх зв'язків через вхідні та вихідні потоки і має чітко зазначену мету та функції [2];

– система – цілісний об'єкт дослідження, який цілеспрямовано виділений дослідником у процесі наукового пізнання, має певну окремо ідентифіковану мету функціонування, складається з компонентів та їх взаємозв'язків, взаємодіє з іншими об'єктами реальності, які становлять зовнішнє середовище щодо об'єкта пізнання [3].

До особливостей функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб доцільно віднести такі:

– довгостроковий характер надання позик і відповідно тривалий період взаємодії між банками та їхніми клієнтами;

– володіння позичальником прав власності на нерухомість, що перебуває в заставі;

– наявність мети функціонування системи, яка полягає у формуванні ефективних відносин між банками та їхніми клієнтами для задоволення мотивів до діяльності таких учасників, а саме: підвищення спроможності громадян у купівлі власного житла та формування прибутку банківськими установами;

– взаємодія із зовнішнім середовищем, до суб'єктів якого варто віднести: органи державної влади, інші фінансові установи, забудовники та девелоперські компанії, рекламні агентства, оцінювачі, судова система тощо;

– існування впливу сукупності чинників різної природи, які змінюють вектор функціонування такої системи та здатні впливати на темпи її розвитку та ін. Таким чином, зазначені передумови та особливості існування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб відрізняють таку систему від інших подібних систем іпотечного кредитування.

Висновки. Отже, у статті проаналізовано сутність категорії «система банківського іпотечного кредитування фізичних осіб». Зокрема, іпотеку запропоновано розглядати як спосіб забезпечення виконання зобов'язань, за яким нерухоме майно, що є предметом застави, залишається у заставодавця або в третьої особи.

Відповідно, іпотечне кредитування розглядається як сукупність відносин між економічними суб'єктами, які виникають у процесі руху фінансових ресурсів від позикодавця до позичальника на основі дотримання принципів строковості, повернення, своєчасності, платності та обов'язкової забезпеченості нерухомим майном, яке залишається в користуванні позичальника.

Докладний розгляд окреслених дефініцій та пізнання сутності системи як універсального наукового поняття дозволило обґрунтувати зміст категорії «система банківського іпотечного кредитування фізичних осіб», яку запропоновано розуміти як цілісний об'єкт дослідження, частина кредитної системи країни, сукупність банківських установ та фізичних осіб, які взаємодіють між собою в процесі руху фінансових ресурсів від цих фінансових посередників до їхніх клієнтів на основі строковості, повернення, своєчасності, платності та обов'язкової забезпеченості нерухомим майном, і який взаємодіє з іншими системами та метою його функціонування є підвищення спроможності громадян у купівлі власного житла за допомогою позикових коштів банківських установ.

Література

1. Григорук І. О., Петрук О. М., Новак О. С. Розвиток системи іпотечного кредитування підприємств АПК. Монографія. Житомир, 2015. 160 с.

2. Гришова І. Ю., Черан Є. М. Деякі аспекти кредитного забезпечення пріоритетних галузей національної економіки України. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». 2015. № 12 (66). С. 117-121.

3. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі інституту довіри: теорія, методологія, практика. Монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 668 с.

4. Дуброва Н. П., Лепеха А. В. Теоретичні аспекти споживчого та іпотечного кредитування. Молодий вчений. 2017. № 1(41). С. 582-585.

5. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України від 19.06.2003 № 979-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15>.

Дячук Д. І., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЙОГО СКОРОЧЕННЯ

Актуальність дослідження. Державний борг виступає важливою складовою ринкової економіки. На сьогоднішній день важко знайти державу, яка була б спроможна обходитися без запозичень. Використання державою позик зумовлено нестачею власних фінансових ресурсів, які необхідні для фінансування державного бюджету. За умови ефективного використання залучені кошти можуть стати позитивним чинником економічного зростання, але в іншому випадку збільшення заборгованості призводить до фінансової кризи та порушення макроекономічної стабільності в державі.

Розв'язання проблеми обслуговування державного боргу є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні. Від характеру врегулювання боргової проблеми в значній мірі залежить бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти, а відтак, фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій. Необхідність розв'язання цих питань потребує пошуку шляхів вдосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми державного боргу присвячені праці західних науковців, а саме: Р. Барро, Дж. Бьюкенена, А. Лернера, Р. Масгрейва та ін. В Україні даній проблемі приділяли увагу: у контексті зовнішніх запозичень – А. Сендерович, Г. Ігнатова, В. Оспіщев; внутрішніх зобов'язань – С. Силантьєв; середовище розвитку державного боргу досліджували В. Андрущенко та В. Федосова.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні сутності державного боргу та способів управління ним; виявленні основних тенденцій і специфічних особливостей формування державного боргу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державний борг - це похідна від кількох компонентів: державної політики в усіх сферах життя країни, макроекономічної ситуації та поведінки економічних агентів. Як свідчать дані для різних країн, борг існує у всіх країнах за винятком кількох невеликих країн. Водночас рівень боргу суттєво різниться: наприклад у 2017 році від 9% від ВВП в Естонії до 237% ВВП в Японії.

Борг сам по собі не є шкідливим та небезпечним для держави та суспільства. Водночас він може збільшувати вразливість країни до шоків (напр. валютних). Тому в світі дедалі більше приділяють уваги оцінці стійкості державного боргу. Важливе значення має саме розмір боргу по відношенню до ВВП, оскільки він відображає спроможність держави в майбутньому обслуговувати свій борг і надалі розвивати економіку [2].

Серед основних причин боргу можна назвати макроекономічну ситуацію та державну політику в сфері економіки та фінансів. Досвід інших країн загалом, та України зокрема, свідчить, що борг зростає під час і після економічної / фінансової кризи:

- держави збільшують запозичення, щоб профінансувати поточні видатки на фоні скорочення доходів,
- борг по відношенню до ВВП зростає через девальвацію курсу національної валюти, яка є результатом кризи.

Саме це відбувалось в Україні під час кризи 2008-2009 років, а також у 2014-2015 роках.

При цьому економічна політика держави є також надзвичайно важливою причиною зростання боргу. Так, борг може збільшуватись, коли державі потрібно збільшити фінансування інфраструктурних проєктів, реформ, зокрема в медицині та освіті. Інвестиції в інфраструктуру та людський капітал, при правильно визначених пріоритетах, стимулюватимуть розвиток економіки в середньо- та довгостроковому періодах, що, в свою чергу, дозволить скоротити борг.

В Україні протягом останніх років збільшувалось фінансування таких інвестицій, але передусім за рахунок підвищення ефективності видатків та перерозподілу з інших статей. Водночас, внаслідок агресії Російської Федерації потребувала суттєвого підвищення інша стаття видатків - оборона та безпека, на яку ми зараз витрачаємо 5% ВВП. В умовах війни та втрати територій, фінансово-економічної кризи та потреби у збільшенні видатків на оборону та безпеку, Україні допомогли міжнародні партнери, надаючи нам пільгове фінансування: МВФ, Світовий Банк, ЄС, США, Японія, Канада та ряд інших партнерів [2].

Міжнародний досвід свідчить, що держави не визначають метою скорочення боргу до нуля, але визнають потребу його скоротити до певного рівня стійкості. Такий рівень залежить від темпів зростання економіки, відсоткової ставки, за якою країни позичають на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також від розвитку інституцій [1, с.13].

Динаміка зміни розміру державного боргу за 2013-2018 роки зображена на рис. 1.

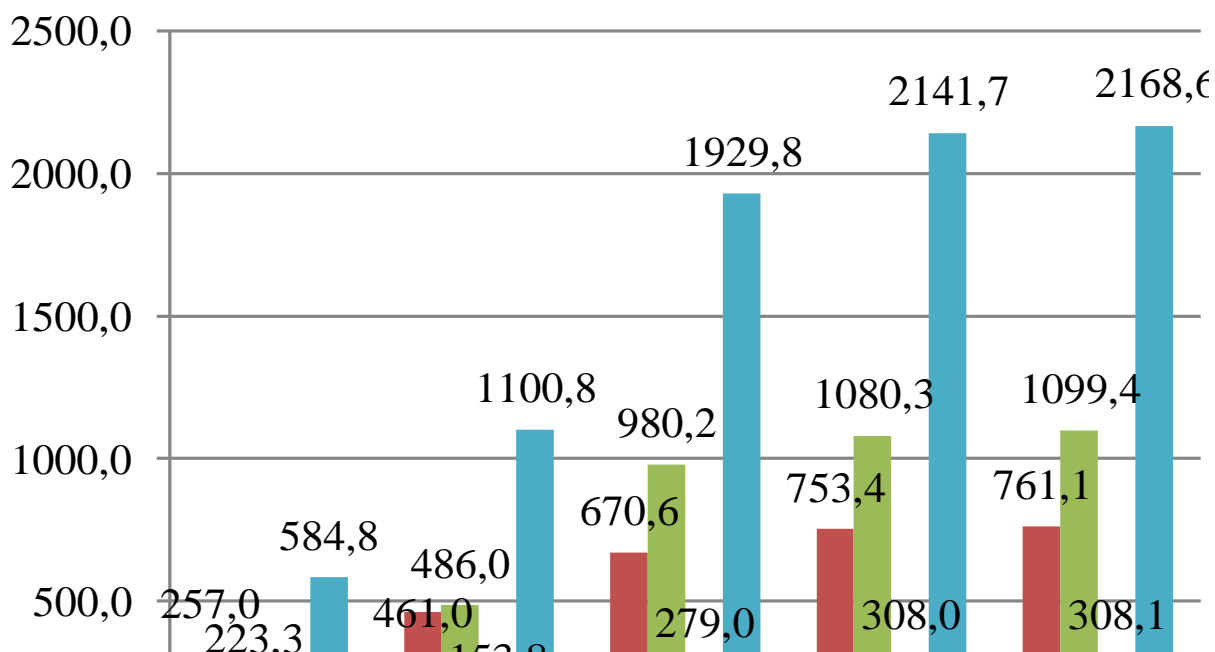

Рис. 1 – Динаміка державного і гарантованого державою боргу України та його складових за 2013-2018 рр.

Джерело: складено за даними [3]

Даний рисунок показує, що після 2013 року боргова позиція України характеризувалася висхідною траєкторією індикаторів боргового навантаження та порушенням їх безпечних рівнів. У 2017-2018 рр. відносні показники боргового навантаження помітно зменшилися, але боргові ризики продовжували залишатися високими. Величина державного і гарантованого державою боргу відносно ВВП зменшилася з пікового рівня 81% ВВП у кінці 2016 року до 71,8% ВВП у 2017 та до 61,4% ВВП у кінці 2018 року. Такі позитивні зміни обумовлювалися підвищенням реального обмінного курсу гривні та зростанням реального ВВП при незначному збільшенні номінальної суми внутрішнього і зовнішнього державного боргу [4].

У 2019 році уряд ухвалив другу ітерацію Середньострокової стратегії управління державним боргом, розроблену Міністерством у новому форматі. Планується, що борг буде знижено до 43% на кінець 2022 року. В Стратегії визначено чотири цілі:

- збільшення частки державного боргу у національній валюті;
- продовження середнього строку до погашення і забезпечення рівномірного графіка погашення державного боргу;
- залучення довгострокового пільгового фінансування;
- продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та подальше удосконалення політики управління державним боргом [2].

Для розв'язання проблеми заборгованості в довгостроковому періоді необхідне «оздоровлення» самої економіки, оскільки без забезпечення динамізму її розвитку і реальної, відчутної ефективності фінансова стабільність в країні буде короткочасною і відносною незалежно від того, які прогресивні фінансові заходи використовуються для її підтримки.

Література

1. Богдан Т. П. Боргова політика держави в умовах глобальної нестабільності [Текст] / Т. П. Богдан // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 4–17.
2. Державний борг: правда і життя. ЛІГА:ЗАКОН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.ligazakon.net/ua/analytics/188208_derzhavniy-borg-pravda-zhittya
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg_osn_inf
4. Аналіз управління державним боргом України у 2018 році. Експертно-аналітичний центр «Оптіма» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://optimacenter.org>

**Срмолінська Н. В., Побережна Ю. О., Приступа Л. А.,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Проблема забезпечення фінансової стійкості банків має важливе значення для ефективного функціонування сучасних економічних систем, оскільки обумовлює можливості їх додаткового фінансування та стабільність економічного відтворення, особливо в умовах динамічного зовнішнього середовища.

Системний підхід до аналізу фінансової стійкості банків, створення сучасного аналітичного інструментарію оцінювання якості ресурсної бази та банківських активів, ефективний ризик-менеджмент визначають основні напрями підвищення конкурентоспроможності українських банків, що визначає необхідність та актуальність подальших досліджень у даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти фінансової стійкості вітчизняних банків досліджено у наукових працях О. Барановського, О. Васюренка, В. Вітлінського, О. Вовчак, О. Дзюблюка, Ж. Довгань, М. Зверякова, І. Івасіва, Л. Примостки та інших.

Мета статті полягає у визначенні необхідності та важливості проведення аналітичного оцінювання у процесі управління фінансовою стійкістю вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Для формування цілісного уявлення щодо досліджуваних питань, розглянемо визначення поняття «фінансова стійкість», що походить від англійського «financial stability» та в перекладі з англійської мови означає – фінансова стійкість або стабільність. Сам термін «стійкість» більшість вчених трактує як здатність будь-якої системи підтримувати певні властивості та характеристики на незмінному рівні. В цьому сенсі слід погодитись з вченими-економістами, які розглядають стійкість як здатність системи підтримувати основні характеристики на стабільному рівні в умовах коливань ринку, адекватно протистояти впливу зовнішніх факторів і забезпечувати довгострокову динамічну рівновагу [1].

У широкому значенні стійкість свідчить про спроможність об'єкта, системи виконувати свої функції незважаючи на вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Таким чином, поняття «стійкість» є близьким за значенням до понять стабільності, постійності, сталості, надійності. Саме тому, досить частим є отождення цих понять, що ускладнює розмежування таких економічних термінів, як «фінансова стійкість», «фінансова стабільність», «фінансова надійність», «фінансова платоспроможність».

Дослідження фахової літератури засвідчує, що зазначені поняття знаходяться у тісному взаємозв'язку та у поєднанні дозволяють досягнути ефективного рівня функціонування об'єкта, оскільки характеризують його стан з різних сторін. Тобто фінансова стійкість банків – це комплексна характеристика, що визначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням банківських ресурсів і активів за умови підтримання на

достатньому рівні ліквідності, платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків. Рівень фінансової стійкості банків визначається наступними показниками: рівень капіталізації; якість активів; якість зобов'язань; рівень платоспроможності та ліквідності; рівень прибутковості; якість управління капіталом, активами та зобов'язаннями; рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними [2; 3; 4].

Національні банківські системи виступають об'єктом регулювання з боку державних органів влади і вважаються найбільш за регульованими. З визначенням ролі банківської системи в економіці регулювання набуває ознак системності за рахунок пошуку раціональних і ефективних форм втручання держави в банківську діяльність. Державне регулювання відносин у банківській системі виступає ключовим компонентом загальнодержавної політики.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України» [5] банківське регулювання – одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

При визначенні функцій загальнодержавних суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків слід виходити з того, що Національний банк України виступає головною інституцією у координації і узгодженості дій у прийнятті рішень щодо банківської системи. Національний банк України посідає одну з ключових позицій у механізмі управління банківською системою та здійснює адміністративне і індикативне регулювання.

До основних функцій Національного банку України у процесі управління фінансовою стійкістю банків слід віднести наступні:

- встановлення цільових орієнтирів для динамічного розвитку банківської системи;
- взаємоузгодження дій з іншими суб'єктами управління для забезпечення фінансової стійкості банків; - -
- відновлення довіри до банківської системи з боку вкладників і інвесторів;
- активізація діяльності банків із залучення коштів та їх трансформації у кредити для реального сектора економіки;
- поглиблення інтеграції банків у світовий фінансовий простір;
- адаптація законодавчої та нормативно-правової баз України до вимог законодавства Європейського Союзу і Базельського комітету з питань банківського нагляду і регулювання.

Щороку, починаючи з 2018 року, Національний банк проводить оцінку стійкості банків. Оцінка стійкості передбачає оцінку якості активів (asset quality review - AQR), а для найбільших банків ще й стрес-тестування. Результати проведеної оцінки у розрізі банків оприлюднюються наприкінці кожного року [6].

Оцінка стійкості проводилася у три етапи: 1. Оцінка якості активів та прийнятності забезпечення. Оцінка проводилася зовнішніми аудиторами для усіх банків. 2. Екстраполяція результатів першого етапу, оцінка достатності та потреби в капіталі. Другий етап проводився у разі виявлення некоректного відображення якості активів банками під час першого етапу. 3. Стрес-тестування (СТ), оцінка достатності та потреби в капіталі.

Використовувалося 2 макроекономічні сценарії – базовий та несприятливий. Роль базового сценарію – створити базу порівняння для несприятливого сценарію. Об'єктами стрес-тестування виступали 24 банки, на які сукупно припадає понад 90% активів банківського сектору. Для стрес-тестування обиралися банки, найбільші за середнім значенням двох показників: зважені на ризик активи та депозити фізичних осіб. НБУ проводив стрес-тестування кредитного та ринкового ризиків (процентного та валютного).

За результатами стрес-тестування встановлено потребу у капіталі для 8-ми банків за двома сценаріями і для 5-ти банків лише за несприятливим сценарієм. Сума потреби у капіталі за базовим сценарієм у 1-му році становить 6,1 млрд грн та зростає до 42,1 млрд грн за всі роки у несприятливому сценарії [6]. Банки забезпечували покриття нестачі у капіталі шляхом виконання програми капіталізації та/або плану реструктуризації.

У 2019 році Національний банк України змінив підходи до визначення результатів оцінки стійкості банків і банківської системи, зазначені зміни затверджені постановою Правління Національного банку України від 17 січня 2019 року № 21 "Про затвердження Змін до Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України" і набувають чинності з 26 січня 2019 року. Зокрема, визначатиметься необхідний рівень нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу та нормативу достатності основного капіталу за результатами оцінки стійкості банків. При цьому, НБУ дозволив банкам досягати необхідного рівня цих нормативів до кінця 2019 року шляхом як збільшення розміру капіталу, так і реструктуризації активів або зобов'язань банку.

Висновки. Таким чином, фінансова стійкість – це макроекономічна характеристика як усієї банківської системи, так і окремого банку як складового елемента даної системи.

В сучасних умовах постійної зміни ринків, посилення конкурентної боротьби, поглиблення кризових явищ в економіці країни в цілому та банківській системі зокрема перед вітчизняними банками виникає необхідність глибокої оцінки їх фінансової стійкості, а також пошук способів її підвищення.

Ключовим суб'єктом управління фінансовою стійкістю банків, що діє на макрорівні є Національний банк України, яким для виявлення вразливих точок банківського сектору і окремих банків запроваджено оцінювання стійкості банків.

Література

1. Kozmenko O. Modeling the stability dynamics of Ukrainian banking system / O. Kozmenko, O. Kuzmenko // Banks and Bank Systems. – 2013. – Volume 8, Issue 2. – P. 55.
2. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48-51.
3. Глушко О. В. Фінансова стійкість як категорійне поняття / О. В. Глушко // Науковий вісник НЛТУ

України. – 2011. – № 21. – С. 171-175.

4. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – 316 с.

5. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України від 20.05.1999, №679-Х / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

7. Про затвердження Змін до Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 17 січня 2019 року № 21/ Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

Качула А. Г., Коляда Т. А.
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ БЮДЖЕТУ М. ЛУЦЬК)

Актуальність дослідження. На сьогодні однією з особливостей бюджетного процесу в Україні є запровадження середньострокового бюджетного планування. Воно передбачає посилення зв'язку між стратегічним і бюджетним плануванням, між пріоритетами держави та ресурсними можливостями бюджету, підвищення ефективності і результативності бюджетних витрат. Важливо, що для забезпечення єдності бюджетної системи передбачено запровадження середньострокового бюджетного планування і на рівні місцевих бюджетів шляхом складання місцевих фінансових планів на три роки. Тому дослідження середньострокового бюджетного планування місцевих бюджетів є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань реалізації довгострокового планування займалися такі видатні науковці-практики, як М. Азаров, М. Афанасєв, Т. Ахмед, Т. Єфименко, А. Єпіфанов, І. Запатріна, Т. Коляда, Г. Маркович, Ю. Пасічник, Ф. Ярошенко, І. Потеряйло та ін. Водночас актуальними залишаються дослідження щодо перспектив та особливостей запровадження трирічного планування на місцевому рівні.

Мета статті. Визначити особливості середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та здійснити аналіз прогнозних показників місцевих бюджетів на прикладі бюджету м. Луцьк.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні проходить реформа бюджетної децентралізації. Середньострокове бюджетне планування на місцевому рівні відіграє важливу роль в період проведення реформи. Воно дозволяє враховувати ймовірний середньостроковий фінансовий розвиток при щорічному прийнятті бюджетних рішень; при нових заходах, проектах реформ, законах тощо своєчасно розуміти їх повні масштаби; своєчасно оцінити простір дій бюджетної політики на наступні роки; покращити співпрацю між органами, відповідальними за складання бюджету та бюджетного прогнозу центрального та місцевого рівня влади [2].

Місто Луцьк є адміністративним центром Волинської області без районного поділу, тобто бюджет міста має лише один рівень – міський. Розглянемо особливості формування і виконання бюджету м. Луцьк за доходами протягом 2018 року. Доходи бюджету м. Луцьк становлять 2653,2 млн. грн. У структурі бюджету м. Луцьк у 2018 рр. переважають офіційні трансферти. Вони становлять 1318,9 млн. грн. Податкові надходження займають друге місце у структурі бюджету та становлять 1168,7 млн. грн. Неподаткові надходження у 2018 р. становлять 161,0 млн. грн., а доходи від операцій з капіталом – лише 4,6 млн. грн. [3].

Проаналізуємо прогнозні показники доходів місцевого бюджету Луцька на 2019-2020 роки (табл.1)

Таблиця 1

Прогнозні показники доходів міського бюджету на 2019 та 2020 роки

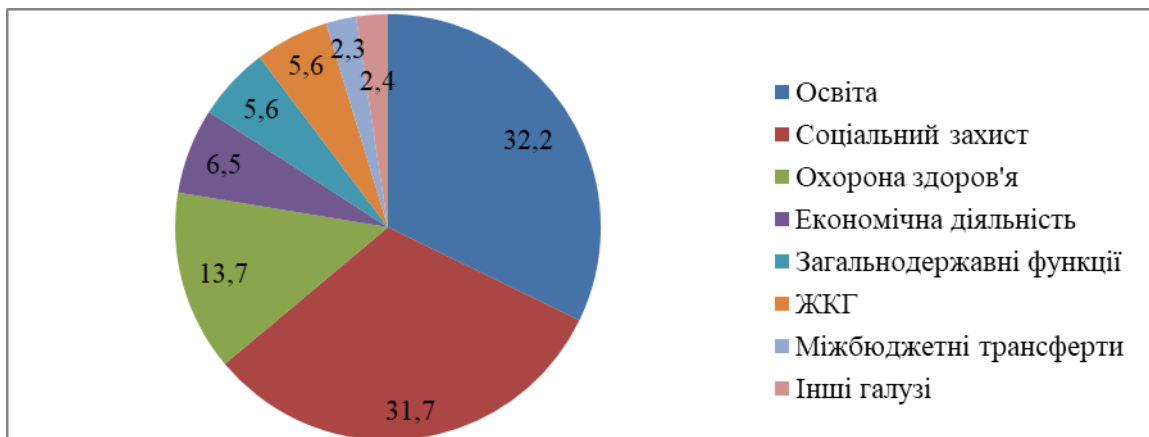
Показники	Обсяг, млн. грн.	
	2019 рік (прогнозний)	2020 рік (прогнозний)
Загальний фонд – всього, в т.ч.:	1334,1	1487,8
Податок та збір на доходи фізичних осіб	898,8	1051,6
Акцизний податок	92,2	59,0
Місцеві податки	297,0	327,2
Інші надходження	46,2	50,0
Спеціальний фонд – всього, в т.ч.:	80,0	82,7
Бюджет розвитку	61,0	63
Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	15,0	15,0
Кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим та майна, що перебуває в комунальній власності	1,0	1,7
Кошти від продажу землі	3,0	3,0
РАЗОМ ДОХОДІВ	1414,1	1570,5

Джерело: складено авторами на основі [1]

З табл.1 можна зробити наступні висновки. Загальний фонд бюджету м. Луцьк у 2019 р. становитиме 1334,1 млн. грн., а у 2020 р. – 1487,8 млн. грн. Темп приросту становитиме 11,52%. Питому вагу у загальному фонді займатиме податок на збір на доходи фізичних осіб: у 2019 р. 67,4%, у 2018 р. – 70,7%. Спеціальний фонд у 2019 р. становитиме 80 млн. грн, а у 2020 р. – 82,7 млн. грн. В цілому в 2019 р. прогноуються доходи в обсягу 1414,1 млн. грн, а у 2020 р. – 1570,5 млн. грн. Темп приросту становитиме 11,1%.

Основними факторами, що впливатимуть на зростання доходів, будуть: підвищення рівня мінімальної заробітної плати на підприємствах, установах виробничої та бюджетної сфер; здійснення контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності, які приховують отримані доходи, виплачують заробітну плату з порушенням вимог податкового законодавства (проведення позапланових документальних, оперативних перевірок, у тому числі спільно з іншими контролюючими органами, з питань виявлення фактів ухиленнь від оподаткування заробітної плати, видачі її за рахунок «тіньових» коштів (виплати заробітної плати у «конвертах», ведення подвійної бухгалтерії, тощо) [1].

Розглянемо структуру видатків загального фонду бюджету м. Луцьк за галузями на 2018 рік (рис. 1).

Рис.1. Структура видатків бюджету м. Луцьк на 2018 р.,%

Джерело: складено авторами на основі [4]

З рис. 1. можна зробити наступний висновок. У 2018 році в структурі видатків бюджету м. Луцьк найбільша питома вага належала видаткам на фінансування на освіту – 32,2% (865,0 млн. грн), соціальний захист – 31,7% (852,2 млн. грн) та охорону здоров'я – 13,7% (368,9 млн. грн.). Міжбюджетні трансферти займали лише 2,3%, що свідчить, що місцевий бюджет набуває самостійності у виконанні місцевого бюджету.

Також важливо розглянути прогноз видатків бюджету м. Луцьк на 2019-2020 рр. (табл.2). Прогноз видатків бюджету міста на 2019-2020 роки розроблено на основі відповідних макроекономічних показників, а також показників доходної частини бюджету.

Таблиця 2

Прогнозні показники видатків міського бюджету на 2019 та 2020 рр.

Показники	Обсяг, млн. грн.	
	2019 рік (прогнозований)	2020 рік (прогнозований)
Загальний фонд – всього, в т.ч.:	1090,3	1142,6
Органи місцевого самоврядування	150,7	157,7
Освіта	532,8	556,5
Охорона здоров'я	84,5	88,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	68,2	70,9
Житлово-комунальне господарство	90,1	94,2
Транспорт	35,0	36,8
Культура і мистецтво	27,3	28,1
Фізична культура і спорт	21,0	22,6
Обслуговування боргу	10,1	11,8
Інша діяльність	23,9	26,4
Реверсна дотація	46,7	49,0
Спеціальний фонд – всього, в т.ч.:	451,0	437,9
Видатки бюджету розвитку	390,0	374,9
Видатки спеціального фонду	61,0	63,0
РАЗОМ ВИДАТКІВ	1541,3	1580,5

Джерело: складено авторами на основі [1]

З таблиці 2 можна зробити наступні висновки. У 2019 р. плануються видатки у розмірі 1541,3 млн. грн., а у 2020 р. – 1580,5 млн. грн., тобто видатки бюджету будуть зростати. Темп приросту 2,5%. Найбільшу питому вагу у 2019 р. займатимуть видатки на освіту 34,6%, видатки на бюджет розвитку – 25,3%, місцевого самоврядування –

9,8%, а найменшу – обслуговування боргу 0,6%, культура і мистецтво 1,4%. Витрати місцевих бюджетів на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у 2019-2020 роках зростатимуть у середньому на 10 відсотків.

Висновки. Середньострокове планування бюджетних показників на місцевому рівні відіграє важливу роль в економіці країни, адже сприятиме взаємоузгодженості бюджетної та регіональної політики в адміністративно-територіальних одиницях. Однак чинна законодавча база України не містить окремого документу, який би регулював питання запровадження стратегії у бюджетному процесі. При цьому стратегічні планові документи мають бути узгоджені за цілями на державному і місцевому рівнях, та синхронізовані за часом на довгострокову, середньострокову і короткострокову перспективу [5, с.135]. Щодо прогнозування показників бюджету м. Луцьк, то упродовж 2019-2020 років остерігатиметься динаміка до зростання доходів та видатків бюджету. Доходи бюджету становитимуть 1570,5 млн.грн., а витрати – 1580,5 млн. грн., тобто остерігатиметься дефіцит бюджету, але допустимий.

Література

- 1.Слова А. М. Прогнозні показники бюджету міста на 2019-2020 роки в новій редакції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://webcache.googleusercontent.com/search>
- 2.Маркович Г. М. Середньострокове бюджетне планування на державному та місцевому рівнях / Г.М. Маркович // Економічна думка. – 2019. – №1. – С.1-4.
- 3.Офіційний сайт Державного веб-порталу бюджету для громадян [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua>.
- 4.Офіційний сайт Луцька міська рада [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.lutskrada.gov.ua/budget>.
- 5.Коляда Т.А. Необхідність запровадження бюджетного стратегування в умовах посткризової трансформації соціально-економічної системи // Т. А. Коляда // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 49 (1). – С. 131-137.

Клішина М. С., Коляда Т. А.
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Інтеграційні процеси є основою міжнародних відносин, що визначає теперішній та майбутній розвиток країни і саме тому практично всі країни приймають участь хоча б в одному з них. Крім того, інтеграційний вплив відчувають і ті країни, які не входять до інтеграційних об'єднань. У Європі таким інтеграційним угрупованням є Європейський Союз (ЄС).

Європейський Союз являє собою об'єднання країн задля досягнення миру та добробуту шляхом спільної праці. Країни-члени ЄС створили спільні інституції, яким надано частину їх національних повноважень для того, щоб діяльність у сфері спільних інтересів держав регулювалась та контролювалась демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні [1].

Що стосується відносин України з ЄС, то тут ситуація невтішна, оскільки дані стосунки почалися після здобуття Україною незалежності у 1991 р. і на цьому закінчилися. Таким чином, головним надбанням України є лише її визнання на міжнародній арені всіма країнами-учасницями та їхніми владними органами, а також тісне співробітництво з деякими країнами-членами Євросоюзу.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день головними напрямками співпраці України та ЄС є енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу [2, с. 121].

Діючою правовою основою взаємовідносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка стала початком співпраці України та ЄС з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань [2, с. 122].

Для вступу до Євросоюзу, країна-кандидат має відповідати Копенгагенським критеріям, серед яких головними є:

- дотримання демократичних принципів прав людини; – верховенство закону;
- наявність конкурентоспроможної ринкової економіки, яка здатна конкурувати на внутрішньому ринку ЄС;

- визнання загальних правил і стандартів ЄС;
- прийняття встановленого комплексу інституційних і юридичних норм євроінтеграції [1].

Крім того, відповідно до прийнятого у березні 2012 року Фіскального договору всі країни-учасниці Євросоюзу зобов'язані запровадити єдині обов'язкові бюджетні правила у національні бюджетні системи, зокрема:

- дефіцит бюджету окремих країн має бути не більше 0,5% ВВП. Даний підпункт вже є проблемним для виконання, оскільки за міжнародними стандартами дефіцит державного бюджету не має перевищувати 3% ВВП, а бюджетний дефіцит в нашій країні перейшов допустимі межі в декілька разів;

- затвердження боргових меж. Боргова ситуація нашої країни має негативні тенденції, оскільки ми маємо велику кількість боргових зобов'язань, що викликає залежність від іноземних інвесторів. А відсутність боргових меж викликана тим, що законодавство прагне до соціально-економічного розвитку шляхом рефінансування, що чинить негативний вплив на загальну економічну ситуацію в країні, тобто виникає парадокс.

Позитивними наслідками у відносинах Україна – ЄС є:

– запровадження Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України, яке набуло чинності з 11 червня 2017 року;

– набуття з 1 вересня 2017 року чинності Угоди про Асоціацію з Україною;
– розширення торгівельних преференцій для України, що стосуються збільшення квот на експорт продукції українського АПК і зниження мит на промислову продукцію [1].

Членство України в Європейському Союзі має як позитивні так і негативні наслідки. Початок 2019 р. навряд чи можна назвати “проривним” у відносинах Україна-ЄС з огляду на проведення президентської та парламентської виборчих кампаній, коли основний фокус уваги був зосереджений переважно на внутрішню ситуацію у країні. Прийняття в Парламенті часто непопулярних реформ на виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС (УА) затягнулося і в подальшому може саботуватися.

Однак зрозуміло, що саме від нової української влади залежатимуть якість і темпи просування країни до європейської спільноти: чи здійснюватиметься ефективна динамічна модернізація України відповідно до європейських стандартів, чи зберігатимуться повільні темпи інтеграції, які навряд чи можна назвати задовільними [3, с. 332].

До позитивних наслідків належать:

– стабільність політичної системи, залучення до Спільної європейської політики безпеки та оборони (СЄПБО), адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, реформування недієздатного національного судочинства;

– забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу, додаткові інвестиції в економіку, впровадження стандартів ЄС у виробництві, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, отримання позитивного сальдо торгівельного балансу;

– ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування населення, забезпечення високого рівня життя населення;

– поширення української культури в країнах ЄС.

В свою чергу, негативні наслідки включають:

– часткова втрата суверенітету, невизначеність стратегії розвитку ЄС, погіршення відносин з країнами СНД та іншими країнами;

– втрата конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін, квотування певних видів товарів, можливе переміщення в Україну шкідливих виробництв;

– ускладнення візового режиму зі східними сусідами, проблеми відтоку кадрів;

– розмивання національної самобутності України [4, 5].

Отже, відносини України та Євросоюзу знаходяться на базовому рівні і мають волатильний характер. Тобто Україна має тенденції і можливості до вступу в ЄС, але все ж існують проблемні питання які слугують важливою перешкодою на євроінтеграційному шляху України. Даний шлях триває вже не одне десятиліття і не відомо скільки ще триватиме, тому Україні необхідно докладати значних зусиль для досягнення своїх цілей та адаптуватися до постійних змін, що відбуваються в Європейському Союзі.

Література

1.Смачило Т. В., Гірчиця Т. П. Стан та перспективи української євроінтеграції / Т.В. Смачило, Т.П. Гірчиця // Тернопільський національний економічний університет. – «Молодий вчений», 2017. – № 11 (51).

2.Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції (Львів, 31 жовтня 2017 року). – Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – 157 с.

3.Muzychenko G. Impact of European integration processes on the necessity of long-term budget planning introduction in Ukraine / G. Muzychenko, T. Koliada, I. Churkina // Baltic Journal of Economic Studies. – 2017. – Vol 3, No 5. – P. 329-333.

4.Юрчик І. Б. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство / І. Б. Юрчик, В. А. Урбанович // Науковий огляд. – 2016. – № 3(24). – С. 29–34.

5.Тихомирова Є. Б. Європейський вимір глобалізації / Є. Б. Тихомирова // Політичне життя. – 2016. – № 3 – С. 155–160.

**Левчук Ю. Л., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Розвиток сфери виробництва під впливом науково-технічного прогресу, перехід до економіки знань, а також обраний Україною шлях до євроінтеграції та підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоздатності вітчизняних товарів вимагає нагального пошуку та впровадження методів оновлення матеріально-технічної бази і модифікації основних фондів суб'єктів господарювання різних форм власності. Одним з таких методів є фінансовий лізинг. Отже, в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки дослідження процесів здійснення, регулювання та активації фінансового лізингу набуває особливої актуальності. Це пов'язано з необхідністю теоретичного осмислення і практичного вирішення цілого ряду важких задач, що стоять перед нашим суспільством, перш за все задач структурної перебудови української економіки і розвитку в ній конкурентних начал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий лізинг знаходиться у колі наукових інтересів багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Так, дослідженню проблем розвитку фінансового лізингу в Україні

присвячені праці таких вчених-економістів, як: О. В. Борисюк, Н. М. Внукова, М. М. Дученко, Б. Л. Луців, О. О. Міщанчук, С. В. Науменкова, Т. В. Павленко та інших. Зауважимо, що ще донедавна окремі науковці висловлювались про приреченість, неефективність і нежиттєздатність фінансового лізингу, відсутність у країні реальних можливостей для його застосування. Проте, фінансовий лізинг в Україні функціонує і розвивається доволі впевнено. Доказом цього є наявність великого попиту на лізингові операції, сприятлива економічна ситуація в країні, наявність потенційних лізингодавців і переваги лізингового механізму для всіх суб'єктів цих відносин, у тому числі для держави. Разом із тим, варто зазначити, що існує ще низка питань, які стосуються як змістової характеристики самого процесу здійснення фінансового лізингу, так і підходів щодо його активізації в Україні.

Метою статті є дослідження суті фінансового лізингу, сучасного стану та особливостей розвитку фінансового лізингу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий лізинг є найбільш поширеним видом лізингу, що передбачає виплату орендарем протягом періоду дії угоди суми, яка покриває повну вартість майна або більшу її частину, а також прибуток орендодавця.

Закон України «Про фінансовий лізинг» визначає фінансовий лізинг як вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [1].

Отже, ідея фінансового лізингу є дуже простою і полягає вона у поєднанні оренди з кредитом, щоб створити фінансовий інструмент з економічно привабливими характеристиками.

Сьогодні фінансовий лізинг є ефективним фінансовим інструментом інвестування розвитку економіки. Прикладом цього може слугувати той факт, що через лізинг у Європі фінансується в середньому 25-30 % усіх інвестицій. Крім того, це один із найпоширеніших у світовій практиці методів фінансування технічного оснащення та оновлення виробництва, який має давні традиції. У країнах із розвинутою ринковою економікою лізинг становить майже третину інвестицій в основні засоби, а в решті країн із високими показниками росту – від 10 до 15 % (в Україні – лише 1,5 %). У таких країнах Східної Європи, як Естонія, Чеська Республіка, Угорщина, Польща співвідношення річного обсягу ринку лізингу та ВВП коливається від 2 до 5 % (в Україні – всього 0,3 %). Однією з головних причин стрімкого та успішного розвитку лізингового ринку в провідних країнах світу є сприятлива державна політика у сфері регулювання лізингових операцій, зокрема фінансового та податкового законодавства [2].

В Україні станом на початок 2019 року було зареєстровано 551 установу, що мають дозвіл на здійснення фінансового лізингу (280 фінансових компаній, 88 банків та 183 юридичні особи, що не є фінансовими установами) [3]. За даними Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» лідерами за обсягами нового бізнесу в 2018 році стали такі компанії, як: «ОТП – Лізинг» (7,267 млрд грн); «УЛФ – Фінанс» (2,594 млрд грн); «Порше Лізинг Україна» (1,3млрд грн). В 2018 році найвищі темпи зростання нового бізнесу у порівнянні з минулим роком продемонстрували компанії: «Лта» (+169%); «ОТП –Лізинг» (+83%); «УЛФ – Фінанс» та «ВФС Україна» (+76%) [4].

Станом на 01.01.2019 загальний обсяг портфелю лізингових компаній – членів Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» (об'єднує більше 70% ринку) становить 15,545 млрд грн. Стрімке зростання ринку майже на 34,9% або 4,021 млрд грн) в порівнянні з 2017 року зовсім не дивує. Україна повторює світові тренди, де лізинг став конкурентом традиційному банківському кредитуванню. Лізингове фінансування малого та середнього бізнесу стає одним із найважливіших драйверів економічного зростання.

Лідерами за приростом лізингового портфелю у 2018 році стали компанії: Адванс – лізинг (+ 152%); Кредобанк (+110%); ВФС Україна (+71%) [4].

Збільшення обсягів фінансування предметів лізингу відбувається як за рахунок активізації роботи з клієнтами, які раніше мали досвід роботи з лізинговими компаніями, так і за рахунок налагодження більш якісної співпраці з представниками малого і середнього бізнесу.

Основними галузями по вартості договорів стали транспорт (-2%) і сільське господарство (+1,3%). Ці галузі разом формують близько 47% усієї вартості договорів. Галузями з найвищою динамікою зростання є: комп'ютерна та телекомунікаційна сфера (+188,8%), переробна промисловість (+170,6%), металургія (+24,9%). Галузями ж із найбільшим уповільненням є: легка промисловість (-98,9%), хімічна промисловість (-25,1%), харчова промисловість (-20,9%). Динаміка зростання вартості договорів уповільнилась з 15,2% до 3,3%, а динаміка їх кількості прискорилась з -2,2% до 7,0%. Юридичні особи – лізингодавці утримують 98,6% усієї вартості договорів та 96,4% усієї їх кількості. Самий розповсюджений термін дії договорів – від 2 до 5 років на суму 18,9 млрд. грн., що складає 69% усіх укладених договорів [4].

Серед напрямків зростання ринку лізингу, в т.ч. й фінансового лізингу, варто виокремити такі заходи, як:

– пошук нових джерел фінансування лізингових компаній, оскільки в Україні майже немає внутрішніх ринків капіталу, а отримання фінансових ресурсів через короткострокові та дорогі банківські кредити є малоефективним. Позитивними буде робота з міжнародними організаціями та фінансовими компаніями;

– в Україні лізинговий бізнес сконцентрований у транспортному та сільськогосподарському секторах. Одночасно, велика потреба в таких послугах існує в сфері ІТ, медицині, дорожньому будівництві, міському транспорті, утилізації відходів та інших галузях. Є очевидний потенціал для проникнення лізингу в нові сегменти економіки завдяки ринковому попиту;

– необхідно оновити нормативно-правову базу лізингу, оскільки останні зміни до законодавства вносились у 2004 році. Новий закон повинен містити норми, що посилюють захист прав як лізингодавців, так і лізингодержувачів, а також для приведення лізингової діяльності в Україні у відповідність до міжнародної практики;

– пріоритетом галузі повинна стати кампанія щодо підвищення рівня обізнаності споживачів та державних службовців щодо лізингу як інструмента доступу до фінансування бізнесу, зокрема малого та середнього. Це може бути реалізоване у вигляді навчальних програм та інформаційно-освітніх заходів для представників органів влади, навчання для фахівців галузі; обмін досвідом і проведення конференцій. Для реалізації цієї мети має бути розроблена чітка стратегія та довгостроковий план.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про те, що сьогодні фінансовий лізинг є вкрай важливою формою фінансування придбання засобів праці для виробників, що розширюють виробництво та збут власної продукції. Для самих лізингодавців, фінансовий лізинг є вигідною формою здачі майна, яка супроводжується високим рівнем лізингових платежів. Водночас відмітимо, що розвиток вітчизняного лізингового ринку знаходиться під тиском, який є результатом політичної нестабільності. Проте перспективи розвитку фінансового лізингу є, оскільки Україна обрала чіткий курс у напрямку вступу до Європейського Союзу. Однак, законодавча система поки що не забезпечує стабільної бази для лізингу; тривалість та невизначеність судових розглядів змушує лізингові компанії до здійснення ретельної оцінки усіх ризиків до укладення договорів лізингу. З метою сприяння зростанню вітчизняного ринку лізингу варто розробити додаткові законодавчі акти, надати технічну підтримку, проводити роботу з потенційними лізингоотримувачами з метою інформування їх про перспективи, які може забезпечити їм фінансовий лізинг.

Література

1. Закон України «Про фінансовий лізинг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/9780> (дата звернення 10.11.2019)
2. Дученко М. М., Павленко Т. В. Стан та перспективи розвитку лізингової галузі в Україні. Ефективна економіка. 2019. Вип. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6849> (дата звернення 10.11.2019)
3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/> (дата звернення 10.11.2019)
4. Українське об'єднання лізингодавців. URL: <http://uul.com.ua/> (дата звернення 10.11.2019)

Никорак І. П.

**Інститут міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ**

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН В ГЛОБАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Актуальність дослідження. Ринок технологій та інновацій на сучасному етапі розвитку все більше глобалізується завдяки розвитку світового інноваційного середовища, телекомунікаційних мереж, реорганізації принципів створення та ведення бізнесу, мобільності робочої сили та стимулюванню розвитку інноваційних підприємств. Економічна інтеграція країн до глобального ринку технологій та інновацій дозволяє реалізувати інтереси держави та виробників, забезпечує розвиток та поглиблення міжнародного науково-технологічного співробітництва. З іншої сторони, глобальний ринок технологій та інновацій напряму впливає на національну інноваційну систему усіх країн світу та їх конкурентоспроможність. Отже, конкурентоспроможність країни на глобальному ринку технологій та інновацій пов'язано передусім з вибором ефективної моделі її інтеграції.

Виклад основного матеріалу. До найбільш важливих аспектів економічної інтеграції країни, здатним виступати в якості критеріїв для виділення моделей інтеграції, можна віднести наступні (рис. 1.) [4].

Рис. 1. Загальні аспекти економічної інтеграції країни

Джерело: побудовано автором на основі [4].

Таким чином, теоретично можлива розробка безлічі типологій моделей інтеграції, проте в даному контексті, з урахуванням унікальності більшості інтеграційних проєктів, виникає питання про її практичну доцільність. У зв'язку з цим необхідною є оцінка можливостей типологізації моделей інтеграції на основі різних параметрів для визначення потенціалу їх використання при аналізі конкретних інтеграційних проєктів.

Аналіз праць з цієї проблематики показав, що на даному етапі можна виділити 3 групи механізмів інтеграції, що мають найбільше значення для її розвитку [5, 6]:

- наднаціональні механізми інтеграції;
- міждержавні механізми, спрямовані на сприяння інтеграційному процесу;
- недержавні механізми інтеграції, ініційовані бізнес-структурами країн, що інтегруються.

На практиці кожна з цих груп включає у себе численні інструменти, в результаті чого діючі регулятивні механізми інтеграції формують складну різнорівневу мережеву структуру, в формуванні та функціонуванні якої беруть участь різні державні та недержавні актори. При цьому, з урахуванням тенденції до зниження загального рівня бар'єрів на шляху транскордонного руху товарів, послуг, капіталу і робочої сили в сучасному світі, роль наднаціональних регулятивних механізмів інтеграції за останні десятиліття дещо знизилася, в той час як значення міждержавних і недержавних механізмів зрощування економік, навпаки, зросла.

Вчені виділяють наступні групи чинників формування глобального ринку технологій та інновацій: інтеграційні / глобальні, економічні, технологічні, правові, політичні, соціальні інші.

Глобалізація економічних зв'язків, інтернаціоналізація виробництва, відкритість національних економік, лібералізація світової торгівлі, трансфер технологій надали конкуренції глобальний характер. На даному етапі загострення протиріч і посилення конкуренції впливає як на світовий ринок вцілому, так і національні ринки. Конкурентоспроможність товарів і послуг на світових ринках стали головною умовою успіху господарської діяльності тих чи інших країн, корпорацій і окремих інноваційних суб'єктів.

Висновки. Отже, на сучасному етапі на глобального ринку технологій та інновацій найбільше проявляється динаміка процесів інтернаціоналізації та глобалізації, що створює підґрунтя для ефективного розвитку всіх сфер суспільства і формування глобальної інноваційної системи. Основу сучасного технологічного укладу, становлять електронна промисловість, обчислювальна техніка, інформатика, роботобудівництво, нано- та біотехнології.

Література

1. Марко Є. І. Необхідність і проблеми формування інформаційного ринку: глобалізаційний вимір // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №12. – С. 19-25.
2. Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія / За заг. ред. В. В. Рокочої. – К.: Університет «КРОК». – 2013. – Т. 1. – 238 с.
3. Шевчук О. Б. Глобально-інформаційна економіка та синергетичний підхід до її дослідження. – К.: Фенікс, 2004. – 112 с.
4. Гальчинський А. Політична нооекономіка. – К.: Либідь, 2013. – 472 с.
5. Єрмошенко М. М. Нова парадигма економічної науки в контексті розвитку інформаційної економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 14-20.

Панасюк І. В., Задерака Н. М.
Національний авіаційний університет,
м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Державна статистика України потребує реформування. Населення не має вільного та відкритого доступу до статичної інформації, що його непокоїть. Кожен громадянин повинен мати змогу аналізувати останні тенденції та робити висновки у різних сферах життя на основі статистичних даних, прогнозувати свою майбутню діяльність та оцінювати перспективи.

Головне завдання державної статистики сьогодні – забезпечити українців якісною, об'єктивною та доступною статистичною інформацією, яка буде відповідати потребам суспільства. Для цього потрібно застосовувати міжнародні стандарти щодо збору та аналізу статистичних даних, покращувати комунікації з представниками іноземних держав, спиратися на їх досвід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даним питанням активно займаються Кабінет Міністрів, Державна служба статистики та Міністерство розвитку економіки України. У статті розглянуто та наведено головні стратегічні напрями «Програми розвитку державної статистики України до 2023 року».

Мета статті. Метою статті є наголосити на актуальності проблеми недосконалості статистичної системи України.

Виклад основного матеріалу. Належна статистична інформація повинна охоплювати, як мінімум, щорічні дані про населення країни, його міграцію, ринок праці, доходи та умови життя, населені пункти, житло, освіту, культуру, відпочинок, охорону здоров'я, соціальний захист, спорт, туризм, правосуддя, злочинність, навколишнє середовище, природні ресурси, національні рахунки, державні фінанси, кредит, основні засоби, ціни, Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), енергетику, промисловість, сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибне господарство, будівництво, капітальні інвестиції, транспорт, зв'язок, зовнішньоекономічну діяльність, внутрішню торгівлю, інформаційне суспільство, діяльність підприємств, науку, інновації та інше [1].

Окрім зібрання та групування даних, потрібен їх регулярний аналіз, порівняння показників України з показниками інших країн світу, дослідження спільного та відмінного, корегування чинної стратегії та запозичення нового досвіду спільно з його поступовою імплементацією.

Кабінет Міністрів України ухвалив 27 лютого 2019 року «Програму розвитку державної статистики України до 2023 року», розроблену Міністерством розвитку економіки спільно з Державною службою статистики України. Вона визначає стратегічні напрями, завдання та очікувані результати розвитку державної статистики. Дана програма передбачає наступне:

1. Модернізацію та оновлення державної статистики через введення міжнародних стандартів і регламентів Європейського Союзу.
2. Перехід повною мірою до процесно-орієнтованої системи виробництва статистичної інформації (GSBPM).
3. Використання інформаційних технологій (спеціального програмного забезпечення) для подання та обробки статистичної звітності, конструкторів електронних форм звітності.
4. Забезпечення відкритості та загального доступу до статичної інформації.
5. Створення сучасного зручнішого веб-порталу Держстату і його мобільної версії.
6. Забезпечення широкого доступу користувачів до мікроданих.
7. Активізацію комунікацій щодо результатів діяльності Держстату і даних його досліджень.
8. Підвищення рівня статистичної грамотності суспільства загалом через навчальні програми в закладах середньої та вищої освіти, інформування в ЗМІ.
9. Зменшення звітного навантаження на респондентів, які надають статистичні дані для подальшого аналізу.
10. Запуск двох нових вибіркового обстежень домогосподарств «Статистика доходів і умов життя» та обстеження бюджетів домогосподарств.
11. Модернізація показників підрахунку національних рахунків.
12. Підвищення рівня професійної компетенції співробітників органів державної статистики та розвиток людського капіталу.
13. Гармонізація освітніх програм підготовки фахівців у галузі статистики з європейськими стандартами; удосконалення системи підвищення кваліфікації персоналу та вивчення мов Ради Європи [2].

Реалізацію даної програми буде виконувати Державна служба статистики України разом із зацікавленими органами державної влади протягом 2019-2023 років [2].

Висновки. Зважаючи на окреслені в Програмі розвитку напрями розвитку вітчизняної статистики, на нашу думку, доцільним є впровадження тренінгів, семінарів та воркшопів для працівників у галузі статистики із залученням іноземних експертів для дискусій, обміну досвідом, обговорення наявних проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Також слід активно займатися інноваційною діяльністю в даній сфері, спрощувати збір статистичних даних й інших подібних процесів. Можливо створити професію незалежного статистичного консультанта, який допомагатиме населенню орієнтуватися в статистичній інформації. Найголовніше завдання – зробити статистичну інформацію прозорою, тобто забезпечити доступ населення до всієї статистики у будь-якому місці в будь-який момент часу.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_seu2017_u.pdf
2. Програма розвитку Державної статистики України до 2023 року. Офіційний урядовий портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-programu-rozvitku-derzhavnoyi-statistiki-do-2023-roku>

Пащенко А. Д., Сидоренко О. О.
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національно торговельно-економічного університету,
м. Харків

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Актуальність дослідження. Державний бюджет є одним із головних ресурсів держави, керуючи яким вона може впливати на більшість соціально-економічних процесів у країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретичних положень та методичних підходів системи бюджетування здійснили такі вчені: Е. Дж. Долан, Дж. Сінкі, Ф. У. Тейлор, Р. Хілтон, Дж. Хоуп.

Серед найбільш відомих вітчизняних вчених, які досліджували методика та практику бюджетування слід згадати Т. К. Бень, М. Д. Білик, Т. П. Карпову, В. Е. Хруцького. Термін «бюджетування» запозичено із західної літератури.

Виклад основного матеріалу. Бюджетування (англ. «budgeting») – це управлінська технологія сучасного бюджетного менеджменту, яка прагне найбільш ефективного витрачання обмежених бюджетних коштів в умовах вибору альтернатив фінансування. Російський учений М. П. Афанасьєв називає бюджетування альтернативним методом бюджетної політики відносно методу планування бюджету виходячи з наявних бюджетних доходів [1].

Писаренко Т. зазначає, що бюджетування – основний елемент системи управління підприємства, який присутній на етапах планування, контролю й аналізу [2, с. 304]. Партин Г. О. трактує поняття «бюджетування» як розроблення бюджетів з метою визначення обсягу та складу витрат, забезпечення покриття цих витрат фінансовими ресурсами з різних джерел [3, с. 50].

Завданнями бюджетування є: виокремлення пріоритетів бюджетних видатків та оцінка їх ефективності; оптимальний розподіл ресурсів між бюджетами; коригування впливу бюджету на економіку та суспільство в цілому; уникнення неефективних видатків та порушення рівноваги бюджету [4].

У вітчизняній науці застосовується декілька підходів до розуміння цього поняття:

– по-перше, державне бюджетування є етапом бюджетного процесу, який передбачає бюджетне

планування та складання бюджетів. Важко погодитись із цим підходом, адже в сучасних умовах бюджетування стало окремою управлінською функцією, яка обмежується не лише формуванням бюджетів, а й передбачає постійний моніторинг їх виконання, коригування та балансування у процесі реалізації, зважаючи на критерії ефективності та доцільності. Перелічені заходи виходять за межі етапу складання проекту закону про державний бюджет та його розгляду і прийняття, оскільки тривають протягом усього бюджетного циклу;

– по-друге, бюджетування держави охоплює планування, складання та коригування бюджетів, що можуть відбуватися на різних стадіях бюджетного процесу.

Такий підхід більше відображає специфіку державного бюджетування, і під таким кутом зору, бюджетний процес включає бюджетування, виконання бюджету, звітування про виконання та контроль. На думку автора, необхідне чітке розмежування організаційно – процесуальних аспектів виконання державного бюджету (що здебільшого стосується касового виконання, діяльності державних органів влади, установ та організацій, пов'язаних із їхньої поточною діяльністю, закупівля/надання передбачених товарів, робіт та послуг тощо) і власне процесу бюджетування – складання, розширення чи скорочення видатків бюджету відповідно до потреб та змін, спричинених соціально-економічними факторами, пошук джерел доходів бюджету та його балансування з урахуванням поточної ситуації, відхилень від запланованих показників і т. ін. При цьому таке коригування та балансування можуть і мають ґрунтуватися на результатах поточного контролю щодо виконання бюджету, діяльності окремих міністерств, відомств чи установ.

Проте використання висновків за результатами контролю – це не виконання контрольної функції, адже існують спеціальні контрольні органи або органи з контрольними повноваженнями, які її реалізують та надають таку інформацію;

– по-третє, державне бюджетування тотожне бюджетному процесу, ці категорії є синонімічними. Таке прирівнювання цих понять має певне підґрунтя, адже в зарубіжній науці та практиці, розуміючи бюджетний процес, вживають категорії «budgetprocess» (бюджетний процес), «budgeting» (бюджетування), «publicbudgeting» (державне бюджетування), «publicsectorbudgeting» (державне бюджетування, бюджетування на рівні держави). Проте це суперечить певним поглядам на сутність категорії бюджетування, зокрема державного, адже є певні відмінності від бюджетного процесу, розглянуті у попередньому пункті.

Виявлення та вжиття заходів, спрямованих на усунення порушень у процесі бюджетування держави, неефективних та недоцільних рішень або таких, що суперечать законодавству та дотриманню пріоритетів держави у бюджетній політиці, сприятиме вдосконаленню державного бюджетування.

Висновки. Отже, підвищити ефективність цього процесу можна засобами зовнішнього державного фінансового контролю [5, с. 75]. Подальше удосконалення бюджетування в Україні потребує всебічного, глибокого переосмислення всіх його впроваджених елементів за останні роки і пошуку шляхів удосконалення такого підходу, що і зумовлює теоретичну та практичну значимість, а також актуальність даного дослідження [6].

Література

1. Афанасьев М. П. Бюджетирование, ориентированное на результат (новые тенденции) / М. П. Афанасьев // Вопросы экономики. – 2004. – №9.
2. Писаренко Т. Бюджетування як основа ефективного управління підприємством / Т. Писаренко // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. – 2007. – № 16.
3. Паргин Г. О. Бюджетування в системі і управління витратами підприємства / Г. О. Паргин // Фінанси України. – 2003. – № 5.
4. Додонов С. В. Ретроспективний аналіз теоретичного визначення «бюджетування» / С. В. Додонов. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.2/98.pdf>.
5. Чуркіна І. Є. Діалектика трансформації бюджетної системи України в умовах глобалізації: монографія / І. Є. Чуркіна. – Тернопіль: Астон, 2015. – 386 с.
6. Бабич Т. С. Бюджетування в Україні: становлення та перспективи розвитку / Т. С. Бабич. – Автореф. на здобуття канд. екон. наук – Київ – 2008. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://diplomukr.com.ua/raboti/22500?mod=dissertations>.

Смачило Л. О., Павлик А. Й.
**Технічний коледж Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль**

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ

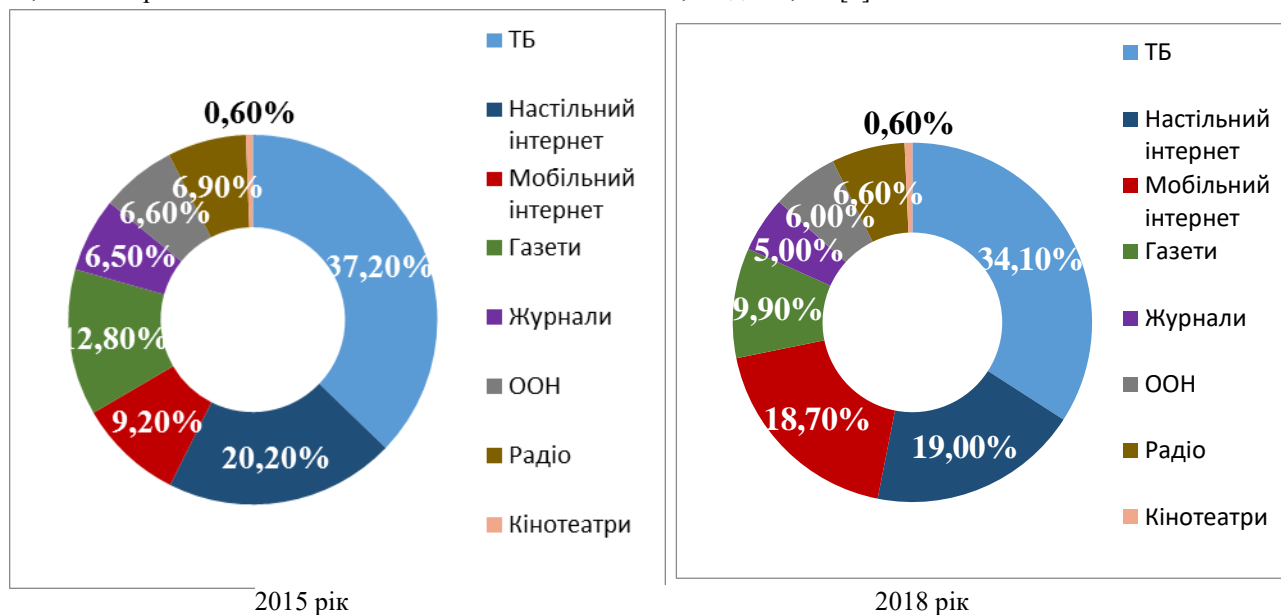
Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток сучасних інтернет-технологій відкриває перед маркетологами та рекламистами нові можливості. Класичні канали розміщення реклами зазнали змін еволюції та поповнилися новими каналами поширення інформації та впливу на інтернет аудиторію. Недарма відомий американський бізнесмен, засновник корпорації Майкрософт Білл Гейтс свого часу сказав: «Якщо вашого бізнесу немає в Інтернеті, значить вас немає в бізнесі». Тож для того, щоб зберегти свої позиції на ринку і залучити нових бізнес партнерів, необхідно вибрати правильну онлайн позицію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості застосування Інтернет-реклами в маркетинговій діяльності досліджувалися багатьма зарубіжними та вітчизняними теоретиками та практиками. Серед них О. С. Варвиш, К. Вертайм, В. А. Висоцька, Р. Гавриш, Т. П. Данько, Ф. Джефкінс, Д. Еймор, С. Кадулін, І. Л. Литовченко, Д. Огілві, О. Ю. Паньковецький, І. В. Успенський, Я. Фенвік, та інші. В їх розробках розглянуто й розкрито сутність Інтернет-маркетингу, його основні інструменти, проблеми та тенденції застосування в електронному бізнесі.

Мета статті – аналіз ринку Інтернет-реклами, визначення пріоритетних напрямів її розвитку та оцінки

ефективності використання Інтернету як каналу рекламування.

Виклад основного матеріалу. Реклама в соціальних мережах стає невід’ємною частиною рекламного бюджету найбільших компаній. За даними Zenith Media Consumption Forecast, у світі в 2017 році на традиційні медіа припадало 69% медіа споживання. Це на 7% більше, ніж було у 2016 році. Але за перше півріччя 2019 році частка мобільного Інтернету в медіа споживанні зросла до 26% [1]. Звісно, нові медіа ще не зможуть цілком замінити традиційні, такі як газети, журнали, ТБ, радіо, зовнішня реклама. Проте щорічно прогнозується світове зростання витрат на рекламу в Інтернеті на 2-4%. Аналітики Zenith стверджують, що саме інтернет є основним рушієм зростання світового рекламного ринку і прогнозують, що витрати на рекламу в інтернеті перевищать показники телебачення. Розподіл світового рекламного бюджету між різними медіа зображено на рис.1. Слід відмітити, що безперечно лідером світового рекламного ринку є мобільна реклама. Наприклад, у 2018 році порівняно з 2015 роком частка реклами в інтернеті в загальному розмірі рекламного ринку зросла з 29,4% до 37,7%, а частка реклами на телебаченні навпаки знизилась з 37,2% до 34,1% [1].

Рис. 1. Розподіл світового рекламного бюджету між різними медіа, %

Рекламно-комунікаційний ринок України, за даними Всеукраїнської рекламної коаліції, наближається до світових тенденцій. У деяких його сегментах спостерігається висока динаміка зростання. Традиційним лідером тут є Digital-реклама, а «нетрадиційним» – зовнішня реклама. Інтернет-реклама має такі різновиди: контекстна реклама на сайтах і контекстні оголошення на сторінках результатів пошукових систем, банери і мультимедійні оголошення, реклама в соціальних мережах, розсилки по електронній пошті.

Ефективність Інтернет-реклами складається з двох взаємопов'язаних компонентів: економічної та комунікативної ефективності. Головними показниками успішності реклами є рекламний дохід і рекламний прибуток. Комунікативна ефективність оцінюється за кількома показниками, що відображають вплив інтернет-реклами на цільову аудиторію. До основних таких показників відносять кількість хітів і хостів на рекламованому сайті, відносні показники CTR, СТВ, СТІ. Хост в інтернет-маркетингу - це користувач, який переглядає сторінки сайту, що рекламується. Унікальний хост – користувач з унікальною IP-адресою. Користувачі під час відвідування сайту роблять хіти – тобто перегляди сторінок. Один користувач може зробити безліч хітів.

Інтернет-реклама впливає на користувача мережі на різних стадіях залучення [2]. Перша стадія поінформованості характеризується критерієм ефективності, яким є індекс обізнаності AW (Awareness Index) – відношення обізнаних користувачів до цільової аудиторії. Також слід враховувати такі параметри, як: кількість показів реклами (AD exposure), кількість показів реклами унікальним користувачам (AD reach), середню кількість показів реклами унікальному користувачеві (AD frequency).

Показником ефективності на стадії залучення уваги є показник рейтингу кліків CTR (англ. click-through rate) – відношення кількості користувачів, які натиснули на рекламу до загальної кількості користувачів, яким вона була продемонстрована.

Ефективність реклами на стадії контакту характеризує показник ефективності контакту CON – відношення числа відвідувачів до кількості лайків по рекламі.

Стадія дії характеризується показником СТВ (англ. click-to-buy), який відображає конверсію відвідувачів в покупця, його іноді називають коефіцієнтом конверсії, і обчислюється як відношення відвідувачів, які зробили покупку до загальної кількості користувачів, які зашли на сайт.

На стадії повторення вимірюється кількість унікальних відвідувачів в середньому до початку рекламної кампанії, їх кількість після її закінчення. Різниця між цими значеннями і є приріст постійної аудиторії сайту, чим більший приріст, тим більш якісно була проведена рекламна кампанія.

Оцінювати ефективність використання інтернет-ресурсів можна за допомогою засобів інтернет-статистики і дізнатись, наскільки успішною була рекламна кампанія. За допомогою статистичної інформації можна виявити цільову аудиторію і визначити її розмір, ідентифікувати економічно вигідні сайти, які цікавлять конкретну цільову аудиторію для розміщення на них прихованих рекламних майданчиків.

На сучасному етапі розвитку Інтернету в Україні з'явилося чимало електронних газет. Наприклад, тернопільська газета «Вільне життя» функціонує як в електронній «7 ДНІВ-УКРАЇНА» так і в паперовій версії [3]. Динаміку показників користування інтернет-газетою можна відстежувати за допомогою модуля статистики, що розміщений безпосередньо на сайті газети. За період з 01.02.2019 року по 31.10.2019 року показник відвідувань стверджує, що сайт ефективно залучає нових користувачів, а велика кількість відвідувачів, що повернулися, свідчить про те, що зміст сайту досить цікавий, і користувачі постійно його відвідують. Найактивніше сайт відвідують в робочі дні тижня, тоді як на вихідних кількість користувачів різко знижується (рис. 2). Відвідуваність сайту постійно зростає. Якщо в лютому 2019 року сайт відвідали 24 439 355 користувачів, то вже в жовтні 2019 року відвідуваність становила 25 488 863 користувачів, відповідно кількість переглядів також збільшились на 4 %. Популярність інтернет газети теж зросла з 0,49 до 0,50, про що свідчить індекс популярності. Географія відвідувачів сайту розподілилася наступним чином: найактивніше сайт відвідують користувачі з України (85 %), США (4 %), Країни ЄС (2,2 %), Росія (1,7 %), Польща (0,9 %) та інших країн.

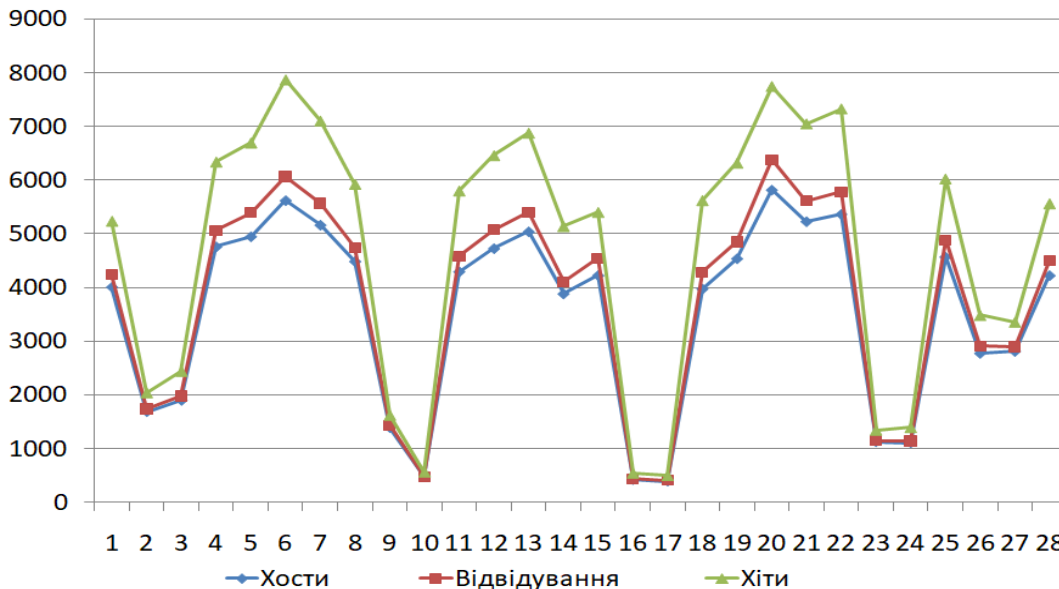

Рис. 2. Динаміка відвідуваності інтернет-газети «7 ДНІВ-Україна» за лютий 2019 р.

Загалом за період функціонування сайту, його відвідали користувачі з 25 країн світу.

Висновки. Сьогодні рекламні інтернет-технології користуються високим рівнем популярності і стають доступними для малого і середнього бізнесу завдяки низькій ціні. Аналіз показників ефективності інтернет-реклами та проведення заходів щодо поліпшення цих показників дозволяють підвищити ефективність інтернет-реклами і тим чином досягти кінцевої мети реклами сайту в інтернеті - підвищення продажів і зростання доходів компанії.

Література

- 1.Офіційний сайт Zenith the roi agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mmr.ua/show/zenith_media_traditsionnye_media
- 2.Как рассчитать основные показатели эффективности рекламы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conversion.im/kak-rasschitat-osnovnye-pokazateli-effektivnosti-reklamy>
- 3.Офіційний сайт газети «7 Днів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7days-ua.com/>

Танасієнко В. П., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. На даний час Україна перебуває в складній економічній ситуації, яка зберігає тенденції до погіршення внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових операцій на Сході. В умовах, які склалися в Україні не вистачає коштів Державного бюджету, внутрішніх інвестиційних ресурсів, тому є потреба у залученні іноземних інвестицій. Іноземні інвестиції є тим ресурсом, який найбільше сприяє підвищенню ефективності функціонування, конкурентоспроможності українських підприємств, розвитку регіонів, а відтак і поліпшенню рівня життя населення. Основною метою цього процесу є насичення інвестиційними потоками пріоритетних напрямів розвитку економіки держави для стабільного її функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання іноземного інвестування є досить актуальним, про що свідчать численні публікації. Даній проблемі присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Денисенка М. П., Реверчука С. К., Федоренка В. Г., Музиченка А. С., Волинця В. В. та інших. Хоч кількість публікацій і є достатньою, проте в сучасних глобалізаційних умовах питання іноземного інвестування потребує подальшого розгляду.

Метою статті є аналіз стану та виявлення основних проблем іноземного інвестування в Україні, розробка пропозицій щодо покращення інвестиційного клімату країни.

Вклад основного матеріалу. Найбільший негативний вплив на інвестиційний клімат в Україні спричиняють антитерористична операція на Сході країни та окупація Криму, які суттєво зменшують інвестиційну привабливість України. Обсяг інвестицій залежить від покращення макроекономічної ситуації в країні в цілому, зокрема це: покращення фінансового становища держави, включаючи скорочення дефіциту бюджету, зменшення внутрішнього та зовнішнього державного боргу, реформування відносин власності, вдосконалення податкової системи, зміцнення економічної стабільності з подальшим зростанням темпів ВВП. Крім того, зростання обсягів іноземних інвестицій визначається здійсненням заходів економічного, нормативно-правового, інформаційного та організаційного механізмів залучення іноземного капіталу, які здатні забезпечити стабільні умови для інвесторів (нестабільна законодавча база з питань іноземного інвестування відштовхує іноземних інвесторів). Наступним фактором є інфляційні процеси. Темп інфляції – один з індикаторів, який негативно впливає на формування інвестиційного клімату держави. На обсяг інвестицій впливає недостатній рівень розвитку інфраструктури інвестиційного ринку. Незадовільний стан доріг, транспорту, підприємств обслуговування, постачання та збуту та ін. [1].

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України (акціонерний капітал нерезидентів) на 31 грудня 2018 року становив 32291,9 млн. дол., що на 685,5 млн. дол. більше від показника 2017 року [2].

Основними країнами інвесторами в економіку України в 2018р. були Кіпр – 8919,7 млн. дол. США, Нідерланди – 6452,7 млн. дол. США, Німеччина – 1824,7 млн. дол. США, Велика Британія – 2047,9 млн. дол. США, Віргінські острови – 1320,7 млн. дол. США, Російська Федерація – 797,1 млн. дол. США, Польща – 612,8 млн. дол. США, Угорщина – 544,8 млн. дол. США, Люксембург – 489,3 млн. дол. США та інші країни [3].

Основними галузями інвестування в 2018р. були: промисловість – 10688,8 млн. дол. США, оптова та роздрібна торгівля – 4970,4 млн. дол. США, операції з нерухомим майном – 3822,6 млн. дол. США, фінансова та страхова діяльність – 3651,4 млн. дол. США, інформація та телекомунікації – 2190,9 млн. дол. США, транспорт та логістика – 979,6 млн. дол. США та інші [3].

При аналізі інвестиційного клімату країни інвестори перш за все орієнтуються на висновки міжнародних рейтингових агенцій.

У рейтингу Doing Business 2020 Україна піднялась на +7 пунктів і посіла 64 позицію серед 190 країн світу. Згідно з даними звіту Світового банку, в 2019 році країна поліпшила свої показники в 6 з 10 індикаторів, які враховуються фахівцями Світового банку при складанні рейтингу [4].

У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2018/2019 Україна покращила свої позиції на 2 пункти і зайняла 83 місце серед 140 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2017/2018 – 83 місце серед 137 країн) [5].

Отже, як свідчать розглянуті рейтинги, Україна покращила свої позиції. На покращення позицій у рейтингах країни безсумнівно вплинули проведені структурні реформи.

Проте відсутність виваженої стратегії залучення іноземного капіталу, а також низький рівень захисту прав та інтересів інвесторів на законодавчому рівні перешкоджають вкладенню капіталу інвесторів в економіку нашої країни. Також досить несприятливим фактором для інвесторів є бюрократизм, високий рівень корумпованості органів державної влади і органів управління, тінзація економіки. Перераховані чинники негативно впливають на міжнародний інвестиційний імідж держави.

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним залишається питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Висновки. Узагальнюючі наведені дані, можна стверджувати, що Україна являє собою інвестиційно-привабливу країну, яка потребує іноземних інвестицій, але для цього потрібно створити ефективну систему залучення іноземних інвестицій в державу, забезпечити відповідний сприятливий інвестиційний клімат, який повинен бути прозорим та ясным для іноземного інвестора, та надати гарантії іноземним інвесторам щодо захисту їхніх прав і свобод, гарантії на отримання прибутку. Головним фактором, який найбільше перешкоджає надходженню в Україну іноземних інвестицій, є антитерористична операція на Сході країни. З її початком обсяги іноземних інвестицій суттєво зменшились і, на нашу думку, подолання кризи на Сході суттєво збільшить інвестиційну привабливість України.

Література

1. Ватуля Л.А. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні / Л. А. Ватуля, Ю. В. Тимошенко, К. А. Худик // Вісник ЖДТУ – 2008. – № 1(43) – С. 146-151.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/pik/pik_u/pik_rik_2014.html
3. Хто і як інвестує в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaak-investuie-v-ukrainu>
4. Україна піднялася в рейтингу Doing Business 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/novosti/ukraina-podnyalas-v-reytinge-doing-business-2020>
5. Україна в міжнародних рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sfii.gov.ua/Україна-в-міжнародних-рейтингах-2017/07/3/626672/>

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Відповідальні за випуск
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів несуть автори
публікацій.*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Хмельницького національного університету
за адресою: <http://www.fbs.km.ua>.

